

Työttömyysdiskurssit Helsingin Sanomien uutisoinnissa vuosina 1992-1994 sekä 2015- 2018

Constantin Mattias Kristian Saramo

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiologia

Pro gradu –tutkielma

Marraskuu 2019

Työttömyys on aihe, joka puhututtaa ja synnyttää paljon reaktioita. Työttömyyden hoitaminen on keskeinen osa hyvinvointivaltiota ja mittareiden mukaan valtaosa suomalaisista kannattaa hyvinvointivaltiomallin ylläpitämistä. Ristiriitaisesti suomalaisten suhtautuminen työttömiin on kärjistynyt ja työttömiin kohdistuu paljon epäluuloa ja syylistämistä. 1990-luvun laman yhteydessä Suomen työttömyysaste nousi dramaattisella vauhdilla huippuunsa. Laman myötä Suomeen syntyi pysyvästyöttömien ryhmä ja työ- ja sosiaalipolitiikka alkoi kehittää uusia strategioita työttömien saattamiseksi osaksi työvoimaa. Euroopan Unioniin liittyminen vaikutti merkittävästi suomalaisen politiikan kehittymiseen yksilön vastuuta korostavaan suuntaan, vaikka tämä kehitys jo oli alkanut ennen lamavuosia. 2010-luvulle tultaessa työttömyysaste on edelleen suosituksia huomattavasti korkeampi ja suureksi kasvanut pitkäaikaistyöttömien määrä on jäänyt pysyväksi ilmiöksi. Kukin hallitus 1990-luvulta lähtien sisällyttää hallitusohjelmaansa strategioita työn tuottavuuden parantamiseksi, ns. kannustinloukkujen purkamiseksi sekä työttömien integroimiseksi työelämään. Tutkielmani kysyy mikä on työttömän paikka 2010-luvun Suomessa. Tutkin miten yksilötason työttömyys rakentuu valtavirtamedian uutistekstissä tarkastelemalla tekstissä ilmeneviä diskursseja. Tarkastelen kriittisesti, miten työttömyys merkityksellistyy ja pyrin selvittämään, onko kirjoittamistapa saattanut muuttua neljännesvuosisadassa.

Analysoin tarkoin rajatun otoksen valtavirtamedian uutistekstiä työttömyyden aiheesta kvalitatiivisin menetelmin. Valitsin tarkastelun kohteeksi kaksi lähihistorian ajanjaksoa pyrkimyksenä löytää eroja ja yhtäläisyyksiä tekstien tavassa merkityksellistää yksilökohtainen työttömyys kriittisen diskurssianalyysin keinoin. Tarkemmin sanottuna analysoin, miten yksilökohtainen työttömyys rakentuu mediatekstissä diskursseina. Sisällönanalyysia hyödyntäen olen eritellyt aineistosta seitsemän eri diskurssityyppiä, ja niiden perusteella erottanut eri subjektipositioita, joita se mahdollistaa kohteelleen, eli työttömälle.

Sosiaaliturvan väärinkäytön diskurssi esittää työttömän laiskana ja epärehellisenä yhteiskuntajäsenenä, joka omalla toiminnallaan estää oman työllistymisensä. *Uhkadiskurssi* kuvaa työttömät fyysisenä tai esteettisenä uhkana valtaväestölle. *Itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssi* korostaa työttömän halua integroitua työelämään. *Negatiivisten mielikuvien purkava, työttömiä ymmärtävä diskurssi* korostaa työttömien hyvää luonnetta ja häivyttää käsityksiä, että työttömät poikkeaisivat arvoiltaan valtaväestöstä. *Epätoivon diskurssi* korostaa työttömyyden traagisia sosiaalisia seurauksia. *Stigmaa haastava diskurssi* haastaa käsitystä, että työttömyyttä tarvitsisi hävetä ja esittää vaihtoehtoisia tapoja suhtautua

työttömyyteen. *Talousdiskurssi* assosioi työttömyyden kansantalouden tarpeisiin ja toimii apudiskurssina, jonka merkitys korostuu sen yhteensopivuudesta muiden diskurssien kanssa.

Esitän työssäni, että nämä diskurssit muodostavat työttömyysuutisoinnin kokonaisuuden, jota leimaa työttömien esittäminen yhteiskunnallista huolta tarvitsevinä subjekteina sosiaalityön tai työttömyyskorvausten pienentämisen keinoin. Helsingin Sanomien uutisartikkelit heijastavat yksilön aktivointia korostavaa ja kansantalouden kilpailukyvyn kohentamiseen pyrkivää sosiaali- ja työpolitiikkaa. Keskustelen siitä, ketä tällainen työttömyyden käsitteellistäminen mediassa palvelee ja pohdin minkälaisia potentiaalisia seurauksia sillä voi olla uutisen kohteelle, eli työttömälle. Esitän, että uutistekstit mahdollistavat työttömille kapeita subjektipositioita, eivätkä ne esitä työttömien omia subjektiivisia kokemuksia ja käsityksiä työttömyydestä. Kenties yllättävästi ajanjaksot tuottavat samanlaisia diskursseja eikä niiden sisällöissä ole havaittavissa merkittäviä eroja ajanjaksojen välillä. Löydän kuitenkin merkkejä siitä, että työtöntä yhteiskunnan holhottavaksi subjektiksi asettava keskusteluasetelma on murroksessa. Lopulta pohdin mitä tutkielma tarjoaa tutkimuskirjallisuudelle ja esitän uusia kiinnostavia tutkimuskohteita.

Sisällys

Työttömyysdiskurssit Helsingin Sanomien uutisoinnissa vuosina 1992-1994 sekä 2015-2018 0

1. Johdanto	5
2. Tutkimuksen taustoitus ja teoreettinen perusta	7
2.1 Taustoitus	7
2.2 Aiempi tutkimus	14
2.3 Tutkimuskysymykset	19
3. Teoriaperusta ja metodi	20
3.1 Teoreettinen viitekehys	20
3.2 Metodologia	25
3.3 Tutkijan asema suhteessa tutkittavaan aineistoon	28
3.4 Yhteenvedo ja tutkimusasetelma	29
4. Aineisto ja menetelmän soveltaminen	32
4.1 Aineistonkeruu	33
4.2 Aineistonkeruun seuraava vaihe ja menetelmän operationalisointi	35
5. Analyysi: diskurssityypit ja niiden tuottamat subjektipositiot	37
5.1 Kriittisesti työttömiin suhtautuvat diskurssityypit	37
5.2 Sympatisoivasti työttömiin suhtautuvat diskurssityypit	47
5.3 Neutraali diskurssityyppi	66
5.4 Subjektipositiot	69
6. Keskustelu, päätelmät sekä tutkielman tarjonta tutkimuskentälle	75
6.1 Työttömyyden käsitteellistyminen, aktiiviparadigma taustalla vaikuttavana ideologiana sekä valta-asemat	75
6.2 Kriittinen reflektio tutkielman toteutustavasta sekä pohdintaa tutkielman kontribuutiosta tutkimuskentälle	88
6.3 Pohdinta	92

7. Kirjallisuus	99
8. Liite: Aineistolähteet.....	108
9. Liite: Taulukot	0
9.1 Työttömyysaste tarkasteluajanjaksoilla	0
9.2 Diskurssin konstruoijat	1
9.3 Diskurssien esiintyvyys, sekä diskurssien konstruoijien esiintyvyys.....	3

1. Johdanto

Moderni yhteiskunta perustuu sen asukkaiden työnteolla kerättyyn ansiotuloon. Ansiotulosta maksetaan veroja, joilla rahoitetaan yhteiskunnan toimintaa. Hyvinvointivaltion periaatteisiin kuuluu sen asukkaiden vakuuttaminen eri sosiaalisten riskien varalta. Näihin riskeihin kuuluu työttömyys. Voi sanoa, että työnteke on koko yhteiskunnan edellyttämä funktio.

Työttömyys on pitkään ollut Suomen kipeimpiä poliittisia aiheita. Viimeistään 1990-luvun laman myötä työttömyys alettiin kokea erääksi Suomen suurimmiksi poliittisista haasteista. Yleiseurooppalainen kehitys sekä Suomen oma talouskriisi vauhdittivat siirtymistä kohti uusliberaalimpaa valtionhallintoa sekä kansalaisten aktiivisuutta edellyttävää yhteiskuntapolitiikkaa (Julkunen 2001, 12 ja 2013, sekä Keskitalo 2013). Vaikka työllisyys saatiinkin vuosituhanteen vaihteeseen mennessä nostettua, työttömyys on pysynyt kansantaloutta kuluttavalla tasolla. Ahon hallituksesta lähtien suomalaisen politiikan keskeisiä haasteita on ollut työttömyyden taittaminen.

Aihe on ajankohtainen, sillä Sipilän hallitus (2015–2019) on talouden eheyttämisen nimissä yleisesti heikentänyt sosiaaliturvaa ja vienyt työttömyysturvaa entistä vastikkeellisempaan suuntaan. Hallituksen tavoite nostaa työllisyys 72 prosenttiin toteutui alkuvuonna 2019. Sosiaaliturvan uudistaminen nousi yhdeksi 2019 eduskuntavaalien tärkeimmäksi teemaksi (vrt. HS 6.1.2019). Eräät puolueet haluavat säilyttää nykyisen työttömän aktiivisuutta mittaavaa mallia toisten esittäessä kumouksellista perustuloa vakiintuneen sosiaaliturvajärjestelmän tilalle. Tutkimusten mukaan valtaosa suomalaisista pitää edelleen hyvinvointivaltiota toivottavana yhteiskuntamuotona, vaikka suomalaisten asenteet työttömiä kohtaan ovatkin koventuneet (Kallio 2010, 90–91, Saari 2017, 69–96). Tämä herättää kysymyksen: mikä on työttömän paikka 2010-luvun Suomessa?

Työttömyys käsittää useita ulottuvuuksia: makrotasolla keskustelu pyörii kansantalouden ympärillä, ja mikrotasolla työttömien henkilökohtainen hyvinvointi ja toimeentulo puhututtavat. Valtaosa työttömyysuutisoinnista kuitenkin painottaa ainoastaan työttömyyden vaikutusta kansantalouteen. Inhimillinen aspekti jää vähemmälle huomiolle (Valtonen 2002, 61).

Tästä syystä onkin tärkeä pohtia, mikä on ollut median rooli työttömyyskäsitteiden luomisessa. Medialla on valta luoda mielikuvia ja päättää normaalin ja luonnollisen tilat. Media vaikuttaa siihen, miten yleisö jäsentää aiheen ja miten julkisuudessa aiheesta puhutaan. Tällä voi osaltaan olla konkreettisia vaikutuksia työttömien henkilökohtaiseen elämään ja julkinen puhe voi vaikuttaa politiikan muodostumiseen (Valtonen 2002, 49–50).

Pro gradu –tutkielmani tarkoituksena on selvittää minkälaisia diskursseja valtamedian uutisointi luo. Lähtökohta on, että uutisointi rakentaa todellisuuskäsityksen, jolla on vaikutus lukijaansa (Fairclough 1997). Tutkin kahden ajanjakson työttömistä kertovia uutisjuttuja, ja selvitän niiden tapoja käsitteellistää yksilötason työttömyys. Valitsin tarkasteluun ajankaksot 1992–1994 sekä 1.1.2015–30.6.2018, joita leimaavat korkeat työttömyysluvut. Pitkä tarkastusväli mahdollistaa kartoittamaan, onko uutisoinnin tavassa käsitteellistää työttömyys tapahtunut neljännesvuosisadassa muutoksia. Hyödyntämällä *sisällönanalyysiä* (Tuomi ja Sarajärvi) selvitän erilaisia tapoja esittää työttömyys, ja käsitän nämä esittämisen tavat omiksi *diskursseiksi* (kuten Hall on tehnyt, 1992, 1999, 2013). Suoritan *diskurssianalyysin* mediatekstistä (Fairclough). Tutkielman lähtökohtana konstruktionistinen käsitys yhteiskunnallisen *todellisuuden konstruomisesta* sosiaalisessa kanssakäymisessä, tarkemmin kielen ja uutistekstin välityksellä tapahtuvassa merkityksellistämisprosessissa (*sosiaalinen konstruktionismi*, Berger ja Luckmann).

Kappaleessa 2 käyn läpi työn ja työttömyyden historiallista kehitystä Suomessa, sekä esitän aiempaa työttömyyttä koskevaa mediatutkimusta. Sen yhteydessä kuvaan hyvinvointivaltiomallin kehittymistä Euroopassa sekä tarkemmin miten tämä kehitys tapahtui Suomessa. Aiempaan tutkimukseen vedoten esitän työn tutkimuskysymykset.

Kolmannessa kappaleessa kuvaan tarkemmin tutkielman teoreettista viitekehystä. Esittelen sosiaalisen konstruktionismin teoriaa tekstianalyysissä, sekä kuvaan (kriittisen) diskurssianalyysin teoreettista kehystä. Avaan tutkielman analyttistä, mutta *kriittistä* lähtökohtaa. Seuraavassa alaluvussa kuvaan diskurssianalyysin metodologista soveltamisen mahdollisuuksia mediatekstissä. Kuvaan siinä yhteydessä miten hyödynnän sisällönanalyysin metodologiaa diskurssianalyysin yksiköiden jäsentäjinä. Avaan kappaleessa myös median monipuolista asemaa julkisen keskustelun mahdollistajana sekä aiheen määrittelijänä. Kuvaan myös tutkijan ja tutkimuksen kohteen suhdetta tutkimuksen laatimisen, analyysin ja raportoinnin vaiheissa.

Neljännessä kappaleessa avaan aineistohallinnan eri vaiheita. Kuvaan miten aineisto kerättiin, rajattiin sekä miten se käsiteltiin, sekä esitän tutkimusasetelman. Seuraava kappale on omistettu havaitsemieni diskurssien esittelemiseen ja niiden sisällön analysoimiseen. Esitän kunkin diskurssikategorian kohdalla pätkiä uutisjutuista, jotka havainnollistavat diskurssille tyypillisiä tapoja käsitteellistää työttömyys.

Viimeisessä kappaleessa pohdin tuloksia ja arvioin, mitä seurauksia havaitut diskurssit tuottavat kohteelleen, eli työttömille. Pohdin, mitä lisäarvoa havaintoni tuovat olemassa olevaan keskusteluun ja tarjoan uusia polkuja työttömyyttä käsittelevälle mediatutkimukselle.

2. Tutkimuksen taustoitus ja teoreettinen perusta

2.1 Taustoitus

2.1.1. Historiallinen konteksti

Työttömyyden käsite on häilyvä ja historiallisesti kontekstisidonnainen. Ennen Suomen sisällissotaa massatyöttömyyttä ei käytännössä tunnettu. 1900-luvun alkupuolella moni suomalainen teki kausittain töitä, ja oli sen jälkeen kuukausia vailla tienestii. Nykyisen käsityksen mukaan tämä joukko olisi mielletty työttömiksi, mutta silloisen käsityksen mukaan heidän nähtiin olevan työvoimaa, joka oli hetkellisesti vailla töitä (Luhtakallio ja Siisiäinen 2012, 111 ja 127). Moni työtön elätti itsensä valtiiovallan järjestämällä määräämällä hätäaputoilla rakentaen rautateitä, lentokenttiä ja muita julkisia hankkeita. Suomi koki ensimmäisen varsinaisen työttömyyden Venäjän sotateollisuuden haihduttua ensimmäisen maailmansodan jälkeen Suomesta. Seuraava merkittävä työttömyysvaihe koitti 1920-luvun loppupuolella, ja oli osin seurausta globaalista talouskriisistä. Näistä talous toipui puolessa vuosikymmenessä. Vasta jatkosodan jälkeen hätäaputyön konsepti ristittiin työllisyystyöksi. Palkka oli noin 80 % markkinaehtoisesta palkasta, ja työt määrättiin hakijan toimeentulotarpeen perusteella (Tiainen 2018, 221). Työllisyystyöstä kieltäytyminen tarkoitti työttömyyskorvauksen menettämistä yli vuodeksi, mikä käytännössä merkitsi täydellistä varattomuutta ja asunnottomuutta. Työttömien ruumiillinen pakkotyö koettiin työssä olevan kansan keskuudessa avustuksilla elämistä parempana vaihtoehtona (Nenonen 2006).

1900-luvun ensimmäisen puoliskon aikana vain pieni osa suomalaisista oli vakuutettu työttömyyden varalta. Tähän vaikutti mm. ammattiyhdistysliikkeen heikko asema sekä kommunisti- ja sosialistiliikkeiden jättäminen keskeisten vaikuttamiskanavien ulkopuolelle

sisällissodan seurauksena (Luhtakallio ja Siisiäinen 2012, 111). Nykyisenlaista universaalia hyvinvointivaltiota alettiin kehittää vasta 1958, kun vasemmistopuolueet muodostivat enemmistön eduskunnassa. Syntyi kaksi rinnakkaista työttömyysturvajärjestelmää: poliittisen vasemmiston kannattama universaali valtiollinen työttömyysturva sekä elinkeinoelämän ansiosidonnainen työttömyysturvajärjestelmä, joka perustui työttömyyskassojen jäsenyyteen ja työhistoriaan. Ammattiliittojen työttömyyskassojen maksama ansiosidonnainen turva oli jopa 60–70 % menetystä työtulosta, ja valtiollisen työttömyysturva oli muihin eurooppalaisiin valtioihin verrattuna matala (Vähätalo 1998, 73). Samaan aikaan 1960-luvulla työllisyystyöt työmailla loppuivat ja työttömyyskorvausjärjestelmä luotiin työttömyyden hoitamiseksi.

Kansainvälisesti vaikuttaneen öljykriisin yhteydessä Suomi koki ensimmäisen suuren työttömyyskriisin 1970-luvulla, jonka myötä työttömyys nousi poliittisen päätöksenteon keskiöön pysyvästi (Luhtakallio ja Siisiäinen 2012, 109). Työttömyysluku kasvoi pikaisesti jopa kymmeneen prosenttiin, mutta se tasoittui pian, ja pysyi seuraavat vuosikymmenet muihin eurooppalaisiin maihin verrattuna matalana (Vähätalo, 1998, 25). Suomen talous nousi tasaisesti ja 1980-luvulla työttömyys oli Euroopan vähäisintä. Tähän vaikutti osaltaan 1988 säädetty työllisyyslaki, joka velvoitti kunnat järjestämään tukityön tai työpaikkoja nuorille ja pitkäaikaistyöttömille. Laki johti käytännössä täystyöllisyyteen, ja työttömyysaste lepäsi noin kahdessa prosentissa (Kiander 2018, 55 ja Tiainen 2018, 224). Samaan aikaan Suomeen rantautuivat Yhdysvalloista ja Iso-Britanniasta kritiikki kallista hyvinvointivaltiomallia kohtaan. Tämä ideologinen ajattelutavan muutos sekä tulooan tekevä talouskriisi vaikuttivat olennaisesti yhteiskuntapoliittisiin muutoksiin Suomessa. Avaan sosiaalipolitiikan kehittymistä seuraavassa kappaleessa yksityiskohtaisemmin.

Vuosikymmenen vaihteessa tapahtui käänne, kun Neuvostoliiton hajoaminen ja Suomen pankkisektorin äkillinen romahtaminen johtivat Suomen suurlamaan: työttömyys viisinkertaistui vuodesta 1990 vuoteen 1994 (Kiander 2018, 56). Kyseessä oli dramaattisin työttömyyden kasvu OECD-maassa toisen maailmansodan jälkeen (Koskela ja Uusitalo 2003, 83). Työttömänä oli enimmillään 500 000, eli noin 20 % työvoimasta. Ahon hallituksen (1991–95) aikana Suomen sosiaaliturvaa alettiin talouden tervehdyttämisen nimissä karsia ja työttömyyspolitiikassa siirryttiin enemmän vastikkeelliseen malliin, joka edellyttää työttömältä aktiivisuuden osoittamista (Julkunen 2001, 149–150). Työllisyyslaki kumottiin vuonna 1992 liian kalliina (Kiander, 57). Tarveharkintainen työmarkkinatuki otettiin käyttöön peruspäivärahan rinnalle kulujen karsimiseksi 1994 (Julkunen 2001 ja 2013). Kireään

finanssipolitiikkaa sekä työttömyysetuuksien leikkaamista vastustettiin perustamalla työttömien yhdistyksiä ja järjestämällä mielenosoituksia. Työttömyysteeman esilläpito katsotaan edistäneen ehdokas Martti Ahtisaaren valintaa presidentiksi vuoden 1994. Lisäksi aihe oli Paavo Lipposen vetämän SDP:n eduskuntavaalikampanjan ja myös hallitusohjelman punainen lanka 1995 (Luhtakallio ja Siisiäinen 2012, 109). Perustellusti voi sanoa, että aihe puhututti suuresti tuolloin. Juuri 1990-luvulla työttömyys nousi suomalaisten suurimmaksi koetuksi sosiaalisesti ongelmaksi (Luhtakallio ja Siisiäinen, 109).

Lama mullisti työmarkkinat. Työelämän murroksen yhteydessä lukuisat työpaikat ja jopa kokonaiset toimialat katosivat, moni jäi lopullisesti pois työelämästä ja sosiaaliturvauudistusten yhteydessä moni jäi varhaiseläkkeelle. Kaikki poliittiset puolueet jakoivat tavoitteen uudistaa sosiaaliturvaa, tehostaa hallintoa sekä integroida Suomen talous osaksi EU:ta, johon Suomi liittyi 1995 (Luhtakallio ja Siisiäinen, 114, Julkunen 2001, 298). Talous tokeni pian, työllisyys nousi ja työttömyysaste laski. Pitkäaikaistyöttömyyttä ei kuitenkaan saatu kitkettyä.

1990-luvulla tapahtuneet yhteiskunnalliset kehitykset Suomessa vaikuttavat vielä nykypäivänä. Suomeen syntyi lamavuosien myötä pysyväistyöttömien ryhmä, joita on myös kutsuttu uudeksi pysyväistyöttömien köyhälistöksi (Kortteinen ja Tuomikoski 1998, 179) sekä uudeksi työttömien alaluokaksi (Kalela 2002). Tämän ryhmän spekuloitiin luovan sellaisen työttömyyden kulttuurin, joka ruokkii valtavirran vastaisia arvoja ja joka periytyy seuraavalle sukupolvelle. Samalla 1990-luvulla syntyi huoli etenkin nuorten työmoraalista: Kasvion mukaan nuoret olivat 1990-luvulla aiempia sukupolvia valikoivampia työn suhteen (Kasvio 1994, 125). Laman taituttua tapa puhua työttömyydestä muuttui politiikassa moralisoivammaksi. Lipposen molemmat hallitusohjelmat painottivat kansalaisen omaa elämänhallintaa ja omatoimisuutta sosiaalipolitiikan perusteluna (Helne 2002, 87). Vuoden 1996 hallituksen esitys 72 (*Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta*) esittää lain muuttamisen tavoitteeksi harmaan talouden kitkemisen, mikä on tulkittu esittävän työttömät epärehellisinä. HE 72 myös esittää sen hetkisen turvajärjestelmän ohjanneen osan etuudensaajista ”elämäntapatyöttömyyteen” (Alanko ja Outinen 2016). Lipposen ensimmäinen hallitus perusti ministeri Alhon vetämän kannustinloukku-työryhmän. Muutaman vuoden päästä asetettiin lisäksi ryhmä valmistamaan aktiivista sosiaalipolitiikkaa sekä erillinen ryhmä selvittämään sosiaaliturvan väärinkäyttöä (Kotiranta 2008, 162). Kotiranta tulkitsi nämä rinnakkaiset tapahtumat merkinä asenteiden koventumisesta sekä kontrollin tiukentumisesta. Usea suomalaistutkimus osoittaa suomalaisten suhtautumisen työttömyyttä

kohtaan koventuneen 1990-luvun aikana (Julkunen 2001). Valtonen valaisee, että tiedotusvälineet osallistuivat kriisitietoisuuden luomiseen, mikä muutti suhtautumista työttömiin. Valtosen mukaan tiukka talouskuri muokkasi kansalaisten käsitystä työttömyydestä vuosikymmenen aikana (2002, 59, kts. myös Julkunen 2001).

Työttömyys pysyi suomalaisen politiikan keskiössä myös laman taittumisen jälkeen. 2000-luvun hallitukset ovat painottaneet yksilöä aktivoivaa sosiaaliturvaa kilpailukyvyyn kohentamisen nimissä (Helne, Hirvilammi ja Laatu 2012, 53–55). Työllisyysaste ei koskaan palannut lamaa edeltäviin lukuihin, mutta työttömyysaste sen sijaan laski pysyvästi lepäämään 8–12 %:n välille. Vuonna 2008 koitti globaali finanssikriisi, joka vaikutti Suomeen vähemmän dramaattisesti mutta oli vaikutuksiltaan pitkäaikaisempi (Hämäläinen 2013). Taustalla vaikutti myös paperiteollisuuden kysynnän pysyvä lasku sekä Nokian tuotannon supistuminen sekä Venäjän talouden kehitys (Pareliusson 2018, 6). Suomen tavaravienti väheni jopa 30 % ja Suomen talous koki taantumajakson vuodesta 2009–15. Tällä kertaa työttömyys nousi pahimpina vuosinaan noin 9 %:iin, mikä on kaukana 1990-luvun työttömyyslukuista (Kiander 2018, 57–58).

Työttömyyden kitkeminen sekä sosiaaliturvamenojen karsiminen ovat olleet pitkään poliittisella agendalla. Suomen sosiaaliturvaa pidetään työllistämisen kannalta heikkona, joustamattomana ja epäkannustavana. Suomen järjestelmän kannustavuus työllisyyteen on heikompaa kuin OECD:n keskiarvo (Pareliusson, 2018, 1–5). Juha Sipilän hallitus (2015–2019) ilmoitti kärkitavoitteekseen työttömyyden vähentämisen sekä työllisyysasteen nostamisen 72 prosenttiin. Saavuttaakseen tavoitteet hallitus suoritti useita työmarkkinapoliittisia uudistuksia sekä teki tuntuvia leikkauksia työttömyysturvaan. Uusimpana esimerkkinä mainittakoon työttömyysturvan *aktiivimalli* (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta HE 121/2017 vp), joka edellyttää hakijalta tietyn määrän suoritettuja työtunteja, koulutukseen osallistumista tai yrittäjätulon keräämistä 65 päivän ajanjaksolla etuuden (määräaikaisen) alentamisen uhalla.

Aktiivimalli keräsi runsaasti huomiota ja nousi yhdeksi Sipilän hallituksen kiistellymmäksi lakiuudistukseksi. Asiantuntijoita sekä tavallisia kansalaisia on puhututtanut, josko uudistus tosiasiaassa voi parantaa työttömien työllistymistä, vai onko kyseessä vain säästöhanke, joka samalla rankaisee työttömiä pelkistämällä työttömyys yksilölliseksi ilmiöksi.

2.1.2 Sosiaaliturva ja ”aktivointiparadigma”

Sosiaaliturva on työttömyyden osalta perinteisesti merkinnyt ihmisen vakuuttamista työttömyyden varalta. Periaate on, että työttömyysturva edesauttaa työtöntä palaamaan työmarkkinoille. 1900-luvun puolivälin yhteiskunta oli keynesiläisyyden hengessä suunniteltu niin, että työttömyys olisi mahdollisimman vähäistä ja yksilön työttömyys olisi mahdollisimman väliaikaista. Öljy- ja talouskriisin myötä työttömyys nousi länsimaissa poikkeuksellisen korkeaksi mikä tarkoitti työttömyysturvakulujen yllättävää nousua. Täystyöllisyyden ja korkeiden sosiaaliturvamaksujen valtiot nähtiin ensin uhreina, joiden taloudet olivat ”sairastuneet”. Sairastuneet taloudet tuli elvyttää asianmukaisin toimenpitein. Koettiin, että vanha malli oli epäonnistunut ja sairauteen tuli vastata tuntuvilla uudistuksilla. Täystyöllisyyden ihanteesta luovuttiin ja siirryttiin kohti tarjontakeskeistä talousajattelua (Julkunen 2013, 26). Pian ei enää puhuttu talouksien parantamisesta, vaan niiden uudistamisesta (mt. 29–31). Järjestelmän ei koettu enää toimivan. Laajan valtion koettiin olevan haitallinen ja ajatus yksilön sekä talouden vapaudesta suhteessa valtioon yleistyi. Näkemyksen mukaan moni valtion hoitama asia hoituu tehokkaammin vapaiden markkinoiden käsissä ja aate vaati valtion roolin näkyvää pienentämistä (Julkunen 2001, 49). Tämä ideologinen kritiikki julkista hallintoa kohtaan johti perusteelliseen talous- ja sosiaalipoliittisen ajattelun muutokseen.

Keskitalon ja Karjalaisen mukaan ideologinen ajatus sosiaalipoliitiikan muuttamisesta levisi poikki länsimaita anglosaksisen hyvinvointivaltion maista. Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa ideologinen kritiikki hyvinvointivaltion mallia kohtaan yleistyi viimeistään 1980-luvulla. Siellä koettiin, että liian anteliaat avustukset rapauttavat moraalia ja laiskistavat työvoimaa. Tämä johti sosiaaliturvan uudistamiseen, mikä käytännössä tarkoitti julkisten menojen karsimista, hallinnon tehostamista ja sosiaaliturvan muuttamista vastikkeellisemmaksi. Tämä suuntaus levisi pian Eurooppaan ja se otettiin ensin käyttöön Hollannissa ja Tanskassa. 1980- ja 90-luvulta lähtien muut maat seurasivat esimerkkiä. Myös vaikutusvaltaiset OECD ja EU ovat 1990-luvulta lähtien rohkaisseet jäsenmaitaan lisäämään yhteiskuntapolitiikkaan aktivoivia elementtejä. Monessa maassa oikeistopuolueet ovat raivanneet tälle politiikalle tilaa, ja paikallinen sosiaalidemokraattinen puolue on omaksunut ja kehittänyt aktivointiajattelua, kuten Blairin hallitukset Iso-Britanniassa, Schröderin Saksassa sekä Lipposen hallitukset Suomessa kausilla 1995–2003 (Keskitalo ja Karjalainen 2013, 11).

Yleiseurooppalainen siirtymä tarjontakeskeiseen talous- ja yhteiskuntapolitiittiseen ajatteluun voi Julkusen mukaan mieltää *paradigmanvaihdokseksi*: siirryttiin passiivisesta aktiiviseen hyvinvointivaltiomalliin. Keynesiläinen valtiomallin paradigma vaihtui monetarismiin, koska edellinen paradigma näyttäytyi kyvyttömänä vastaamaan uusiin haasteisiin, kuten suurtyöttömyyteen ja inflatioon (Julkunen 2013, 22). Tämä ”aktivointiparadigma” on usean ideologian hybridi, käsittäen mm. globalisaation, uusliberalismin, sosiaaliriippuvuusdiskurssin sekä tuottavan valtion aatteen (Julkunen 2001, 12 ja 2013, 39). Useimmat Euroopan maat ovat 2000-luvulla monetarismin hengessä muuttaneet sosiaaliturvaansa vastikkeelliseksi ja leikanneet etuuksia, ilman että hyvinvointivaltion ideaalista olisi luovuttu (2013, 22–24). Julkunen esittää hyvinvointivaltion muuttaneen muotoaan, mutta arvioi että mainitun paradigmanvaihdoksen yhteydessä hyvinvointivaltion keskeisimmät aatteet olisivat säilyneet (2013, 29). Keskitalo on tulkinnut, että politiikan eri alueisiin siirtynyt aktiivisen kansalaisuuden ja työn ensisijaisuuden vaatimus silloinkin, kun palkkatyötä ei ole kaikille tarjolla, on hyvinvointivaltion legitimitietin edellytys (2013, 66). Avaan seuraavassa kappaleessa tarkemmin, miten Suomi omaksui tämän ”aktivointiparadigman”.

2.1.3 Aktivointiparadigma Suomessa

Kuten mainittu, aktivointiparadigma levisi kaikkialle länsimaihin 1990-luvun aikana. Keskitalon tulkinnan mukaan kansainvälinen diskurssi (mm. EU:n ja OECD:n toimesta) tarpeesta muuttaa sosiaaliturva aktivoivaksi ujuttautui selkeästi suomalaiseen politiikkaan. Tämä kehitys alkoi asteittain Ahon valtakaudella ja diskurssi vakiintui Lipposen ensimmäisen hallituksen hallitusohjelman myötä 1995 (Keskitalo 2008, 100).

Keskitalon mukaan 1990-luvun lama ja siihen liittyvä massatyöttömyys ja sitä seuranneet leikkaukset loivat Suomessa väestön keskuudessa tietoisuuden kriisistä, joka tulkittiin olemassa olevan systeemin kykenemättömyytenä vastata uusiin haasteisiin. Tämä osaltaan vahvisti käsitystä tarpeesta uudistaa hyvinvointivaltio. Sosiaalipolitiikan siirtyessä aktivointia painottavaan suuntaan suomalaiseen keskusteluun vakiintui syrjäytyneisyyden käsite (Helne 2002). Heikosti määritelty ja osittain ristiriitainen syrjäytyneisyyden (mt. 73–111) käsite viittaa yhteiskunnan jäsenen, joka on heikosti integroitunut yhteiskuntaelämään, ja jolla on riski jättäytyä yhteiskunnan ulkopuolelle. Kategoriaan kuuluvat mm. työelämän ulkopuolella olevat, päihdeongelmaiset, yksinhuoltajat, kodittomat, vammaiset ynnä muut erityistä yhteiskunnallista tukea tarvitsevat ihmisryhmät. Toisin sanoen syrjäytyneet, tai syrjäytymisvaarassa olevat istuvat huonosti aktivointiparadigman mukaiseen käsitykseen

kilpailukykyisestä valtiosta, jossa yksilöt pärjäävät itsenäisesti. Syrjäytyneisyyden käsite kytkeytyy vahvasti aktivointiparadigman ideologiaan riskinä, jota yhteiskunnan tulee ehkäistä. Helne huomauttaa, että aiemmin syrjäytyneisyys on tarkoittanut yhteiskunnan epäonnistuneen yksilön hyvinvoinnin takaamisessa, nykyään yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen koetaan syrjäytyneen epäonnistumisena osallistua yhteiskuntaelämään (mt. 7–11). Julkisessa keskustelussa heräsi huoli, että uusi pitkäaikaistyöttömien ryhmä syrjäytyisi yhteiskunnasta lopullisesti. Kehitystä pyrittiin ehkäisemään behavioristisilla toimenpiteillä (Keskitalo 2008, 108). Julkunen esittää *kriisitietoisuuden* vaikuttaneen siihen, että kansalaiset hyväksyivät julkisiin menoihin tehtävät leikkaukset. Hyväksymisen ehtona oli kansalaisten luja usko ja sitoumus hyvinvointivaltion periaatteisiin; ehdoton julkinen keskustelu julkisten leikkausten tarpeesta; ja sellainen julkinen retoriikka, joka esittää menojen leikkaamista kyseenalaistavan keskustelun pysähtyneisyyden ja jähmettyneisyyden merkinä (Julkunen 2001, 81, 86 ja 87).

Julkunen korostaa, että Suomessa hyvinvointivaltioreformi perustui pitkälti säästöihin, palvelujen leikkauksiin sekä kannustinloukku- ja aktivointiuudistuksiin. Suomen työpolitiikan aktivointikaluja olivat aktivointitoimenpiteiden käyttöönotto ja asteittaista tukien alentamista. Näistä esimerkkejä ovat työmarkkinatuen käyttöönotto ja sen ehdollistaminen tietynikäisiltä ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan ja peruspäivärahan rinnalle (1994) sekä kuntouttavan työtoiminnan käyttöönotto (1999). Laki työmarkkinatuesta siirsi suuren osan työttömistä työmarkkinatuen piiriin, mikä merkitsi entistä pienempää maksettavaa etuutta sekä lisää ehdollisuutta tuen saamiselle. Sosiaalipolitiikkaan lisättiin askelittain vastikkeellisuuden elementtejä, ja esimerkiksi laki kuntouttavasta työtoiminnasta on nähty paluuna kurinpitoyhteiskuntaan (Julkunen 2013, 36). Vastustajat kokivat näiden uudistusten (1994–2006) lähinnä yksilöllistävän työttömyyden syyt työttömien niskoille, vaikka työttömyyden syy olisi rakenteellinen. Muun muassa Työttömien Valtakunnallinen Yhteistoimintajärjestö TVY (nykyisin Työttömien Keskusjärjestö ry) tulkitsi toimenpiteiden rankaisevan työttömiä (Keskitalo 2008, 104).

Julkusen mukaan Suomessa julkisuudessa ei varsinaisesti ole puhuttu aktivointipolitiikasta, sen sijaan kannustinloukkukeskustelu on ilmentänyt suomalaista aktivointipolitiikkaa. Kannustinloukkujen purkaminen kytkeytyy vahvasti aktivoinnin ideologiaan ja kansainvälisesti kansalaista työhön aktivoiva politiikka onkin ollut yleinen ratkaisu kannustinloukkujen purkamiseen (2013, 38). Kannustinloukku-keskustelua vauhdittivat aiemmin mainitut Lipposen hallituskausilla perustetut työryhmät.

2010-luvulla työttömille on lisätty osallistavia velvoitteita kuten koulutuksen vastaanottaminen sekä aktivointisuunnitelman tekoon osallistuminen (Tiainen 2018, 226). Tiainen esittää, että suomalaisten suhtautuminen työttömyyteen on muuttunut olennaisesti puolen vuosisadan aikana: 1960-luvulla työttömyyden ajateltiin johtavan työn puuttumisesta ja 2010-luvulla on yleisempää ajatella työttömyyden johtuvan työttömien ominaispiirteistä, käytöksestä ja heidän omista valinnoistaan (2018, 227).

2.2 Aiempi tutkimus

Avaan seuraavaksi olennaista aiempaa tutkimusta työttömyyden diskursseista mediassa. Taustoitan myös hieman eri maiden sosiaalipolitiikkaa, mikä auttaa ymmärtämään eri maiden suhtautumista työttömyyteen.

2.2.1 Suhtautumisesta työttömyyteen

Iso-Britanniassa on tehty runsaasti tutkimuksia mediakeskusteluista riippuvuuskulttuurista (dependency culture) ja undeserving poor-ilmiöstä (Dean ja Taylor-Gooby 1992). Kumpikaan termi ei varsinaisesti kuvaa työttömien käyttäytymiskulttuureja, vaan ne edustavat ennemminkin työttömiä koskevia diskursseja. Ensimmäinen termi viittaa väitettyyn huono-osaisten keskuudessa vallitsevaan kulttuuriin, joka kannustaisi heitä tahallisesti jättäytymään sosiaaliturvajärjestelmän armoille. Uskotaan, että kulttuurin omaksuneet eivät kykene tai edes halua tulla toimeen omalla ansiotyöllä. *Undeserving poor* viittaa ryhmään työttömiä, joiden ei mielletä ansaitsevan sosiaaliturvatukia, koska he joko eivät ole tosiasiallisesti köyhiä, tai koska nämä eivät riittävästä työkyvystään huolimatta hakeudu työmarkkinoille. Nämä *ei-apua-ansaitsevat* (Julkusen käännös 2001, 26) köyhät voidaan ymmärtää riippuvuuskulttuurin omaksuneina ihmisinä. Dean ja Gooby-Taylor esittävät, että nämä ilmiöt ovat median ja poliittisten toimijoiden luomia mielikuvia, pikemmin kuin empiirisesti todistettavia ilmiöitä. Työttömät ja muut köyhät kelpaamattomiksi leimaavia diskursseja on käytetty poliittisiin tarkoituksiin. 1980-luvun Briteissä konservatiivihallitus oikeutti riippuvuuskulttuurin myyttiä ylläpitämällä mittavat sosiaaliturvan ja terveydenhuollon leikkaukset (Hall 1992). Vaikka teos on lähes kolme vuosikymmentä vanha, useat 2010-luvun brittitutkimukset toisintavat Dean ja Taylor-Goobyn löytöjä (Tihelkova, Marston, sekä amerikkalainen Misra). Länsimaissa yleisesti ajatellaan, että työttömyys johtuisi yksilön henkilökohtaisista ominaisuuksista tai valinnoista. On näyttöä, että työllistymistä estävillä rakenteilla on suurempi merkitys työllistymisen haasteissa, kuin työttömän oma valinta

(Hobbins 2016, 43). Macdonald, Shildrik ja Furlong (2014) ovat osuvasti verranneet brittiläistä ylisukupolvisen työttömyyden myyttiä zombiin, joka ei kuole, vaikka se olisi toistuvasti kumottu tieteellisesti. Heidän tutkimuksensa osoitti, että (nuorilla) brittiläisillä työnhakijoilla ei esiintynyt työhaluttomuutta (*culture of worklessness*), vaan he päinvastoin työllistyivät hyvin. Tutkimuksen kohteilla oli sen sijaan ongelmia pysyä työssä, ja he toteavat työttömyysongelman olevan rakenteellinen (mt.). Iso-Britanniassa eri mediatatlot ovat avoimemmin poliittisia, ja se näkyy myös sanomalehdissä, joissa mm. työttömyyttä ja köyhyyttä koskeva uutisointi voidaan mieltää suomalaista journalismia kovemmaksi. Pohjoisamerikkalaisten ja brittiläisten tutkimusten tulokset tulee toki suhteuttaa suomalaiseen kontekstiin. Anglosaksiset maat harjoittavat eri lähtökohdilta sosiaalipolitiikkaa ja ovat luonteeltaan moralistisempia kuin pohjoismaalaiset hyvinvointivaltiot (Julkunen 2013, 39).

Yleisesti ajatellaan, että nuorena koettu työttömyys johtaa passivoitumiseen ja syrjäyttää työnhakijan työmarkkinoilta (Hobbins 2016, 45). Ylistö esittää, että työttömien jättäytyminen työhausta on kompleksisempi asia kuin yksittäisen työttömän asennekysymys, ja että työhaun esteitä pitää tarkastella kokonaisuutena. Yksilön valinta olla aktiivisesti hakematta työtä selkenee, kun tarkastelee työnhakijan elämäntilannetta (mahdolliset terveysongelmat, perhetilanne) sekä huomioi työnhakijan kohtaamat rakenteelliset tekijät (työpaikkojen määrä, työn pätevyysvaatimukset, hakijan koulutustaso). Usea tutkimus osoittaa, että työttömät mielellään ottavat vastaan työn, vaikka rahallinen hyöty olisi sosiaalietuutta pienempi tai saman tasoinen (Hiilamo 2003, Parpo 2007, 46 ja 72, Pedersen ja Smith 2001, 286). Ylistö esittää, että valtaosa työttömistä työnhakijoista ottaa työn vastaan elämäntilanteen ja rakenteellisten tekijöiden niin salliessa (2018).

2.2.2 Suomalainen mediakeskustelu työttömyydestä

Suomessa valtavirtamedian työttömyysuutisointia on tutkittu vähemmän. Vuosituhannen vaihteessa ilmestyi jonkin verran aihetta koskevaa tutkimusta, mutta mediatutkimuksia työttömyydestä on tehty Suomessa yllättävän niukasti.

Julkunen on koonnut kattavan tiivistelmän 1990-luvun laman vaikutuksesta sosiaalipolitiikkaan, sen vaikutuksesta tavallisiin kansalaisiin sekä median roolista. Hän esittää ihmisten suhtautumisen hyvinvointipolitiikkaa sekä työttömyyden hoitamista kohtaan muuttuneen muotoilemalla ihmisten ”mentaalaisia malleja”. Tämä tapahtui hyvinvointivaltion diskursseja muuttamalla politiikassa sekä mediassa. Politiikassa valtiovarainministeriön

”budjettipaperit” asettivat sävyn keskustelulle, ja politiikkaan ujuttautui aktivoivaa sosiaalipolitiikkaa pönkittäviä fraaseja kuten ”*työnteon tulee aina olla kannattavaa*” sekä ”*työ on parasta sosiaaliturvaa*” (Julkunen 2001, 173, Julkunen 2013, 34 sekä Keskitalo 2008, 108). Media osaltaan loi ja ylläpiti kriisitietoisuutta esittämällä julkiset menot liian korkeina ja kansantaloudellisesti kestävämmä. Tämä onnistui dramaattisen retoriikan avulla sekä esittämällä julkisten menojen leikkaamisen välttämättömyytenä. Julkisten menojen esitettiin ”nielevän ja tuhlaavan resursseja”, ja menojen leikkaaminen esitettiin väistämättömänä (2001, 81–94). Kriisitietoisuus vastaavasti oikeutti hallitusten *karsinnan politiikan* (Julkunen 2001, 23, 142), eli hyvinvointivaltion kasvun rajoittamisen, painopisteenä sosiaalipolitiikka (mt., 11–13, 151). Julkunen esittää usean tutkimuksen osoittaneen suomalaisten suhtautumisen työttömiä kohtaan koventuneen ja tulkitsee näin käyneen median lävistäneen kriisipuheen johdosta. Julkunen esittää suomalaisten mentaliteetin muuttuneen hyvinvointipolitiikan suhteen 1990-luvulla sikäli, että suomalaiset edelleen kannattavat hyvinvointivaltion perusajatusta, mutta vaativat valtiomallin osallisille enemmän vastikkeellisuutta ja hyväksyvät passiivisille osallistujille niukemman toimeentulon kuin aiemmin (Julkunen 2001, 81–94). 1990-luvun aikana syrjäytyneisyyden käsite vakiintui suomalaiseen yhteiskeskusteluun, ja nämä yhteiskunnallista apua tarvitsevat ryhmät, jotka niputettiin homogenisoivaan syrjäytyneiden kategoriaan altistuivat kontrollin kohteeksi yhteiskuntakeskustelussa (Helne 2002).

Valtonen ja Renvall osoittivat, että laman aikana puhe sosiaaliturvan väärinkäytöstä lisääntyi mediassa ja keskustelua käytiin vielä sen taittumisen jälkeen. Väärinkäyttökeskustelu yleistymisen ajoittui vuoden 1995 eduskuntavaaleihin (1999, 124). He tulkitsivat väärinkäyttödiskurssilla olleen funktio vahvistaa luottamusta hyvinvointivaltioon. *Individualistinen diskurssi* legitimoit hyvinvointivaltiota vaatiessaan ilmiantoja kautta väärinkäyttömahdollisuuden eliminointia; *kollektivistinen diskurssi* vastaavasti painotti huono-osaisista huolehtimista. Tutkijat eivät kuitenkaan kuvaile käytyä julkista keskustelua moraalipaniikkina (1999, 140).

Valtonen tutki 1990-luvulla julkaistuja Helsingin Sanomien uutisjuttuja työttömyydestä. Hän havaitsi, että työttömyys esitettiin rajatusta raameista, jotka muut kuin työttömät olivat määritelleet. Työttömyys esitettiin Valtosen mukaan itsestäänselvyytenä, joka vain ”on” olemassa. Uutisointi käsitteli ennemmin työttömyyden aiheuttamia vaikutuksia kansantaloudelle kuin sen sosiaalisia seuraamuksia yksilölle (2002, 61). Koko työttömyys on aineistossa epäpolitisoitu ja esitetään luonnonvoimaan verrattavan ilmiönä, jonka edessä

ihminen on voimaton. Työttömät itse puhuvat uhripositioista. Harvoissa jutuissa, joissa he pääsivät ääneen, työttömät puhuivat muiden laatimissa raameissa, joissa palkkatyö sekä aktiivinen työnhaku ovat itseisarvoja. Työttömyys esitettiin yksilön ongelmana ja se irrotettiin rakenteista ja yhteiskunnallisista muutoksista, jotka johtivat massatyöttömyyteen. Ilmiö patologisoitiin yksilön omaksi syyksi ja omaksi viaksi. Työttömille ei suotu omia tulkintoja tai raameja, joiden sisällä käsittää työttömyys. Pidemmät henkilöjutut työttömistä rinnastuvat Valtosen mukaan naistenlehtien henkilöjuttuihin, jotka ovat luonteeltaan rupattelunomaisia verrattuna ”koviin uutisiin”, joissa muut asiantuntijat pääsevät esittämään ajatuksiaan työttömyydestä (mt. 77). Valtosen mielestä työttömät saivat näissä uutisissa aseman kuriositeettina, jonka mielipidettä ei tarvitse arvioida tosissaan. Valtonen vertaa työttömille suotuja puheenvuoroja siihen, että työtön puhuisi mykistettyyn mikrofonin (2002, 78). Kroll osoittaa, että työttömät saavat äänensä heikosti kuuluviin sanomalehtien yleisön mielipideosastossa, ja että sanomalehdet eivät kirjoita huono-osaisten elämäntilanteista ja yhteiskunnallisista palveluista. Toisin sanoen työttömillä on heikompi pääsy demokraattiseen julkiseen keskusteluun sanomalehdissä (2004, 314).

Myös muut vuosituhanen alkupuolella julkaistut mediatutkimukset osoittavat suomalaisten suhtautumisen muuttuneen perustavanlaatuisesti 1990-luvun aikana. Kroll ja Blomberg (2002) tutkivat mediakeskustelua työttömyydestä Suomessa ja Ruotsissa 1980- ja 1990-luvuilla. He havaitsivat, että 1990-luvulle tultaessa keskustelu oli suhteellisen vapaa moralisoinnista ja muuttui vaivihkaa markkinaliberaalimmaksi. Työttömyysdiskurssit kyseenalaistivat pohjoismaisen, runsaaseen sosiaaliturvaan perustuvan hyvinvointivaltiomallin oikeutuksen ja uutisointi peilasi sosiaaliturvan siirtymistä kohti vastikkeellisempaa mallia. Tutkimus osoitti, että 1990-luvun loppupuolella työttömiä itseään syytettiin herkemmin siitä, ettei työttömyyttä saatu ratkaistua. Lind (2002) puolestaan totesi, että suomalaiset olivat laman alkuvuosina solidaarisia työttömiä kohtaan, mutta kun työttömyyden kasvu loppui ja talous kukoisti, solidaarisuus katosi. Samaan aikaan mediassa alettiin pönkittää kuluttajakansalaisuutta (2002, 350).

Luhtakallio ja Siisiäinen (2012) tutkivat työttömyyskirjoittelua HS:ssä lamavuosina. Tutkimus tehtiin työttömien poliittisen mobilisaation näkökulmasta. Tutkijat kiinnittivät huomiota siihen, miten paljon poliittista toimijuutta työttömille sallitaan uutisjutuissa. Tämä tutkimus on siitä syystä kiinnostava, että se osoittaa HS:n esittäneen mietoja epäpolitisoituja representaatioita työttömistä. HS julkaisi enemmän tarinoita työttömien vertaistukitoiminnasta sekä eri

puuhakerhoista kuin heidän poliittisesta järjestäytymisestään. Tutkijat toteavat aineistosta nousseen kovin vähän kriittisiä poliittisia puheenvuoroja työttömyydestä ja sen poliittisesta hoitamisesta suhteessa 1990-luvun hälyttäviin työttömyyslukuihin, mikä on poikkeuksellista verrattuna mannereurooppalaisiin tutkimuksiin. Heidän mukaansa Suomen poliittinen ilmapiiri oli sellainen, ettei hallitusten harjoittamaa politiikkaa haastavaa diskurssia saatu käynnistettyä, eivätkä työttömien asiaa ajavat järjestötkään onnistuneet mobilisoitua niin, että harjoitettuun politiikkaan olisi pystytty uskottavasti vaikuttaa (2012, 125–126).

Työttömyyttä käsittelevää mediatutkimusta löytyy valitettavan heikosti suomalaisessa kirjallisuudessa, mutta köyhyydestä on tehty runsaasti tutkimusta. Laihialan ja Ohisalon *Leipäjono*-tutkimus osoittaa kuinka nettikeskustelijat (epärationalisesti) epäilevät leipäjonojen asiakkaiden hädän tarvetta. Tutkimuksen mukaan moni nettikommentoija epäilee, että asiakkaat ovat tavallisia ihmisiä, jotka jonottavat säästääkseen ruokakuluissa, eivät todellisen hädän vuoksi. Toisaalta jonottajat tuomitaan ristiriitaisesti sosiaalipummeiksi, jotka eivät ansaitsisi apua koska he jo valmiiksi saavat muita sosiaaliavustuksia. Kärjistettynä nettikeskustelun perusteella leipäjonojen asiakkaiden hätää ei mielletä ”ansaituksi”, eikä heille sen vuoksi löydy nettikeskustelijoilta sympatiaa (Laihiala ja Ohisalo 2017). Keskustelu on verrattavissa *undeserving poor*-ilmiöön. Saari, Behm ja Lagus osoittavat, että hyvinvoivilta suomalaisilta puuttuu ymmärrys köyhien arjesta. Nettikeskusteluissa sosiaaliavustuksilla elävät homogenisoidaan ulkoisiin piirteisiin perustuen ja heihin kohdistuu paljon vihamielisyyttä. Moni nettikeskustelija hyväksyy mielikuvan työttömistä laiskoina ja tahallaan työttömiksi jättäytyneinä ja he uskovat näiden piirteiden olevan yleistä työttömien keskuudessa (2017, 207). Laakso (2018) analysoi tutkimalla otantaa HS:n artikkeleita, Vauva.fi-nettifoorumien kommenttipalstaa, ja kansanedustajan vlogia miten ”oikeanlainen ja vääränlainen työttömyys” neuvoteltiin ja määriteltiin eri medioiden keskustelupalstoissa. Laakso suoritti case studyn esikoiskirjailija Ossi Nymanista, joka esitettiin mediassa ”ideologisesti työttömänä”. Hän toteaa, että Nyman konstruoidaan verkkokeskusteluissa laiskan ja moraalittoman työttömän ruumiillistuneeksi hahmoksi, joka toimii keskustelijoita yhdistävänä vihollisena, ja jonka kautta verkkokeskustelijat määrittelevät yhteiskuntajäsenille toivottavia arvoja sekä hyvinvointivaltion roolin suhteessa työttömiin.

Pro gradu –työnä työttömyydestä on tehty sosiaalitutkimuksen ja kielitutkimuksen saralla kiinnostavia havaintoja. Lillqvist (2010) tutki gradutyössään työttömyysdiskursseja viranomaisteksteissä ja tavallisten kansalaisten blogikirjoituksissa. Hän argumentoi

viranomaiskielen rakentuvan työnhakijan oletettuun laiskuuteen ja esittää viranomaisten työttömille suunnattujen ohjekirjojen ilmentävän työnhakijoiden aktivoinnin tarpeellisuutta. Lillqvist pohtii, että viranomaiskieli asettaa ainoaksi hyväksyttäväksi normaaliuden tilaksi sen, että jokainen työtön pyrkii täysipäivätyöhön. Lillqvistin tuloksia on mielekästä verrata Bruunin tutkielmaan, joka tutki miten syrjäytyneisyyden käsitteleminen on muuttunut lakiteksteissä. Hän havaitsi, että siinä missä huono-osaiset käsitettiin 1970-luvun hallintoteksteissä sosiaalisesti kärsivinä ja tukea tarvitsevinä yhteiskuntajäseninä, sama ryhmä käsitetään 2000-luvun hallintoteksteissä turvallisuushkana ja riskinä, jolta muu väestö suojellaan turvallisuussuunnitelmien, lakipykälien ja -asetusten avulla (2011). Lisäksi Haavisto (2001) on tehnyt lingvistisen gradun työttömyyden representaatiosta Helsingin Sanomissa vuosituhanteenvaihteessa, joka kielentutkimuksen avulla havainnoi miten työttömälle annetaan toimijuutta. Haaviston mukaan työttömät esitettiin aineistossa kasvottomana joukkona, eikä näille suotu toimijuutta eikä heidän omaa ääntään nostettu esille (vertaa Valtonen 2002). Sauvala on pro gradu –tutkielmassaan (2007) kehysanalyysia hyödyntäen tutkinut, miten köyhyys esitetään Helsingin Sanomien pääkirjoitussivuilla ajanjaksolla 2001–2005. Hän päätteli, että suomalaista köyhyyttä esitettiin kriisin uhkan, lieveilmiön ja murroksen näkökulmasta, ja totesi että kriisi oli selkeästi yleisin (2007, 51). Kriisikehys syytti valtiota heikosta köyhyyden torjunnasta ja tutkielma osoitti, että köyhiä syyllistävää diskurssia esiintyi suhteellisen vähän ja että tällainen diskurssi oli piilevää. Sauvalan mielestä aineistossa ei ollut viitteitä köyhyyskulttuuridiskurssista (2007, 52) eikä hän myöskään havainnut sosiaalietuuksien väärinkäyttöön liittyvää moraalipaniikkiakaan aineistossa (mt. 58).

2.3 Tutkimuskysymykset

Edellä esitetyn tutkimustiedon innoittamana tämän työn tutkimuskysymyksiksi valikoituivat seuraavat:

1. Minkälaisia merkityskokonaisuuksia aineisto tuottaa?
2. Esitetäänkö työtön erilaisena kuin lukeva, työssäkäyvä yleisö jolle teksti on kirjoitettu? Tuottaako aineisto toisin sanoen identiteettiin perustuvan distinktion kohteen ja yleisön välille?
3. Käsitteellistävätkö tekstit työttömyyden eri tavoin eri ajanjaksoilla?

3. Teoriaperusta ja metodi

3.1 Teoreettinen viitekehys

Tässä kappaleessa esittelen teoreettista viitekehystä, johon tutkielma tukeutuu. Tarkoituksena on suorittaa sosiaaliseen konstruktionismiin pohjautuva kriittinen diskurssianalyysi siitä, kuinka uutisjuttuihin sisältyvät diskurssit rakentavat kuvaa työttömyydestä yksilötasolla. Tutkin diskurssityyppejä avoimin mielin vailla ennako-oletuksia niiden sisällöstä. Lähtökohtana on aiemman tutkimuksen tuoma viisaus, että työttömyydestä käytävä keskustelu on käyty muiden kuin työttömien määrittelemänä (mm. Valtonen 2002, Kroll 2004, Luhtakallio ja Siisiäinen 2012). Analysoitavat yksiköt jäsennetään sisällönanalyysin keinoin. Diskurssianalyysi soveltuu mainiosti vastaamaan tutkimuskysymykseen, sillä laadullinen tutkimusote tarjoaa mahdollisuuden selvittää julkisen keskustelun keskeisiä sisältöjä, joita ei kvantitatiivisella otteella ole mahdollista löytää (Tuomi ja Sarajärvi, sekä Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016). Tämä kappale tarjoaa teoriakehyksen, ja seuraava kappale esittää miten metodi sovelletaan.

3.1.1 Sosiaalinen konstruktionismi, kielen funktionaalisuus ja diskurssianalyysi

Tutkielman lähtökohtana on Berger ja Luckmannin teoria todellisuuden sosiaalisesta konstruktiosta. Berger ja Luckmann esittävät klassikossaan, että ihmisen käsitys maailmasta rakentuu vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin (1994). Kieli on toisaalta ihmisten luoma merkityssysteemi, mutta toisaalta kieli muokkaa ihmisten käsityksiä asioista. Näin kieli sekä rakentaa että heijastaa sosiaalisia suhteita (Berger ja Luckmann 1994, 48). Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa luotu merkitysten maailma määrittyy jatkuvasti uudelleen määrittelykamppailujen kautta. Toisin sanoen merkitykset pysyvät samoina vain niiden jatkuvan uusintamisen johdosta. Etenkin yhteiskunnalliset ilmiöt ovat herkkiä merkitysten muuttumisille, koska niitä ohjaavat arvot. Yhteiskunnalliset ilmiöt ovat herkkiä merkitysten muuttumiselle jatkuvan määrittelykamppailun myötä (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016, 36–43).

Kielenkäyttö paitsi kuvaa kohdetta myös esittää väittämiä tämän luonteesta. Tämä käsitetään tutkielmassa todellisuuden rakentamiseksi, joka voi luoda seurauksia kohteelleen, kielenkäytöllä on toisin sanoen *funktionaalinen* luonne (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016, 47–49). Kielenkäytöllä toimija voi esittää puheenaiheen kohteen positiivisessa tai kielteisessä

valossa. Kielellä voi olla *ideologisia seuraamuksia*, joilla voidaan oikeuttaa alistussuhteita ja legitimoida valtasuhteita (mt. 49). Seuraamukset voivat ilmetä *subjektipositioina*, jotka kielenkäyttö luo kohteelleen. Kieli ja vakiintunut kielenkäyttö voi asettaa kohteen asemaan, jossa tämä nostetaan arvoltaan muiden yläpuolelle. Vastaavasti puheen kohde voidaan asettaa epäedullisesti passiiviseen positioon, jolloin kohteen ei suoda määritellä omaa asemaansa (Jokinen ja Juhila (a), 97–98). Näin ollen kieli ei ole arvovapaa asioita kuvaava väline vaan sen merkitys muodostuu sosiaalisessa toiminnassa.

Menetelmällinen lähtökohta on, että sosiaalinen ilmiö, tässä tapauksessa työttömyys, ilmentää eri *diskursseja*. Diskurssi on tapa käsittää ja käsitteellistää maailma. Diskurssianalyysi yrittää avata ”tekstien diskurssikäytäntöjen ja sosiokulttuuristen käytäntöjen välisiä systemaattisia yhteyksiä” (Fairclough 1997, 29). Diskurssianalyysin suorittaja ”identifioi tulkintarepertuaareja, identiteettien tuottamisen prosesseja tai vuorovaikutuksen retorisia ja responsiivisia aspektoja” (Juhila ja Suoninen 2016, 463). Diskurssi ilmenee *merkityksellistämisen* tuloksena, eli miten kohde esitetään, mitä jätetään esittämättä ja miten kuvauksen kohde nimetään (Fairclough 1997, 13). Merkityksellistäminen tapahtuu eronteon kautta, eli asia saa merkityksensä suhteessa siihen mitä se ei ole (Jokinen 2016, 252). Diskurssit muodostuvat sosiaalisesti ja elävät rinnakkain. Samasta aiheesta voi muodostua useita eri diskursseja, jotka voivat vahvistaa toisiaan tai olla keskenään ristiriitaisia. Sosiaaliseen konstruktionismiin perustuva diskurssianalyysin lähtökohtana on, ettei ole olemassa ”aitoa todellisuutta”, toisin sanoen kaikki diskurssit ovat syntyneet julkisen keskustelun osallistujien valtakamppailun tuloksena. Diskurssianalyysi mm. tutkii kielenkäytön *retoriikkaa* eli sen suostuttelua ja vakuuttelua, ts. fokus on siinä, miten fakta konstruoidaan (Jokinen ja Juhila 2016, 291–292). Fakta voidaan tekstissä argumentoida todeksi *faktuaalistamisstrategioin*. Fakta voidaan perustella todeksi muun muassa esittämällä vaihtoehtottomia skenaarioita tai vetoamalla sosiaalisiin normeihin tai asiantuntijuuteen (Juhila 2016 a, 151–171).

Tutkielma ymmärtää diskurssien käsittävän kohdettaan kuvaavia elementtejä kuten käsityksiä, nimeämisen tapoja ja *representaatioita*. Hall käsittää representaation tapana yhdistää merkitys ja kieli kulttuuriin. Representaatio on tapa kuvata asia tai ilmiö, nostamalla esiin sen tiettyjä piirteitä. Hallin konstruktionistinen lähestymistapa korostaa, että representaation merkitys syntyy sen tuottajan toimesta. Representaatio sisältää myös piirteiden (tahallista tai tahatonta) poisjättämistä (2013, 1, 5 ja 11 sekä Fairclough 1997, 13). Representaation merkitys säilyy ainoastaan jatkuvan uudelleenmäärittelyn tuloksena (Hall 2013, 14). Hall käsittää diskurssit

lausumina, jotka tarjoavat kielen puhua tietyistä aiheista tietyllä tavalla, ja samaistaa diskurssit tapana representoida, eli kuvata aihe (1999, 98).

On olennaista huomioida, ettei diskurssi vastaa teemaa tai aihetta. Se ei myöskään vastaa mielipidettä vaan se edustaa suurempaa sosiaalisesti konstruoitua tapaa käsittää tietty aihe. Sen sijaan sama kohde voi ilmentää useaa eri diskurssia: julkisuuden henkilö voidaan yhtäältä esittää ”tavallisena kansan ihmisenä” ja toisesta näkökulmasta samasta henkilöstä voi tuottaa ”eliitin edustajan” diskurssin (Valtonen 1998, 98). Diskurssianalyysissä olennaisin sisältö tuotetaan puheessa ja sanavalinnoissa sekä vihjailun tasolla, jolloin yksityiskohtainen raportointi, eli tutkielman kohdalla yksittäisten lausuntojen nostaminen raportoinnissa, on olennaista. Nämä yksityiskohdat voivat olla suuria johtolankoja. Tekstiaineiston tutkimisessa diskurssianalyysin näkökulmasta kiinnostavaa ovat aineiston tuottamat kategorisoinnit, sanavalinnat sekä käytetyt retoriset keinot (Juhila ja Suoninen 2016, 451–452). Kiinnostus kohdistuu siihen, miten kielenkäyttö toimii omassa kontekstissaan ja miten viesti tai lausunnot rakentavat todellisuutta. Tämän lisäksi tutkimus keskittyy kuvaamaan julkituodun diskurssin vaikutuksen sen kohteelle, eli diskurssin *seurauksellisuutta*. Sen sijaan diskurssianalyysi ei ole kiinnostunut spekuloidaan diskurssin esittävän tahon sisäisiä ajatuksia taikka tämän mahdollisia motiiveja puheensa seurauksellisuuden kannalta (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016, 43–49, sekä Juhila ja Suoninen, 459–460). Tutkimuksen kohteena ei myöskään ole objektiivisten faktojen jäljittäminen, eikä kiinnostus myöskään kohdistu rakennettujen totuuksien logiikan tai sopivuuden arviointiin. Toisin sanoen tutkielmakaan ei erittele aineistosta nousseita väitteitä, vaan kiinnostus kohdistuu siihen todellisuuteen, jota lausunnot konstruoivat (mt. Jokinen 2016, 65–73 sekä Juhila ja Suoninen, 459–460).

Diskurssianalyysin sosiaalisen konstruktionismin lähtökohdan luonteen johdosta tutkimuksen raportointikaan ei vastaa objektiivista raportointia, vaan tutkimustuloksiin tulee suhtautua reflektiivisesti tutkijan omia käsityksiä peilaten. Toisin sanoen raportoinnissa huomioidaan, että tutkija on valinnut tutkimuskohteen, laatinut tutkimuskysymykset ja muotoillut analyysin työkalut omien ennakkokäsityksensä innoittamana, jotka nekin ovat sosiaalisesti ja historiallisesti tuotettuja vuorovaikutuksen tuloksena syntyneitä subjektiivisia käsityksiä (Jokinen 2016, 253).

Sosiaaliseen konstruktionismiin pohjautuvan diskurssianalyysin tulokset ovat faktuaalisia vain oman tutkimuksen kontekstissa, ts. ne eivät edusta universaalia totuutta tutkimuksen

ulkopuolella. Faktat ovat tutkijan konstruoimia, ja niille tulee esittää todistusaineistoa. Diskurssianalyysin tuloksia on hankala vertailla muuhun diskurssianalyysin tuloksiin, paitsi jos ne tutkivat samaa ilmiötä ja ovat lähteneet täsmälleen samasta teoreettisesta lähtökohdasta, jolloin niiden voi katsoa olevan verrannollisia (Juhila ja Suoninen 2016, 448).

Diskurssianalyysin tuottama tieto on vaikea mitata instrumentaalisesti. Menetelmän paljastama viisaus tuo itsessään lisäarvoa siinä, että se voi inspiroida uusia samasta teoreettis-metodologisesta lähtökohdasta lähteviä tutkimuksia, jotka jatkavat työtä ja käytyä pohdintaa. Tuotettu tieto kielenkäytön seurauksellisuudesta kohteelleen voi tuoda julki laajempia ongelmallisia kielenkäytön tapoja, jotka tuottavat toiseuttamisen kokemuksia sekä alisteisia subjektipositioita, joille tutkija voi pohtia vaihtoehtoisia kielenkäytön tapoja (Juhila ja Suoninen 2016, 455–457). Toiseuttamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä subjektin konstruoinnista erilaiseksi (”muu”) valtaryhmään kuuluvasta ryhmästä määrittelyn, nimeämisen tai kategorisoinnin keinoin. Laajennan määritelmää kappaleessa 3.2.3.

3.1.2 Kriittinen ja analyttinen diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi ei ole varsinaisesti teoria eikä menetelmä, vaan siltä väliltä. Ei ole olemassa yhtenäistä tutkimusotetta tai mallia diskurssianalyysin soveltamiseen, sen sijaan menetelmää sovelletaan aineistokohtaisesti (Wodak ja Meyer 2009, 5). Menetelmän tuottama tieto nähdään yhtenä osana puheenvuorojen ketjussa, joka voi herättää uutta keskustelua. Tutkimuskysymyksestä ja tuloksista riippuen tutkimus voi painottaa yhtäällä analyttistä tai kriittistä perinnettä. *Analyttinen* diskurssianalyysi aineistolähtöinen etenemistapa pyrkii tutkimaan aineiston sisältämiä merkitysjärjestelmiä puhtaasti aineiston pohjalta, vailla ennakkokäsitystä sosiaalisesta järjestyksestä. *Kriittinen* diskurssianalyysi sen sijaan valikoi tutkimuskysymyksen ennakkoon asettelulla päämäärällä, joka voi perustua oletettuun epäoikeudenmukaisuuteen. Se pyrkii tutkimuksellaan tutkimaan kritisoimaansa asetelmaa, ja mahdollisesti tuloksillaan oikaisemaan havaittu epäkohta (Jokinen ja Juhila 2016 (b), 301). Tutkimusotteet eivät sulje toisiaan pois, ja usein diskurssianalyysit sisältävät hieman molempia elementtejä. Tutkielma on aineistolähtöinen analyysi työttömyyden merkityksellistämisestä julkisessa puheessa. Pyrin aiemman tiedon perusteella valaisemaan, onko julkinen keskustelu työttömyydestä epätasaista, ja minkälaisia valtasuhteita se saattaa konstruoida. Tutkimusotteeni on siis *analyttinen*, mutta lähtökohdiltaan *kriittinen*.

3.1.3 Diskurssin hegemonisuus ja hegemonian tunnistaminen

Tietyt merkityssysteemit ilmenevät sisällöllisesti samankaltaisina paloina, ja ne tunnistetaan diskursseiksi, kun samojen palojen toistuvuus identifioidaan (Jokinen ja Juhila (a) 2016, 80). Yhteiskunnallisessa julkisessa puheessa tietyt diskurssit vakiintuvat ja saavat hegemonisen aseman suhteessa kilpaileviin diskursseihin (Fairclough 1997, 76–77, katso myös Valtonen 1998, 103).

Diskurssianalyysin tavoitteena voi olla niiden prosessien jäsentäminen, jossa itsestäänselvyydet rakentuvat, ts. tutkimuksen kohteeksi voi määritellä miten tietyt merkityssysteemit vakiintuvat ja miten ne syrjäyttävät sitä haastavat vaihtoehdot. Kun diskurssi näyttäytyy luonnollisena tilana ja kyseenalaistamattomana totuutena, se on saavuttanut hegemonisen aseman. Hegemonia muotoutuu jatkuvan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvan määrittelyn sekä uusintamisen seurauksena, eikä siis ole staattinen. Hegemonisuus voi muotoutua eri *hegemoniastrategioiden* myötä. Jokinen ja Juhila esittävät hegemonisoitumisstrategiaksi diskurssin yksinkertaistamisen ja edellä mainitun luonnollistamisen, jossa tuotettu tieto ja käytäntö hämärretään sen sosiaalisesta alkuperästä. Toinen hegemonisoitumisstrategia on yhteiseen hyväksyntään vetoaminen, mikä voi ilmetä useimpien ihmisten käsityksiin, myytteihin tai tutkimukseen (mt. 88–94).

Diskurssin määrällinen esiintyvyys ei indikoi diskurssin hegemonista asemaa. Sen sijaan hegemonia määräytyy sen mukaan, miten luonnollisena ja kiistattomana diskurssi onnistuu esiintymään suhteessa kilpaileviin merkityssysteemeihin. Hegemonisesta asemasta nauttiva diskurssi esiintyy luonnollisena itsestäänselvytenä. Muut diskurssit, mahdollisesti lukumääräisesti useammin esiintyvät diskurssit saavat toimia ”apudiskurssin asemassa”, ja legitimoida hegemonisen diskurssin oikeutusta (Jokinen ja Juhila 2016, 80–81). Haastavat diskurssit sen sijaan voivat vaikuttaa epäuskottavilta vaihtoehdoilta ja ne saattavat marginalisoitua määrittelykamppailussa. Hegemonisen aseman saavuttaneilla diskursseilla, tai niiden tuottajilla, voi olla takanaan enemmän valtaa merkitysten määrittelemisessä. Heikommat diskurssit voivat saada marginaalista huomiota tai painoarvoa ja niiltä voi puuttua kulttuurinen tai rahallinen pääoma haastavan diskurssin mobilisoimiseksi (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016, 29). Tutkielma käsittää dominoivan puhetavan ideaalista työttömyyden tyypistä hegemoniseksi.

3.2 Metodologia

3.2.1 Sisällönanalyysi tutkimusyksiköiden jäsentäjänä

Erittelen sisällönanalyysiä soveltaen aineistosta havaittavat tutkimusyksiköt, joita analysoin. Sisällönanalyysi on metodi sekä väljä teoreettinen kehys, jota voi yhdistää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 93). Yhdistän sisällönanalyysin edellä esitettyyn kokonaisuuteen. Käytän metodia hahmottaakseni niitä merkityskokonaisuuksia, jotka muodostavat työttömyysdiskurssin, eli tavan käsitteellistää työttömyys. Sisällönanalyysillä voidaan analysoida eri dokumentteja järjestelmällisesti ja objektiivisesti keskitetyssä muodossa (mt. 105). Analyysiyksiköt valitaan aineistosta tehtävänasettelun mukaisesti, ne eivät ole etukäteen määriteltyjä yksiköitä. Pyrkimyksenä on mahdollisimman objektiivisesti ja neutraalisti ja vailla ennakkokäsitystä löydettävästä yksiköiden piirteistä tunnistaa aineistosta *merkityskokonaisuuksia* (mt. 104). Merkityskokonaisuudet löytyvät sisäisen yhteenkuuluvuuden ja samanlaisuuden perusteella. Tutkija tulkitsee kokonaisuuden ja tematisoi, sekä käsitteellistää kokonaisuuden (mt. 102–103). Aineiston käsitteellistäminen on osa aineiston kuvausta, jossa merkityskokonaisuudet jäsennetään ja erotetaan toisistaan ja vertaillaan keskenään (mt. 104–105).

Suoritan aineistolähtöisen analyysimallin, joka keskittyy kuvaukseen ja merkityskokonaisuuksien jäsentämiseen, niiden esittämiseen ja tulkintaan. Jäsennykset ja luokittelut eivät sinänsä kelpaa tuloksena, vaan tutkijan tulee tulkita niitä ja vetää niistä johtopäätöksiä (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 105). Viimeisessä kappaleessa käyn tarkemmin läpi havaitsemani tutkimusyksiköt ja pohdin mitä havaintoni saattaa kertoa työttömyyden käsitteellistämisestä mediatekstissä.

3.2.2 Kriittisen diskurssianalyysin soveltaminen mediatekstissä

Media luonnehditaan yhteiskunnallisen tehtävänsä johdosta merkittäväksi vallankäyttäjäksi (Valtonen 2002). Koska kyseessä on mediatekstin diskurssianalyysi, avaan seuraavaksi median erityistä asemaa aineistona. Medialla on valta valikoida, tulkita ja tehdä esityslistoja. Kaikki tiedonvälitys on merkityksenantoa, joka itsessään on vallan tuottamista (Julkunen 2001, 85). Valtonen tarkentaa tiedotusvälineiden toimivan päiväpolitiikan areenana. Areenassa kansalaisten ja valtiovallan suhde jäsentyy ja siellä muodostetaan politiikan sisältö. Toisin sanoen media osallistuu yhteiskunnallisesti tärkeiden aiheiden nostamiseen julkisuuteen ja niiden esillä pitämiseen. Se tarjoaa alustan, jolla diskurssit eri tahojen toimesta neuvotellaan, ja

jossa diskurssit kamppailevat valtajärjestyksestään (Valtonen 2002, 50). Toisaalta tiedotusvälineet tarjoavat eliitin tulkintoja tavalliselle kansalle ”ylhäältä alas”, mutta media myös valvoo eliittiä. *Eliitillä* tarkoitetaan tässä yhteydessä mm. yritys- ja työmarkkinajohtoa, poliittista johtoa, virkamiesjohtoa sekä mediaeliittiä, joilla on merkittävä yhteiskunnallinen asema ja tavallista ihmistä laajempi vaikutusvalta (Julkunen 2001, 83). Mediadiskurssissa on olennaista huomioida uutisoinnin tasapuolisuus sekä eritellä, kenen äänet kuuluvat. Journalismin periaatteeseen kuuluu ilmiön esittäminen riippumattomasti ja tasapuolisesti eri toimijoiden perspektiivistä. Kriittinen media-analyysi painottaa, ettei tasapuolisuus toteudu journalismin ideaalin mukaan, sillä eri tahoilla on erivahvuiset resurssit pitää omaa näkökulmaansa esillä. On huomioitava, että tietyillä intressiryhmillä ei ole pääsyä mediatilassa neuvoteltavaan julkiseen keskusteluun, eikä heillä välttämättä ole edustajaa, joka edistäisi vertaistensa asiaa. Toisin sanoen heikomman yhteiskunnallisen pääoman omaavat ryhmät syrjäytyvät keskustelun ulkopuolelle (Hall 1992, 238, 308–309).

Media ei toimi tyhjiössä erotettuna muista yhteiskunnallisista toimijoista, vaan sillä on siteet yksityisiin toimijoihin, politiikkaan sekä kolmanteen sektoriin. Media ei ole neutraali, sillä uutisointi heijastaa aina jonkun tahon intressejä (Fairclough 1997, 137). Esimerkiksi aiemmin mainittu Dean ja Taylor-Gooby tutkimus (1992) osoitti, että Thatcherin hallitus hyötyi median lietsomasta mielikuvasta työttömien riippuvuuskulttuurista (kts. myös Hallin argumentaatio thacherismin diskursiivisesta tehokkuudesta *ei-apua-ansaitsevia* koskevaan sosiaalipolitiikkaan, 1992, 322–331). Kriittisen diskurssianalyysin tavoite ei kuitenkaan ole ottaa kantaa ideologisesti esitetyn väitteen paikkansapitävyyteen vaan pikemminkin tarkastella, edesauttaako itsestäänselvyytenä esitetty väite valtasuhteiden ylläpitämistä (Fairclough 1997, 26–27).

Sovellan Sanna Valtosen käyttämää lähestymistapaa, joka on saanut vaikutteita mm. Fairclough’n töistä (1998, 102–105). Fairclough’n edustama *kriittisen diskurssianalyysin* koulukunta painottaa diskurssien joutuvan kamppailemaan asemastaan, ja etteivät diskurssihegemoniat ole staattisia. Hegemoniseen asemaan nousevat diskurssit säilyttävät asemansa ainoastaan jatkuvan toisintamisen tuloksena. Kriittinen diskurssianalyysi painottaa diskurssien ja rakenteiden suhdetta: yhtäältä diskurssit muovaavat yhteiskuntaa tulkitsemalla sitä ja ylläpitämällä sen rakenteita, ja toisaalta rakenteet tuottavat diskursseja (Hall 2013, 8–10).

Fairclough esittää, että kriittisen diskurssianalyysin tehtävä on valaista kielen ja vallan suhde sekä avata diskurssien hierarkioita. Valtasuhteiden selvittämiseksi metodi valaisee luonnollistettujen diskurssien hyötyä eri tahoille sekä tutkii diskurssien vaikutusta niiden kohteille. Media luo mielikuvia maailmasta, konstruoi identiteettejä ja vaikuttaa ihmisten vuorovaikutukseen (Fairclough 1997, 13–14). Sillä on valta merkityksellistää ilmiöitä kuten työttömyys ja määritellä, mikä yhteiskunnassa voidaan pitää hyväksyttynä ja normaalina. Vastaavasti media voi tuomita ja paheksua käyttäytymismalleja ja ihmistyypppejä. Diskurssianalyysi tutkii miten diskurssit syntyvät sosiaalisissa suhteissa sekä selvittää prosesseja, jotka ylläpitävät niitä. Kiinnostus kohdistuu siihen, palveleeko hegemonisen aseman saavuttanut diskurssi jotakin ideologiaa ja legitimoiko diskurssi valtasuhteita (Fairclough 1997, 137). *Ideologialla* tarkoitetaan tässä yhteydessä lausumia tai uskomuksia, jotka tuottavat tietoa, joka palvelee tietyn ryhmän etuja (Hall, 1999, 100). Kriittinen diskurssianalyysi seuraa miten diskurssit voivat saavuttaa hegemonisen aseman, jolloin se koetaan itsestäänselvyysnä tai totuutena, jota ei tarvitse kyseenalaistaa. Hegemonia syntyy eri tahojen neuvottelun tuloksena.

3.2.3 Lukijan ja mediatekstin suhde

Mediatuottajan sisältö on aina suunnattu tietynlaiselle yleisölle, ja sen ilmaisutavan tulee houkutella halutun yleisön kiinnostusta. Helsingin Sanomia luetaan laajasti poliittisesta vakaumuksesta riippumatta, vaikka lehden arvioidaan edustavan porvarillista maailmankuvaa (Blomberg ja Kroll 2002, sekä Julkunen 2001). Jotta teksti löytää yleisön, tulee sen siis olla lukijaa puhuttelevaa. Tämä toteutuu aineistossa uutistekstin taipumuksella luoda suhde itsensä ja lukijan välille. Valtosen mukaan tuotettu mediateksti sitoo lukijansa ja tuottajansa kuviteltuihin yhteisöihin, joissa uutissisällön tulkinnoista ja normaalista neuvotellaan (Valtonen 2002, 50). Media tuottaa itsensä sekä yleisön välille suhteen luomalla itselleen ja lukijalle identiteetin. Se perustuu kuviteltuun yhteisöllisyyteen, oletukseen, että media sekä mediatekstiä kuluttava yleisön jakaisi samat arvot. Tämän logiikan mukaan nämä muodostavat oman kategoriansa ”me”. Uutisoinnin kohde rakentuu uutisessa eksotisoiduksi ”muuksi”, ja lukija perustaa käsityksensä kohteesta uutisen tuottamaan rakennelmaan. ”Me” edustaa asetelmassa normaalia, joka tarkastelee poikkeavaa ”muuta” (Renvall ja Valtonen 1999, 131).

Kategoriat ”me” ja ”muut” ovat ideologisesti tuotettuja kategorioita. Identiteetit luodaan erottamaan kategoriat toisistaan yhteisesti määritellyillä eroilla. ”Me” edustaa yleisesti hyväksyttyä ideaalia, johon kaikkien tulisi pyrkiä. ”Muut” edustaa tavallisesta yhteiskunnasta

poikkeavaa kategorialla, johon kuulumista tulee välttää. ”Muun” kategoria määrittelee normaaliuuden eli ”meidän” sekä toivottavan moraalien ja käytöksen rajat. Toiseutettu ”muu” on kategoria, joka marginalisoidaan esittämälle se vähemmän legitiiminä, moraalisesti epäilyttävänä sekä mahdollisesti vaarallisena elementtinä. Ihmisryhmät konstruoidaan stereotypistämällä, eli pelkistämällä ryhmä tiettyihin ominaispiirteisiin. Hall painottaa, että marginalisoidut kategoriat määritellään ryhmän ulkopuolelta valtavirran toimesta, ja stereotypiat palvelevat juuri valta-asemassa olevien ryhmien intressejä (Hall 1999, 189–196). Toiseuttamisella voi olla voimakkaat seuraamukset uutisoinnin kohteelle, jos kohde myös edustaa marginaalista, valtaväestöä heikommassa asemassa olevaa.

3.3 Tutkijan asema suhteessa tutkittavaan aineistoon

Menetelmän kriittisyys ei ainoastaan rajoitu kriittiseen suhtautumiseen valtarakenteita kohtaan, vaan se vaatii myös tutkijalta kriittistä itsereflektiota. Julkaisemalla tutkimuksensa diskursseista tutkija tulee itse tuottaneeksi samaa aihetta koskevia diskursseja, toisin sanoen tutkija tuottaa aiheesta sosiaalisen todellisuuden ja asettuu osaksi suurempaa keskustelua (Juhila, 442 sekä Juhila ja Suoninen 2016, 462–463). Tutkimus itsessään tuottaa reaktioita ja vastareaktioita muiden tutkimusten ja mahdollisten toimenpiteiden muodossa. Tutkimuksella on näin oma seurauksensa (Jokinen ja Juhila, 292). Aineistolähtöinen tutkimus pyrkii objektiivisuuteen, mutta tutkijan haasteena on, että tutkimuksen asettelu, menetelmä ja käsitteet on jo valittu tutkimussuunnittelun vaiheessa, jolloin ne ohjaavat analyysiä ja vaikuttavat tuloksiin. Tutkijan tulee tarkkailla, että analyysi toteutuu aineiston tiedonantajien ehdoilla eikä tämän omien ennakkokäsitysten saattamana (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 98). Kunkin tutkimuksen tulkinta on täysin riippuvainen tutkijan omasta persoonasta ja tämän henkilöhistoriasta sekä tutkijan motiiveista tutkia ilmiötä. Tämän vuoksi tutkimuksen raportoinnin, aineiston valinnan ja syntynyt tulkinta tulee kirjata auki mahdollisimman tarkasti ja johdonmukaisesti päättelyn logiikan legitimoimiseksi sekä tulkinnan pätevyyden varmistamiseksi. Tutkimuksen todistusvoima riippuu tutkijan argumentoinnin voimakkuudesta. Tutkimuksesta tulee relevantti vain, jos muu tutkimusyhteisö sen sellaiseksi nostaa (Juhila ja Suoninen 2016, 462).

Diskurssianalyysin lähtökohta on, että tutkijan ei voida mieltää täysin irrottautua tutkimuksestaan. Sen sijaan diskurssianalyysiä suorittava tutkija voi ottaa erilaisia positioita tutkijan suhteessa tutkimukseensa. Positointi on kiinni tutkijasta, tutkimuskysymyksestä ja työn tuloksista. Tutkija voi pitää oman roolinsa mahdollisimman kurissa ja keksittyä ainoastaan

asetelmassa määriteltäisiin tutkimuskysymyksiin. Silloin tämä hyödyntää ainoastaan aineostosta ilmenevää tietoa ja pyrkii eristämään analyysistä omat ennakkokäsitykset aiheesta, jota tutkii (ns. *analyytikon rooli*, Juhila 2016, 411–415). Jos tutkija haluaa korjata tutkimuksellaan kokemansa epäkohdan, tämä voi valita tutkimuskysymyksen, jonka vastaus mahdollistaa ratkaisuja epäkohdan parantamiseksi. Kriittinen suhtautuminen vallitsevaan asiointilaan ja halu muuttaa tilannetta tuomalla tutkimuksella epäkohdan korjaavia tuloksia asemoi tutkijan ns. *asianajajan positioon*. ”Asianajajan” ominaisuudessa tutkija pyrkii avaamaan alistussuhteita ja myös tuomaan marginalisoitujen ääniä esiin, tälle tyypillinen lähtökohta on aiemmin esitelty kriittinen diskurssianalyysi (mt. 418–419). Tutkijan rooli *tulkitsijana* korostaa tutkijan analyysistä nousseen tiedon tulkintaa tutkimisraportissa ja myös raportin ulkopuolella. Tulkitsijana tutkija käy keskustelua tutkimustuloksista myös esim. seminaareissa ja sitä seuraavan tutkimusdebatin muodossa (mt. 425). Painotus on oman tulkinnan sanoittamisessa eri yleisöille ja sen huomioiminen, että eri yleisöt voivat lukea tuloksia eri tavoin (esim. oman ammattikunnan, instituution tai oman kulttuurin näkökulmasta). Tutkijan tulee omasta tulkinnastaan riippumatta epäillä kaikki varmaksi oletettu tieto ja pitää esillä vaihtoehtoisia selityksiä (mt. 423–430). Mainitut positiot ovat vain hyödyllisiä esimerkkejä, eivät tyhjentävä kattaus tutkijan omaksuttavista positioista.

Tutkijan positio ei ole staattinen ja tutkija voi omaksua eri positioita tutkimuksen eri vaiheissa. Sen vuoksi on olennaista määritellä tarkkaan tutkimuskysymys sekä perustella miksi tekee tutkimuksen. Pelkkään tekstin analysointiin pyrkivä tutkimus näkee vallan kielellisesti rakennettuina konstruktiona, ja sivuuttaa valta-asemien tosiasiallisen seurauksen tutkimuksen kohteelle (mt. 442). Tutkimuksen kohteen asemalle tulisi olla sensitiivinen ja kriittistä potentiaalia sisältäviä tuloksia tulee huomioida (Jokinen ja Juhila 2016, 302). Tutkimus on eettisesti arveluttava, jos se sivuuttaa tutkimuskohteelle tuotettuja epäkohtia ja valta-asetelmia, jotka näitä epäkohtia luovat. Kriittinen näkökulma näkee vallan ja epätasa-arvon tutkimuksen ulkopuolella, ja liittyy sen siihen kontekstiin. Kriittisesti suhtautuva ja muutokseen pyrkivä tutkimus saattaa jättää aineiston tuottaman merkityskirjon moninaisuuden käsittelemättä, mikä uhkaa tehdä tutkimuksesta ”tarkoitushakuista ja huolimatonta” (Juhila 2016, 439–440).

3.4 Yhteenveto ja tutkimusasetelma

Näihin ajatuksiin nojaten tarkastelen minkälaisia työttömyyden esittämismuotoja aineisto tuottaa. Toteutan aineistolähtöisen tutkimuksen, jossa käsittelen työttömyyden julkisuuden

sisältöä Helsingin Sanomissa *diskurssianalyysin* väljästä teoreettis-metodisesta viitekehyksestä käsin (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016). Tutkielma kysyy minkälaista kuvaa valtavirran uutislehti tuottaa työttömyydestä. Vertaan tutkielmassa työttömyyttä käsitteleviä artikkeleita kahdelta ajanjaksolta. Dekonstruomalla ajanjaksoilla esiintyneet diskurssit pyrin selvittämään, onko valtamedian tavoissa käsitteellistää työttömyys tapahtunut olennaisia muutoksia kuluneen neljännesvuosisadan aikana.

Lähestymistapa on konstruktionistinen käsitys yhteiskunnallisen *todellisuuden konstruomisesta* sosiaalisessa kanssakäymisessä, tarkemmin kielen ja uutistekstin välityksellä tapahtuvassa merkityksellistämisprosessissa (Berger ja Luckmann). Tutkielman näkökulmana on mikä tai mitkä työttömyyden jäsennostavat esitetään luonnollisina, kyseenalaistamattomia totuuksina. Tutkielmaa johtaa moninaisuusaspekti, ja pyrin tunnistamaan mahdollisimman laajan kattauksen eri merkityssysteemejä. En etsi mitään tiettyä enakkoon määrittelemäni diskurssia vaan etsin mahdollisimman useita merkityssysteemejä, joiden valta-asemia ja keskinäistä suhteita yritän avata (Jokinen ja Juhila (a) 2016, 76–89). Erittelen merkityssysteemit, eli diskurssit *laadullista sisällönanalyysiä* soveltaen (Tuomi ja Sarajärvi). Tutkielman kannalta kiinnostavaa on nimenomaan sisällön kontekstualisointi ja sen sisäisten merkityssysteemien vaikutusvallan selvittäminen, minkä laadullinen eteneminen mahdollistaa (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 108–109). Sisällön kvantifiointi ei ole tutkimustehtävän kannalta kiinnostavaa, sillä se ei osoita merkityssysteemin eli diskurssin merkitysvoimaa (mt., katso myös Jokinen ja Juhila (a), 80). Olen kuitenkin läpinäkyvyyden nimissä liittänyt liitekappaleeseen 9 taulukoita, jotka osoittavat diskurssien määrällisen toistuvuuden.

Selvitän analyysissäni millä tavoin valtavirran uutislehti käsittelee yksilötason työttömyyttä, sekä miten työttömät esitetään julkisuudessa. Minua kiinnostaa, mitkä toimijat saavat mediatilaa määritellä työttömyys, ja miten paljon mediatilaa työttömille itselle suodaan. Tavoitteena on selvittää työttömyyskeskustelua ohjaavia piileviä ideologisia merkityssysteemejä. Tutkielma perustuu ajatukseen, että työttömyyttä käsittelevät diskurssit määrittelevät miten työttömyys ymmärretään ja miten siitä puhutaan. Mediateksteissä ilmenevät työttömyysdiskurssit käsitetään luovan todellisuuden yleisölleen, tässä tapauksessa HS:n lukijalle. Diskurssien tapa esittää työttömyys rinnastuu Hallin (2013) teorioihin representaatiosta, ts. työttömyyden esittämismuoto eli representaatio käsitetään omaksi diskurssikseen.

Aihetta on tärkeä tutkia, sillä työttömyydestä keskustellaan usein muiden kuin työttömien ehdoilla (Valtonen 2002, 51 ja 62 sekä Kroll 2004). Yleisön mielikuvilla työttömistä voi olla seuraamuksia sikäli, että ne voivat vaikuttaa julkiseen poliittiseen keskusteluun kohteestaan. On kuitenkin journalismin kannalta olennaista, että ilmiötä avataan moniulotteisesti ja tasapuolisesti, ja siksi tutkielma kiinnittää huomiota siihen, miten tasapuolisesti eri taustaiset toimijat pääsevät tuottamaan diskursseja. Epätasainen julkinen keskustelu aiheesta voi johtaa asian vinoutuneeseen käsittelyyn. Vaikka pyrin selvittämään työttömyyskeskustelun merkityskirjon moninaisuutta, lähtökohtani on aiemman tutkimustiedon pohjalta siinä mielessä *kriittinen*, että oletan työttömyyttä käsittelevän julkisen keskustelun olevan epätasaista (Jokinen ja Juhila 2016 (b), 300–302). Tarkastelen journalistisen tasapuolisuuden toteutumista ja kiinnitän huomiota siihen, onko keskustelu uutistoimituksen, asianosaisten ja intressipitäjien välillä tasaista. Selvitän, löytyykö työttömyyden käsittelylle hallitsevaa puhetapaa, toisin sanoen hallitseeko keskustelua *hegemoninen keskustelujärjestys*, vai kilpailevatko useat diskurssit hegemonisesta asemasta. Selvitän myös, tuottavatko diskurssit kohteestaan alisteisia subjektipositioita: tarkastelen, suhtaudutaanko työttömiin yhteiskunnan tasa-arvoisina jäseninä, vai toiseutetaanko työttömät kategorisesti työssäkäyvästä väestöstä. Toisin sanoen selvitän, luodaanko työttömästä erotettu subjekti ”he”, joka irtisanotaan ”normaaliksi” mielletystä tekstistä lukevasta yleisöstä. Fokuksena on uutisoinnissa määriteltävän normaalin valaiseminen, ja kohteen sijoittuminen aineistossa normaaliin. Tässä on olennaista tarkastaa minkälaisen suhteen media luo itsensä ja yleisön välille.

Olen valinnut kaksi samankaltaista ajanjaksoa tarkasteltavaksi. Ajanjaksoilla 1992–94 sekä 2015–18 vallassa on hallitukset, jotka pyrkivät selättämään ennätysellisen korkeat työttömyysluvut. Työttömyysteeman näkökulmasta ajanjaksoja leimaa hallituksen työttömyysturvaan tehtävät heikennykset sekä tuen vastikkeellisuuden lisääminen ja toistuvat mielenosoitukset työttömien asian puolesta. Valitsin samanpituiset ajanjaksot, joiden aikana työttömyysluku koki samankaltaiset kehitykset: molemmat ajanjaksot sisältävät työttömyysluvun piikin (19,9% toukokuussa 1994 sekä 11,8% toukokuussa 2015, katso Findikaattori), jota seuraa työttömyysasteen maltillinen lasku.

Valitsemani rajausta mahdollistaa laajan kattauksen eri yksilötason työttömyyden kuvauksia. Tarkastelussa ovat yksilötason työttömyyttä kuvaavat henkilöhaastattelut; työttömien esittämät lausunnot; muiden kuin työttömien esittämiä lausuntoja aiheesta sekä yleistyksiä työttömyyden tyypeistä. En ole rajannut aineistoa sen mukaan kuka aiheesta puhuu, vaan kaikki työttömyyttä

yksilötasolla käsittelevät uutisjutut ovat mukana tarkastelussa. Esittelen seuraavassa kappaleessa aineiston, ja kuvaan miten aineistonkeruu eteni ja miten sovellan edellä kuvattua metodologiaa.

4. Aineisto ja menetelmän soveltaminen

Tutkielma esittää kvalitatiivisen vertailun työttömyysuutisoinnista kriittistä diskurssianalyysiä soveltaen. Aineistona käytän Helsingin Sanomien (HS) sähköistä arkistoa vuosilta 1992–1994 sekä 1.1.2015–30.6.2018. Analysoitavaksi valikoituivat kahden samanpituisen ajanjakson uutisoinnit. Tarkoituksena on vertailla uutisjuttujen sisältöjä ja arvioida mahdollisia samankaltaisuuksia sekä muutoksia niiden välillä. Tarkkailtavaksi valikoituvat uutisjutut, jotka oman arvioni mukaan edustavat tutkielmalle relevanttia työttömyyden inhimillistävää aineistoa. Perehdyin kaikkien osastojen työttömyysuutisointiin ja jätin pois ne, jotka eivät tuottaneet huomattavaa lisäarvoa. Valittu aineisto koostuu pääosin HS:n osastoissa Kotimaa, Kaupunki sekä Poliitikka julkaistuista uutisjutuista. Taloussivujen jutut jäivät pääosin tutkimuksen ulkopuolelle, sillä niiden sisällöt eivät vastanneet rajauksen kriteerejä, joita kuvaan tarkemmin seuraavassa alakappaleessa. Analyysi ei erottele uutisjuttuja julkaisuosaston mukaan.

Aineisto esittelee ainoastaan HS:n julkaisemia uutisjuttuja. Päädyin tähän ratkaisuun aineiston määrän hallittavuuden varmistamiseksi ja koska muut vastaavat tutkimuksetkin ovat tyytyneet tutkimaan ainoastaan HS:n tuottamaa materiaalia (Valtonen 2002, Luhtakallio ja Siisiäinen 2012). Asiallisuuteen ja puolueettomaan viestintään pyrkivä Helsingin Sanomat valikoitui aineiston lähteeksi, sillä sen on sanottu nauttivan Suomen mediakentällä poikkeuksellisesta asemasta ”valistuneen yhteiskuntapoliittisen linjan määrittelijänä” (Julkunen 2001, 85). Helsingin Sanomia on myös sanottu Suomen laajalevikkisimmäksi ja arvostetuimmaksi päivälehdiksi (Herkman, 2005, 274). Tutkielmassa analysoitava HS:n esittämä työttömyysuutisointi ei kuitenkaan ole yleistettävissä koko mediamaisemaan. Oletettavasti iltapäivälehdet julkaisevat sensaatiohakisempia ja mahdollisesti moraalipaheksuntaa hakevia uutisjuttuja. On myös mahdoton arvioida minkälaisia diskursseja muut mediat (TV, radio, blogit, muu sosiaalinen media) tuottavat.

Määrän hallittavuuden vuoksi aineistonkeruu käsitti ainoastaan perinteiset faktauutiset, pitkät reportaasit sekä pääsivukirjoitukset sekä vieraskynien mielipidekirjoitukset. Faktauutiset ja

reportaasit voi mieltää ns. koviksi uutisiksi, jotka pyrkivät tapahtumien objektiiviseen tiedonvälitykseen, ja jotka lukijan on helpompi ottaa arvovapaina ja neutraaleina. Sen sijaan mielipidekirjoitukset edustavat vähemmän neutraalia tekstiä, jonka lukija myös tunnistaa asenteelliseksi ja vähemmän ”totuutta” vastaaviksi. Toimitukselliset mielipidekirjoitukset kuitenkin nauttivat lehden arvovallan tuomaa auktoriteettia, samoin vieraskynien kirjoitusten voi mieltää läpäisseen uskottavuusseulan tullessaan julkaistuiksi (Herkman 2005, 181). Yleisön mielipidekirjoitusten poisjättäminen oli logistinen ratkaisu, jonka perustelen myös sillä, että niiden uskottavuus on heikompi kuin valikoidut uutistekstit. Tutkielma käsittelee kaikkia tekstejä sosiaalisina konstruktioina, eikä erota neutraaleja ja asenteellisia tekstejä toisistaan. Koko aineistoa kohdellaan samanarvoisena riippumatta lajityypistä, mutta faktauutisten tuottamien merkityssysteemien mielletään kantavan enemmän painoarvoa lukijan silmissä, ja tämä heijastuu pohdintaani diskurssien hegemoniasta kappaleessa 6.

Analysoitavaksi valikoitui yhteensä 162 artikkelia, joista valtaosa edustaa faktauutista tai henkilöhaastattelua. Toimituksen tai vieraskynän mielipidekirjoituksia valikoitui vain muutama, sillä ne eivät täyttäneet kriteerejä (katso kappale 4.2). Valtaosa artikkeleista sisältää usean toimijan tuottamaa diskurssia ja samat uutiset tuottavat tyypillisesti useita diskursseja. 2010-luvun aineistossa uutisen liitteenä on useassa tapauksessa ollut video, joka on täydentänyt itse uutista. Esimerkiksi 13.3.2015 yhteydessä oli kaksi pitkää videota. Jätin ne analysoimatta, ja keskityin ainoastaan tekstimuotoiseen uutiseen. On huomattava, että olen maininnut verkkoaineiston mainitseman julkaisupäivän, mutta 2010-luvun aineiston kohdalla olen saattanut merkitä nettiversion julkaisupäivän, joka on saattanut poiketa paperiversion julkaisupäivästä. Lisäksi on mahdollista, että verkosta poimittu uutinen hieman poikkeaa paperiversiosta: usean 2010-luvun uutisen kohdalla mainitaan, että niitä on jälkikäteen korjailtu asiavirheiden osalta.

4.1 Aineistonkeruu

4.1.1 Aineistonkeruun ensimmäinen vaihe

HS:n hakutoiminto etsii (tynkä-)sanojen, symbolien perusteella kaikki relevantit HS:n julkaisemat uutisjutut. Haun voi rajata tiettyyn aikaväliin sekä julkaistun osaston mukaan. Päädyin hakemaan materiaalia hakusanojen ”tyött” ja ”kannustinlouk” ja niiden variaatioiden perusteella. Hakukone ei tunnista sanojen taivutusmuotoja, joten hyödynsin tynkäsanoina. Uutisjuttuja löytyi tuhansia. Tutustuttuani eri osastojen sisältöihin hakusanoilla tarkemmin

muodostin käsityksen työttömyysdiskurssin kokonaisuudesta. Ensikierroksen aikana keräsin talteen tuhansien uutisjuttujen seasta kaikki relevantilta vaikuttaneet artikkelit. Täydensin rekisteriä toistamalla haun varmistuakseni, ettei haavista jäänyt relevantteja uutisjuttuja keräämättä. Rekisteriin kirjasin uutisjuttujen päivämäärät, kirjoittajan nimen, kirjoittajan ominaisuuden (toimittaja, pääkirjoitustoimittaja, vieraskynä, yleisö). Esittelen seuraavaksi tarkemmin, miten rajasin aineiston ja perustelen, mitkä artikkelit valikoituivat analysoitaviksi.

4.1.2 Haun rajaaminen sekä aineiston valikoituminen

Jokainen työttömyyttä käsittelevä julkaistu uutinen osallistuu työttömyysdiskurssien tuottamiseen. Näin ollen aineiston rajaaminen vääristää tuloksia jonkin verran. Aiheen jatkuvasta ajankohtaisuudesta johtuen työttömyyttä käsitteleviä uutisia on valituilla ajanjaksoilla julkaistu tuhansittain, joten aineiston rajaaminen on määrän hallittavuuden kannalta välttämätöntä. Tutkielman kannalta kiinnostavia ovat vain ne uutiset, jotka tuovat ilmiön inhimillisiä realiteetteja esille. Tuhansista haaviin jääneestä uutisesta valtaosa ei ole tutkielman kannalta relevantteja. Erotin aineiston työttömyyttä personifioiviin uutisiin sekä niihin, jotka sitä eivät tee. Personifioidulla tarkoitan tässä yhteydessä mediatekstiä, jossa työttömälle ja työttömyydelle annetaan inhimillisiä piirteitä, tai jossa työttömyys esitetään yksilön näkökulmasta makro- näkökulman sijaan. Uutiset, jotka esittävät työttömyyden tilastoin tai ainoastaan kansantaloudellisena ilmiönä vailla yhteyttä tavallisen ihmisen arkeen, on jätetty haravoimatta. Kutsun näitä uutisia dehumanisoiviksi. Tästä säännöstä olen tehnyt poikkeuksen tapauksissa, joissa dehumanisoivat diskurssit esiintyvät muiden diskurssityyppien kanssa samassa uutisessa. Silloin ne artikkelin kontekstissa kilpailevat muiden diskurssien kanssa, sekä myös vahvistavat tai heikentävät muiden diskurssien legitimaatiota kyseisessä uutisessa. Kuvaan kappaleessa 6 tarkemmin, miten dehumanisoidut diskurssit yhdessä arvoladatus diskurssin kanssa voivat vahvistaa ladatun diskurssin uskottavuutta.

Materiaalia löytyi personifioinnin kriteerin mukaisen rajauksen jälkeen lähes 350 artikkelia. Näistä rajasin pois kaikki jutut, joissa työttömyyteen itsessään ei otettu kantaa. Ne saattoivat sisältää työttömän kannanoton muuhun aiheeseen kuin työttömyyteen. Toisin sanoen ne eivät sisältäneet työttömyysdiskurssia tuottavaa sisältöä. Analysoitavaksi valikoituivat ainoastaan ne uutisjutut, jotka sisältävät personifioivaa diskurssia, ja jotka voi mieltää osallistuvan työttömyysdiskurssin konstruointiin. Yhteensä 162 uutisjuttua täyttivät rajauksen kriteerit. Aineiston rajaaminen sekä tutkittavan materiaalin valikoituminen perustuvat analyysin suorittajan omaan tulkintaan sekä harkintaan (kts. kap. 3.2). Esitän, että valitut uutisjutut

edustavat löydetyn datan selkeimpiä diskurssisisältöjä, ja määrä on lisäksi tutkielmaan sopivan kokoinen. Esittelen kappaleessa 5 kattavasti havaitsemani diskurssikategoriat.

4.1.3 Kuka pääsee ääneen? Diskurssien konstruoijat

Tässä alakappaleessa osoitan frekvenssein ja prosenttiluvuin kuinka usein eri toimijat esittävät lausuntoja työttömyydestä. Esitän tulokset taulukossa, joka perustuu aineistolähtöisen analyysin ensimmäisen vaiheen käsitejärjestelmän matriisiin. Koska aineisto on varsin pieni, sen ei voida sanoa aukottomasti todistavan mitään toimijoiden vaikutusvallasta mediassa. Laadullisesti kerätyn ja analysoidun aineiston kvantifiointi voi kuitenkin tuoda tutkimukseen uutta perspektiiviä. Hyödynnän Tuomin ja Sarajärven kvantifioinnin menetelmää (2002, 117).

Alla oleva taulukko osoittaa määrällisesti sekä prosentuaalisesti, miten usein ja missä suhteessa eri tyyppiset toimijat tuottavat työttömyysdiskurssia aineistossa, joka koostuu 162:sta uutisjutusta. Taulukko esittää ainoastaan ne puhujat, jotka puhuvat uutisessa työttömyydestä. Toisin sanoen muusta kuin työttömyydestä puhuneet puheen tai diskurssin tuottajat on jätetty koodaamatta.

Diskurssin konstruoija

Diskurssin konstruoija	Frekvenssi	Prosentti
Toimittaja	46	15,6%
Poliitikko / Vaikuttaja	35	11,9%
Viranomainen / Työvoimahallinto	30	10,2%
Viranomainen / Sosiaalitoimi	20	6,8%
Kaduntallaja	15	5,8%
Työtön	97	32,9%
Tutkija	52	17,6%
Yhteensä	295	100%

Sama taulukko löytyy kappaleesta 9.2 (liite 3), jossa määrittelen tarkemmin diskurssien tuottajat. Kappaleessa 9.3 voi tarkemmin nähdä kuinka usein kukin diskurssi esiintyy eri aikakausilla sekä kuinka usein toimijat tuottavat kutakin diskurssia.

4.2 Aineistonkeruun seuraava vaihe ja menetelmän operationalisointi

4.2.1 Diskurssien kategorisointi ja hahmottaminen sisällönanalyysillä

Kuvaan seuraavaksi analyysimenetelmän kokonaisuuden, jonka avulla analysoin työttömyysdiskurssien esiintyvyyttä HS:ssä. Toteutin analyysini aineistolähtöisesti, eli vältin muodostamasta ennakkokäsityksiä diskursseista, joihin törmäisin (vrt. Tuomi ja Sarajärvi 2002, 98). Käytyäni läpi aineiston muutamaan otteeseen ja valittuani lopulliset analysoitavat

uutisjutut muodostin sisällönanalyysiä soveltaen käsityksen eri diskurssityypeistä ja niiden ominaisuuksista. Kunkin uutisjutun (tästädes *dokumentti*, vrt Tuomi ja Sarajärvi 2002, 105) kohdalla merkitsin ylös työttömyysdiskurssia tuottavat yksittäiset lausunnot ja merkityksellistämisen tavat, eli yksikkö, jota analysoin. Kiinnitin huomiota työttömyyden nimeämisen tapaan sekä pohdin niiden mahdollista seurauksellisuutta kohteelleen. Hahmotettuani samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia muodostin niistä omat luokat, jotka nimesin diskurssikategorioiksi (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 114–115).

Esimerkiksi uutinen, joka liittyy työttömyyden itsemurhariskiin, ja toinen uutinen, joka liittyy työttömyyden kipeään köyhyyteen lasken molempien kuuluvan samaan kategoriaan, *epätoivon diskurssiin*. Diskurssit ovat olemassa rinnakkain ja ne täydentävät toisiaan, tai ne voivat haastaa toisensa. Toisin sanoen sama uutinen voi ilmentää useita diskursseja. Katson, että kukin puheenvuoro tai lause voi osallistua diskurssin luomiseen, ja että sama puhuja voi realisoida eri diskursseja samassa puheenvuorossa. Uutisjuttu tyypillisesti sisältää jonkun toimijan puheenvuoron, jolla tämä personifioi työttömyyden ja näin osallistuu diskurssin rakentumiseen. Diskurssikategorioita syntyy yhteensä kahdeksan kappaletta, ja ne muodostavat omat ryhmänsä sen mukaan, miten diskurssi suhtautuu työttömyyteen.

Laadin kullekin diskurssille taulukon, joka raottaa kunkin diskurssin anatomiaa. Taulukko havainnollistaa kunkin diskurssin tyypillisiä ominaispiirteitä: diskurssin funktio uutisen kontekstissa, työttömyyden kuvaaminen ja nimeäminen, käytetyt diskursiiviset keinot, diskurssin suhde työttömyyteen sekä konteksti, jossa diskurssi tyypillisesti esiintyy. Analyysikappaleessa esittelen jokaisen diskurssityypin taulukon ja havainnollistan esimerkein tyypillisiä diskurssin ilmentämismuotoja. Näillä demonstroin eri diskurssien rakenteita ja osoitan, minkälaiset työttömyyden esittämisen raamit kukin diskurssi sallii sen kohteelle. Koska sama lausunto voi toteuttaa useita diskursseja, olen useassa tapauksessa analysoinut saman uutisen lausuntoja eri diskurssin näkökulmasta.

4.2.2 Tukityökalut

Lopulta laadin yksinkertaista tilastoa aineistosta. Loin taulukoita, jotka osoittavat eri diskurssien määrällisen esiintyvyyden vuosikvartaaleittain. Lisäksi olen luonut yksinkertaiset selosteet diskurssien määristä. Koska työ on luonteeltaan kvalitatiivinen ja aineisto on valikoitunut oman harkintani mukaan, taulukot eivät tyhjentävästi edusta läpileikkausta ajanjaksojen tosiasiallisesta diskurssien esiintyvyydestä eikä niitä tule ottaa liian tarkasti.

Taulukoiden osoittama data tulee käsittää enemmän suuntaa-antavana kuin todellisena indikaattorina työttömyyspuheen kehityksestä. Ensinnäkin pitää huomioida, että ylivoimainen valtaosa uutisista edustaa taloudellisen imperatiivin diskurssia, ja näistä suurin osa rajautuu tutkielman ulkopuolelle. Taulukoissa mainitut diskurssien prosentuaaliset esiintyvyydet heijastavat ainoastaan tutkielman rajauksen mukaista esiintyvyyttä, eikä niitä tule käsittää yleisellä tasolla edustavan Helsingin Sanomissa julkaistun työttömyysdiskurssien esiintyvyyttä. Lisäksi pitää huomioida, että tulokset perustuvat kirjoittajan oman tulkintaan aineiston sisällöstä eikä myöskään pysty tyhjentävästi vastaamaan havaittujen muutosten taustatekijöihin. Kuitenkin laatimani taulukot voivat osoittaa selkeän muutoksen tiettyjen diskurssien esiintyvyydessä. Kappaleessa 6 pohdin mahdollisia selityksiä havaituille muutoksille.

5. Analyysi: diskurssityypit ja niiden tuottamat subjektipositiot

Olen eritellyt yhteensä seitsemän diskurssia, jotka olen jaotellut kolmeen diskurssiryhmään. Olen kunkin diskurssikategorian alle merkinnyt niiden prosentuaalisen esiintyvyyden 162:ssa uutisjutussa. Analyysiä tarkastellessa on huomioitava, että valtaosa uutisjutuista sisältää useamman diskurssin eikä niiden esiintyvyys kerro niiden vaikutusvallasta suhteessa työttömyyden teemaan. Kunkin diskurssin hegemoniajärjestystä pohditaan tarkemmin kappaleessa 6. Lukija voi tutustua kappaleessa 9 ”Liite: Taulukot” tarkemmin siihen, miten usein kukin diskurssi toistuu eri aikakausilla, sekä missä suhteessa eri toimijat tuottavat kutakin diskurssia. Siirsin nämä taulukot luettavuuden vuoksi erilliselle liitteelle.

5.1 Kriittisesti työttömiin suhtautuvat diskurssityypit

5.1.1 Sosiaaliturvan väärinkäytön diskurssi

Diskurssille tyypilliset piirteet	Yleistää työttömät muiden verorahoilla eläväksi laiskaksi ja moraaliltaan heikkoluonteiseksi.
Miten työttömät esitetään	Laiska, uusavuton. Aiheuttanut huonoilla valinnoillaan tilanteensa.
Diskursiiviset keinot	Yleistys stereotypiaan perustuen, tai omakohtaiseen kokemukseen. Toiseuden rakentaminen (”he” erotuksena ”meistä”)
Suhde työttömyyteen tai työttömiin	Torjuva: Etäinen ja alentava
Työttömyyden nimeäminen	Sosiaalipummi, päihteiden ongelmakäyttäjä
Yleisimmät toimijat	Yhteiskunnallinen vaikuttaja, haastateltu

Tyypillisin konteksti	Poliitikko kritisoi sosiaaliturvan runsautta, perustelee esittelemiään sosiaaliturvan leikkauksia sosiaalipummin myytillä.
-----------------------	--

Esiintyy 33,3 % valikoiduista uutisjutuista.

Diskurssi kuvaa työttömyyden tyyppiä, joka mielletään vääränlaiseksi ja epätoivotuksi. Sosiaaliturvan väärinkäyttäjä -diskurssi ilmenee 33,3 %:ssa valituista artikkeleista, eli noin joka kolmas analysoitu uutinen esittää työttömyyden negatiivisessa valossa.

Diskurssi ilmenee paheksuvana suhtautumisena työttömyyden stereotyyppiin, joka on omalla toiminnallaan aiheuttanut asemansa työmarkkinoiden ulkopuolella, tai joka ei näe tarpeeksi vaivaa työnhaussa. Sosiaaliturvan väärinkäyttäjän koetaan elävän tarkoituksella työssäkäyvien verorahoilla kerätyllä sosiaaliturvaetuuksilla. Vihamielisyys sosiaaliturvan väärinkäyttäjää kohtaan vahvistuu siitä olettamuksesta, että tämä lorvii eikä tämän koeta ansainneen sosiaalietuuksiaan. Sosiaaliturvan väärinkäyttäjä -diskurssi ilmentää lähinnä negatiivisia käyttäytymismalleja. Näihin kuuluvat työhaluttomuus, päihteiden ongelmakäyttö, uhkaava käytös, jne. Työttömyys esitetään tuomittavana ilmiönä, josta työttömän tulisi kokea häpeää. Työttömät asetetaan jatkuvasti työssäkäyvää kansaa ja omilla tuloillaan pärjääviä vasten. Itsenäisesti toimeentulevat esitetään kunniallisina. Seuraavassa uutisessa tavalliset työssäkäyvät pohtivat työttömien tilannetta.

Näin työstä tulee kannustinloukku – ja näin hallitus aikoo purkaa ikuisuusongelman, HS 17.04.2016.

”Monet jäävät kotiin, koska haluavat eivätkä he edes hae töitä (--) sanoo tamperelainen Eija Vuorinen.” (--) ”Jos kotona olo jatkuu ja jatkuu, sinne pohjalle jää eikä kukaan tule sieltä nostamaan, ellei itse nouse”, Salminen pohtii.”

Otsikko esittää sosiaaliturvajärjestelmän kiistattomasti ongelmallisena. Jutussa haastateltiin tavallisia työssäkäyviä kansalaisia, joilta kysyttiin heidän käsitystään työttömistä.

Tämä diskurssi liittyy debattiin työnteon kannustavuudesta. Kannustavuuden vuoksi työttömänä olevat voi jakaa kahteen ryhmään: on niitä, jotka (väitetysti) rationaalisen pohdinnan tuloksena päättävät jättäytyä pois ansiotulosta, jos sosiaaliturva on nettotuloltaan korkeampi tai edes samatasoinen. Toinen ryhmittymä ovat ne, joiden ei oleteta missään nimessä haluavan olla työelämässä. Heidät voi puhekielessä nimetä sosiaalipummeiksi (kts. Saari 2017). Jälkimmäinen ryhmä edustaa stereotyyppiä laiskasta muiden rahoilla eläväksi vätyksestä, jonka oletetaan olevan moraaliltaan heikko. Moraalinen vajaavaisuus tulee siitä, ettei tämä itse väitetysti kartuta toimeentuloaan työllä. Oletus on, että tämä on omilla valinnoillaan itse

aiheuttanut omat elämäntilanteensa. Näiden ei koeta ansaitsevan sosiaalietuuksiaan (Saari, Behm, ja Lagus 2017, 207–232). Aineisto ei selkeästi tuota distinktiota näiden ryhmien välille. Valtaosa uutisjutuista, etenkin työttömiin negatiivisesti suhtautuvat jutut, esittävät kaikki työttömät homogeenisena ihmisryhmänä. Sosiaaliturvan väärinkäyttäjän diskurssi häivyttää eri syyt ihmisten työttömyydelle, ja yleistää työttömyyden syyksi yksilön heikot luonteenpiirteet.

Olennaista on se, että tämä diskurssi esiintyy usein uutisessa, jossa puhutaan yleisellä tasolla fiktiivisestä väärinkäyttäjän stereotyypistä. Sosiaaliturvan väärinkäyttäjän tyyppi materialisoituu uutisjutuissa usein muun kuin työttömän käyttämänä esimerkkinä laajasti hyväksytystä ”sosiaalipummin” stereotyypistä. Tämä mielikuva on helppo poliittinen lyömäase, jolla puhuja pyrkii perustelemaan asiansa. Seuraava katkelma esittää työttömyyden rasittavan taloutta.

Sosiaalityöntekijä "pummien paapomisesta": 'Avun lopetus toisi juopot sukulaisten riesaksi'. HS 7.10.1993.

Kansanedustaja Eero Paloheimo (vihr) vaatii eduskuntaa "lopettamaan sosiaalipummien paapomisen". Hän ehdottaa, että ensi vuonna leikataan 80 miljoonaa markkaa näiden miesten toimeentulotuesta. Näin miehet raitistuvat ja ryhtyvät töihin.

Puheenvuoro esittää yksinkertaistavan vastauksen työttömyyden haasteeseen. Se vahvistaa mielikuvaa työttömien laiskuudesta ja päihteiden ongelmakäytöstä. Puhuja yleistää työttömät avuttomiksi heittäytyneiksi juopoiksi. Lausunto antaa kapean kuvan työttömistä, ja antaa ymmärtää, että he ovat moraalisesti puutteellisia. Moraalikato esitetään korjattavaksi taloudellisin kannustimin. Moraaliin vetoaminen esittää itsekkään ihmiskuvan, jonka käytöstä voi ohjata taloudellisin kannustein. Lausunto yksinkertaistaa työttömien moninaisuuden esittämällä kaikki työttömät laiskoina päihderiippuvaisina, joiden käytöstä voidaan parantaa työllisyyspoliittisin toimenpitein. Se samalla dehumanisoi työttömät kategoriana ja kohtelee heitä taloudellisena haasteena. Lisäksi lausunto esittää harjoitetun sosiaalipolitiikan olevan haitallista ja kontraproduktiivista.

Diskurssin tyypillinen piirre on toiseuttaa työtön. Työtön esitetään vieraana, joka ei kuulu oletettuun yleisön ja kirjoittajan jakamaan ”me”-yhteisöön. Selkeä esimerkki tästä on diskurssin taipumus lietsoa myyttiä kadotetusta tai menetetystä sukupolvesta. Diskurssi kohdistuu etenkin nuoriin, joiden työhalua ja -valmiuksia epäillään. Se esittää, että ”Suomeen on syntymässä sukupolvi, joka on vieraantunut työnteosta ja joka elää koko elämänsä yhteiskunnan tuen varassa” ja ”ellei mitään tehdä, nuorisotyöttömyyden kasvuvauhti uhkaa jo koko

yhteiskuntakehitystä” (Työttömyyteen pakko jo vaikuttaa, HS 8.11.1993). Oletus on, että toimettomuuteen ja pitkäaikaiseen työttömyysetuuden nostamiseen tottunut nuoriso myös parhaimpina työvuosinaan olisi työnteon suhteen puutteellinen. Sävy on osittain syyttävä työttömiä kohtaan.

Nuoriso keksi 2500 markan työttömyys- korvauksen. Kotona asuvat nuoret käyttävät väärin oikeutta peruspäivärahaan, HS 18.10.1992 (a).

Suomen ennätyksellisen korkean nuorisotyöttömyyden taustalla on paljon piirteitä, joita on nyt ryhdytty tarkastelemaan kriittisesti.

Oikeutta peruspäivärahaan, joka on suurimmillaan 2500 markkaa kuukaudessa, käytetään selvästi väärin. Koska päivärahan myöntämisen perusteet laadittiin 1980-luvun nousukauden huumassa väljiksi, virhe kostautuu nyt miljardien laskuna. Peruspäivärahaa nostavat lomailevat koululaiset, asevelvollisuuden alkamista odottavat nuoret miehet ja ennen kaikkea yleensä kotonaan vielä asuvat nuoret.

Nuorisotyöttömyyden hoitamisen suuriin vinoumiin tällä ei ole kuitenkaan oleellista vaikutusta. Vaikka maassa oli elokuun lopussa 85000 alle 25-vuotiasta työtöntä, työvoima-asiantuntijat valittavat, että nuorisotyöttömyyttä yritetään yhä hoitaa vanhojin keinoin. Järjestelmä ei läheskään aina kannusta työnteeseen ja siksi 1980-luvun rokkareista uhkaa tulla "menetetty sukupolvi".

Nuorisotyöttömät eksotisoidaan “rokkareiksi”, jotka uhkaavat muodostaa “menetetyn sukupolven”. Ryhmän nimeäminen nuorisokulttuurin mukaan asettaa heidät muuksi työtä tekevistä yhteiskunnasta, ja implisiittisesti vihjaa, että ryhmälle vapaa-aika olisi tärkeämpää kuin työnteke. Ilmiö esitetään uhkakuvana, jossa nuoristyöttömistä “uhkaa” tulla menetetty. Juttu kohtelee ryhmää passiivisena ihmisryhmänä, joka ei viitsi yrittää vaikuttaa omaan kohtaloonsa. Toisaalta se ei syyllistä työttömyysrahan nostajia huonosta moraalista, vaan siirtää syyn ”järjestelmän” piikkiin. Uutisen kirjoitustyyli on journalistiseksi työksi kanta-aottava käyttäessään ilmaisumuotoa ”(Oikeutta peruspäivärahaan) käytetään selkeästi väärin”. Tämänkaltaiset esitykset esitetään yleensä tavallisen ihmisen suusta. Uutinen tuottaa tietoisuuden siitä, että sosiaalietuutta käytetään tietoisesti väärin. ”Väärinkäyttökriisi” esiintyy pitkin molempia ajanjaksoja 1992-94 ja 2015-2018.

Moni uutinen vastaa reaktiivisesti yhteiskunnallisesti laajaan puhuttuun aiheeseen. Esimerkiksi rivien välistä voi lukea, että työttömien väitetty uusavuttomuus puhututti, kun seuraava uutinen julkaistiin.

Uusavuttomuus kasvaa puutteesta Köyhät leimaantuvat syyllisiksi koska jonottavat leipää mutta eivät leivo itse, HS 17.07.1994.

(--) uusavuttomuudesta on tullut käyttökelpoinen sana vähättelemään ongelmia, kun työttömyyspäiväraha ja opintotuki eivät riitä, kun koti menetetään ja loppuelämä kuluu velkoja maksaessa. Uusavuttomuudella kuitataan valitukset köyhydestä ja nälästä, siitä että rahat sallivat enintään kituuttamiseen päivästä päivään. Kunnon ihmiset sanovat, ettei meillä olisi jonottamassa leivän ja toimeentulotuen hakijoita, jos köyhät eläisivät siististi ja säästäväisesti. Ja miksi jonotetaan ja syödään leipää, mutta ei leivota itse jauhoista ja keitetä aamulla puuroa?

Uutinen illustroi miten suuri yleisö saattaa kokea työttömät. Stereotypia esitetään hyvin toimeentulevan valtapositiosta, jossa köyhyys työttömänä pelkistetään uusavuttomuudeksi. Jutussa esitetty oletus on se, että köyhät työttömät taloudellisella suunnittelulla ja säästämisellä eivät tarvitsisi leipäjonoja eivätkä toimeentulotukea. Sosiaalietuudet ja leipäjonot mielletään turhiksi, koska niitä ei tarvittaisi, jos työttömät vain tekisivät parempia ratkaisuja. Seuraava uutinen kuuluu samaan jatkumoon.

Helsingin kokoomuspoliitikon ”ilmainen neuvo” perintätoimistojen kanssa kamppaileville vähävaraisille: ’Laskut kannattaa maksaa ajoissa’. HS 31.5.2018.

Poliitikon ulostulo antaa ymmärtää, että vähävaraiset joutuvat tekemisiin perintätoimistojen kanssa, koska ovat holtittomia taloudenhoidossaan. Lausunto indikoi, että perintäongelmaiset ainoastaan omasta toiminnastaan joutuvat ongelmiin laskujen maksamisen kanssa.

Edelliset katkelmat osoittavat, että sosiaaliturvan väärinkäyttäjät -diskurssin tuottaa usein muu kuin työtön toimija. Diskurssin rakentaja on usein yhteiskunnallinen vaikuttaja tai tavallinen työssäkäyvä ihminen, joka paheksuu vääränlaista työttömyyttä. Toisaalta väärinkäyttödiskurssi materialisoituu myös usein henkilöjutuissa, tai laajemmissa uutisissa, joissa työtöntä haastatellaan. Näissä tapauksissa väärinkäyttödiskurssi ilmenee joko kuvailun kautta, tai haastateltu henkilö maalaa lausunnoillaan itsestään sosiaalipummin kuvaa, vaikka ei näin ole välttämättä tarkoittanut. Tekstin vastaanottaja sen sijaan saattaa tuomita haastatellun sosiaalipummiksi. Esimerkiksi uutinen ”Hevikitaristi Neko valloittaa maailman” (HS 10.4.1993 a) kertoo nuoresta aikuisesta miehestä, joka asuu vanhempiansa luona, on keskeyttänyt opinnot ja nostaa työttömyyspäivärahaa. Haastateltu ei esitä elämäntilannettaan tuomittavana eikä vääränlaisena, mutta hänen tilanteensa on kuin malliesimerkki Saaren esittämästä sosiaalipummin arkkityypistä. Tätä samaa artikkelia tarkastellaan tarkemmin toisen diskurssin yhteydessä, jossa valaistaan miten sama tekstisisältö tuottaa päinvastaisen diskurssin.

5.1.2 Uhkan diskurssi

Diskurssille tyypilliset piirteet	Kategorisoi työttömät uhkana kuvitellulle ”meille”, hyvinvoivalle osalle. ”Me” on tässä diskurssissa epämääräisesti rajattu.
Miten työttömät esitetään	Työttömien esittäminen uhkana yhteiskunnalle ja yksilölle.
Diskursiiviset keinot	Vastakkainasettelu. Toiseuden rakentaminen (”he” erotuksena ”meistä”). Työttömien asian mitätöiminen ja epäpolitisointi naurunalaiseksi tai kyseenalaiseksi asettamalla. Toisaalta työttömät itse esittävät itsensä uhkan diskurssissa poliittisesti tiedostavina, rationaalisina toimijoina.
Suhde työttömyyteen tai työttömiin	Etäinen / läheinen
Työttömyyden nimeäminen	Anarkistit, rikolliset, päihteiden ongelmakäyttäjät
Yleisimmät toimijat	Virkamies, mieltä osoittava työtön
Tyypillisin konteksti	Rikosuutinen tai mielenosoitukseen liittyvä uutinen

Esiintyy 16% valikoiduista uutisjutuista.

Työttömyys esiintyy uhkana verrattain harvakseltaan. 1990-luvun aineistossa uhan diskurssi esiintyy yleisimmin poliittisia mielenosoituksia käsittelevissä uutisissa. Uhka kohdistuu tyypillisesti poliittisiin vaikuttajiin, ja myös silloin uhka harvemmin esiintyy konkreettisena henkeen kohdistuvana riskinä.

Ennen marraskuuta 1993 uhkan elementti ilmenee mielenosoituksia käsittelevissä uutisissa enemmän symbolisena, jopa karnevalistisena uhkana. Osallistujat kuvataan pettyneinä mutta kuitenkin rauhallisina mielenosoittajina (”Portit auki ja töihin. Turun mielenosoitus sujui rauhallisesti”, HS 18.03.1994). Väkipalsta ilmenee symbolisin teoin: ”*Julisteiden joukossa oli aika raakojakin tekeleitä. Työministeri Ilkka Kanervan (kok) näköinen nukke riippui hirressä.*” Läsnaolijat kuvataan erityisen äkäisinä ja vihaisina (HS 7.5.1993). Karnevalistisuus materialisoituu mielenosoituksen keinojen kautta: ”*Maan synkeitä työttömyyslukuja puhdistettiin perjantaina Turun kauppatori kulmassa "hirttämällä" viisi työtöntä. Hirttoköyden päässä lavan alle hävisivät mm. Turun ja Raision seudun työttömien nokkamiehet, nuori nainen ja ulkomaalainen. Hirttäjäisiin osallistui useita satoja työttömiä.*” (HS 16.04.1994). Samassa uutisessa kuvataan miten osallistujat voodootaitajan avulla pistelevät silloista pääministeriä, työministeriä sekä valtionvarainministeriä neuloilla.

Joissakin jutuissa fyysinen uhka ilmenee enemmän konkreettisesti. Työttömyysaktivisti ilmoittavat väkivallan vaihtoehdoksi tilanteessa, jossa perinteiset ja lailliset vaikuttamistavat eivät riitä: ”*(Murrostorstai-mielenosoitus), joka valtiiovallan olisi syytä ottaa vakavasti. Me*

halutaan edistää asioita järjestäytyneesti. Mutta tulevaisuudessa ei voi taata mitä tulee tapahtumaan", Immonen varoittaa. (HS 21.1.1994).

Sävy uhkadiskurssissa muuttui Murrostorstaiksi nimetyn suurmielenosoituksen yhteydessä ja sen jälkeen. Laman seurauksena työttömiksi jääneiden aktivistien yhdessä ammattiyhdistysliikkeen kanssa järjestämä mielenosoitus pidettiin Eduskuntatalon edustalla 4.11.1993. Mielenosoitus keräsi ennätyselliset 10 000 osallistujaa ja se miellettiin julkisuudessa aggressiiviseksi. Uutiset nostavat esiin, miten Murrostorstain ”levottoman joukon” mielenosoittamien oli erilaista aiempiin mielenosoituksiin verrattuna. *”Mielenosoittajat eivät vain tyytyneet huutelemaan iskulauseita, vaan alkoivat nahistella virkavallan kanssa”* (HS 5.11.1993 a). Mielenosoitusta käsittelevissä uutisissa ihmetellään, miten poikkeuksellisen fyysiseksi tapahtuma ylti, sekä sanallisen uhkan laatua: *”Veikko olisi langettanut tappotuomioita päättäjille”*(b). Väkivallan uhkaa pidetään esillä myös tutkijoiden suulla: *”Hänestä työttömyys on ravinteikas kasvupohja jopa väkivaltaisuuksille”*, (HS 5.11.1993 c).

Toisaalta uutisointi myös painottaa, että tilanne oli koko ajan virkavallan hallinnassa (HS 5.11.1993 a ja b). Uhkadiskurssiin liittyy uhkan vähättely sekä uhkan ilmentävien yksilöiden naurunalaiseksi asettamista sekä heidän älyllistä vähättelyä. Vähättely tapahtuu sekä viranomaisten että HS-toimittajan toimesta. Uutinen ”Työttömät purkivat kiukkua” (HS 5.11.1993 b) nostaa osallistujien humalatilan kahdesti aiheeksi: *”Hallituksen tehottomiin toimiin kyllästyneistä työttömistä moni hermostui pidätteleviin köysiin ja oli valmis nousemaan eduskuntataloon asioita selvittelemään. Osa yrittäjistä oli selvin päin.”* Ensimmäinen katkelma antaa ymmärtää, että osa osallistujista oli humalassa. Humalatilan mainitseminen voidaan ymmärtää selittävän osallistujien huonon käytöksen eduskuntatalolla. *”Veikko olisi langettanut tappotuomioita päättäjille. Hän ei nauranut, eikä näyttänyt olevan humalassa.”* Toinen katkelma samasta uutisesta antaa haastatellulle Veikko-henkilölle enemmän legitimaatiota vihantunteistaan, koska hän ei toimittajan arvion mukaan vaikuta olevan humalassa. Alkoholin mahdollisen vaikutuksen mainitseminen samassa uutisessa palvelee eri funktiota. Alkoholin mainitseminen vähättelee osallistujien poliittista legitimaatiota.

Samassa jutussa myös haastatellaan anarkistiksi identifioituvaa henkilöä. Tämän poliittista vakaumusta kysytään mutta sitä ei avata lukijalle. Sen sijaan lukijalle kerrotaan humoristisesti, miten tämä henkilö epäonnistuu tempauksessaan: *”Anarkistien punamustaa lippua kantanut*

Pekka, 26, Turusta antautui herkästi pohtimaan anarkismin syvintä. Sitä kuuluvatko väkivaltaisuuDET aina anarkismiin vai eivät. Peruskuntoharjoittelu on kenties jäänyt punamustilta muun pohdinnan varjoon: erään aatetoverin ryntäysmatka päättyi jo eduskuntatalon portaiden alkupäähän, josta poliisit nappasivat hänet talteen” (HS 5.11.1993 b).

Murrostorstai tarjoaa lisää uhkaa ilmentäviä keskusteluja. Aiheeseen palataan vuoden sisällä, kun HS uutisoi poliisien mellakkapoliisien kouluttamisesta (HS 28.10.1994 ja 29.10.1994). Uutisten perusteella Murrostorstai osittain toimi innoittajana mellakkapoliisin perustamiselle, vaikka mellakkapoliisien tarvetta oli selvitetty jo aiemminkin. Uutisointi asettaa työttömien mielenosoitukset aidoksi turvallisuushakaksi liittämällä ne mellakkapoliisin perustamiseen (vrt. Luhtakallio ja Siisiäinen 2012, 124–125).

Muutamassa artikkelissa työttömien ilmentämä uhka ilmenee mahdollisena luokkakonfliktina (“Työtön keskiluokka kytee kapinaa”, HS 31.12.1993). Yhdessä esimerkissä akateemikko ”varoittaa uudesta luokkajaosta työttömien ja työllistettyjen kesken, ja siinä jaossa eivät ammattiyhdistysliikkeen perinteiset keinot enää auta.” (HS 6.3.1994). Lausunto voidaan tulkita sisältävän fyysisen uhkan elementtejä. Luokkasotaa käsittelevät uutiset esiintyvät myös 2010-luvulla: HS 05.11.2016: ”Ministeri Mykkänen: ”Jako työttömien ja työssäkäyvien kesken jyrkkenee”. Näissä uutisissa työttömyyttä kokeva väestö pelätään muodostavan konkreettisen uhkan, joka saattaa purkautua väkivaltana ja sosiaalisena kamppailuna. Dramaattisimmillaan osa uhkadiskursseista luovat lopunajan tunnelmaa, jossa jako näkyy jo ihmisten arjessa.

”Katkerammaksi ihmisiä ei enää saa” - Ahdinkoon ollaan lähiössä väsyneitä. HS 26.05.1994.

Helsingiläisen lähiöpubin tarjoilija sanoo, että katkerammaksi ihmisiä ei enää saa. ”Nyt voi viha vain lisääntyä.” ”Ihmiset tajuaa jo, että niitä kusetetaan. Tällaisissa paineissa saattaa syntyä mitä vaan joukkosysteemejä”, hän miettii. ”Mieli on niin matalalla, että se voi seota.” Aamuisin lähiöstä lähdetään keskusta töihin. Busseissa aistii joskus kireän tunnelman töihin matkaavien ja työttömien välillä. Molemmilla puolilla uskotaan, että toisella asiat ovat helpommin.

Artikkeli rakentaa vastakkainasettelua työssäkäyvien ja työttömien, kaupunkilaisten ja maalaisten, sekä kansalaisten ja kansanedustajien välille. Uutinen esittää, että kahtiajako on lopullinen ja saattaa purkautua katuväkivaltana.

2010-luvun aineistossa työttömyyden muodostama uhka ei liity samalla tavalla työttömiin poliittisina toimijoina, kuten mielenosoittajina. Muutamat mielenosoitusuutiset kuvaavat

lähinnä työttömien tyytymättömyyttä, mutta ne eivät esitä työttömiä uhkana. Sen sijaan uhkadiskurssi ilmenee 2010-luvulla usein uutisjutuissa, joissa työttömyys linkitetään asuinalueiden rauhattomuuteen asukkaiden viihtyvyyden näkökulmasta. Siinä työttömät esitetään mahdollisena järjestyshäiriönä sekä riskinä asukkaiden turvallisuudelle (esim. 12.6.2015, 10.12.2015, 10.6.2017, 15.06.2017). 1990-luvun aineistosta tämän tyyppistä uutista ei löytynyt, lukuun ottamatta yksittäisiä lausuntoja, joissa valitettiin alkoholisoitujen asunnottomien käytöstä kaupunkikuvassa (HS 7.10.1993, 6.3.1994). Tyypillisesti uutisen varsinainen teema on alueen haluttavuus asuinalueena tavallisen työssäkäyvän ihmisen perspektiivistä, ja uutinen pohtii alueen mainetta asuinalueena. Työttömät ilmenevät homogeenisena joukkona, joka on mahdollinen uhka tai haitta alueen asukkaille.

Keskiluokka viihtyi lähiössä: "Moni ei ymmärrä, miten monipuolinen alue tämä on". HS 12.6.2015.

"Vilkaman mukaan keskiluokan kenkää ei purista niinkään maahanmuuttajien kasvava määrä vaan syrjäytymisestä johtuvat lieveilmiöt. Työttömyys ja mielenterveysongelmat koskevat samalla tavalla myös kantaväestöä ja näkyvät lähiön arjessa järjestyshäiriöinä, sotkuisuutena ja päihdeongelmina. "

Uhkan diskurssissa työttömyys näyttäytyy 2010-luvun aineistossa konkreettisena riskinä tavallisen ihmisen turvallisuudelle tai pelkotilan aiheuttajana. Nämä artikkelit esitetään tavallisen asukkaan näkökulmasta, ja työttömyys ilmenee kasvottomana vaarana. Uhkan diskurssi toistaa sosiaaliturvan väärinkäyttäjät -diskurssin piirteitä päihteiden ongelmakäytöstä ja dehumanisoi työttömät kasvottomaksi ryhmäksi. Yksi uutinen käsittelee kovien huumeiden lisääntyntä käyttöä Suomessa ja nostaa työttömyyden riskiksi ongelmakäytölle ja häiriökäyttäytymiselle (*"Lahdesta on tullut Suomen huumesatama, jossa aineita myydään kauppakeskuksessa keskellä kirkasta päivää – "Tilanne on katastrofaalinen", HS 13.04.2018).*

Uhkan diskurssia ilmentävät uutiset kuvaavat tyypillisesti pääkaupunkiseudun lähiöalueita ja uhka materialisoituu koetun turvallisuuden näkökulmasta. Asuinalueen viihtyvyyttä ja koettua turvallisuutta kuvaavat uutisjutut perustuvat usein tilastotutkimukseen.

Suomessa ei ole "lähiöongelmaa", selviää 71 aluetta peranneesta tutkimuksesta – mutta vuokratatolot lisäävät rauhattomuutta. HS 10.06.2017.

Mielikuva vuokra-asuntovaltaisten alueiden rauhattomuudesta pitää kuitenkin paikkaansa. Lähiöt eroavat merkittävästi toisistaan. "Mitä enemmän lähiöissä on erityisesti kaupungin vuokra-asuntoja, sitä enemmän niissä havaitaan sosiaalisia häiriöitä. Huono-osaisuus on yhteydessä häiriöihin", Kemppainen kertoo. Tutkimuksessa selvitettiin esimerkiksi, kokevatko asukkaat oman asuinalueensa turvallisiksi liikkeessään siellä

yksin viikonloppuiltaisin. Myös esimerkiksi uhkaavasta käytöksestä, julkisesta juopottelusta ja vandalismista kerättiin havaintoja.

Tutkimuksen tuoman validiteetin lisäksi uhkan havainnollistamiseksi esitetään usein myös tavallisen kansalaisen kokemukset ilmiöstä (mm. HS 02.01.2017). Seuraava pätkä esittää uhkan teini-ikäisen näkökulmasta.

Helsingin alueiden eriytyminen näkyy nuorten arjessa – 'Alepan kulmalta saa helpommin kannabista kuin kaljaa'. HS 27.06.2017.

"Koulun ja kavereiden kautta huono-osaisuuden eri muodot – kuten työttömyys, päihteiden käyttö ja sosiaaliset ongelmat – tulevat osaksi myös niiden nuorten elämää, joita ne eivät suoraan kosketa. (- -) "Minttu Laakso, 13, (- -) asuu Tapulikaupungissa. Turvallisuus on ainut Laaksoa huolettanut asia, muuten hän on pitänyt alueella asumisesta. "Kuukausi sitten tässä puukotettiin joku. Myös juoppojen huutelu häiritsee," sanoo Laakso viitaten Tapulikaupungin ostariin. Tolosen mukaan nuoret pitivät itse asuinalueitaan sen huonoista puolista huolimatta yleensä hyvänä ja turvallisena. Silti he tunnistavat rauhattomat alueet. "Nuorten kartanlukutaito luokkayhteiskuntaan syntyy jo nuorena", sanoo Tolonen."

2010-luvulla uhka ei kohdistu valtaväestöön eikä päättäjiin, vaan etnisiin vähemmistöihin. Toinen uudempi uutisaihe, joka ilmentää uhkadiskurssia on etnisyyteen perustuvan ennakkoluulon ja työttömyyden linkittäminen. Nämä jutut purkavat laajemmin monimuotoistuvan Suomen sisäisiä etnisiä suhteita. Kantaväestön työttömyys esitetään selityksenä etnisten ennakkoluulojen esiintyvyydelle sekä riskinä väkivaltaisuuden esiintymiselle etnisten ryhmien välille. Työttömyys esitetään rasismien aiheuttajana, joka purkautuu fyysisenä tai sanallisena väkivaltana. Kantasuomalaisen työttömyys näyttäytyy heidän ominaispiirteensä, joka aiheuttaa tietynlaista käytöstä: *"Rinne sanoo olevansa huolissaan koko yhteiskunnan ilmapiiristä. Hänen mukaansa taloudellinen tilanne Suomessa ruokkii ääri liikkeitä. 'Työttömyys ja ahdistus purkautuvat ikävällä tavalla.'"* (HS 2.8.2015). Pätkä viittaa etnisiin vähemmistöihin kohdistuvaan väkivaltaan, jonka puhuja tulkitsee johtuvan työttömyydestä.

Skinit hyökkäsivät somalien kimppuun, siitä kasvoi somalisukupolven urbaanilegenda, ja nämä koomikot tekivät tappelusta voimabiisin. HS 11.5.2016.

"Viimeisen vuoden aikana rasistinen huutelu on Suomessa lisääntynyt ja asenteet koventuneet. Lama ja työttömyys ruokkivat skiniliikettä 1990-luvulla, nyt sama kaava yhdistettynä pakolaiskriisiin näyttää toistuvan."

Rivien välistä voi lukea, että puhujat nimittävät juuri työttömyyden rasismien aiheuttajaksi. Implikaatio on, että työttömyys aiheuttaa huonovointisuutta, joka purkautuu turhautuneisuutena

ja voi äärimmillään johtaa ääritekoihin. Työttömyys linkitetään usein myös laajemmin huono-osaisuuteen:

Suomessa ei ole ”lähiöongelmaa”, selviää 71 aluetta peranneesta tutkimuksesta – mutta vuokratalot lisäävät rauhattomuutta. HS 10.06.2017.

(--) Jos samalle alueelle kasautuu kotoperäistä osattomuuden tunnetta ja kriisien vuoksi kotimaastaan paenneita maahanmuuttajia, Kemppaisen mukaan on riskinä, että alueelle syntyy jännitteitä. Kantasuomalaiset huono-osaiset voivat kokea maahanmuuttajat uhkana. Maahanmuuttajaväestölle taas syntyy huonot olosuhteet kotoutumiseen. ”Se mihin se taas voi johtaa, nähdään pahimmillaan näistä radikalisoitumisuutisista.”

5.2 Sympatisoivasti työttömiin suhtautuvat diskurssityypit

5.2.1 Itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssi

Diskurssille tyypilliset piirteet	Rakentaa narratiivia rohkeasta ja ahkerasta työttömästä, joka ei lannistu. Epätoivon vastakohta. Epäpolitisoi työttömyyden. Ylläpitää uskoa tulevaan ja tuottaa lukijalle hyvän mielen.
Miten työttömät esitetään	Aktiivinen ihminen, joka mieluummin tekee ilmaiseksi työtä yhteisölleen kuin ”jää sohvalle makaamaan”, yleensä kertomukseen liittyy mahdollisuus päästä vapaaehtoistoiminnan kautta takaisin työelämään
Diskursiiviset keinot	Diskurssi tuottaa distinktion yleisön ja työttömien välille, mutta mieltää aktiivisesti työllistymiseen pyrkivän työttömän ”meidän” ryhmään, joka hetkellisesti ei ole työssä. Diskurssi erottaa aktiivisen työttömän ”muusta”, joka ei jaa ”meidän” työn ensisijaisuuden arvostusta.
Suhde työttömyyteen tai työttömiin	Suoepa ja kannustava
Työttömyyden nimeäminen	”Nuori”. Jos dokumentti käsittelee työkokemusta kerännyttä työttömäksi jäänyttä henkilöä, tämä nimetään tyypillisesti hänen ammatin mukaan (esim. ”metsuri”).
Yleisimmät toimijat	Toimittaja valitsemalla aihe, haastateltu, sosiaalityöntekijä
Tyypillisin konteksti	Uutinen aktiivisista työnhakijoista

Esiintyy 20,3% valikoiduista uutisjutuista.

Diskurssi rakentaa narratiivia rohkeasta ja ahkerasta työttömästä, joka ei lannistu työttömyyden edessä. Työttömyys esitetään ei-toivottuna elämäntilanteena, josta yksilön toivotaan pääsevän mahdollisimman pian pois. Diskurssissa työtön hakee aktiivisesti työpaikkaa tai tekee esimerkiksi vapaaehtoistyötä. Itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssissa työtön ei valita palkan puutetta, vaan korostaa työnteon mielekkyyttä suhteessa toimeettomuuteen, joka usein sanallistetaan ”sohvalla lojumiseksi”. Itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssi on etenkin henkilöhaastattelun genressä useimmin toistuva diskurssi. Muut diskurssit ilmenevät yleensä

uutisjutuissa, jotka kuvaavat laajemmin yhteiskunnallista ilmiötä, työttömyyttä tai siihen liittyvä ilmiö.

Työtön insinööri toteuttaa haavettaan. HS 3.3.1992.

Insinööri Seppo Puolitaival, 35, toteuttaa vanhaa haavettaan päästä jatkokoulutukseen. (--) Kotiin jääminen pelotti. "Passivoituminen olisi varmasti uhannut. Työttömänä olo oli raskaampaa kuin työssäkäynti", mies muistelee lyhyttä työttömyyskauttaan valmistumisen jälkeen.

Tyypillinen uutinen kertoo ihmisestä, joka on jäänyt työttömäksi, ja ryhtyy heti täydentämään koulutustaan tai yrittäjäksi.

Yhä useamman on pakko ryhtyä yrittäjäksi - Kiertävä kampaamo syntyi puolen vuoden työttömyydestä. HS 8.3.1992.

"Pakko oli alkaa yrittää itse, kun ei ollut muuta keinoa saada työtä ja rahaa", Anne Aaltonen sanoo. Hänen ideansa oli kiertää autolla leikkaamassa, parturoimassa ja permanentoimassa ihmisten hiuksia. Maaseudulla on paljon ihmisiä, jotka lasten, karjan tai sairauden vuoksi eivät pääse kampaamoihin hiuksiaan laitattamaan.

Toistaiseksi töitä on riittänyt hyvin. Matkapuhelimen pirinä keskeyttää Aimo Arkon tukanleikkuun ja kampaaja sopii toisia leikkauksia. Leikkumatkat suuntautuvat usein maalaiskyliin, joissa leikataan koko talon väen tukat samalla.

Seuraava uutinen esittelee kekseliään yrittäjän toimintamallia:

Työttömyys teki metsurista teurastajan. HS 18.3.1992.

Otsikko luo asetelman, jossa työttömyys ei ole haastateltavalle optio. Otsikon asetelma ei salli työttömänä olemista vaihtoehtona: kun työttömyys iski kohdalle, haastateltu siirtyy yhdestä ammatista seuraavaan. Haastateltu määritetään työntekemisen, eli ammatin kautta. Asetelma ei suo haastatellulle mahdollisuutta päättää olla vapaaehtoisesti vailla työtä.

Alajärveläinen metsuri Mauno Pollari jäi viime huhtikuussa työttömäksi. "Mulla oli lokakuuhun aikaa miettiä, mitä rupian tekemään. Ja sitten minä päätin, että teurastuksesta ja lihakaupasta haetaan jatkossa leipä." Pollari kertoo kulkeneensa metsällä koko ikänsä. "Hirviporukoissa on aina tarvittu miestä, joka nylkee ja paloo. Siinä on työ tekijäänsä opettanut." (HS 18.3.1992)

Toimettomana olemista tyypillistä paheksutaan. Seuraava juttu kertoo lukio-opiskelijasta, joka huonon työllisyyden vallitessa uskoo omaan tulevaisuuteen ja vakuuttaa tekevänsä jotakin arvokasta. Hän painottaa, ettei hänestä tule ”pummia”.

Abityttö Sari lomittaa kotitilalla. HS 10.4.1993 (b).

(--)"Kai mie nyt sinne kauppakorkeeseen yritän tai kieliä lukemaan. Kyllä mie uskon, että minusta jottain tullee - ei ainakaan katuojan pummi", Sari heittää. Maalaistalon tyttö on loma-aikoinaan lomittanut vanhempiaan navetassa, jossa ammuu yli 50 päätä. Ylioppilaskirjoitusten alla Sari ei navettaan suostu menemään: "Nyt mie luen." (--) Huonoa on hirveä työttömyys; porukka istuu kortistossa. Verojaki pitää maksaa sikana.

Myös tämä diskurssi luo erottelun kuviteltujen ”meidän ja heidän” välille. Itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssin värittämä työttömyyden tyyppi kuitenkin mieltää kuuluvan ”meidän” ryhmään, joskin eri kategoriaan: hän on arvoiltaan kuin muut työssäkäyvät, joka hetkellisesti ei ole työssä. Tämä yhteisten arvojen jakaminen erottaa aktiivisena esitetyn työttömän ”muusta” työttömästä, joka ei jaa ”meidän” käsitystä työn ensisijaisuudesta. Näin aktiivisen työttömän pärjääjän asema yhteiskunnassa on oikeutetumpi, kuin esimerkiksi sosiaaliturvan väärinkäyttäjän, joka ei osoita vastikkeellisuutta.

Diskurssi ilmenee uutisjutuissa usein positiivisen ja tarinan muodossa, joka voi antaa lukijalle hyvän mielen. Koska uutisjutut ovat ilmestyneet työttömyysasteen ollessa korkea, diskurssia ilmentävät uutiset tuovat toivoa huonon työllisyystilanteen vallitessa.

Tatuointeja ja synttäripalveluja – Nokian tuhkasta nousee luovia bisnesratkaisuja. Tatuoi ja synttäriemäntä kaipaavat Nokia-ajastaan vain tilipäivää. HS 20.06.2016.

Juttu on itsessään inspiroiva, kun sen kontekstualisoi. Tarinan haastateltavat olivat molemmat töissä Nokialla, ja työttömyyden iskiessä he ryhtyivät yrittäjiksi. Juttu esittää haastateltavien kautta mitä monelle entiselle Nokian toimihenkilölle kävi massairtisanomisten jälkeen. Moni on päässyt jaloilleen. Juttu on poikkeuksellisen voimaannuttava tarina sen jälkeen, kun Nokian irtisanomiset olivat näyttäneet pitkään todella synkkää kuvaa Suomen taloudesta.

Diskurssi asettuu helposti sosiaalipummiuden käsitteen vastakohtaksi. Itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssi korostaa sitä, että ihminen ei väärinkäytä systeemiä, ja että tämä mieluummin tekee huonolla palkalla tai jopa ilmaiseksi töitä, kuin olisi toimeettomana. Yleensä kertomukseen liittyy mahdollisuus päästä vapaaehtoistoiminnan kautta takaisin työelämään.

Nuoret ryhtyvät talkootöihin työttömyysturvansa eteen - Vaasalaispojat rakentavat ja siivoavat mieluummin kuin ovat jouten. HS 9.5.1993.

"Ihminen on luotu tekemään eikä olemaan, siksi tällainen aktivointi lähti käyntiin. Tämä on ensiapua tylsistymiseen." Seppälä uskoo, että aktivointiryhmässä oltuaan nuoren on helpompi kysellä töitä. (--) Kim Hyöty, 19, kertoo olleensa peruskoulun lopettuaan töissä kenkätehtaalla. "Vetelin lestejä irti kengistä, muun muassa." Sen jälkeen hän ollut kaupungilla sekalaisissa töissä työllistämisarvoihin. "Työvoimatoimisto on tuttu talo." Armeijan jälkeen Kim Hyöty oli vajaan vuoden "pelkässä reservissä". (--) Seitsemän kuukautta työttömänä ollut

Mika Nevanperä, 19, sanoo hänkin projektin tuovan vaihtelua, vaikka mieluiten hän ottaisi työpaikan. "Ei ole väliä, mitä se työ on, kunhan olisi."

On tyypillistä, että uutisessa korostuu työntekemisen tärkeys. Työnteon esitetään tuovan työelämään pyrkivälle sisältöä elämään (HS 9.5.1993, 5.8.1994, 29.9.2017). Toisaalta työnteon korostaminen voi olla moralisoiva retorinen keino paheksua työttömiä, jolla työssä olija korostaa omaa ylemmyyttään työttömiin nähden (HS 10.4.1993 b). Työnteon tärkeyttä voidaan myös korostaa kansantalouden näkökulmasta (HS 20.6.2016). Seuraava katkelma kuvaa miten muutama työtön korostaa tekevänsä mielellään siivoustöitä vapaaehtoisesti.

Tampere panee työttömiä siivoamaan katuja. HS 01.04.2015.

(--) Kun kaupunki talvella kertoi hankkeen jatkumisesta, reaktio oli arvattavissa: keskustelupalstoilla ja kahvipöydissä on aina tiedetty, että juuri katujen siivoamiseen työttömät sopivat. Siivoajien omat arviot ovat kiihottomampia. "Ei meitä ole laitettu tähän, olemme hakeneet tähän", sanoo Lars Enbom, 35.

(--) "Ilman muuta paras vaihtoehto on olla täällä nyt. Saa enemmän rahaa ja tuntee olevansa jossain mukana. Tämä on ponnahduslauta tulevaan." Samaa sanoo Enbom, joka on taustaltaan automaatioasentaja. "Kyllä se passivoisi istua vain kotona. Ei tulisi lähdettyä mihinkään. Mieluummin tämä kuin tyhjä kohta CV:ssä."

Haastateltavat vastustavat ajatusta, että heidät olisi pakotettu siivoustöihin ja painottavat nauttivansa kyseisestä toiminnasta. Seuraava esimerkki näyttää, miten haastateltu on valmis tinkimään palkasta saadakseen työpaikan.

Nuori työtön etsii jalansijaa. HS 28.08.2016.

Kun Soverilta kysyy, millä kuukausipalkalla hän lähtisi töihin, vastaus on 1 200 euroa, jos työ olisi mielekästä. Töitä Soveri etsii jatkuvasti. Siinä koulutuksesta voi olla jopa haittaa. Merkonomin koulutus oikeuttaa työehtosopimuksen mukaan kolmen vuoden kokemuksen tuomaan palkkaan. Soverille on syntynyt käsitys, että työnantajat palkkaavat hänen sijaan mieluummin opiskelijoita, jotka ovat halvempia.

"Minulle sanottiin suoraan yhdessä paikassa, että minulla on ehkä liikaakin kokemusta tästä työstä." Nyt Soveri on hakenut myyjän paikkaa muotiliikkeessä. Paikka olisi osa-aikainen eli kahdeksan tuntia viikossa, mutta viiden minuutin työmatka ja itse työ eli asiakaspalvelutekevät siitä houkuttelevan. "Onhan se niukka aloitus, mutta olen valmis ottamaan sellaista vastaan", Soveri sanoo.

Suurin osa diskurssia ilmentävistä jutuista antaa lukijalle optimistisen kuvan aktiivisen pärjääjän edellytyksistä palata työmarkkinoille. Itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssi kuitenkin yhdistyy joissakin jutuissa epätoivon diskurssiin. Aineistosta löytyy useampi esimerkki, jossa aktiivinen työnhakija asetetaan työllistävää järjestelmää vasten. Uutinen sisältää epätoivon elementtejä, ja asettuu työttömän puolelle, joka parhaansa mukaan yrittää taistella byrokratiaa vastaan. Byrokratia rakentuu tässä yhteydessä monimutkaisen

lainsäädännön ja eri viraston käytäntötapojen kokonaisuudeksi, joka on yksilölle vaikeaselkoinen, ja joka saattaa toimia kontraproduktiivisesti.

'Tuntuu, että työttömällä ei ole oikeutta tehdä yhtään mitään' Kirjaston talkootyö vei Paltamon naisilta päivärahat. HS 21.11.1993.

"Muiden hyväksi ja omaksi iloksi halusimme auttaa. Ja osoittaa, että työttöminäkin osallistumme ja olemme omatoimisia. (--) "On aivan hullua, että työtön kodinhoitaja pakotetaan istumaan kotona kaikki päivät, vaikka hän haluaisi auttaa silloin tällöin. Se on keino säilyttää ammattitaitokin", Kurki muistuttaa.

Juttu kertoo joukosta työttömiä, jotka jäävät ilman korvausta vapaaehtoisesta talkootyöstä. He saivat aluksi korvausta työstä, mutta työttömyyskassan ja työvoimatoimiston uuden näkemyksen mukaan talkootyö estää työttömyyspäivärahan maksamisen. Juttu korostaa vapaaehtoistyöntekijöiden halua tehdä jotain yleishyödyllistä toimettomuuden sijaan.

Lasselle, 24, suositeltiin vapaaehtoisjaksoa Irlannissa, nyt häneltä karhutaan 3 500 euron tukia takaisin – Viranomaisten linjaukset asettavat nuoret eriarvoiseen asemaan. HS 12.6.2018.

Uutinen kertoo työttömästä Lassesta, joka asiasta kysyttyään on saanut luvan TE-palveluilta ja Kelalta lähteä ulkomaille vapaaehtoistyöhön menettämättä oikeuttaan työttömyysetuuteen. Jälkikäteen samat viranomaiset ovat peruneet tuen maksamisen vedoten eri tulkintaan sovellettavaan lakiin. Jutun kautta ilmenee, ettei Lassen tapaus ole ainutlaatuinen. Juttu esittää viranomaiset ikään kuin kasvottomana virkakoneistona, joka omilla toimillaan estää Lassea kehittymästä työelämässä juridisen muodollisuuden johdosta. Myös tässä uutisjutussa haastateltu työtön korostaa työnteon ja opiskelun mielekkyyttä. Lasse nimittäin jaksaa uskoa tulevaan:

"Olisihan työ- tai opiskelupaikka kiva, että saisi päivärutiinia ja kokisi, että minä teen nyt jotain arvokasta." (HS 12.6.2018).

Tiettyissä uutisjutuissa *itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssi* ilmenee lohduttomassa uutisjutussa. Näitä juttuja esiintyi todella harvoin, ja on huomioitava, että esittämäni esimerkit esiintyivät työttömyyslukemien ollessa verrattain korkeat. Työttömyysluku toukokuussa 1994 oli 19,9%, ja heinäkuussa 2015 luku oli 11,8%. (Liite 1, kappale 9.1, Findikaattori, <https://findikaattori.fi/fi/table/34>).

'Katkerammaksi ihmisiä ei enää saa' - Ahdinkoon ollaan lähiössä väsyneitä. HS 26.05.1994.

Juttu kertoo usean tarinan, mutta keskittyy ihmiseen, joka pinnistelee matalapalkkaisessa työssään, vaikka kokee ympäröivän sosiaalisen piirin jättäytyneen työttömiksi mahdottomaksi koetun laman edessä.

'Lähetin hakemuksia ihan joka paikkaan'. HS 15.07.2015.

Entinen työtön 22- vuotias nainen kertoo omasta työnhakutilanteestaan. Vuonna 1993 syntynyt kertoo hakeneensa ahkerasti töitä, siinä heikosti menestyen. Lopulta hän laajentaa hakukohteitaan, ja saa työpaikan. Menestys tulee siitä, ettei hän enää joudu tukeutumaan vanhempien taloudelliseen apuun. Epätoivon diskurssi ilmenee siitä, että haastateltu esittää oman ikäluokan, 1993 syntyneillä, olevan erityisen huono työllistymistilanne.

"Kun opiskelupaikkaa ei irronnut, Suokko päätti alkaa hakea erilaisia asiakaspalvelutöitä. "Lähetin hakemuksia ihan joka paikkaan", Suokko kertoo tiistai-iltana ennen työvuoron alkua. Nykyiseen työpaikkaansa hän on tyytyväinen.

Seuraava katkelma esittelee aktiivisen pärjääjän, joka esitetään tyyppiesimerkkinä työttömäksi valmistuneesta korkeakoulutetusta. Haastateltu kuitenkin voittaa haasteensa.

Jako hyviin ja huonoihin työttömiin ärsyttää Kaisa Heikkilää, 29, joka päätti olla ylpeästi työtön – 'Suomessa työ määrittelee ihmistä'. HS 27.04.2017.

Heikkilä, 29, on koulutukseltaan matkailun restonomi. Hän kuuluu siihen viime vuosina kasvaneeseen koulutettujen nuorten aikuisten joukkoon, joka ei ole löytänyt valmistumisensa jälkeen koulutustaan vastaavia töitä. Mutta vaikka työttömyys oli välissä jo lannistaa Heikkilän täysin, hän on kieltäytynyt ottamasta asiaa liian henkilökohtaisesti. "Otin sen asenteen, että olen työtön ja ylpeä siitä."

(--) Aktiivisuus on poikanut Heikkilälle jo kaksi määräaikaista työpaikkaa. Ensin hän työllistyi työttömien järjestöön, nyt hän yrittää helpottaa työttömien keikkatyöllistymistä. "Olen tehnyt vähän vahingossa työttömyydestä itselleni ammatin."

Yllä oleva katkelma on aktiivisen pärjääjän diskurssia tuottavaksi sikäli kiinnostava teksti, että haastateltu korostaa, ettei työttömyyttä tarvitse hävetä.

5.2.2 Negatiivisten mielikuvien purkava, työttömiä ymmärtävä diskurssi

Diskurssille tyypilliset piirteet	Purkaa työttömiin kohdistuvia negatiivisia miellehtymisiä.
Miten työttömät esitetään	Tavallisena ihmisenä, jolla on samat haaveet ja arvot kuin "meiksi" mielletyllä ihmistyyppillä
Diskursiiviset keinot	"He" vastaan "me"-mentaliteetin haastaminen, osoittaa esimerkein, ettei työtön poikkeaa valtaväestöstä asenteiltaan tai arvoiltaan
Suhde työttömyyteen tai työttömiin	Ymmärtäväinen, puolustelevala
Työttömyyden nimeäminen	"Heillä on samat haaveet kuin meilläkin"

Yleisimmät toimijat	Sosiaalityöntekijä
Tyypillisin konteksti	Hyväosainen kritisoi käytävää keskustelua työttömistä ja haluaa puheenvuorollaan hälventää eroa työttömien ja muiden välillä

Esiintyy 47,5% valikoiduista uutisjutuista.

Tämä kategoria purkaa työttömiin kohdistuvia negatiivisia miellelyhtymiä. Suhde työttömyyteen on sekä ymmärtäväinen että puolustelevala. Diskurssi tyypillisesti humanisoi työttömät: se esittää työttömät tavallisina ihmisinä, jotka jakavat samat haaveet ja arvot kuin ”meiksi” mielletyllä ihmisryhmällä.

Tämä diskurssi kommentoi itse tapaa, jolla työttömyyskeskustelua käydään. Se toimii enemmän metatekstuaalisella tasolla, ja pyrkii haastamaan koko asetelmaa, jolla työttömyydestä pääsääntöisesti puhutaan. Se voidaan laskea haastavaksi diskurssiksi. Diskurssi olettaa työttömät yleisesti käsitteellistyvän muuksi kuin ”meidän” viiteryhmään kuuluvina ihmisinä. Se myös esittää, että työttömyyskeskustelu käydään vain hyväosaisten ehdoilla, ja että keskustelu vesittyy yksinkertaistavaksi (esim. *Professoria ärsyttää, kun hyväosaiset neuvovat köyhiä keittämään kaurapuuroa: ”Ylhäältä on helppo neuvoa, jos on itse saanut kaiken”*, HS 13.4.2017). Se myös olettaa yleisen keskustelun esittävän työttömyyden johtuvan yksilön omista valinnoista, ja systemaattisesti purkaa tämän käsityksen. Puolustajan roolin ottava on yleensä työttömyyden ja huono-osaisuuden asiantuntija, tai muu hyväosainen, joka kokee sympatiaa työttömiä kohtaan tai se voi olla työtön itse, joka puhuu kaikkien työttömien puolesta.

Tyypillisesti diskurssi ilmenee, kun asiantuntija haastaa negatiivisia miellelyhtymiä työttömien elämästä osoittamalla esimerkein, että työttömät jakavat samat arvot kuin työssäkäyvät ihmiset. Samalla korostetaan, että työtön tuskin valitsee elää työttömänä ja että työttömyyden taustalla voi olla monisyinen elämäntilanne (HS 13.4.2017, 7.10.2017).

Uutinen ”*Sosiaalityöntekijä ”pummien paapomisesta”: Avun lopetus toisi juopot sukulaisten riesaksi*” (HS 7.10.1993) tarjoaa tyypillisen esimerkin uutisjutusta, jossa hyväosainen kritisoi meneillään olevaa keskustelua työttömistä ja haluaa puheenvuorollaan hälventää eroa työttömien ja muiden välillä. Siinä kokenut sosiaalityöntekijä yrittää hillitä räikeitä ehdotuksia työttömyyden hoitoon leikkaamalla etuuksia. Hän painottaa, ettei etuuksien lopettaminen kannustaisi ”pummeja” työnhakuun vaan nämä hakisivat apua sukulaisilta. Haastateltu monipuolistaa ”pummien” käsitettä ja kertoo ettei taustalla ole välttämättä työhaluttomuus vaan

elämänhallintaan liittyviä haasteita, johon tarvitaan sosiaalihuollon tukea. *"Jos toimeentulotuki loppuu, (--) peruspäiväraha ei riitä enää vuokraan ja elämiseen. "Kun kahden kuukauden vuokra jää rästiin kaupungin vuokratalossa, asukas lempataan ulos. Minnekäs muualle hän hankkiutuu kuin sukulaisten tai tuttujen nurkkiin." Osa joutuisi asuntolaan tai kokonaan asunnottomaksi, ja alkaisi hengata kaikkialla siellä, missä on lämmintä. "Kun menee oikeus asuntoon, sekö auttaa ponnistamaan työelämään", Vauhkonen ihmettelee"* (HS 7.10.1993).

Diskurssi tyypillisesti purkaa käsityksiä työttömistä "sosiaalipummeina". Toinen yleinen myytti työttömistä, jota diskurssi purkaa, on ajatus työtä vieroksuvasta sukupolvesta. Huoli kohdistuu nuoriin, joiden epäillään arvostavan liiaksi vapaa-aikaa työnteon kustannuksella. Heidät nimetään *"kadotetuksi lamasukupolveksi" ja "sukupolveksi, joka on menettänyt kosketuksensa työelämään"*(HS 19.12.1993). Myyttiä on värittää käsitys, että palkkatyön ainoana vaihtoehtona nähdään *"vaarallinen joutilaisuus, josta nuoret pitää pelastaa vaikka pakolla"*. Työttömyyden tai sen uhan pelätään vievän nuorilta työhalut ja työn arvostuksen. Tämä huoli sisältää kaksinkertaisen toiseuttamisen: yhtäältä joukko toiseutetaan työttömyyden, toisaalta myös iän tai sukupolven mukaan. Myytin purkaja on yleensä nuorisoasiantuntija, joka haluaa hillitä vallitsevaa *"moraalista paniikkia ja lamahysteriaa"* (HS 19.12.1993). Myyttiä haastetaan kertomalla että *"(e)päily siitä, että nuoret arvostaisivat työtä aiempaa vähemmän, on aiheeton"*. Diskurssi vakuuttaa, ettei nuorella sukupolvella ole olennaisia eroja arvoissa aiempiin verrattuna. Diskurssi sisältää vetoomuksen yhteiseen jaettuun kulttuuripohjaan: *"Suurilla ikäluokilla työ on ollut itseisarvo ja kunniakysymys. Tällaiset asenteet ja perinteinen protestanttinen etiikka muuttuvat hitaasti myös uusien sukupolvien kohdalla."* (HS 19.2.2016). Sukupolvien välinen ero näyttäytyy korkeintaan nuorten valikoivuutena työn sisällön suhteen. Sekin esitetään positiivisesti nuorten älykkäänä suhtautumisena työmarkkinoihin työhaluttomuuden sijaan (HS 18.12.1994). Lisäksi puolustaja usein vakuuttaa, että nuoria kiinnostaa itse työelämä: *"Siksi useimmat ponnistelevat saadakseen mielenkiintoisen työn, jossa voisi olla hyödyksi ja käyttää kykyjään. Työyhteisö, työtoverit ja hyvä palkka ovat nuorista myös tärkeitä"* (HS 19.12.1993).

"Menetettyä sukupolvea" kuvaavat ymmärtävän diskurssin uutisjutut nostavat esille sen, ettei nuorten arvomaailma eroa työssäkäyvien aikuisten arvoista. Yhtenäisen arvopohjan korostaminen myös haastaa ajatuksen, että työttömät nauttisivat toimeettomana olemisesta. Sen sijaan työttömien puolesta puhujat korostavat työttömien kokemaa häpeää elämäntilanteestaan (HS 31.12.1993, 4.12.1994, 21.7.2015, 21.12.2015).

Myös tämä diskurssi määrittää työttömyyden lähinnä muiden keskustelijoiden kuin työttömän esittämänä. Seuraava dokumentti esittää ymmärtävää diskurssia poikkeuksellisesti työttömän perspektiivistä omakohtaisesti. Juttu kertoo työttömäksi jääneestä miehestä, joka sittemmin menestyi omalla yrityksellä.

Vuonna 2011 paperimies Harri Mäisti menetti työnsä ja jäi kotiin elämään tuilla – nyt hän on menestyvä yrittäjä, joka pitää aktiivimallia työttömien nöyryyttämisenä. HS 01.02.2018.

“Harri Mäisti ei muuttanut työn perässä vaan eli työttömyystuilla pitkään. Juuri hänenlaisiinsa työttömiin perjantain lakossa vastustettava hallituksen aktiivimalli iskisi. Myöhemmin Mäisti perusti menestyvän yrityksen.”
 (--) *Töitä olisi ollut Lappeenrannan tehtaalla. Mäisti ei lähtenyt. ”Rahallisesti lähtö ei olisi lainkaan huono vaihtoehto, mutta jotenkin laitoin tärkeämmäksi muun elämän”, hän sanoi. Siispä hän jäi elämään ansiosidonnaisella työttömyysturvalla.*

(--) *”Se olisi varmaan sitten aktivoinut minut vähän aikaisemmin. Vähän huono sana nyt tämä aktivointi”, Mäisti nauraa. Aktiivimallin ¹tarkoitus on juuri patistaa ihmisiä liikkumaan työn perässä ja ottamaan sitä herkemmin vastaan. Mäistin mielestä ihmistä ei voi noin vain vaatia muuttamaan². ”Pitäisi syöksyä jonnekin ja ottaa koko perhe mukaan. Jättää lasten kaverit, koulut, kaikki. Siinä kohtaa, kun ihminen on ahdingossa ja työtön, ei se varmaan kyllä kiehdo.”*

Mäisti esittää työttömän perspektiiviä keskustelulle, voiko työtöntä velvoittaa muuttamaan työn perässä toiselle paikkakunnalle. Hän tuo esiin sekä työnteon mielekkyyden mutta haastaa työn merkityksen ensisijaisuuden. ”Muu elämä” koetaan tärkeämmäksi ja lisäksi hän nostaa esille sen, ettei muutto ole yksinkertainen päätös.

Valtaosa kannustinloukkua käsittelevistä uutisista syyllistävät työttömiä heidän puutteellisesta toiminnastaan, tai uutisointi esittää sosiaaliturvajärjestelmän olevan passivoiva (kts. 5.1.1 sekä 5.3). Seuraava ymmärtävän diskurssin pätkä erottuu edellä mainituista käsityksistä.

Ennen kuin ne on purettu, työttömiä on Lepomäen mukaan turha syyllistää siitä, ettei heillä ole töitä.(--) ”Ei ole niin, että ihmiset olisivat aivottomia muurahaisia, jotka kaipaavat te-toimiston henkilökunnan potkuja takamuksiin.” Hän korostaa, että työttömyys harvoin on oma vika: ihmiset kyllä ottavat työtä vastaan, jos se on heille järkevää ja jos sitä oikeasti on saatavilla. (HS 7.10.2017).

---

¹ Aiemmin mainittu hallituksen esitys HE 121/2017.

² Haastateltu viittaa ”perjantain lakolla” alkuvuodesta 2018 laiksi astunutta työttömyysturvan aktiivimallia vastustavaan mielenosoitukseen. Aktiivimallin myötä julkisuudessa keskusteltiin siitä, voiko työttömältä edellyttää muuttoa toiselle paikkakunnalle, jos tälle tarjotaan sieltä töitä. työn perässä.

Pätkässä puhuja ymmärtää ja selittää yleisölle työttömän valinta olla ottamatta vastaan työtä taloudellisin perustein ja legitimoii sen yleisölle rationaalisena ratkaisuna. Poikkeuksellisuutta lisää se, että puhuja on hallituspuolueen kansanedustaja.

5.2.3 Epätoivon diskurssi

Diskurssille tyypilliset piirteet	Sympatian herättäminen yleisössä. Osoittaa työttömien elävän jatkuvassa epätoivon mentaliteetissa, ja että asialle tulisi tehdä jotain
Miten työttömät esitetään	Liittää työttömyyden tragediaan: passivoitumiseen ja lannistumiseen, itsemurhaan tai sen riskiin, masentuneisuuteen, jatkuvaan nälkään yms.
Diskurssiiviset keinot	Empatiaa ja sentimentaalisuuteen vetoaminen.
Suhde työttömyyteen tai työttömiin	Ymmärtävä, sympatisoiva, uhriutuva
Työttömyyden nimeäminen	“Me”, “työttömät”
Yleisimmät toimijat	Työtön tai työttömän läheinen; sosiaaliviranomainen
Tyypillisin konteksti	Työttömyyttä kuvaileva uutisjuttu

Esiintyy 41,4% valikoiduista uutisjutuista.

Sosiaalipsykiatri Irmeli Järventie: 'Itsemurha äärimmäinen keino selviytyä'. HS 19.6.1993.

”KUOPIO - Itsemurha on äärimmäinen selviytymiskeino, johon ihminen turvautuu, kun muut keinot ovat epäonnistuneet. Itsemurhan tekijä ei tavoittele kuolemaa, vaan poispääsyä ahdistavasta tilanteesta. Tällaisiin tuloksiin päätyi syksyllä itsemurhan logiikasta väittelevä sosiaalipsykiatrian yliassistentti Irmeli Järventie Tampereen yliopistosta. (--)

Ensimmäisten selvitymisyritysten epäonnistuttua käännetään selkä maailmalle ja myöhemmin myös itselle. Nämäkin ovat yrityksiä selviytyä, mutta yleensä lopulta vain pahentavat tilannetta. "Loukku kiristyy ja ahdistus kasvaa. Lopulta ihminen tuntee kuolevansa pystyyn ja hakee poispääsyä itsemurhan kautta." Suomessa tehdään vuosittain noin 1400 itsemurhaa."

Epätoivon diskurssi esittää työttömyyden traagisen puolen. Fokus on tyypillisesti yksilötason kohtalossa, jota avataan yksittäisen henkilön tai perheen elämäntilanteen kautta. Moni epätoivon diskurssin lausunto on vahvasti tunneladattu: "Ahdistavinta on, että työttömyys loukkaa ihmisen vapautta." (HS 12.5.1993). Epätoivon diskurssin sanallistaja on yleensä työtön, työttömän läheinen tai tutkija. Usein asia nivoutuu myös yhteiskunnallisen huolen kohteen diskurssiin, jolloin kertoja on yleensä sosiaaliviranomainen.

Pitkäaikaistyöttömien määrä kaksinkertaistunut Helsingissä – Vuosia työtä etsinyt Mauri Mäkinen: 'Kaikkeen työhön ei voi pakottaa'. HS 5.8.2015.

”(--) Pitkäaikaistyöttömyyden sosiaaliset vaikutukset ovat valtavat, ja kehitys on siinäkin mielessä erittäin huolestuttavaa", Helsingin elinkeinojohtaja Rinkineva sanoo. "Kolmantena tilanne on tietenkin inhimillisesti todella huono. Pitkäaikaistyöttömyyden kerrannaisvaikutukset voivat kestää vuosia."

Diskurssi luo usein asetelman kriisistä. Jutut kehystetään niin, että käsillä on kansallinen hätä, joka vain pahenee ajan myötä. *Pitkääikaistyöttömyyden sosiaaliset vaikutukset ovat valtavat, ja kehitys on siinäkin mielessä erittäin huolestuttavaa*", *Helsingin elinkeinojohtaja Rinkineva sanoo*. (HS 15.8.2015). 1990-luvun aineistosta huomaa, että valtakunnallisen laman pelättiin yleisesti johtavan itsemurhien määrän nousuun, kuten seuraava otsikko demonstroi: ”Onko itsemurhasta tullut hyväksytty keino kriiseihin?” (HS 1.9.1992). Juttu julistaa, että ”syksyä odotetaan huolestuneena, sillä jo nyt on paikoin tehty enemmän itsemurhia kuin viime vuonna yhteensä”. Asian esillä pitäjinä ovat usein mielenterveyden asiantuntijat sekä sosiaalitieteiden tutkijat, kuten seuraavassa pätkässä: *”Itse olen huolestunut, miten itsetuhoiset ajatukset purkautuvat nousukauden alkaessa, kun pitkäaikaistyöttöminä olleet huomaavat, ettei heillä nykyään ole työllistymismahdollisuuksia. Se on lähivuosina tulossa oleva mielenterveyden aikapommi”* (HS 10.01.1994). Itsemurhan teemaa pidettiin muutenkin runsaasti esillä 1990-luvun aineistossa. Moni artikkeli sisältää mainoksenomaisia tiedotteita eri mielenterveyspalveluista (HS 13.3.1992, 16.6.1992, 1.9.1992), tai tutkimuksia työttömyyden aiheuttamista mielenterveyshäiriöistä (HS 10.01.1994). Diskurssin kontekstissa työttömyys esiintyy mielenterveyshäiriöitä, itsemurhia sekä sosiaalisia riskejä laukaisevana riskitekijänä. Jutut, jotka käsittelevät työttömyyden tai työsuhteen epävarmuuden aiheuttamaa mielenterveyshäiriöitä yhdistävät häiriön suoraan itsemurhaan, tai perheväkivaltaan: *”Taloudellinen ahdinko synnyttää paniikkia ja aggressioita. Niitä ei pureta mielenosoituksissa kaduilla vaan perheen sisällä”*, *sanoo Olli Salin, sosiaalipäivystystoimiston päällikkö.*” (HS 26.3.1993). Valtaosa epätoivon diskurssin uutisista esittävät spekulatiivisesti riskiskenaarioita, mutta myös konkreettisia työttömyyden laukaisemia tragedioita esiintyy myös: *”hän nousi portaille, huusi ”työttömyys, yksinäisyys” ja pisti veitsellä vatsaansa noin kymmenen sentin syvyyteen”* (HS 08.09.1994. ”Humalainen yritti harakiriä Jyväskylässä”). Moni työttömyyden mielenterveysongelmiin liittävä uutinen suorastaan vaatii työttömille matalan kynnyksen mielenterveyspalveluita.

Hyvä penkkiurheilija, tasainen työjuhta. HS 13.3.1992.

Työttömyys ja lama koskevat ensisijaisesti miehiä, katsoo usea psykoterapeutti. He kaipaavat lisää miehiä pakeilleen, eivätkä vain siksi, että he itse ovat enimmäkseen naisia, vaan koska he uskovat, että miehen on paha olla.

Kun miehellä menee lujaa, asioita ei puntaroida sen kummemmin. Kun työttömyys iskee, romahtaa usein kaikki muukin: taloudellinen tilanne ja henkinen puhti. Juuri silloin olisi aikaa selvitellä asioitaan ja tutustua itseensä.

Muita diskurssille tyypillisiä dokumentteja ovat tutkimukset suomalaisten hyvinvoinnista työttömyyden kontekstissa. Uutiset tuntuvat lohduttomilta, kun asiantuntija ilmoittaa, *ettei (--)* *ole 15-vuotisen tutkijauransa aikana lukenut vastaavaa. "En ole aiemmin törmännyt teksteihin, joissa muistellaan polttopullon rakentamistekniikkaa tai joissa ministerien tappofantasiat limittyvät yhteen itsemurhapohdintojen kanssa."* (HS 31.12.1993 "Työtön keskiluokka kytee kapinaa"). Jutussa tutkija tiivistää työttömien kirjoittamia tekstejä työttömänä olemisesta.

Diskurssissa toistuva kriisi materialisoituu usein nälän ilmiön kautta (HS 10.12.1993, 24.12.1993). Yleensä nälkä esitetään leipäjono uutisen kautta. 1993 HS teki jutun siitä, miten Ruotsin Dagens Nyheter-sanomalehti uutisoi Suomen leipäjonoista. Dagens Nyheterin juttu saa Suomen tilanteen näyttämään erityisen pahalta: myös Ruotsissa oli jutun julkaisun aikaan syvä lama, mutta siellä ei jouduttu (uutisjutun mukaan) turvautumaan leipäjonoihin. HS:n uutisjuttu vertailee kummankin maan tapaa hoitaa työttömyyttä ja lisääntyntä köyhyyttä ja HS tulkitsee suomalaisen hyvinvointivaltion olevan Ruotsiin verrattuna kykenemätön auttaa kansalaisiaan (HS 24.11.1993). Muutkin leipäjonota käsittelevät uutiset painottavat miten huolestuttava ilmiö niiden olemassaolo on. 2010-luvulla riittää puhetta siitä, miten leipäjonot tarkoitettiin aluksi väliaikaiseksi ratkaisuksi 1990-luvun laman hoitoon, ja että niiden olemassaolo vielä vuosikymmeniä myöhemmin todistaa, että tilanne on vakava. Niissä kerrotaan että *"yhä useampi joutuu turvautumaan ruoka-apuun"* (HS 25.3.2016), ja että *"joukko ihmisiä on jäänyt hyvinvoinnin kehityksestä sivuun"* (HS 27.1.2018).

Työttömän epätoivo materialisoituu usein lapsen näkökulmasta. Uutisjutun traagisuus korostuu siitä, että viattomat lapset joutuvat kokemaan nuorina niinkin epämieluisia elämyksiä kuin köyhyyttä ja vanhempien työttömyydestä syntyvää pahoinvointia: *"Kymmenvuotiaiden pitäisi koulussakin olla vielä iloisia tähtisilmiiä, mutta heistä liian monella onkin paha olo. Lapset pohtivat ja surevat asioita, joiden ei kuvittelisi heille vielä kuuluvankaan, kuten vanhempien työttömyyttä, riitoja ja rahahuolia"* (HS 20.3.1993). Myös työttömyydestä johtuva köyhyys, joka vaikuttaa lasten kehitykseen ja harrastuksiin herättää epätoivoa. Seuraavassa katkelmassa työtön pariskunta valittaa 3-vuotiaan lapsen tilannetta. *"(--)* *tuntuu pahalta, kun Vanja pyytää päästä balettitunneille, ja tietää että rahaa ei ole"* (HS 12.5.1993).

Epätoivon diskurssi esittää työttömyyden sairaudeksi verrattavana oireena, joka aiheuttaa työttömälle mm. mielenterveysongelmia, lannistumista ja köyhyyttä. Nämä haasteet vastaavasti heikentävät työttömän resursseja hoitaa viranomaisasioitaan. Diskurssin traagisuus syntyy

kuvasta, että edellä mainitut haasteet syöttävät toisiaan. Kokonaisuuden haastavuus esitetään työttömän työkykyä heikentävänä tekijänä, mikä osaltaan vaikeuttaa työllistymistä. Virkakoneisto saa diskurssissa antagonistin roolin suhteessa työttömään. Virkakoneisto näyttäytyy jutuissa epähumanina, sekavana sekä ristiriitaisena. Useassa jutussa huomautetaan, että työttömien palvelujen sirpaleisuus vain vaikeuttaa tilannetta entisestään, ja virkakoneiston kanssa asioiminen esitetään osasyynä työttömän kurjuuteen (mm. HS 21.11.1993, 13.10.2017, 12.06.2018). Seuraavan uutisjutun otsikko käyttää brutaalia kieltä työttömien tunnoista: *Vakavasti sairaat Matti ja Outi pelkäävät työttömyysturvan leikkauksia – ”Jos sairasta kuristaa, ei hän tule siitä terveeksi”* (HS 20.11.2017). Juttu kertoo kahdesta sairaasta työttömästä, joiden asema työmarkkinoilla on uuden lainsäädännön edessä epäselvä. Haastateltava pariskunta todetaan terveydenhuollossa työkyvyttömiksi, mutta he kuuluvat työvoimahallinnon silmissä teknisesti työttömyysturvan piiriin. He eivät terveydentilansa johdosta pysty vaikuttamaan tuen edellyttämään aktiivisuusvaatimuksiin, mikä leikkaa heidän toimeentuloaan. Joustamaton ja epäselvä virkakoneisto aiheuttaa köyhälle pariskunnalle huono-osaisuuden lisääntymistä.

Vakavasti sairaat Matti ja Outi pelkäävät työttömyysturvan leikkauksia – ’Jos sairasta kuristaa, ei hän tule siitä terveeksi’. HS 20.11.2017.

”Tämä iskee juuri niihin ihmisiin, jotka ovat jo sairasperustaisen sosiaaliturvan väliinputoajia”, Matti sanoo. (--) Töihin ei kuitenkaan välttämättä kykene, jolloin toimeentulon lähteeksi jää työttömyysturva. ”Näin voi käydä kenelle vain”, Matti sanoo. (--) Jos aktiivimalli olisi ollut jo käytössä, sekä Matin että Outin työttömyysturvasta olisi leikattu 4,65 prosenttia. Kummastakin ajatus tuntuu todella epäoikeudenmukaiselta. (--) Matti pelkää, että aktiivimallista tulee jonkinlainen automaattileikkuri, ehkä ensimmäinen monista

Moni uutinen kuvaa työttömien haastetta tavoittaa elinkelpoinen elämä työssäkäyvän ihmisen kertomuksella tämän työhausta työttömänä. Tällä asetelmalla korostetaan, miten vaikeata on työllistyä. *”Meidän ikäluokalla – siis vuonna 1993 syntyneillä – ei mene nyt kauhean hyvin, koska työ- ja opiskelupaikkoja on vaikea saada”, Suokko toteaa.”* (HS 15.7.2015). Haastateltu maalaa subjektiivisen kuvan, jossa työttömyys vaikuttaa etenkin oman ikäluokan, vuonna 1993 syntyneisiin, jotka jutun teon aikaan olivat noin 22-vuotiaita. Jutun otsikko *”Lähetin hakemuksia ihan joka paikkaan”* esittää, ettei työtä olisi tarjolla. Jutussa haastateltu kertoo miten hän kuukausia etsi aktiivisesti töitä, siinä huonosti menestyen. Vaikka haastateltava lopulta saa työn, hän kuvaa kuinka *”(pääkaupunkiseudun) työttömyyden kasvu näkyy Suokon kaveripiirissä. ”Ruokakaupoissa työskentelevien kavereitteni työtunteja vähennetään koko ajan. Pienillä tuntimäärillä palkka jää tosi pieneksi, joten monet ovat joutuneet turvautumaan*

vanhempien apuun selvitäkseen", Suokko kertoo." Kertomus antaa lohduttoman kuvan nuorten työnhakijoiden työllistymismahdollisuuksista.

2010-luvulla työttömyyskeskustelu yhdistäminen suhteellisen usein keskusteluun suomalaisten heikosta syntyvyydestä. Diskurssi antaa implisiittisesti ymmärtää, että osasyynä matalaan syntyvyyteen on miesten puutteellisuus parisuhdemarkkinoilla, kuten seuraava otsikko tekee: "Työn epävarmuus lykkää lapsen hankintaa – "Karkeasti sanottuna työtön ja pienituloisen mies ei houkuta naisia" (HS 23.05.2017). Kyseinen artikkeli edistää keskustelua siitä, että Suomessa on epäsuhdanne sopivien miesten ja naisten välillä ja tämä estää perheitä muodostumasta ja lapsia syntymästä.

Samantapaisia artikkeleita, joissa nuorten miesten syrjäytyminen ja sen mahdollinen yleistymisen yhdistetään suomalaisten heikkoon syntyvyyteen, löytyy useita. Jutut ovat usein henkilöjuttuja syrjäytymispolulle päätyneistä yksilöistä. Kertomuksia yhdistävät perhetragediat, päihteet, huono koulumenestys, mielenterveysongelmat yms. Henkilöjutut humanisoivat jutun kohteen ja tuovat lukijan lähemmäs syrjäytyneen kertomusta, ja samalla liittävät mikrotason kertomuksen osaksi makrotason ilmiötä. Jutuissa on liitteenä kaaviot matalasti koulutettujen määrästä suhteessa koulutettuihin naisiin, sekä siitä, miten syntyvyys laskee (tyyppiesimerkki 18.4.2018, kts. myös HS 13.11.2017).

Kukaan ei kysellyt perään, vaikka Sami Herkkola erakoitui ja tunsikin alkaneensa syrjäytyä – nuorten miesten näköalattomuus vaikuttaa jo syntyvyyteen. HS 18.4.2018.

"Nuorten, parhaassa perheenperustamisiässä olevien miesten heikentynyt työllisyys on noussut Suomessa keskeiseksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi.

(-- Valtiovarainministeriön valtiosihteeri Martti Hetemäki huomautti vastikään nuorten miesten työllisyysasteen heikentyneen samaa tahtia kuin syntyvyys on romahtanut. Toisin sanoen: jos miehet saataisiin laajemmin töihin, syntyisi vauvojakin enemmän."

Nämä mikrotason kertomukset asettuvat näin osaksi suurempaa keskustelua Suomen heikosta syntyvyydestä, joka esitetään aihetta käsittelevissä jutuissa ensisijaiseksi huolen aiheeksi. Nämä uutiset ilmentävät kaikki epätoivon diskurssia, mutta edustavat sisällöllisesti hyvin spesifin narratiivin. Haastatellut nuoret miehet rakennetaan ilmiön symboleiksi, jotka huono-osaisuuden lisäksi kärsivät puolison ja perheen puutteesta: *"Selvän syy-yhteyden hän syntyvyyden ja työllisyyden välillä näkee. Jos resursseja ei riitä itsensä elättämiseen, ei perheen kasvattaminen ole ensimmäisenä mielessä."* (HS 18.4.2018).

Epätoivon diskurssia ilmentäviä uutisia julkaistaan usein joulun vieton aikaan. Tällainen uutinen tuntuu erityisen traagiselta, kun se asetetaan vasten joulun viettoja hyvinvointivaltiossa. Seuraava juttu kertoo papista, joka kiertää paikkoja auttaen työttömiä. HS 24.12.1993: ”Pappia nyitään näinä aikoina hihasta - Työttömien paimen saa joulun alla kuulla monen ihmisen monet murheet”. Otsikko leikittelee kristillisellä kuvastolla ja vetoaa sydämeen: työttömillä on niin huono olla, että tarvitsevat henkistä tukea myös pyhänä. Traagiset jouluun sijoittuvat jutut työttömistä vaikuttavat vielä voimakkaammin, koska joulunvietto perinteisesti yhdistetään rauhaan, yhdessä oloon ja oman tilanteen arvostamiseen.

”Yrittäjien kriisipuhelinkin lähti kirkon ja yrittäjien yhteisistä aamukahveista. On tullut kaikenlaisia puheluja - hyvinkin rankkoja, ja varmasti osa on jatkanut eteenpäin niiden keskustelujen varassa.” HS 24.12.1993.

Seuraava juttu kertoo Pelastusarmeijan toiminnasta, ja rakentaa kriisitietoisuutta. Juttu esittää eri toimijoiden valmistautumista joulun viettoon. *”Juuri tänään tapasin yksinhuoltajaisän, joka on laihtunut 30 kiloa vuodessa. Luulin että hän on sairas”, kertoo perheellisten tukea jakava Raili Nurminen Pelastusarmeijasta. Mistään nälänhädästä ei hänen mielestään ole tietenkään aiheellista puhua”* (HS 10.12.1993). On tyypillistä, että epätoivon uutisessa diskursseja tuottavat sekä työttömät, että heistä huolta pitävät asiantuntijat. Tämä luo kiinnostavan asetelman. Työtön esittelee epäonnistunutta elämäänsä, jota lukeva yleisö seuraa kuin näytelmää.

5.2.4 Työttömyyden stigman haastava diskurssi

Diskurssille tyypilliset piirteet	Purkaa työttömiin kohdistuvia negatiivisia miellejhtymiä. Haastaa vallitsevia käsityksiä ja normaaliuden rajat.
Miten työttömät esitetään	Omaehtoinen suhtautuminen työttömyyteen, ei koe häpeää eikä välttämättä koe tarvetta hakea täysipäivästä elinkeinoa vaan saattaa ylpeästi käyttää sosiaalityövarahansa itsensä kehittämiseen opiskelun tai harrastuksen kautta.
Diskursiiviset keinot	Purkamalla ”Me/he”-distinktiota diskurssi vakuuttaa, ettei työtön poikkeaa valtaväestöstä, toisaalta diskurssi osaltaan myös vahvistaa ”me/he”-distinktiota kertomalla, ettei työnteolla itsensä elättäminen kiinnosta työtöntä.
Suhde työttömyyteen tai työttömiin	Suopea
Työttömyyden nimeäminen	Yleensä minä-muotoinen henkilöhaastattelu.
Yleisimmät toimijat	Sosiaalityöntekijä; työtön, joka ei suostu häpeäjän rooliin.
Tyypillisin konteksti	Henkilöjuttu

Esiintyy 15% valikoiduista uutisjutuista.

Tähän mennessä kuvatut diskurssit esittävät työttömyyden negatiivisesti. Osa niistä paheksuu toimeentuloa ja liittyy siihen häpeän tunteen ja toisaalta ne painottavat työntekemisen kunniallisuutta. Toiset diskurssit sen sijaan valottavat ilmiön negatiivisia puolia yksilön terveydelle ja sosiaaliselle elämäntilanteelle. Tiivistäen voi sanoa, että riippumatta diskurssien suhtautumisesta aiheesta kohtaan ne yksimielisesti esittävät työttömyyden negatiivisena ilmiönä. Negatiiviset kategoriat liittivät työttömyyden moraalisesti epäilyttävään elämäntyyliin ja myös positiiviset kategoriat esittävät työttömyyden elämäntilanteena, jota tulee hävetä ja josta on pyrittävä pois. Työttömyys siis näyttäytyy näissä keskusteluissa stigmaattisena.

Stigman haastava diskurssi erottuu aiemmista siten, ettei se tuomitse työttömyyttä eikä lähtökohtaisesti edes esitä työttömyyttä ongelmallisena tai negatiivisena ilmiönä. Päinvastoin, diskurssi nimensä mukaan haastaa koko käsityksen siitä, että työttömyyttä tarvitsee hävetä. Diskurssi asettuu näin vastakkain aiempien diskurssien kanssa, jotka peräänkuuluttavat työn ensisijaisuutta silläkin uhalla, että työ olisi sisällöltään vastenmielistä. Kuten *ymmärtävä diskurssi*, myös *stigman haastava diskurssi* asettaa työttömyyskeskustelun päälaelleen, ja toimii metatekstuaalisena kommenttina keskustelun oletettuihin yleispiirteisiin, eli ajatukseen työttömyydestä negatiivisena asiana. Diskurssi ilmenee tyypillisesti yksilön omakohtaisena kertomuksena, jossa tämä puolustaa oikeutta itsensä toteuttamiseen. Sosiaaliturvaa ei esitetä väliaikaisena turvaverkkona, jonka on tarkoitus tukea nopeata työllistymistä. Sosiaaliturvalla eläminen työllistymistä edistävän toiminnan sijaan esiintyy yksilön perusoikeutena, ja tämän oikeuden kyseenalaistaminen esitetään kielteisesti.

Valtaosa diskurssin jutuista esittelee yksilön, joka avaa maailmankatsomustaan eli poikkeuksellisen suhtautumistapansa työttömyyteen. Useassa jutussa uutinen asettaa subjektinsa ”järjestelmää” vastaan. Käytän yleiskäsitettä ”järjestelmä” käsittämään työ- ja sosiaalipolitiikkaa soveltavaa hallintotoimijoita kuten TE-toimistot ja työvoimapalvelut, Kela sekä sosiaalitoimi. Järjestelmä ilmenee byrokraattisena, kasvottomana eminenssinä, jonka toiminta on ristiriitaista ja sekavaa. Diskurssi kehystää ”järjestelmän” yksilön vastustajana, jonka toiminta on kontraproduktiivista ja vaikeuttaa yksilön itsensä toteuttamista ja on liian joustamaton työttömän työllistämiseksi (HS 28.12.2017). Seuraava uutinen esittää yksilön taistelun ”kohtuutonta järjestelmää” vastaan ja antaa lukijalle käsityksen, ettei haastateltavan työttömyyden taustalla välttämättä olisi oma toiminta, vaan työttömyys johtuu elämäntilanteesta ja niiden realiteeteista. Haastateltu on keski-ikäinen korkeakoulutettu, joka ei

saa pankkilainoja, joilla kustantaa välineitä, jotka johtaisivat työllistymiseen. Haastateltava haastaa koko työttömien sosiaaliturvajärjestelmän.

Työttömien kohteluun kyllästynyt pitkäaikaistyötön yllättyi itsekin kansalaisaloitteensa suosiosta – 'Tämä on lumivyörytilanne'. HS 28.12.2017.

"Racine arvelee, että 47-vuotiaana pitkäaikaistyötönä hänen on vaikeaa enää löytää työtä. "Täytyy myöntää, että mitä enemmän työttömyys pitkittyy, sitä epätodennäköisempää työn saaminen on", hän sanoo. Uudelleenkouluttautumiseen hän on omasta mielestään liian vanha, kaupan kassalle ylikoulutettu. "Sinne on turha hakea. Eivät he ota, koska olettavat että lähdän heti kun saan paremman paikan."

Kuten kappaleessa 3 on kuvattu, sama sisältö voi manifestoitua useana keskenään ristiriitaisena diskurssina. Etenkin ne uutiset, joissa työtön kuvaa omaa elämäntyyliään piittaamatta muun yhteiskunnan asenteista ilmentävät sekä *stigman haastavaa diskurssia* ja *sosiaaliturvan väärinkäyttäjän diskurssia*. Yllä tarkasteltujen katkelmien uutisista HS 13.10.2017 ja HS 13.11.2017 heijastavat yhtäältä negatiivisia sosiaalipummin stereotypioita, mutta toisaalta puhujien itsensä näkökulmasta he ovat poliittisia oikeuksiensa puolesta taistelijoita, jolloin he näyttäytyvät vallitsevan asenneilmapiirin haastajina. On huomionarvoista, että näissä tapauksissa haastateltavat omivat negatiiviset sosiaalipummiuteen liitettävät mielleyhtymät ja kääntävät nämä attribuutit positiivisiksi mielekkäiksi. Näin he symbolisesti kääntävät merkityksiä ja haastavat tapaa, jolla työttömistä voi ajatella (vrt. Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016, 40).

Seuraava katkelma analysoitiin *sosiaaliturvan väärinkäyttäjän diskurssin* kappaleessa lyhyesti. Siinä työttömyyspäivärahaa nostava nuori mies, jolla ei ole opiskelu- eikä työpaikkaa, kuvaa arkeaan. On vahvasti lukijan arvomaailmasta kiinni, miten seuraava uutinen otetaan vastaan.

Hevitaristi Neko valloittaa maailman. HS 10.4.1993 (a).

Helsingin Lassilassa asuvalle Nekolle, 21, ei ole vielä selvinnyt, mitä työtä hän haluaisi tulevaisuudessa tehdä. "Olen ollut syyskuusta lähtien työttömänä. Sitä ennen olin puoli vuotta Etelä-Haagassa töissä leikkipuistossa. Kävin joskus vajaan vuoden amista ravitsemus- ja hotellialan linjaa, mutta jätin sen kesken." Lama ei paljon vaikuta vanhempien luona asuvan Nekon elämään, koska hän saa Kelan työttömyyspäivärahaa. (--) "Suomen tulevaisuus näyttää synkältä. Päättäjät on ihmetyyppejä, ne pitäis vaihtaa: vanhat pihalle ja tilalle sellasii, jotka ajaa nuorten asioita. Presidentinvaaleissa Manun vois jättää eläkkeelle ja tilalle otettais joku toinen - vaikka Uno Turhapuro." Neko ei kannata rajoituksia nuorten alkoholin ja huumeiden käytössä. "Jokainen päättäköön siitä itse. Eiköhän kaikilla oo sen verran järkee, että älyää lopettaa ajoissa. Eikä mulla oo mitään sitä vastaan, jos joku silloin tällöin polttaa pilvee, kunhan on järki mukana." Helsinkiläinen Neko soittaa kitaralla suoraa rokkia kellaribändissä.

Haastatellusta nostetaan esille se, että on keskeyttänyt opinnot, asuu vanhemmillaan ja nostaa työttömyysrahaa sekä suhtautuu liberaalisti laittomiin päihteisiin. Hänen yhteiskunnallinen ajattelunsa on infantiilia. Vaikka haastateltu ei esitä itseään tuomittavana ihmisenä, hänen lausuntona toistaa nuoristyöttömiin liitettyjä negatiivisia mielleyhtymiä.

Stigman haastava diskurssi erottuu muista kategorioista myös siinä, että se automaattisesti tekee subjektistaan poliittisesti radikaalin toimijan. Koska diskurssi itsessään asettuu yleistä mielipidettä sekä vastikkeellisen sosiaaliturvan edellytyksiä vastaan, stigman haastava työtön näyttäytyy poliittisena toimijana ja jopa rikollisena.

Ossi Nyman ei tee töitä ja sanoo, että työvoimatoimisto on ihmisoikeusloukkaus – näin ”ideologisesti työtön” taktikoi itselleen yhteiskunnan tuet. HS 13.10.2017 (a).

”Koko aikuisiän olen taistellut työkkärin kanssa ja yrittänyt pysyä poissa töistä, että saisin tehdä mitä itse haluan, mutta saisin silti työmarkkinatukea.” (--) Nyt hän kuitenkin sanoo, että vaikka hän ei kirjoittaisi, ei hän silti menisi töihin. Hänen työttömyytensä on ideologista.

Nymanin mielestä on merkittävä ihmisoikeusloukkaus, että ihmisiä pakotetaan töihin. Hän näkee itsensä tietynlaisena esitaistelijana. Moni hänen lähipiiristään ihailee hänen elämäntapaansa ja sanoo, että älä missään nimessä mene töihin.

Lakiin perustuva järjestelmän vastustaminen sekä sovellettavan lain velvollisuuksien noudattamatta jättäminen tuottaa haastatellusta lainrikkokojan. Edellisessä katkelmassa haastateltu asettuu tässä poliittiseksi ja uhmakkaaksi vastustajaksi. Hän perustelee lainvastaista valintaansa sillä, että kokee järjestelmän ihmisoikeusloukkaukseksi. Asettamalla itsensä moraalisesti kyseenalaiseksi kokemansa järjestelmän yläpuolelle hän oikeuttaa oman toimintansa sekä filosofiansa. *Stigmaa haastava diskurssi* esittää usein työttömiä, jotka toimivat lainvastaisesti taloudellisen ahdingon johdosta. Lainvastainen toiminta kuitenkin oikeutetaan. Seuraavassa katkelmassa puhuja avaa rahallista realiteettiaan työttömänä.

”Olen elänyt pelkällä työttömyysturvalla. Siinä ei ollut järkeä. Ruoaksi tonnikalaa, eikä varaa edes ehjiin kenkiin. Ajanviete tarkoitti ulkona kävelemistä tai kirjastossa käymistä. Tällä hetkellä taloudellinen tilanteeni on ihan hyvä, koska myyn kannabista.” HS 13.11.2017.

Puhuja kokee laittoman kannabiksen myymisen rationaalisena ja oikeutettuna, koska työttömyyskorvaus jää liian pieneksi perustarpeiden tyydyttämiseksi. Koska ”järjestelmä” on toimimaton, työtön turvautuu lainvastaiseen toimintaan, jonka tämä perustelee moraalilla. Tässä asetelmassa puhujan oma moraalit asetetaan lakia vastaan, jolloin oma toiminta myönnetään lain silmissä rikolliseksi mutta moraalisesti oikeutetuksi. Näin järjestelmää

kyseenalaistava puhuja esittää itsensä moraalisesti oikein toimivana tekijänä suhteessa viralliseen lainpykälään. Tästä syystä rikollinen toiminta myös saa puhujan mielestä poliittisen oikeutuksen.

” (--) koska myyn kannabista. Tiedän, mitä ihmiset tällaisesta ajattelevat, mutta uskon siihen, mitä teen: jos voisin, toimisin laillisena yrittäjänä ja maksaisin mielelläni veroja. Olen valmis menemään vankilaan asian vuoksi. ” HS 13.11.2017.

Vaikka puhuja ymmärtää ja hyväksyy toimintansa laittomuuden tämä suhteuttaa sen valtiovallan harjoittamaan toimintaan, jonka puhuja tuomitsee moraalisesti yhtä tuomitavaksi:

”Olen saanut tuttaviltani palautetta valinnoistani, kuten siitä, etten maksa veroja. Veroilla maksetaan kuitenkin aika hämäriäkin asioita, esimerkiksi puoluetukia ja hävittäjähankintoja. Tuntuu todella omituiselta, (--) ketään ei kiinnosta se, että laillisen verosuunnittelun vuoksi Suomi menettää vuosittain satoja miljoonia euroja. (--) Minulle laki ja moraalit ovat eri asioita. Kirjat eivät kerro, mikä on oikein ja mikä väärin. Yritän toimia omantuntoni mukaan. Kukaan ei ole tässä maailmassa siksi, että eläisi muiden odotusten mukaisesti. ” HS 13.11.2017.

Näitä kehystyksiä vasten työtön ilmenee yksilönä, jolle olosuhteet ovat olleet epäsuosiolliset. Tämän toiminta esitetään rationaalisena ja oikeutettuna, ja se esittää, ettei työttömyyttä tarvitse hävetä:

” (--) kunnianhimottomuus voi olla hyve. Sitä se onkin minulle itsestään selvästi ollut jo pitkään. ” HS 13.10.2017 (a).

Stigman haastava diskurssi esittää radikaaleja tapoja käsittää työttömyys, joka myös haastaa yleisen mielipiteen sekä lain asettamat ehdot. Voisi sanoa, että diskurssin funktio tekstinä on määritellä normaaliuden rajat, ja diskurssin tuottajalle sen funktio on haastaa oletettuja vallitsevia käsityksiä.

Stigman haastava diskurssi ilmenee etenkin 2010-luvun aineistossa useaan otteeseen myös uutisjutuissa, jotka ensisijaisesti edustavat itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssia. Seuraavissa katkelmissa teksti tuottaa käsityksen siitä, että työttömälle paras ratkaisu olisi olla osa työelämää kuitenkin tuomitsematta työttömyyttä. Sen sijaan seuraavat katkelmat suorastaan korostavat, ettei työttömyydessä ole mitään hävettävää.

Mutta vaikka työttömyys oli välissä jo lannistaa Heikkilän täysin, hän on kieltäytynyt ottamasta asiaa liian henkilökohtaisesti. ”Otin sen asenteen, että olen työtön ja ylpeä siitä. ” HS 27.4.2017.

Keskustelu siirtyy aktiivimalliin. Mäistiltä löytyy ymmärrystä sen vastustamiselle. "Ei se ole minusta oikein. Vaikka olenkin yrittäjä, niin kyllä mie olen edelleen mieleltäni työmiehen saappaissa. Aikamoista nöyryytystä se on." HS 01.02.2018 (b).

Stigman haastavan diskurssin elementtejä on siis ikään kuin "valunut" muihin diskursseihin tavalla, jota ei 1990-luvun aineistossa näy.

5.3 Neutraali diskurssityyppi

Taloudellisen imperatiivin diskurssi

Diskurssille tyypilliset piirteet	Selittää kansantalouden kestävyyttä työllisyyspolitiikan kontekstissa. Motivoi sosiaaliturvaan ja työllisyyspolitiikkaan tehtäviä muutoksia.
Miten työttömät esitetään	Haaste kansantaloudelle.
Diskursiiviset keinot	Dehumanisoiva, työttömien mieltäminen yhtenäisenä ryhmänä, työttömien toimijuuden vieminen.
Suhde työttömyyteen tai työttömiin	Etäinen, suhtautuminen työttömyyteen kuin luonnonilmiöön.
Työttömyyden nimeäminen	Rakenteellinen työttömyys, "työttömyyden kova ydin".
Yleisimmät toimijat	Toimittaja, taloustutkija, virkamies.
Tyypillisin konteksti	Uutinen kansantaloudesta.

Esiintyy 17,9 % valikoiduista uutisjutuista.

Talousimperatiivin diskurssi on ilmaisumuodoltaan neutraalein havaituista diskursseista. Talousdiskurssin uutinen käsittelee tyypillisesti kansantaloutta, ja työttömyys esitetään talouden haasteena. Muiden diskurssien korostaessa työttömyyden sosiaalisia aspekteja, tässä ilmiö esitetään talouden sanelemana: numeroin ja prosentein. Uutiset esittävät asiantuntijoiden toivottavina pitämiä työttömyyslukuja, jotka olisivat talouden kannalta kestäviä. Talousdiskurssi on ainoa diskurssi, joka on vapaa työttömyyden personifioivasta elementistä. Tutkielma käsittelee ainoastaan työttömyyttä personifioivia diskursseja, ja poikkeuksellisesti sisällytän analyysiin myös talousdiskurssia ilmentävät dokumentit, sillä aineistoa ei voi analysoida huomioimatta talousdiskurssin funktiota työttömyyskeskustelujen kokonaisuudelle. Haaviin jääneet esimerkit edustavat siis dokumentteja, jotka ensisijaisesti ilmentävät muuta diskurssia, ja talousdiskurssi saa analyysissä apudiskurssin aseman.

Aikuisopiskelijoiden opintotuki heikkenee kesällä tuntuvasti Korkeakouluissa opiskelevat menettävät huoltajalisät. HS 3.3.1992 (b).

Alkion mielestä opintotuen uudistus kohtelee aikuisia väärin, eikä siinä ole kansantaloudenkaan kannalta mitään järkeä. "Työttömäksi jääneelle tulee taloudellisesti edullisemmaksi olla jouten kuin lisätä tietojään ja taitojaan opiskelemalla. Se on kohtuutonta."

Talousdiskurssi dehumanisoi työttömät ja suhtautuu heihin luonnonilmiön tapaiseen tekijään, jolla on vaikutus kansantalouteen ja muihin yhteiskunnallisiin ilmiöihin, kuten väestön syntyvyyteen, syrjäytymiseen yms. Työttömät mielletään yhtenäisenä ryhmänä, joka esitetään talouspoliittisten toimenpiteiden objekteina. Seuraavat pätkät edustavat tyypillisiä talousdiskurssin puheenvuoroja.

Psykiatri Katriina Kuusi: 'Sosiaaliturva tukemaan nuorten toimeliaisuutta'. HS 06.03.1994.

Työministeriön kansliapäällikkö Pertti Sorsa uskoo, että suuri osa Suomen työttömyydestä on suhdannetyöttömyyttä, johon vielä tepsivät perinteiset elvytyksen keinot. Kulutuksen lisääminen olisi hyvä lääke, mutta sitä jarruttavat mm. tuoreet veroprosenttien nousut. Vain osa Suomen työttömyydestä on hänen mielestään rakenteellista ja pysyvää. OECD:n äskeinen raportti osoitti, etteivät maailmaan talousviisaat ole löytäneet ratkaisua teollisuusyhteiskuntien työttömyyteen vaan hekin ovat päätyneet vaatimaan rakenteellisia remontteja.

Pitkäaikaistyöttömien määrä kaksinkertaistunut Helsingissä – Vuosia työtä etsinyt Mauri Mäkinen: 'Kaikkeen työhön ei voi pakottaa'. HS 5.8.2015.

Jatkuvasti kasvava työttömyys näkyy myös toimeentulotuen kustannuksissa. Vuonna 2014 Helsinki käytti toimeentulotukeen 165 miljoonaa, Vantaa 53 miljoonaa ja Espoo 51 miljoonaa euroa. Kasvua vuoteen 2013 oli Helsingissä 3,9, Vantaalla 5,5 ja Espoossa 6,0 prosenttia.

Työn epävarmuus lykkää lapsen hankintaa – 'Karkeasti sanottuna työtön ja pienituloinen mies ei houkuta naisia'. HS 23.05.2017.

"Talouden suhdanteilla on ylipäättään vaikutusta lapsen hankintaan. Suomalaisten mielissä elää vahvana, että 1990-luvun lama kasvatti syntyvyyttä."

Lähes jokainen talousdiskurssin konstruoija on poliitikko (mm. HS 7.10.1993, 9.4.2015, 7.5.2015, 21.12.2015, 7.10.2017), talouden asiantuntija tai työpoliittisen hallinnon edustaja (mm. HS 3.3.1992, 6.3.1994, 4.12.1994, 5.3.2015, 13.3.2015, 23.5.2017), tai muu mielipidevaikuttaja (HS 13.3.2015). Lukuja voi vertailla liitesaatteesta (kappale 9.3.7).

Alla kuvataan harvinaisempi uutinen, jossa työtön ottaa kantaa talouden ja työttömyyden suhteeseen. Hän ehdottaa muutosehdotuksia kriminaali- ja sosiaalipolitiikkaan ja perustelee näkemystään pienemmillä kustannuksilla. Jutun tekee myös poikkeukselliseksi se, että diskurssin muodostaja ei edusta politiikkaa eikä elinkeinoelämää, ja että hänellä on rikostausta. Tämä on ainoa haaviin jäänyt talousdiskurssin uutinen, jossa työtön itse ottaa kantaa talouden vaikutukseen yksilöön.

Järki kasvaa vasta parikymppisenä. HS 05.08.1994.

"Kun saa tehdä järkevää työtä, tuntuu hyvältä." Yksi vankilavuorokausi maksaa yhteiskunnalle noin 600 markkaa. Tsoben kahden vuoden tuomio maksaa arviolta puoli miljoonaa markkaa. "600 markalla päivässä mut työllistettäisiin sosiaalikuluneen enemmän kuin kahdeksi vuodeksi", Tsobe sanoo.

Uutiset, jotka ilmentävät talousdiskurssia selittävät kansantalouden kestävyyttä ja ehdottavat sosiaaliturvaan ja työllisyyspolitiikkaan tehtäviä muutoksia. Tyypillisesti talousdiskurssi ilmenee uutisessa, joka korostaa sen hetkisen politiikan ja sosiaaliturvajärjestelmän olevan taloudellisesti kestämaton taakka hyvinvointivaltiolle. Sosiaaliturvajärjestelmä näyttäytyy joustamattomana sekä huonosti työhön kannustavana, minkä esitetään alentavan työttömän taloudellista motivaatiota työntekoon. Ilmiö nimetään kannustinloukuksi. Ratkaisuksi esitetään julkisten menojen leikkaamista. Toimenpiteiden esitetään kohentavan kansantaloutta ja myös kannustavan sosiaaliturvan varassa eläviä itsenäiseen toimeentuloon. Jokainen kannustinloukku-uutinen ilmentää talousdiskurssia. Nämä uutiset korostavat, että epämotivoiviksi ja passivoiviksi koetut kannustinloukut tulisi purkaa, jotta työnteko olisi kannustavampaa kuin sosiaaliturvan varassa eläminen. Tyypillisesti kannustinloukkuun liittyvät uutiset jättävät yksilön henkilökohtaiset elämäntilanteet käsittelemättä. Kannustinloukku näyttäytyy puhtaasti ekonomisena haasteena, joka on ratkaistavissa verotuksella ja sosiaaliturvauudistuksilla. Useassa uutisessa diskurssin rakentaja tarjoaa talouspoliittisia toimenpiteitä kannustinten poistamiseksi. Keinovalikoimaan kuuluvat sosiaalietuuksien leikkaaminen tai niiden lakkauttaminen (HS 5.3.2015), verotuksen muuttaminen (HS 13.3.2015) sekä pakkotyöt (HS 7.10.1993). On paikallaan huomauttaa, että termi kannustinloukku vakiintui julkiseen keskusteluun vasta Lipposen hallitusten myötä (Julkunen 2013), eikä termi toistu sellaisenaan 1992-94 aineistossa, vaikka vuosina 1993-94 ilmenneet muutamat viittaukset ”työttömyysloukkuihin” ja ”asuntoloukkuihin” ovat verrattavissa kannustinloukkuun.

Tiivistetysti talousdiskurssi esittää työttömyyden vakavaksi ongelmaksi, jonka aiheuttajiksi rakentuvat kansantaloudellisesti heikosti toimiva järjestelmä, vääränlainen verotus ja yleisesti kansainväliset suhdanteet. Talousdiskurssin uutisessa työttömille suodaan harvoin toimijuutta, sen sijaan heidät esitetään passiivisena joukkona. Työttömiä myös kritisoidaan epäsuoraan laiskoiksi tai moraaliltaan puutteellisiksi sosiaaliturvajärjestelmän kritisoinnin varjolla.

Tästä diskurssin säännöstä poikkeaa uutinen, jossa talousdiskurssi yhtyy ymmärtävään diskurssiin (HS 7.10.2017). Puheenvuoro ei syyllistä työttömiä, jos he eivät taloudellisesta

syystä ota työtä vastaan, vaan se päinvastoin hyväksyy tämän ajatusmallin. Pätäkässä työttömille annetaan toimijuutta ja heidän teoreettinen päätös olla ottamatta vastaan työtä huonon kannustavuuden johdosta legitimoidaan.

Kannustinloukut tarkoittavat tilannetta, jossa sosiaalietuuksien menettämisen tai verotuksen liiallisen kovenemisen vuoksi ihmisen ei kannata esimerkiksi ottaa työtä vastaan tai tehdä lisää työtä. Ennen kuin (kannustinloukut) on purettu, työttömiä on Lepomäen mukaan turha syyllistää siitä, ettei heillä ole töitä. (--) ”Tässä nykyisessä sosiaaliturvassa (--) tehdään erilaisia kiusauselementtejä. ’Aktivoidaan’ ihmisiä, jotka kyllä osaavat aktivoida itseäänkin, jos vain kannustimet ovat oikeat”, Lepomäki sanoo. ”Ei ole niin, että ihmiset olisivat aivottomia muurahaisia, jotka kaipaavat te-toimiston henkilökunnan potkua takamuksiin.” Hän korostaa, että työttömyys harvoin on oma vika: ihmiset kyllä ottavat työtä vastaan, jos se on heille järkevää ja jos sitä oikeasti on saatavilla.

5.4 Subjektipositiot

Edellinen kappale keskittyy kuvaamaan työttömyyttä käsitteleviä uutistekstien tuottamia diskursseja työttömyyden ilmiöstä. Diskurssit esittävät dokumenttien kohteen tietystä valossa ja muokkaavat lukijan käsitystä siitä, mitä toimintamalleja sekä oikeuksia ja velvollisuuksia kohteelta voi odottaa ja edellyttää. Seuraavaksi kuvaan mitä *subjektipositioita* teksti mahdollistaa kohteelleen, eli työttömille yksilöille. Subjektipositio käsitetään tekstin kohteelleen mahdollistamana asemana, johon se asemoituu suhteessa muihin subjekteihin sekä tekstiä kuluttavaan yleisöön. Kiinnostavaa on myös mitä positioita ja toimijuutta diskurssit sulkevat kohteeltaan pois (Juhila 2016 b). Havaitut diskurssit mahdollistavat karrikoiden kolme työttömän subjektipositiota, jotka esittelen seuraavaksi. Samalla havainnollistan subjektipositiodien muotoutumisen eri diskurssien yhteisvaikutuksen tuotteena.

5.4.1 Kelvoton väytys.

(Subjektiposition mahdollistavat diskurssit: *sosiaaliturvan väärinkäyttö; uhka; talousdiskurssi; stigmaa haastava diskurssi*)

Näitä diskursseja yhdistää työttömän esittäminen epäilyttävänä hahmona, joka käytökseltään uhkaa vallalla olevia käsityksiä työttömyyden hoitamisesta. Kyseiset diskurssit esittävät työttömiä, jotka tahallaan tai tahattomasti ovat työvoiman ulkopuolella; eivät kykene työllistymään; aktiivisesti vastustavat työllistämistoimenpiteitä; tai toteuttavat elämäntyyliä, joka heikentää heidän asemaansa työmarkkinoilla. Subjektipositio rakentuu useasta diskurssista itsenäisesti tai niiden kombinaationa. Esimerkiksi sosiaaliturvan väärinkäyttäjät -diskurssi sekä

talousdiskurssi tuottavat tämän subjektiposition mutkattomasti käsi kädessä. Ensimmäinen diskurssi on sävyiltään syyttelevä, kun taas jälkimmäinen diskurssi esittää työttömyyden ongelmallisuutta neutraalilla ilmaisulla. Lausunto, joka ilmentää molempia diskursseja esittää vakuuttavasti, että työttömyyden vähentäminen on kansantaloudellisesti elintärkeä asia, ja että työttömät ihmiset ovat este vahvalle kansantaloudelle.

Sosiaaliturvan väärinkäyttäjän diskurssille tyypillistä on työttömien moraalin kyseenalaistaminen sekä epäily harjoitetun sosiaalipolitiikan passivoivasta vaikutuksesta yksilöön. Keskustelu työttömän moraalista sekä aktiivisesta ja passiivisesta sosiaalipolitiikasta nivoutuu kansantalouteen sekä keskusteluun kannustinloukuista (Julkunen 2013). Sosiaaliturvajärjestelmä näyttäytyy sellaisten sosiaalisten valintojen mahdollistajana, joka on kansantaloudelle haitallinen.

Björn Wahlroos: "Suomi nousee vain veronalennuksilla. HS 13.03.2015.

"Wahlroosin mielestä suurin kannustinloukku taloudessa on se, että työtä verotetaan ja vapaa-aikaa ei. "Ja jos verotus pusketaan niin korkealle kuin se Suomessa on, niin ei ole ihme, että ihmiset valitsevat vapaa-ajan." Suomessa tarvitaan kuulemma "aivan uskomaton moraalinen selkäranka" tai "sairaalloisuuden rajalla oleva protestanttinen työetiikka", jotta ihmiselle maistuisi kova työ ennen vapaalla oloa. Seurauksena on se, että Suomessa on liian helppo olla kantamatta kortta yhteiseen kekkoon. "Olemme joutuneet loukkuun, jossa yhä enemmän resursseja suuntautuu aktiiviväestöltä passiiviväestölle."

Lausunto esittää kannustinloukun syypääksi vääränlaisen verotuksen, joka kannustaa työttömiä talouden kannalta epätoivottuun käytökseen, eli vapaa-ajan liialliseen priorisoimiseen.

Teksti rakentuu sekä *sosiaaliturva väärinkäytön diskurssista* että *talousdiskurssista* ja luo työttömästä subjektiposition *kelvoton väty*, joka on rationaalinen, itsekäs ja moraaliton. Puhuja esittää, että liika vapaa-ajan painottaminen murentaa yksilön moraalialia. Samalla lausunto syyllistää niin sanottua "passiiviväestöä" talouden heikosta tilanteesta. Lausunto ehdottaa, ettei tämä väestö ei ansaitse etuuksiaan, ja esittää heidän työetiikan puutteelliseksi. Edellä analysoitu teksti esittää työttömyyden syypääksi yhtäältä kannustamaton sosiaaliturvajärjestelmä, ja paradoksaalisesti heikon talouden syypäiksi esitetään epäsuoraan "passiiviväestö", joka elää saman järjestelmän varassa.

Sosiaaliturvan väärinkäyttäjän diskurssi pelkistää työttömät laiskoiksi, ja talousdiskurssi antaa ymmärtää, ettei yhteiskunnalla ole varaa laajaan sosiaaliturvaan. Tämä diskurssikombinaatio tekee työttömiin kohdistuvien sosiaaliturvaetuuksien heikentämisen yleisölle helppo hyväksyä.

Näin lausunto sekä vetoaa lukijan moraaliseen omaantuntoon, ja samalla esittää työttömyyden ongelmalliseksi ja epätoivottavaksi. Kun nämä diskurssit esiintyvät rinta rinnan, ne rakentavat uskottavan argumentin sosiaalietuuden leikkaamiselle. Tämä verrattain yleinen ja toistuva diskurssien kombinaatio esittää työttömän *kelvottomana* yhteiskunnan jäsenenä, joka olisi itse valinnut elämäntilanteensa ja elämäntyyllillään tuhlaa yhteiskunnan resursseja, lukevan yleisön maksamia verorahoja.

5.4.2 Huollettava säälin kohde.

(Subjektiposition mahdollistavat diskurssit: *epätoivo, negatiivisten mielikuvien purkava ja työttömiä ymmärtävä diskurssi*)

Työtön esitetään yhteiskunnallista tukea tarvitsevana yksilönä, jonka elämäntilanne herättää lukijassa sääliä. Työttömyysaiheisissa uutisissa tyypillisimpiä diskurssien kombinaatioita ovat ne, joissa työttömyyden sosioekonomiset rasitteet saavat sijaa. Työttömyys esitetään ensisijaisesti traagisena ihmiskohtalona *epätoivon diskurssille* tyypillisillä keinoilla: työttömän esitetään elävän henkisesti raskasta elämää, joka koostuu toivottomasta työnhausta, häpeän tunteesta ja toimeentulon eteen taistelemisena. Kuvaan tässä alakappaleessa uutisia, joissa yhdistyvät *epätoivon diskurssi* sekä *negatiivisten mielikuvien purkava tai ymmärtävä diskurssi*. Mainittuja diskursseja ilmentävä uutinen esittää työttömyyden murheellisena yhteiskunnallisena ongelmana. Työttömistä puhutaan holhoavasti julkisen palvelun piiriin kuuluvina subjekteina. Työttömyys esitetään traagisena tai vähintään epätoivottuna ilmiönä, joka tulee korjata ja ennaltaehkäistä. Tällainen diskurssikombinaatio implisoi työttömille käyvän vain entistä huonommin, jos tämän työttömyyttä ei hoideta. Työttömät esitetään homogeenisesti moniongelmaisena joukkona, jotka ovat yhteiskunnallisen huollon tarpeessa. Työttömyydestä rakentuu tällaisessa asetelmassa subjektipositio ”*huollettava säälin kohde*”.

Tyypillistä tällaiselle uutisjutulle on, että työttömien yhteiskunnallista kohtelua mielletään ”*heitteillejättönä*”, jolla olisi sosiaalinen ja kansantaloudellinen hintalappu (HS 5.8.2015). Uutistyyppissä yleensä toistuu ajatus, että työttömistä huolta pitäminen on yhteinen tavoite, josta koko yhteiskunta hyötyy: ”*Tällä hetkellä tilanne on jo kypsä sille, että joku nostaisi näkyvästi esille vanhan bismarckilaisen sosiaalipolitiikan tunnuksat, joiden mukaan yhteiskuntarauha edellyttää parempaa huolehtimista yhteiskunnan vähäosaisista. Se olisi nyt vahva argumentti*” (HS 31.12.1993).

Työttömän arkea kuvataan henkilöhaastatteluna tai mahdollisesti läheisen tulkitsemana. Useassa tapauksessa *epätoivon diskurssi* sanallistetaan sosiaalityöntekijän tai muun asiantuntijan suulla, joka tuo asiantuntemuksensa suomalla painoarvolla uskottavuutta työttömän kokemalle tragedialle (HS 7.10.1993, 3.1.2016, 19.2.2016). Puhuja on usein sosiaaliviranomainen, nuorisotyöntekijä tai terveydenhuollon edustaja, eli huoli esitetään tyypillisesti hyvin toimeentulevan asiantuntijan perspektiivistä. Retoriikka on tyypillisesti holhoavaa ja työtön esitetään tarvitsevan yhteiskunnallista huolenpitoa. On merkillepantavaa, miten eri tavalla työttömät ja heitä puolustavat asiantuntijat puhuvat aiheesta. Työttömät korostavat epätoivoista elämäntilannettaan, mutta vakuuttavat pärjäävänsä itsenäisesti. Asiantuntija sen sijaan tyypillisesti korostaa, kuinka työtön ei pärjää ilman yhteiskunnallista apua, ja korostaa työttömän tarvitsevan psykososiaalista huoltoa sekä sosiaalietuuksia pärjätäkseen.

Diskurssi alleviivaa huolen kohteen yhteiskunnallisen huollon tarvetta, ja korostaa että työttömät, joilla on huono elämäntilanne *”tarvitsevat muutakin kuin rahaa”* (7.10.1993). Huolidiskurssi argumentoi, että jos apua tarvitsevia ei huolleta nyt, asia tulee vain pahenemaan tulevaisuudessa. *”Marginaaliin jo joutuneet nuoret ovat työttöminä vaarassa syrjäytyä lisää. Varsinkin jos ”hyvää tarkoittavien aikuisten suojaverkot” puuttuvat”* (HS 6.3.1994). Diskurssi sekoittuu muita diskursseja yleisemmin syrjäytymisen tematiikkaan ja työttömyys on vaikea erottaa sen lieveilmiöistä. Työttömyys, köyhyys, asunnottomuus, mielenterveyshäiriöt, päihdeongelmat nitoutuvat diskurssissa yhteen. Diskurssin kuva työttömästä on kärjistetyksi moniongelmainen ihminen, jolla on elämänhallinnan kanssa ongelmia. Lääkkeeksi esitetään työllistämiseen johtavat kurssit sekä mielenterveyspalvelujen piiriin pääseminen.

Vaikka diskurssi painottaa sosiaalipalveluiden merkitystä syrjäytymisen hoidossa, on huomattavaa, että valtaosassa uutisista työttömän työllistäminen nähdään ensisijaisena keinona puuttua syrjäytymiseen. Sosiaalipalvelut näyttäytyvät välineenä, joka palauttaa työkyvyn tai kohentaa työttömän työmarkkina-arvoa. Haastattelussa Kelan pääjohtaja pohtii nuorten tulevaisuudennäkymiä: *”Kun työttömyys kestää pitkään, se muuttuu sosiaaliturvan eri osien keräämiseksi ja sitä kautta kontrollin alla elämiseksi. Siitä tulee työttömän elämäntapa.” Kun näin tapahtuu nuorelle, jolla ei ole juurikaan kokemuksia työelämästä, seuraukset ovat vakavia. ”Mitkä ovat hänen käytännön mahdollisuutensa työllistyä? Heikot.”* (HS 2.7.2017). Puheenvuoro indikoi, että nuorten työllistämisen eteen tulee tehdä jotain, muuten huolen kohde ei itsenäisty ja yhteiskunnan tukiverkoilla elämisestä tulee elämäntapa. Tämä vaihtoehto

esitetään heikentävän ihmisen elämänlaatua entisestään. Kovia kokeneen työttömän elämä herättää lukijassa reaktioita ja jutut pyrkivät enemmän vaikuttamaan lukijaan. Muutamat joulunvieton aikaan sijoittuvat uutisjutut suorastaan pyytävät lukijalta sääliä työttömälle, joka ei muun väestön lailla voi rauhoittua joulun edessä, vaan joutuu taistelemaan ruuan eteen (vrt. kappale 5.2.3).

5.4.3 Työllistymiseen pyrkivä työnhakija

(Subjektiposition mahdollistavat diskurssit: *itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssi; ymmärtävä tai purkava diskurssi; talousdiskurssi*)

Kyseinen subjektipositio toimii vastakohtana negatiiviselle mielikuvalle työttömistä passiivisina kotona lorvijoina. Se mahdollistaa työttömälle enemmän toimijuutta ja esittää tämän kykeneväisenä hahmona, joka osaa pitää huolen itsestään. Subjektipositio rakentuu vahvasti *itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssin* ympärille, ja sitä vahvistavat usein *ymmärtävä tai purkava* diskurssi. Subjektipositio eroaa ”kelvottoman vätyksen” sekä ”yhteiskunnallisen huolen kohteen” subjektipositioista esittämällä keskustelun kohde poikkeuksellisenä yksilönä, joka kykenee ylittämään vaikean elämäntilanteen.

Itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssi on sikäli kiinnostava, että se esiintyy muita diskursseja useammin itsenäisesti. Kyseistä diskurssia ilmentävät tekstit esittävät 1990-luvun aineistossa reippaita, tulevaisuuteen myönteisesti suhtautuvina työttömiä. Nämä eivät valita työttömyyttään vaan kuittaavat sen esteenä, joka pitää ylittää. Voi sanoa, että subjekti näyttäytyy sankarillisena lukevalle yleisölle. 1990-luvun aineistosta vain yksi uutinen poikkeaa tästä trendistä. Uutisessa HS 26.4.1994 (”*Katkerammaksi ihmistä ei saa*”) työn saanut haastateltu esittää, että valtaosa hänen lähipiirissään olisi jo menettäneet uskonsa parempaan taloudelliseen tilanteeseen ja luovuttaneet työhaun suhteen. Haastateltu ylpeilee sillä, että on työelämässä, mutta antaa ymmärtää olevansa yleisesti närkästynyt vallitsevaan työttömyyteen ja ympäröivään yhteiskuntatilaan. Hän esittää, että hänen tuttuna olisivat epätoivon edessä luovuttanut työhaun suhteen ja jättäytynyt yhteiskunnan elätettäväksi.

2010-luvulla diskurssi ilmestyy useammin yhdistettynä joko *epätoivon* tai *ymmärtävän diskurssin* kanssa. Uutisjutut puhuvat suoremmin työttömyyden epämiellyttävistä piirteistä, ja ovat mahdollisesti vähemmän innostavia tarinoita 1990-luvun verrokkeihin nähden. Kuluvan vuosituhaten jutut kertovat nuorista työnhakijoista, jotka jaksavat pinnistää vaikka vastaan

tulisi esteitä. HS 15.7.2015 ”Lähetin hakemuksia joka paikkaan” näyttää epätoivoisen pinnistelijän, joka esittää lannistavia odotuksia oman ikäluokkansa työllistymisen kannalta. Muut jutut näyttävät vastaavasti aktiivisia työnhakijoita, joiden into on maltillista ja heidän elämäntilanteensa esitetään raskaina. Työttömyyden mukana tuomat haittapuolet, kuten rahallinen epävarmuus ja koettu häpeän tunne nostetaan uutisjutussa esiin. Työnhakijan subjektipositio on 2010-luvun aineistossa huomattavasti neutraalimpi kuin 1990-luvulla esiintyneet sankarilliset vastineensa. Kuluvan vuosikymmenen työnhakija näyttäytyy arkisena ihmisenä, joka uskoo lopulta työllistyvänsä, mutta jonka henkilökuvaan liittyy myös epätoivon diskurssin elementtejä.

5.5 Diskurssien hegemoniajärjestys

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on haastavaa esittää vedenpitäviä totuuksia, eikä siihen tulekaan pyrkiä. Varsinkin diskurssianalyysi on vahvasti tutkijan omiin tulkintoihin nojaava teoreettis-metodologinen työkalu, jota muun tutkijan on mahdoton toisintaa täsmälleen samanlaisena.

Kriittisessä diskurssianalyysissä kiinnostuksen kohteeksi nousee hegemonisen diskurssin erittäminen. Hegemonisuus määräytyy sen mukaan miten luonnollisena ja itsestään selvänä se näyttäytyy aineistossa suhteessa muihin diskursseihin (Jokinen, Juhola ja Suoninen, 2016). Tutkielman havaitsemista diskursseista on vaikea eritellä, mikä yksikkö olisi noussut hegemoniseen asemaan. Aineisto näyttäytyä suhteellisen monimuotoisena ja variaatioista huolimatta kaikki diskurssit ilmenevät suhteellisen säännöllisesti.

Työttömyys on monimutkainen ilmiö, jota HS käsittelee teksteissään ristiriitaisesti. Uutisjutun sisällöstä riippuen eri työttömyysdiskurssit nousevat dominoiviksi. Helsingin Sanomat voi saman päivän lehdessä toisintaa useata eri diskurssia, riippuen uutisen näkökulmasta. Tämän lisäksi keskenään ristiriitaisesti toimivat diskurssit voivat esiintyä jopa samassa uutistekstissä ja kilpailla lukijan käsityksestä. Selkein esimerkki tästä on dokumentti (HS 6.3.1994), jossa työttömyydestä keskustelewan asiantuntijajaneelin osallistujat kukin tuottavat eri diskursseja.

Menetelmän kvalitatiivisen luonteen johdosta hegemonian erittely toteutuu ensisijaisesti kvalitatiivisesti, tutkijan oman kriittisen tulkinnan perusteella. Hegemonia ei välttämättä määräydy diskurssin määrällisen toistuvuuden kautta, mutta se voi olla yksi tekijä hegemonian

rakentumisessa (Valtonen 2002). Työttömyyttä käsittelevän uutisoinnin suhteen on toisin sanoen mahdotonta esittää, että vain yksi diskurssi nauttisi hegemonista asemaa.

Esitän aineistoni pohjalta, että työttömyysuutisoinnin hegemonia ei määräydy tiettyjen diskurssien mukaan, vaan että itse keskustelun asetelma on hegemoninen. Työttömyyskeskustelu lähes poikkeuksetta perustuu oletukseen, että työtön tarvitsisi ulkopuolista huoltoa tai pakotetta. *Vätyksen* sekä *huollettavan uhrin* subjektipositiot mahdollistavat diskurssit kuuluvat työttömyysuutisoinnin vakioelementteihin. *Sosiaaliturvan väärinkäytön diskurssi*, *epätoivon diskurssi*, sekä *talousdiskurssi* toistuvat säännöllisesti molemmilla ajanjaksoilla ja ne onnistuvat toistamaan itsestään selvinä työttömien esittävinä diskursseina: nämä diskurssit esittävät työttömyyden epätoivottavana elämäntilanteena. *Itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssin* tuottama työtön sen sijaan näyttäytyy lukijalle positiivisena poikkeuksena muiden työttömien joukossa. Toisin sanoen suomalainen työttömyyskeskustelu antaa työttömälle kovin kapean toimintatilan.

6. Keskustelu, päätelmät sekä tutkielman tarjonta tutkimuskentälle

6.1 Työttömyyden käsitteellistyminen, aktiiviparadigma taustalla vaikuttavana ideologiana sekä valta-asemat

6.1.1 Lukijan ja tekstin suhde

Ennen kuin pohtii diskurssikategorioiden sisältöä ja niiden implikaatiota uutisten kohteesta, on paikallaan pohtia tekstin asemaa laajemmin. Työttömät näyttäytyvät erillisenä ryhmänä yleisön muodostamasta (oletetusta) yksimielisestä yhteisöstä, joka neuvottelee ja toisintaa valtakulttuurisia diskursseja. Toimittaja tyypillisesti laskee itsensä kuuluvan tähän yhteisöön. Työttömyyttä käsittelevät tekstit on kirjoitettu saman mielisten yleisölle, jonka oletetaan jakavan samat valtaviiran näkemykset ja tulkintatavat (katso myös Juppi 2003). Kaikki kerätty HS:n aineisto on kirjoitettu ihmiselle, jonka oletetaan jakavan valtaväestön arvot ja valtaviiran ajatukset työttömyyden temasta.

Aineistossa esitettävät työttömät toiseutetaan kategorisesti ”muuksi” jo sen johdosta, että he valikoituvat uutisjutun kohteeksi. Toimittajan tai uutistoimituksen päätös julkaista näitä tarinoita lehdessä kertoo siitä, että se on koettu tärkeäksi ja yleisöä kiinnostavaksi asiaksi.

Toisin sanoen työtön on uutisen kohteena lukijalle erityistä kummastusta herättävä subjekti, ja teksti erottaa näin uutisen subjektin lukevasta yleisöstä. Uutisjutuissa esiintyvät työttömät henkilöivät kokonaisen ilmiön. Työttömyys tekee henkilöstä eksoottisen subjektin, joka eroaa ”meiksi” mielletystä yhteisöstä ja jota tavallinen lukija voi tutkia uutisartikkelin muodossa. Osan työttömistä näytetään jakavan samat arvot kuin meiksi mielletty yhteisö, jolloin he työttömyydestään huolimatta hyväksytään osaksi ”meitä”. Ne, jotka esitetään vastustavan ”meidän” arvoja ovat kategorisesti erilaisia. Heidät toiseutetaan kahdesti. Työttömien marginalisoituminen tavallisesta väestöstä erottuvaksi ”muuksi” on vahvoja asettavat heidät haavoittuvaisiksi valtaapitävien vallankäytölle julkisessa keskustelussa (Hall 1999).

Valtaosa uutisista esittää työttömyyden yhteiskunnallisesti haitalliseksi ilmiöksi. Henkilöjutut ovat varoittavia tarinoita työttömyyden tuomasta toivottomuudesta (HS 15.7.2015, 1.9.2015 25.3.2016, 13.11.2017) tai kannustavia kertomuksia yksilöistä, jotka ovat selittäneet työttömyyden haasteet (mm. HS 8.3.1992, 27.4.2017, 29.9.2017). Muiden kuin työttömien esittämät arviot työttömyydestä ovat lähtökohtaisesti negatiivisia. Se on joko kansantaloudellisesti haitallista, yksilön kannalta traagista ja jopa moraalia rapauttavaa. Ilmiön negatiivisuus ilmenee myös toimittajan ilmaisun kautta. Aineistosta löytyi muutama esimerkki, jossa toimittajan lukijaa ohjaava kirjoitustapa erottuu vähintään kantaaottavaksi ja jopa arvolutautuneeksi, ettei niitä voi mieltää neutraaliksi uutisoinniksi. Uutisessa laman ajalta toimittaja selostaa: *”Oikeutta peruspäivärahaan, joka on suurimmillaan 2500 markkaa kuukaudessa, käytetään selvästi väärin.”* (HS 18.10.1992). Väärinkäytön yleisyyttä esittävä sitaatti ei ole asiantuntijan lausunto, vaan kyseessä on johdanto toimittajan arviosta sen hetkisestä työttömyysturvakäytännöistä. Vaikka sitaatti on toimittajan henkilökohtainen arvio, se ei esiinny kolumnissa eikä toimituksen mielipideaineistossa, vaan juttu edustaa ns. kovaa faktauutista. Vastaavasti syksyn 2017 kohua herättänyt uutinen ”ideologisesti työttömästä” kirjailijasta (HS 13.10.2017 a, katso kappale 5.2.4.) ohjaa lukijan suhtautumista haastateltavaan. Laakso tulkitsi, että kyseisen henkilöhaastattelun toimittajan olisi (mahdollisesti ironian keinoin) pyrkinyt provosoimaan lukijaa kokemaan suuttumusta tai ärsyyntymistä haastateltavan elämänvalinnoista (2018).

Toimittajan selostus toimii ikään kuin lukijaa ohjaava kertojaääni, joka pintapuolisesti voi vaikuttaa neutraalilta ilmiön tai henkilötarinan viestijältä. Se on näkymättömämpää diskurssin tuottamista, kuin yksilöiden lausunnot tai omaelämäkerralliset tarinat, ja sitä on sen vuoksi vaikeampi analysoida. Lähtökohtaisesti diskurssianalyysin tarkoituksena ei ole spekuloida

tekstin tuottajan tarkoitusperää (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016, 43–44, 49) eikä tutkielma ota kantaa toimittajien sisäisiin ajatuksiin tai motivaatioihin. Esitän kuitenkin, että toimittajan selostus ei tarkoitusperästään riippumatta voi olla täysin neutraalia.

6.1.2 Mitä aineisto sanoo työttömyydestä?

Kuten edellisessä kappaleessa kuvasin, työttömyys esitetään lukijalle kategorisesti epätoivottavana elämäntilanteena, josta tulee pyrkiä pois. Kielteinen suhtautuminen työttömyyteen toteutuu eri diskurssintuottajien toimesta. On kiinnostavaa tarkastella, miten eri diskurssintuottajat tuntuvat ilmaisevan lähes poikkeuksetta tiettyjä reaktioita työttömyyteen. Aineisto näyttää tuottavan asetelman, jossa työttömyyttä tulee hävetä ja ihmisen kiinnittymistä työelämään pidetään itsestäänselvyytenä. *Itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssi* painottaa toimittajan sekä haastateltujen työttömien toimesta työn tekemisen arvokkuutta ja tärkeyttä, ja työnteko liitetään vahvasti yksilön kunniaan ja kunnollisuuteen (31.12.1993, 18.12.1994, 19.2.2016). Haastatellut kertovat säännönmukaisesti, miten he eivät missään nimessä halua elää yhteiskunnan verorahojen varassa, ja he korostavat omaa työhalukkuuttaan. Työllistyminen esitetään vahvistavan työttömän asemaa kansalaisena, ja yksilön taloudellinen itsenäisyys näyttäytyy toivottavana elämäntilanteena. Ihmisen itsenäisyys yhteiskunnan tukiverkoista sekä omavaraisuus näyttäytyy tekstissä kunniallisena ja ihailtavana piirteenä.

Työttömyys liitetään vastaavasti häpeään usein (HS 4.5.1993, 31.12.1993, 4.12.1994, 18.12.1994, 21.7.2015, 13.10.2017 a ja b). Työttömyyteen negatiivisesti suhtautuvat diskurssit esittävät itsestäänselvyytenä, että työttömien tulisi hävetä työttömyyttään ja sosiaaliturvan varaan heittäytyneet esitetään röyhkeinä. Kirjailijaksi ryhtynyt pitkäaikaistyötön antoi työtä välttävästä pitkäaikaistyöttömästä kertovan esikoiskirjansa nimeksi osuvasti Röyhkeys. Henkilöhaastattelu kyseisestä kirjailijasta esittää toimittajan lukijalle suunnatulla narraatiolla, että kirjailijan itsekin tulisi kokea nöyryyttä työttömyyshistoriansa johdosta, ja esittää että kirjailija ylistämällä työn välttelyä on röyhkeä (HS 13.10.2017 a, katso myös Laakso 2018).

Työttömiä sympatisoivasti suhtautuvat diskurssit vuorostaan korostavat sitä, että työttömät kokevat häpeää elämäntilanteestaan (HS 31.12.1993, 4.12.1994, 21.7.2015, 21.12.2015). Osoittaessaan työttömien kokevan häpeää, kyseisten diskurssien tekstit vakuuttavat lukevalle yleisölle työttömien jakavan samat arvot kuin työssäkäyvät kansalaiset, ja näin tekstit haastavat käsityksen sosiaaliturvan varassa elävistä työttömistä homogeenisena, moraaliltaan arveluttavana ihmisryhmänä.

6.1.3 Ideologia

Negatiivisesti työttömyyteen suhtautuvat diskurssit korostavat työttömyyden olevan haitallista kansantalouden kannalta ja vihjailevat työttömiä työhaluttomiksi ja epärehdeiksi. Suurtyöttömyyden syypääksi esitetään sekä liian antelias sosiaaliturvajärjestelmä (kannustinloukku), että yksilön persoona (työttömien kelvottomuus). Työttömiin suopeasti suhtautuvat diskurssit korostavat työttömien työhalua ja esittävät työttömyyden selitykseksi huonoa työllisyystilannetta sekä yksilön haasteita. Merkittävää on, että myös työttömiin sympatisoiden suhtautuvat diskurssit korostavat työllistymisen tärkeyttä. Työttömät näyttäytyvät useimmiten *vätyksenä* tai *huollettavana*, jota tarvitsee patistaa työhön. Tämä työttömyyden kuvaaminen vahvistaa käsitystä työttömien kelvottomuudesta, jota tulee korjata sosiaalipoliittisin toimenpitein.

Suomalainen hyvinvointipolitiikka siirtyi talouskasvua, julkishallinnon tehokkuutta ja suorituskykyä korostavaa hyvinvointivaltiomalliin 1990-luvulla (Julkunen 2001 sekä 2013). Uusi yhteiskuntapoliittinen paradigma painottaa pientä julkista sektoria, korkeaa työllisyyttä sekä yksilön vapautta ja vastuuta. Se esittää runsaiden sosiaalietuuksien sekä verotuksen vaikuttavan negatiivisesti kansalaisten moraalin sekä työhalukkuuteen ja pitkäaikaisen tuilla elämisen passivoivan (Julkunen 2001, 164–166, Keskitalo 2013, 50). Sama ideologia linkittyy syrjäytyneisyyden käsitteeseen (Helne). Syrjäytyneiden onnistunut sisällyttäminen yhteiskuntaan merkitsee työttömien työllistymisvalmiuksien vahvistamista sekä itsenäisen pärjäämisen vahvistamista (Julkunen 2001, 169). Aktiiviparadigman mukaista yhteiskunnan jäsentä edellytetään itsenäistymiseen pyrkivällä käytöksellä osoittamaan ansaitsevansa oikeutensa olla osa yhteiskuntaa (Keskitalo 2013, 52). Tätä logiikkaa seuraava sosiaalipolitiikka rakentaa yhteiskunnan tukiin nojaavia jäseniä subjekteiksi, jotka yhteiskunnallisten korjaavien toimenpitein ovat integroitavissa osaksi yhteiskuntaa. Suomessa tällaista politiikkaa on toteutettu työttömyysetuuksien ehdollistamisena sekä leikkaamisena (Julkunen 2001, 34–38, Keskitalo 2013, 54–55, Tiainen 2018, 226).

Aktivointipolitiikan kritisoidaan käsittävän työttömyys yksilön ominaisuuksiin liittyvänä ongelmana sen sijaan että työttömyyttä kohdeltaisiin kollektiivisena, rakenteellisena ilmiönä (Kotiranta 2008). Työttömän käsitteellistäminen aktivointia tarvitseväksi subjektiksi on tietyissä tutkimuksissa jopa tulkittu työttömyyden, köyhyyden ja syrjäytyneisyyden patologoisinniksi yksilön kulttuuriseksi piirteeksi (Skeggs 167–174).

Tutkielman työttömyyttä käsittelevä aineisto toteuttaa aktiiviparadigman mukaista kuvaa työttömyydestä sairaudeksi vertautuvana oireena, jota tulee hoitaa yhteiskuntapoliittisin toimin (vrt. Keskitalo 2013). Kuten edellisessä kappaleessa kuvasin, työttömyysuutisoinnille on leimallista rakentaa työttömät subjekteiksi, jotka herättävät lukijassa sääliä tai epäilystä tämän persoonasta. *Huollettava uhri* näyttäytyy yhteiskunnallista tukea tarvitsevana subjektina, joka ei omin avuin itsenäisty. *Kelvoton väty* osoittautuu asenteeltaan virheelliseksi. Työttömyyttä käsittelevät tekstit esittävät työttömyyden kiistattomasti negatiivisena elämäntilanteena, josta tulee pyrkiä pois. Laakso arvioi suomalaisen valtavirtauutisoinnin painottavan työttömyyskuvauksissaan kertomusta henkilöstä, joka tekee kaikkensa päästäkseen töihin (Laakso 2018, 32). Työttömyys näyttäytyy yksilön henkilökohtaisena ongelmana, ja työtön rakentuu vähempiarvoisena yhteiskunnan jäsenenä suhteessa lukijaan. Koska uutistekstit rakennetaan siltä pohjalta, että työllisyys on ihmisen normatiivinen olotila, muut kuin työssäkäyvät näyttäytyvät subjekteina, joita tulee integroida osaksi työssäkäyvää yhteisöä. *Aktiivisen työnhakijan* subjektipositio näyttäytyy aineistossa poikkeuksena, joka vahvistaa säännön. Aineisto rakentaa (mahdollisesti tahattomasti) työttömien joukosta passiivisen, työttömyydessään rypevää aktivointia tarvitsevaa massan. Itsenäisesti pärjäävä ja työllistymiseen pyrkivä hahmo näyttäytyy teksteissä sankarina, joka taistelee tätä passiivisen työttömyyden valtavirtaa vastaan.

Työttömyyttä käsittelevät tekstit esittävät työttömyyden epänormaalina tilanteena, toisin sanoen ihmisen oletetaan käyvän töissä. Laakso esittää, että työnteon normatiivisuus tulee näkyväksi juuri vastakertomusten kautta, jotka eivät asetu tähän muottiin (2018, 45). Kuvattua asetelmaa haastaa *stigman haastava diskurssi*, joka toimii eri säännöillä. Kun muut kuvatut diskurssityypit käsittelevät tapoja torjua tai vähentää työttömyyttä ja luovat aktiiviparadigmalle alisteisia työttömien subjektipositioita, *stigman haastava diskurssi* vastustaa koko työttömyysuutisoinnin asetelmaa. Se tarjoaa vaihtoehtoisen tavan lähestyä aihetta: työttömyys ei välttämättä ole elämäntilanne, josta subjektin tulisi hakeutua pois. Sen sijaan työttömyys näyttäytyy rationaalisena elämäntapavalintana (HS 13.10.2017 a); tai välttämättömänä tilanteena, jonka kanssa subjekti oppii pakon edestä elämään, koska tämä kokee, ettei elämäntilanteensa sekä henkilökohtaisten ominaisuuksiensa johdosta tule työllistymään. Subjektit vastustavat mielikuvaa, että työttömyyttä tarvitsisi hävetä.

On paikallaan huomauttaa, että kategoria *stigmaa haastava diskurssi* ilmenee vain hieman useammin 2010-luvulla kuin 1990-luvun aineistossa. Näin ollen tutkielmankaan pohjalta ei

voida väittää suomalaisten käsitysten tai asenteiden koskien työttömyyttä tai työttömiä muuttuneen ajanjaksojen välillä. Tämä ei myöskään tarkoita, etteikö työttömyyttä käsiteltäisi norminvastaisena tai epätoivottavana elämäntilanteena HS:n teksteissä. Valtaosa jutuista toistavat edelleen samaa *vätyksen* ja *huollettavan uhrin* subjektipositiota. Muutos HS:n työttömyysuutisoinnissa on vähäistä mutta *stigmaa haastavan diskurssin* lievä yleistymisen ja sen elementtien valuminen muihin diskursseihin (katso kappaleet 5.2.1 ja 5.2.4) saattaa kertoa työttömyysuutisoinnin moninaistumisesta. Voi pohtia, onko tapa käsitteellistä työttömyysmurroksessa.

Tätä havaintoa vasten on kiinnostava tutkia, miten vapaaehtoisesti työttömäksi julistautuvaa kirjailijaksi ryhtynyttä työttömän henkilöhaastattelua puitiin julkisuudessa (vrt. analyysikappale). Haastateltu kirjailija ilmentää vahvasti *stigman haastavaa diskurssia* kyseenalaistamalla työttömiin kohdistumia velvoitteita ja asenteita. Haastateltu julistaa nostavansa täysiä työttömyystukia samalla kun hän välttää työvoimahallinnon hänelle määräämiä kurssia ja ylpeilee sillä, ettei ole perinteisessä työsuhteessa³. Kirjailijan provosoiva henkilöhaastattelu keräsi runsaasti mediahuomiota, mitä seurasi poikkeuksellinen tapahtumaketju. Uudenmaan TE-toimiston johtaja ilmoitti julkisesti, että haastattelun pohjalta kirjailijan oikeus työttömyysturvaan katkaistaisiin ja aiheutta käsiteltiin julkisuudessa kuumeisesti tulevien viikkojen aikana. HS julkaisi muutaman päivän sisällä usean haastattelun jälkipuintia käsitteleviä artikkeleita mm. TE-toimiston julkisista toimenpiteistä sekä julkisuuden suhtautumisesta haastattelun sisältöön (mm. HS 13.10.2017 b; 14.10.2017). Valtaosa näistä artikkeleista tuomitsee haastattelun käyttäytymisen sekä lausunnot. Monitulkintaisen henkilöhaastattelun (vrt. Laakso 2018) subjekti luotiin nopeasti naurunalaiseksi sekä epäilyttäväksi hahmoksi (omaa tutkimuskalustoa soveltaen haastateltu rakennetaan *vätykseksi*), jonka ajatukset työttömyydestä ja yhteiskunnan asenteista ja kuitattiin laiskan ja itsekkään vätyksen heikosti argumentoiduksi tekosyyksi haalia sosiaalietuuksia noudattamatta etuuksien velvoittavia vaatimuksia. Laakso on tulkinnut henkilöhaastattelun sekä sitä seurannutta mediajulkisuutta paljastavan yhteiskunnallisen normatiivisen suhtautumisen työttömyyttä kohtaan (2018). Voi sanoa, että henkilöhaastattelu vapaaehtoisen työttömyyden mainostavasta henkilöstä tuotti vastalauseiden tulvan, joiden pyrkimys on asettua

---

³ On paikallaan huomauttaa, että haastattelu kuvaa haastateltua työttömäksi, eikä painota, että haastateltu on kirjoittanut ja julkaissut kirjan. Haastattelua on mm. epäilty sensaationhakuiseksi kirjan promotoimiseksi julistamalla provokatiivisia lausuntoja työttömyydestä. Kirja käsittelee työttömyyttä, ja teoksen nimi on osuvasti ”Röyhkeys” (Nyman, O., 2017. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos).

rappiolliseksi miellettyä arvoja vastaan. Nämä vastalauseet palauttavat hegemonisen järjestyksen työttömyyden negatiivisista puolista.

Keskustelu ei kuitenkaan jäänyt tähän, vaan kirjailijaa kritisoineita kirjoituksia seurasi usea uutisartikkeli, joissa HS toimittaja tai muun työvoimahallinnon instituution edustaja asettuu kirjailijan puolelle (HS 16.10.2017, 22.10.2017, 24.10.2017). Puolustavat kannanotot korostavat kirjailijan kokemukset valideiksi ja tärkeiksi keskustelunavauksiksi työttömyyttä käsittelevään lainsäädäntöön ja toimenpanoon. Ne kysyvät, onko oikein pakottaa työtön hänelle vastenmielisiin tehtäviin työttömyyskorvausta vastaan. Puolustavat puheenvuorot esittävät, että kirjailijaa rankaistaan siitä, että tämä julkisesti julistaa viihtyvänsä työttömänä. Nämä kannanotot osaltaan laajentavat työttömyysuutisoinnin perinteistä käytäntöä kohdella työtöntä passiivisena, aktivointia tarvitsevana subjektina.

6.1.4 Julkisuuden diskurssit ja valta: Ketä Ideologia Palvelee?

1990-luvulla käynnistynyt yhteiskuntajäsenten aktivointiin pyrkivä sosiaalipolitiikka jatkuu nykypäivänä edelleen hallituspohjasta riippumatta, joskin toimenpiteiden toteutustavat vaihtelevat. Havaitsemani diskurssit joko korostavat työttömien heikkoa luonnetta tai esittävät heidät avun tarpeessa olevina yksilöinä. Voi sanoa, että tällaiset diskurssit vahvistavat aktiiviparadigman mukaista käsitystä työttömistä aktivointia tarvitsevana yksilöinä.

Kriittinen diskurssianalyysi valaisee diskurssien lisäksi myös diskurssien taustalla liikkuvia valtasuhteita, toisin sanoen tutkimukselle kiinnostavaa on tarkastella, mikä taho hyötyy diskurssin hegemoniajärjestyksestä. Diskurssia hallitsevat tai siitä hyötyvät tahot määrittävät asian käsitteellistämisen julkisessa puheessa ja pystyvät näin myös aiheuttamaan aiheen kohteelle potentiaalisia seuraamuksia, esim. vaikuttamalla lainsäädännön muotoutumiseen (mm. Fairclough, Valtonen, sekä Jokinen ja Suoninen). Olen esittänyt, miten HS:n työttömyysuutisointi suureksi osaksi vahvistaa käsityksiä työttömistä aktivointia tarvitsevana subjekteina ja että uutisoinnin asetelma legitimoii harjoitettua aktiivipolitiikkaa. Voi kysyä miten vahvasti tämänkaltaisen (kenties tahaton) aktiiviparadigman mukainen tapa rakentaa työttömyysdiskursseja mediassa vahvistaa aktiiviparadigman agenda. Jokinen ja Juhila korostavat diskurssianalyysin tarjoavan materiaalia, jolla voi tutkia julkisen puheen vaikutusta poliittiseen päätöksentekoon ja vice versa (2016 a).

Aktiivipolitiikalle on leimallista käsitellä työttömyys yksilön henkilökohtaisena ongelmana, sen sijaan että työttömyys käsitettäisiin rakenteellisena haasteena. Tutkielma toistaa Valtonen havainnot siitä, että työttömyys esitetään kuin luonnonilmiöön vertautuvana ilmiönä, jolla ei ole yhteyttä politiikkaan (2002, 64–65). Tämä on sikäli kiinnostava havainto, että yksilö yhtäältä kitketään yhteiskunnallisista prosesseista (kuten kansainvälisten suhdanteiden aiheuttamasta työttömyydestä). Työttömään kuitenkin kohdistuu odotuksia osoittaa kelpoisuutensa kansalaisena. Uutistekstissä työttömyyden juuria ei reflektoida, vaan se esitetään ikään kuin staattisena elämäntilana. Työttömyys on olotila, joka vaikuttaa subjektin elämään ja subjektin identiteetti rakentuu työttömyyden ympärille (vrt. Valtonen 2002). Toisin sanoen työttömyysuutisointi esittää lähes poikkeuksetta yksilötasoisien selitysten työttömyyden juurille ja taustoitukselle. Valtonen huomauttaa omassa tutkimuksessaan, ettei työttömälle suoda mediatekstissä mahdollisuutta tulkita omaa elämäntilannettaan, vaan tämän tilanne rakentuu muiden toimijoiden määrittelemien käsitysten perusteella (2002, 77). Tutkielma osoittaa, että työttömyys selitetään lukijalle useammin asiantuntijan kuin työttömän tulkitsemana ja työttömän rooliksi jää kuvaamaan omaa surkeata tilannettaan tai vakuuttamaan lukijalle haluavansa kiinnittyä palkkatyöhön. Tämän pohjalta esitän, että työttömyysuutiset harvemmin osoitetaan työttömälle henkilölle. Valtaosa aineistosta esittää työttömän passiivisena sivustakatsojana, jonka kohtaloa uutisartikkeli raportoi työttömyyttä ihmettelevälle lukijalle.

Luhtakallio ja Siisiäinen (2012) esittävät, että työttömät olisi heidän tutkimuksessaan HS:n työttömyysuutisoinnissa esitetty epäpoliittisina toimijoina, lukuun ottamatta vuoden 1993 suurmielenosoitusta, jonka yhteydessä työttömien poliittiselle äänelle annettiin mediatilaa. He tulkitsevat, että poikkeuksellisen korkeat työttömyysluvut sekä työttömien salonkikelpoinen järjestäytyminen työmarkkinajärjestö SAK:n tuella olisivat legitimoineet työttömien poliittiset kannanotot julkisuudelle kiinnostaviksi. Tutkijat esittävät, että median kiinnostus työttömien poliittisille ajatuksille olisi haihtunut pian suurmielenosoituksen jälkeen. Syyksi he esittävät sen, että suuret toimijat eivät enää pitäneet työttömien asiaa esillä julkisuudessa: vasemmistopuolueet pääsivät hallitukseen ja alkoivat toteuttaa aktiiviparadigman mukaista työ- ja sosiaalipolitiikkaa, ja SAK pienensi näkyvästi tukensa työttömien asialle (2012, 114 ja 126). He päättävät, että työttömien esittäminen epäpoliittisina toimijoina on voinut olla uutistoimituksen tietoinen valinta, jolla haluttiin hillitä yhteiskunnallisesti arkaa ilmapiiriä (2012).

Tämä herättääkin kysymyksen, kenen intressejä aktiiviparadigman mukainen uutisointitapa Suomen luetuimmassa päivälehdessä voi palvella. Vastaavasti on paikallaan pohtia, kenelle tämä asetelma on epäsuotuisa. Vuosituhanteen vaihteen kirjallisuus esittää, että poliittinen oikeisto sekä elinkeinoelämä olisivat 1980-luvulla jo ennen talouslamaa toivoneet Suomen supistavan julkisia menoja ja siirtyvän kohti markkinaliberaalimpaa julkishallintoa. Tämä toive sai mandaatin 1990-luvun laman talouskriisistä, jota hoidettiin julkisen sektorin supistamisena sekä karsinnan politiikka toteuttamalla (Julkunen 2001). Poliittisen johdon ja johtavien virkamiesten käyttämä retoriikka kriisistä sekä leikkaamisen pakosta lävisti myös suomalaisen median tavan käsitteellistää lama. Suomalaisella eliitillä mielletään olevan vahva asema vaikuttaa harjoitettavaan politiikkaan sekä hyvät mediasuhteet. Medialla oli 1990-luvulla keskeinen rooli laman kriisitietoisuuden luomisessa (Julkunen 2001, 63, 81–94 sekä Blomberg ja Kroll 1999, 53). Media esitti uudenlaisen politiikan toteuttamisen ehdottomana pakkona yhteiskunnan jatkuvuuden kannalta, mikä osaltaan vaikutti suomalaisten suhtautumiseen hyvinvointipolitiikkaan (2001, 93–94) ja useat tutkimukset osoittavat suomalaisten asenteiden työttömiä kohtaan koventuneen (Kiander 2018, 55, Saari 2017).

Suomalaista sosiaali- ja työpolitiikkaa leimaa edelleen työttömien aktivointiin pyrkivät toimenpiteet. Tutkielma ei tarjoa selkeitä vastauksia sille, kenen intressejä työttömyysuutisointi palvelee, mutta se että Suomi edelleen harjoittaa 1990-luvulla alkanutta aktivointipolitiikka antaa viitteitä siitä, mikä on poliittisen eliitin tahtotila työttömyyskäsityksen suhteen. Poliittisella eliitillä on suuri vaikutusvalta siirtää keskustelun painopisteitä sekä määritellä aiheen käsitteellistymistä (vrt. Fairclough, Valtonen).

6.1.5. Onko keskustelu muuttunut?

Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, onko tapa kirjoittaa työttömyydestä muuttunut valikoitujen ajanjaksojen välillä. Yritin selvittää tätä sisällönanalyysiä soveltaen laatimalla kustakin uutisjutusta oman taulukon, jossa dokumentoin tekstissä ilmenevät diskurssit, diskurssin tuottajat sekä ilmoitan yleisellä tasolla huomioita poikkeavuuksista muihin uutisjuttuihin nähden. Pidin erityisesti silmällä samojen diskurssin ilmenemismuotoihin eri ajanjaksoilla. Paljastui, että eroavaisuuksien toteaminen kvalitatiivisin menetelmin on haastavaa, enkä havainnut selkeitä eroja diskurssien ilmenemismuodoissa, lukuun ottamatta vuosina 1993 ja 1994.

Liitetaulukot 9.3.1-9.3.7 osoittavat kvartaaleittain (kolmen kuukauden jaksoissa), miten usein kukin diskurssi toistuu ajanjaksoilla 1992-1994 sekä 2015-30.6.2018. Taulukoiden alla olen kommentoinut tarkemmin havaintoja liittyen diskurssien esiintyvyyteen.

Osa diskurssien huomattavista piikeistä toistuvuudessa selittyy yksittäisillä tapahtumilla, joista uutisoidaan lyhyen aikaa intensiivisesti, ennen kuin ne poistuvat uutiskierrosta. Esimerkiksi *uhkan* diskurssi toistuu huomattavasti useammin syystalven 1993-94 aikana, mikä on seurausta marraskuussa 1993 väkivaltaiseksi yltyneen mielenosoituksen uutisointiin. Samoin ideologisesti työttömän kirjailijan haastattelu kvartaalissa 2017,4 selittää piikin sekä *sosiaaliturvan väärinkäytön* sekä *stigmaa haastavan diskurssin* esiintyvyyksissä.

Osa muutoksista diskurssien esiintyvyydessä on selitettävissä työttömyysasteen korkeudella tai sen asteittaisella laskulla. Kuten liitetaulukot 9.3.1-9.3.7 osoittavat, kukin diskurssi esiintyy suhteellisen tasaisesti. Tutkielman tarkoitus ei ole osoittaa eikä arvioida maailmantapahtumien vaikutusta HS:n uutisointiin, eikä ole tarkoitus osoittaa kausaliteettia. 1993 erottuu muusta 1990-luvun aineistossa siinä, että kaikki diskurssit kokevat esiintyvyydessään muutoksia ja tästä syystä otan 1993 tarkempaan tarkasteluun. Kiinnitän huomiota vuoden 1993 diskurssien esiintyvyyteen, etenkin eroon kvartaalien 1-2, 1993 ja kvartaalien 3-4, 1993 kohdalla. Vuoden 1993 aikana:

- *sosiaaliturvan väärinkäytön diskurssi* koki selkeän piikin kvartaaleissa 3-4, 1993 (13 kpl),
- *uhkan diskurssi* koki piikin kvartaalissa 4, 1993 (4 kpl)
- *itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssi* puolittui alkuvuodesta 1993
- *ymmärtävä ja purkava diskurssi* nousi loppuvuodesta 1993 (11 kpl)
- *epätoivon* diskurssi koki piikin kvartaalissa 4, 1993 (9 kpl)
- *stigmaa haastava diskurssi* koki vähäisen nousun (3 kpl, kvartaalissa 4, 1993)

Esitän, että muutoksia selittävät työttömyysasteen tasainen nousu pitkin vuotta 1993 (14%-19%). Negatiiviset diskurssityypit nousevat tasaisesti, samoin epätoivon diskurssi kokee selkeän nousun. Uutiskierto toisin sanoen täyttyy teksteillä epäilyttävistä sekä traagisista työttömyyden hahmoista. Vuoden 1993 joulukuun aikana HS julkaisi muihin vuosiin verrattuna useamman poikkeuksellisen traagisen työttömien joulunvietosta kertovan uutisjutun (HS 10.12.1993, HS 24.12.1993, katso myös kappale 5.2.3 ”*epätoivon diskurssi*”). Samaan aikaan uutiskierton ilmestyy enemmän työttömiä ymmärtäviä ja stigmaa purkavia puheenvuoroja.

Voi pohtia, liittyykö työttömiä puolustavan tekstin lisääntyminen samanaikaiseen negatiivisten työttömyysuutisten nousuun. Kiinnostavaa on myös se, että positiivinen *itseohjautuvuuden* diskurssi lähes katoaa kokonaan uutisoinnista. Diskurssin sankaritarinat tuovat vastapainoa negatiivisille kertomuksille, jotka värittävät työttömät laiskoiksi tai uhreiksi. Diskurssi vähenee huomattavasti kvartaalien 2,1993 ja 2,1994 aikana ja diskurssi myös muuttaa muotoaan huomattavasti vähemmän optimistiseksi diskurssin palatessa uutisointiin keväällä 1994. Uutisjutussa HS 26.5.1994 (b) haastateltu työtön korostaa työnteon tärkeyttä, mutta tämä ei vaikuta näkevän tulevaisuutta mitenkään positiivisessa valossa. Haastateltu on katkeroitunut versio aiemmista aktiivisista työnhakijoiden subjekteista. Tiivistäen voi sanoa, että HS:n uutisointi työttömyydestä muuttui työttömyysasteen noustessa hyvin nopeasti kovin negatiiviseksi ja traagisuutta korostavaksi.

1990-luvun aineistoa leimaa median taipumus käsitellä työttömyys kriisinä (vrt. Julkunen 2001; Valtonen 2002; sekä Luhtakallio ja Siisiäinen 2012). Tutkielman aineistossa kriisitietoisuus korostuu *sosiaaliturvan väärinkäytön diskurssin* lietsomisena osin kuvitteellisten skenaarioiden kautta (mm. HS 18.10.1992 sekä 6.3.1994) poikkeuksellisen raadollisten tragedioiden kuvaamisena *epätoivon diskurssin* kautta sekä sankaritarinoiden korostamisena *itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssin* keinoin. Sankaritarinatkin tuottavat työttömyyden käsitteellistämisen kriisinä, sillä aktiivinen työnhakija näyttäytyy poikkeuksellisenä rehtinä hahmona muun kasvottoman ja laiskan tai huollettavan työttömien massassa. Usea *epätoivon diskurssin* ilmentävästä uutisesta esittää yllättävän suurtyöttömyyden aiheuttaneen ennennäkemättömän haasteen hyvinvointipolitiikalle. Suomen kyvyttömyys pitää huolta työttömiksi jääneistä ja köyhistä voidaan nähdä hyvinvointivaltion legitimitietin kriisiytymisenä (vrt. Julkunen 2001 ja 2013 sekä Valtonen 2002). Tätä kriisiä tiivistää uutinen Dagens Nyheterin raportista Suomen lamasta ja leipäjonojen syntymisestä (HS 24.11.1993). Uutisessa HS selostaa ruotsalaisen päivälehdessä esittämää toivottomana esitettyä lamatilannetta ja pohtii, miksi samanlaisen talouskriisin kokenut Ruotsi on välttynyt kansalaisten köyhtymiseltä, jota Suomi koki. Juttu ei reflektoi lainkaan Suomen työttömyystilannetta, ja keskittyy pohtimaan naapurimaan median käsitykseen suomalaisesta yhteiskunnasta.

Blomberg ja Kroll (2002) havaitsivat tutkimuksessaan, että vuoden 1993 työttömyysuutisointi näyttäytyi poikkeuksellisen traagisena muihin vuosiin nähden. Pehrman toteaa HS:n uutiskuvastoa tutkivassa artikkelissaan, että vuotta 1993 leimaa suurtyöttömyys ja uhrin tila ja työn saamista laman keskellä esitetään suorastaan ihmeenä (2002, 172–177). Työttömyyden

käsitteellistymistä kriisinä 1990-luvun tekstissä vasten on kiinnostavaa vertailla *itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssin* esilläoloa HS:n työttömyysuutisoinnista. Työttömyyslukujen noustessa tasaisesti negatiiviset diskurssit (*sosiaaliturvan väärinkäyttö, uhka, epätoivo*) yleistivät 1993 aikana, samalla kun *itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssi* väheni huomattavasti⁴. Kehitys selittynee sillä, että laman syventyminen on voinut lisätä ihmisten arjen epävarmuutta. Voi pohtia, oliko *itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssilla* funktio toimia lohdutustarinana lukevalle yleisölle vaikean laman vallitessa. Vaikuttaa siltä, että lehdessä ei vuosina 1993-94 ollut tilaa myönteisille työttömyyskertomuksille.

Uutisjuttujen kirjoitustapa on hieman vähemmän sensaationhakuista 2010-luvulla. Aineistosta ei löydy samankaltaisia poikkeuksellisen raadollisia kertomuksia kuten 1990-luvun traagiset jouluun sijoittuvat työttömyysuutiset, jotka potentiaalisesti herättävät lukijan myötätunnon. Voi arvioida, että työttömyyden kehystäminen kriisinä sekä kansallisena häpeäpilkkuna on vähemmän yleistä 2010-luvun aineistossa. Työttömyys käsitellään tuoreemmissa teksteissä arkisemmin ja rauhallisen toteavasti. Uutisjutut ovat tyypillisesti monisävyisempiä, ja jutussa esitetty henkilökuva täydentyy tilastoin sekä asiantuntijahaastatteluin herkemmin kuin 1990-luvun tuotannossa. Näin työttömyys näyttäytyy uutisjutussa tavallisena ilmiönä siinä missä vaikkapa auringonpimennys. Ottamatta kantaa mahdolliseen toimittajan työn tai HS:n toimituksen muutokseen ajanjaksojen välillä voi kuvitella, että työttömyyttä asiantuntevampi lähestymistapa tuottaa vähemmän kriisinhakuista ilmenemismuotoja 2010-luvun aineistossa. 2010-luvun aineisto on huomattavasti tasaisempi, eikä diskurssien esiintyvyydessä ole selkeitä muutoksia. Ne ovat selitettävissä satunnaisilla uutisaiheiden muutoksilla, eikä työttömyysasteen muutos vaikuta korreloivan diskurssien esiintyvyyden kanssa. Perustan väitteeni liitetaulukkoissa 9.3.1-9.3.7 nähtäviin tuloksiin.

Mahdollista muutosta median tavassa käsitellä työttömyys ilmiönä voi selittyä kontekstualisoimalla ajanjaksot. 1990-luvun laman aikana Suomen työttömyysluvut nousivat noin kahdesta prosentista jopa 20%:iin, mitä on arvioitu yhtenä dramaattisimpana työttömyyslukujen nousuna sitten toisen maailmansodan. Aineisto käsittelee myös nousujohteista

---

⁴ Huomaatan, että vaikka liitetaulukko 9.3.3 osoittaa, että *itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssi* olisi noussut loppuvuodesta 1994, kaikki diskurssia tuottavat uutisjutut kuuluvat samaan moniosaiseen reportaasisarjaan, jossa kuvataan saman henkilön arkea muutaman viikon ajan. Näin ollen taulukossa näkyvä piikki kvartaalille 1994,4 antaa harhaanjohtavan kuvan diskurssin esiintyvyydestä: jos juttusarja käsitellään vain yhtenä juttuna, diskurssi toistuu loppuvuonna 1994 vain kerran.

ajanjaksoa, joten uutisoinnin ilmeneminen kriisin näkökulmasta ei ole yllättävää. 2010-luvulla työttömyys ei ole enää uusi ilmiö. Sen sijaan työttömyys on pysynyt 2000-luvulla 6–12% välillä (Findikaattori). 2010-luvulle tultaessa työttömyysluvut ovat hetkittäisestä noususta huolimatta pysyneet suhteellisen staattisina. Voi pohtia, käsitteleekö media työttömyyttä vähemmällä kiihkolla, kun ilmiö on tullut jäädäkseen. Tutkijat arvioivat, että sekä poliitikot että media käsittelivät lamaa ja työttömyyttä paremmin kuin aiempina vuosikymmeninä (Kiander, 2018, 55–60).

Havaitsin ajanjaksojen välillä ainoastaan eron suhtautua työttömyyteen. 1990-luvun paniikinomainen kehystäminen on 2010-luvulla vaihtunut inhimillistävään ja työttömyyden herkemmin kontekstualisoivaan kirjoitustyyliin. Valittujen ajanjaksojen välillä ei kuitenkaan ole olennaista eroa mitä tulee diskurssien sisältöön. Kaikki diskurssityypit toistuvat pitkälti samoissa suhteissa molemmilla ajanjaksoilla. Samoin diskurssien yhteensopivuus sekä ristiriitaisuus toisiinsa nähden ovat samat. Niiden sisältö sekä ilmenemismuodot ovat lähes identtisiä molemmilla ajanjaksoilla: työn käsitteellistetään 1990-luvulla sekä 2010-luvulla kelvottomaksi *sosiaaliturvan väärinkäytön diskurssin*, *uhkadiskurssin* sekä *talousdiskurssin* luomin mielikuvin. Samoin muut subjektipositiot muotoutuvat aiemmassa kappaleessa kuvaamin keinoin. Ainoa selkeä ero ajanjaksojen välillä on, että *stigman haastava diskurssi* esiintyy hieman useammin kuin 1990-luvun aineistossa, mainittakoon että diskurssi toistuu 2010-luvun aineistossa myös verrattain harvoin.

Luhtakallio ja Siisiäinen esittävät, että työttömyys uutisaiheena ei enää 1990-luvun laman jälkeen ole saavuttanut yhtä suurta mielenkiintoa 2000-luvulla. Heidän havaintonsa mukaan mm. maahanmuutto ja yleinen väestön köyhtyminen saavat sen mediahuomion mitä työttömät saivat 1990-luvulla. Tutkielma myös osoittaa, että 2010-luvun aineistossa työttömyys käsitellään harvemmin eriteltynä ilmiönä, sen sijaan on yleisempää, että työttömyys ilmenee uutistekstissä ikään kuin taustailmiönä jutussa, jonka kiinnostus kohdistuu aivan muuhun ilmiöön. Hakusanalla ”työttömyys” 2010-luvun aineistosta usea uutisartikkeli käsittelee esim. kaupunkiympäristön kehitystä (esim. HS 12.6.2015, 10.12.2015, 2.1.2017, 10.6.2017, 15.06.2017); rasismia ja maahanmuuttoa (mm. HS 29.3.2018, 13.4.2018 a ja 13.4.2018 b, 08.06.2018) tai suomalaisten matalaa syntyvyyttä ja työttömyys näyttäytyy joko näiden ilmiöiden aiheuttajana tai niiden tuloksena (mm. HS 23.5.2017, 18.04.2018). Esitän alla tyyppillisiä otsikoita siitä, miten työttömyys jäsentyy osaksi muuta ilmiötä:

Helsingin itäinen kantakaupunki kerää vaurautta, ero lähiöihin kasvaa – katso HS:n laskurista, miten hyvinvointi on kehittynyt omalla asuinalueellasi HS 2.1.2017.

(Uutinen käsittelee työttömyyttä asuinalueen viihtyvyyteen negatiivisesti vaikuttavana tekijänä.)

”Hyi, maahan-muuttaja!” sanoi vastaan tullut nainen Tawab Qaderzadalle – Helsinki toivoo kasvavansa maahan-muuttajien varassa, mutta syrjintä vaikeuttaa heidän työllistymistään. HS 13.04.2018 (a).

(Paikallisväestön Rasismi esitetään osasyynä maahanmuuttajataustaisten työttömyydelle.)

Kukaan ei kysellyt perään, vaikka Sami Herkkola erakoitui ja tuns alkaneensa syrjäytyä – nuorten miesten näköalattomuus vaikuttaa jo syntyvyyteen. HS 18.04.2018.

(Syrjäytyneen nuoren miehen elämäntilanne liitetään osaksi suurempaa yhteiskunnallista keskustelua suomalaisten matalasta syntyvyydestä.)

Mistä tämä sitten kertoo? Voi pohtia, onko korkea työttömyysaste niin vakiintunut tilanne 2010-luvulle tultaessa, ettei se herätä lukijoissa eikä uutisaiheita valikoivassa uutistoimituksessa erityistä kiinnostusta? Esitän, että työttömyys olisi normalisoitunut aiheeksi, jota käsitellään uutistekstissä itsestäänselvyysnä, ja että aiheeseen ei ladata samanlaista kriisitietoisuuden lietsomista, jota ilmeni 1990-luvun aineistossa. Sen sijaan uutistekstien tapa käsitellä työttömät aktivointia tarvitsevinä tuen kohteina on pysynyt ennallaan. Olisikin kiinnostavaa vertailla 2008 alkaneen kansainvälisen finanssikriisin aikaista uutisointia 1990-luvun laman mediakäsittelyyn.

6.2 Kriittinen reflektio tutkielman toteutustavasta sekä pohdintaa tutkielman kontribuutiosta tutkimuskentälle

Tutkielman tavoitteena oli paljastaa valtavirtamedian tapa käsitteellistää työttömyys ilmiönä yksilötason perspektiivistä. Inspiraation lähteenä olivat 2010-luvun tiukennukset työttömyysturvassa sekä työttömyysturvan heikentämistä kritisoivat mielenosoitukset ja kohun aiheuttanut henkilöhaastattelu ”ideologisesti työttömästä” kirjailijasta (HS 13.10.2017 a). Vaikka olenkin esittänyt, että HS tuottaa normatiivisia merkityssysteemejä työttömyyden käsittelemiseksi ja tuottaa aktiiviparadigmalle alisteisia subjektipositiota uutistekstien esittelemille työttömille, on paikallaan todeta, että suomalaisen median tapa kuvastaa työttömiä on suhteellisen mietoa ja humaania. Epäilen, etteivät suomalaiset työttömiä soimaavia

mediatekstien tuottamat diskurssit ja subjektipositiot ole lainkaan yhtä demonisoivia kuin mitä brittiläiset sekä pohjoisamerikkalaiset tutkimukset näyttävät anglosaksisten maiden valtamedian käsitteellistävän työttömiä (mm. Dean ja Taylor-Gooby, Skeggs, Misra).

Toisekseen on paikallaan todeta, että valitsin tutkielmalle todella spesifin rajauksen, joka vääjäämättä jättää paljon ilmiön piirteitä ja kehityssuuntia osoittamatta. Tutkielman aineisto ja sen tuottamat tulokset eivät ole yleistettävissä koko suomalaiseen mediamaisemaan, sillä rajasin aineiston ainoastaan Helsingin Sanomien tuotantoon. Tuloksien voi kuitenkin sanoa edustavan merkittävän yhteiskunnallisen keskusteluosapuolen Helsingin Sanomien yleistä tapaa kirjoittaa aiheesta. Rajauksellani löysin varsin monipuolisen diskurssikentän työttömyyden aiheesta. Pitää kuitenkin muistaa, että valitsin tarkasteltavaksi ainoastaan työttömyyttä yksilötasolla kuvaavia uutistekstejä. Työttömyysaiheisia uutisartikkeleita löytyy kummaltakin ajanjaksolta tuhansia. Työttömyyttä personifointiin perustuva rajaukseni jätti arviolta 90 % löytämistäni työttömyyttä käsittelevistä uutisteksteistä tarkastelun ulkopuolelle. Löysemällä rajauksella toteutettu vastaavanlainen tutkimus löytäisi varmasti eri tulokset mm. diskurssien määrällisessä esiintyvyydessä kuin tämä tutkielma. Tutkielman yksiköiden määrällistä esiintyvyyttä osoittavia taulukoita ei siis tule käsittää HS:n työttömyysuutisointia vastaaviksi yleisellä tasolla. Kriittistä diskurssianalyysiä toteuttavan tutkielman ei olekaan tarkoitus osoittaa määrällisesti työttömyyden käsitteellistämistapoja (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016), vaikka sekin olisi kiinnostava aihe itsessään. Tutkielman ja menetelmän kiinnostus kohdistuu nimenomaan merkityssysteemien rakentumiseen, ei niiden määrälliseen toistuvuuteen.

Tekstihaun menetelmä on saattanut jättää rajauksen kriteerit täyttäviä uutisjuttuja tutkimuksen ulkopuolelle. Löysin uutisjutut tiettyjen hakusanojen perusteella, ja on täysin mahdollista, että tutkielmalle relevantteja artikkeleita ei löytynyt, jos niissä ei esiinny käyttämiäni hakusanoja ”työttömyys” ja ”kannustinloukku”. Usea uutinen on saattanut nimetä ilmiöt eri tavoin kuin haussa käytetyt termit, mikä nostaa kysymyksen, kuinka moni uutisjuttu on jäänyt poimimatta. Esimerkiksi moniosaisesta henkilöjutusta työttömästä vuodelta 1993 (20.–26.11.1993) haaviin jäi ainoastaan osa reportaasin jutuista, ja loput osat etsin manuaalisesti toimittajan nimen ja julkaisuajankohdan mukaan. Muutama uutisjuttu löytyi sen perusteella, että niihin viitattiin muussa haaviin jääneessä uutisessa ja päätin mielenkiinnosta etsiä ne erikseen. Tämä herättää epäilyn, etten ole löytänyt kaikkia artikkeleita, jotka käsittelevät tutkielmaan haettuja aiheita työttömyys ja kannustinloukku. Väitän kuitenkin, että tarkasteluun päätynyt aineisto edustaa

kattavasti HS:n teksteissä tuottamia diskursseja ja että tutkielma ansiokkaasti erittelee diskurssien sisällöt kvalitatiivisen tutkimuksen perinteitä ja tarpeita vaalien.

Huomautan, että rajaukseni mahdollistaa kovin yksipuolisen kuvan kokonaisuudesta. Luovuin useasta sadasta uutisesta, jotka eivät täyttäneet rajaukseni kriteerejä, mutta jotka kertovat kiinnostavia asioita työttömyyden aiheesta. Esimerkiksi vuoden 2015 eduskuntavaalien yhteydessä useat poliitikot toistivat aktiiviparadigmalle leimallista fraasia ”Työnteon tulee aina olla kannattavaa” tai sen variaatiota (kts Julkunen 2001, Helne, Hirvilammi ja Laatu 2012), ja usea näistä poliitikoista edustivat puolueita, jotka muodostivat Sipilän hallituksen. Havainto paljastaa vallankäyttäjien käsityksiä työttömyyden aiheesta. Aihe on mielestäni todella kiinnostava, mutta en voi sisällyttää sitä keskusteluun, kun nämä uutisjutut ⁵eivät täyttäneet rajaukseni kriteerejä eivätkä näin päätyneet analyysiin. Samoin vuosina 2015-18 toistuneet uutiset korkeakoulujen ”valehakijoista” jäivät analyysin ulkopuolelle, sillä ne eivät sisältäneet työttömyyttä personifioivaa tekstiä. Uutiset käsittelivät nuoria, jotka tahallaan menestyvät huonosti yhteishaussa korkeakouluihin, jotta he eivät saisi opiskelupaikkaa, mutta voivat todistaa työvoimaviranomaiselle hakeneensa korkeakouluun, jotta heidän oikeus työttömyyskorvauksiin säilyy⁶. Valehakijoita koskevat uutiset sisältävät *sosiaaliturvan väärinkäytön diskurssin ja talousdiskurssin* elementtejä ja vastakkainasettelua täysi-ikäistyvien nuorten sekä vankasti työelämässä olevien välille. Uutiset ”valehakijoista” toistuvat rutiininomaisesti HS:n uutiskierrossa kevään yhteishaun yhteydessä ja ilmiö ansaitsee tarkemman analyysin.

Valtonen on todennut, että ääneen pääsevät useimmiten muut kuin työttömät, ja työttömien esittämät arviot ilmiöstä saavat vähemmän uskottavuutta kuin esimerkiksi valtaapitävän lausunto. Työttömät puhuvat muiden määrittelemistä kehyksistä, eli myös työttömien tuotettu puhe palvelee eliitin ja median asettamaa agenda (2002, 77). Jokainen analysoitu artikkeli sisältää usean toimijan puheenvuoroja. Olen eritellyt kuinka usein ja missä suhteessa eri

---

⁵ Muun muassa seuraavat: Risikko P. (2015). *Ihmisten aktivointia pitää edistää*. Helsingin Sanomat. (Julkaistu 28.3.2015, poimittu verkosta 15.5.2018). <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002812218.html>

Roppola, J. (2015). *Kokoomus haluaa ravistella suomalaiset töihin – lisäksi puolue keventäisi työn verotusta*. Helsingin Sanomat. (Julkaistu 9.4.2015, poimittu verkosta 15.5.2018). <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002814881.html>

Boxberg, K. (2015). *Sdp:n Heinäluoma puhuu yllättäen yksilön vastuusta ja Tanskan-mallista*. Helsingin Sanomat. (Julkaistu 7.5.2015, poimittu verkosta 15.5.2018). <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002822055.html>

⁶ Valtavaara, M. *Pääsykokeiden valehakijoista on tullut jokavuotinen ilmiö*. Helsingin Sanomat. (Julkaistu 24.5.2018, poimittu verkosta 28.6.2018). <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005692623.html>

diskurssin tuottajat määrittelevät työttömyyden aineistossa (kts. liite 9.2). Taulukkoa ei kuitenkaan tule lukea liian kirjaimellisesti, sillä se ei rajauksestani johtuen kuvaa sitä oikeata suhdetta, jossa eri tuottajat (mm. poliitikot, tutkijat, työttömät) tuottavat työttömyyden merkityksiä. Taulukon tarkoitus on lisätä lukijalle läpinäkyvyyttä tutkimusprosessista. Tutkielma ei pyrikään tarkkaan arvioimaan ns. eliitin (vertaa Blomberg ja Kroll 2002, Valtonen 2002) asemaa työttömyyden määrittelemisessä. Sen sijaan tutkielma pureutuu tuotettujen diskurssien hegemoniseen järjestäytymiseen sekä asetelmaan, josta työttömyydestä keskustellaan.

Tutkielma onnistuu tarjoamaan uusia työkaluja työttömyyden tutkimukselle. Kriittinen diskurssianalyysi tarjoaakin mahdollisuuden tutkijalle paljastaa kohdetta koskevia epäkohtia ja tarjota epäkohdille parannusehdotuksia (kts. kappale 3.3 sekä Juhila 2016, 418–419). Työttömyyden aihe näyttää tuottaneen eniten tutkimusta Suomen toivuttua kovasta talouslamasta vuosituhanen vaihteessa ja aihetta on tutkittu mediatutkimuksessa kovin vähän. Olen toisintanut aiempien tutkimusten havaintoja aiheen yksipuolisuudesta, ja samalla tuonut uuden näkökulman keskusteluun. Siinä missä Valtonen (2002), sekä Luhtakallio ja Siisiäinen ovat esittäneet, että työttömät esitetään valtamediassa passiivisina toimijoina, joita syyllistetään työttömyyden tilastaan, olen tuonut sen näkökulman, että keskustelun asetelma voi olla monimuotoisempaa. 2010-luvulla yleistynyt ja yhä useammin validina näkökulmana esitettävä *stigmaa haastavan diskurssi* tuo uudenlaisen työttömyyden käsitteellistämisen julkiseen keskusteluun. Sellaisen, joka ei syyllistä subjektiaan ja pikemmin mahdollistaa työttömien subjektiivisten kokemusten reflektiota. Lisäksi on havaittavissa, ettei sanomalehdellä ole yhteneväistä tapaa kirjoittaa aiheesta. Pelkästään samassa numerossa uutislehti saattaa toteuttaa keskenään täysin ristiriitaisia tapoja käsitteellistää aihe. Työttömyyskeskustelu on siis paljon monimuotoisempi kuin ensisilmäyksellä voisi kuvitella.

Tutkielma tarjoaa uusia näkökulmia ja työkaluja työttömyyden tutkimukselle mediatekstissä. Olisi kiinnostavaa keksittyä henkilöhaastatteluihin ja tutkia, miten haastateltavat asettuvat eri diskursseihin ja millä strategioilla he asemoivat itsensä suhteessa työssäkäyvään väestöön sekä muihin työttömiin. Voi tutkia, osoittavatko haastatellut solidaarisuutta toisia työttömiä kohtaan vai pyrkivätkö he irtisanoutumaan työttömän identiteetistä ja neuvottelemaan itselleen aseman työttömien massasta poikkeavina yksilöinä. Lisäksi olisi kiinnostavaa tarkastella tarkemmin haastateltujen suhdetta työttömyyden häpeään sekä tutkia, alistaako henkilöhaastattelun

formaatti työttömän aktiiviparadigman mukaisille subjektipositioille vai vapauttaako formaatti tämän tästä kahleesta.

Toiseksi olisi kiinnostavaa kvantitatiivisin menetelmin selvittää missä suhteessa eri toimijat saavat mediatilaa uutisissa (vrt. Valtonen 2002). Tutkielmani tekee saman osittain, mutta tämän osoittava taulukko (liite 9.2) ei ole yleistettävissä valitsemastani rajauksesta johtuen. Näin ollen tutkielma ei kykene osoittamaan, dominoiko jokin taho (esim. poliittinen eliitti, ammattiyhdistysliike, elinkeinoelämä) työttömyyttä käsittelevää mediajulkisuutta. Valtasuhdeanalyysiin keskittyvä tutkimus voisi eritellä uutistekstissä vaikuttavia toimijoita määrällisesti sekä tutkielmani tarjoamia keinoja käyttäen eritellä, mitä diskursseja ja subjektipositioita he tuottavat sekä miten ne asemoivat työttömän suhteessa työssäkäyvään väestöön.

Politiikan tutkimuksessa voisi olla kiinnostavaa vertailla miten eri hallituspohjien ministerit keskustelevat työttömyyden aiheesta ja mitä diskursseja aiheesta syntyy heidän tuottamissaan lausunnoissa. Eritoten kiinnostavaa olisi verrata miten kahta viimeistä hallitusta, joiden suhde ja lähestymistapa työttömyyden pienentämiseen poikkeavat toisistaan merkityksellisellä tavalla: Sipilän hallitus toteutti työttömien etuuksien leikkauksia ja esitti kovien keppimenetelmien aktivoivan työttömät tehokkaammin työnhakuun. Rinteen hallitus sen sijaan lupaa työttömille korkeampia etuuksia ja lisää työvoimahallinnon resursseja ja esittää palkkatuetun työn lisäämisen edistävän pitkäaikaistyöttömien työllistymistä.

6.3 Pohdinta

6.3.1 Mitä tutkielma paljastaa valtavirtamedian tavasta käsitteellistää työttömyys?

Esitän, että suomalaisen politiikkaan 1990-luvulla rantautunut yhteiskuntajäsenten aktivointia korostava politiikka on selkeästi vaikuttanut Helsingin Sanomien tapaan käsitellä työttömyys uutisaiheena. Uutistekstit käsitteellistävät työttömyyden ensisijaisesti yhteiskunnallisena ongelmana, ja työttömät näyttäytyvät pääosin yhteiskunnallista tukea tarvitsevinä epäkompetentteina, huollettavina tai epärehellisinä yksilöinä. 1990-luvun uutisoinnin taipumus kuvata työttömyys kriisin käsittein on maltillistunut kuvaamaan työttömyys vaikeana ongelmana, johon paras ratkaisu on työttömän integroiminen osaksi yhteiskuntaa saattamalla tämä osaksi työmarkkinoita. Uutistekstit reflektoivat harvoin rakenteellisia selityksiä tai yhteiskunnallisten työllistymistoimien toimivuutta. Sen sijaan teksti tyypillisesti esittää työttömyyden johtuvan työttömän henkilökohtaisista piirteistä.

Kun päätin vertailla kahden ajanjakson uutisointia työttömyyden aiheesta, oletin löytäväni, että 1990-luku tuottaa osittain eri diskursseja kuin 2010-luvun teksti. Sillä taustatiedolla, että työttömyys oli ollut lähes olematonta juuri ennen lamaa, ja että valtaosa yksilön aktivointia korostavista laeista ja asetuksista laadittiin vasta Lipposen hallitusten toimesta, olin olettanut, että 1990-luku osoittaisi vähemmän työttömiä negatiivisessa valossa esittäviä diskursseja. Oletin myös, että *epätoivon diskurssi* nauttisi hegemonista asemaa, ja että sitä täydentäisi *työttömiä ymmärtävä ja puolustava diskurssi*. Sen sijaan työttömiä epäilevää ja syyllistävää diskurssia esiintyi jo laman alkuvuosina. Oletin myös, että ajankaksot tuottaisivat selkeästi omalle aikakaudelle spesifejä diskursseja. Kenties yllättävästi molemmat ajankaksot tuottavat samoja diskursseja ja diskurssit ovat sitä paitsi sisällöltään kovin samanlaiset.

Julkunen osoittaa ansiokkaasti, miten suomalainen media nopeasti omaksui valtiovallan käsityksen lamavuosista kriisinä (2001, 81–94). Minun tutkielmani täydentää, että työttömät laiskoiksi syyllistävää diskurssia esiintyi jo aivan laman alkuvuosina. Muutoksen vähäisyys ajanjaksojen välillä voi selittyä sillä, että 1990-luvulla alkanut ja sen jälkeen kiihtynyt työttömien sosiaaliturvan ehdollistaminen ja heikentäminen on jatkunut ja jopa kiihtynyt. Kun sosiaalipolitiikassa ei ole tapahtunut merkittäviä suunnanmuutoksia 1990-luvulta, miksi siis valtavirtamedian tapa uutisoida työttömyyden aiheesta olisi muuttunut? Lillqvistin pro gradu –työ osoittaa, miten työtön käsitteellistyy viranomaisteksteissä aktivointia tarvitseva subjektiksi viranomaisteksteissä, kuten mm. TE-toimiston ja Kelan virallisissa esitteissä sekä lakiteksteissä (2010, 47–49 sekä 78–82). Voi olettaa, että työttömien käsitteellistäminen aktivointia tarvitsevana yksilönä on voinut valua myös muihin instituutioihin, esimerkiksi mediaan. Tätä vasten on todella mielenkiintoista huomata, miten helposti työttömyys näyttäytyy esteettisenä riskinä kaupunkialueen viihtyvyydelle (esim. HS 12.6.2015, 10.12.2015, 2.1.2017, 10.6.2017, 15.06.2017). Työttömät esitetään turvallisuushkana, esteettisenä haittana ja riskinä tavalliselle asukkaalle. Näkökulma palvelee hyvinvoivaa lukijakuntaa ja lähes dehumanisoi työttömät ja syrjäytyneet riskiksi. Tällaista työttömyyden esittämistapaa ei 1990-luvun aineistossa ilmene, ja voi pohtia onko valtionhallinnon tapa käsitteellistää syrjäytyneisyys turvallisuusriskinä (Bruun 2011) valunut median uutisointiin. Bruun osoittaa miten valtiolta voi harjoittamallaan politiikalla vaikuttaa vahvasti siihen, miten subjekti käsitteellistyy yhteiskunnallisissa konteksteissa (2011).

Tämä on merkillistä, kun pohtii median roolia valtion vahtikoirana, joka haastaa yhteiskunnallista eliittiä. Luulisi, että HS haastaisi sitä maailmankuvaa, jota aktiiviparadigma

luo. Sen sijaan tutkielmani sekä edellä mainitsemani tutkimukset vihjaavat, että valtavirtamedia toisintaa sitä maailmankuvaa, jota valtionjohto toteuttaa. Tällä on vahvoja implikaatioita valtion ja median suhteesta Suomessa. Media voi hyvistä pyrkimyksistään huolimatta vahvistaa vallalla olevia käsityksiä työttömistä huoltoja tarvitsevinä subjekteina, vaikka tarkoitus on saattanut olla muuttaa näitä käsityksiä (Jokinen Juhila ja Suoninen 2016).

On paikallaan huomauttaa, että olen tutkinut nimenomaan valtavirtamediatalo Helsingin Sanomien uutisointia, eikä perinteistä työttömyyskeskustelun asetelman haastava uutisointitapa välttämättä ole niin harvinaista kuin tutkielman perusteella uskoisi. Haaviston gradu (2001) huomauttaa, miten Image-lehden henkilöhaastattelu haastoi tätä samaa asetelmaa ja kuvasi keskiluokkaisen työttömän arkea. Haavisto arvioi haastattelun radikaaliksi sen aikaiseen työttömyyttä vieroksuvaan mediamaisemaan nähden. Lind teki vastaavanlaisia havaintoja (2002). Nämä tutkimukset koskevatkin nimenomaan Image-lehteä, jolla on Helsingin Sanomia suppeampi ja spesifimpi lukijakunta (Image:n mielletään kosiskelevan korkeakoulutettuja kaupungeissa asuvia 20-40 vuotiaita). Se, että harvat havaitsemani *stigman haastavan diskurssin* uutiset erottuvat tekstissä radikaaleina irtiottoina tavallisesta työttömyysuutisoinnista vain korostaa sitä, kuinka yksipuolisesti HS käsittelee työttömyyttä.

Tutkielmassa analysoidut tekstit eivät toki yksiselitteisesti dehumanisoi työttömiä, eivätkä tekstit tyypillisesti esitä työttömiä yhteiskuntakelpoisina roistoina (vaikka sellaisiakin tekstejä ilmenee). Aineistosta löytyy runsaasti työttömiä puolustavia lausuntoja. On kuitenkin huomattavaa, että työttömiä humanisoivat diskurssit rakentuvat usein yhteiskunnallisen vaikuttajan tai työttömien kanssa työskentelevän asiantuntijan toimesta (kts. 9.3.4), ja harvemmin työttömän itsensä lausumana. Karrikoiden esitän, että työttömät pyrkivät vakuuttamaan lukijan häpeävänsä työttömyyttään puhuvat ja että he tekevät parhaansa työllistyäkseen. Voi kysyä, puhuvatko he omista kokemuksistaan, vai pyrkivätkö he näyttäytymään lukevalle yleisölle legitiimeinä yhteisön jäseninä? Valtonen arvioi, että työttömät puhuvat mediatekstissä muiden toimijoiden heille suomista kehyksistä, eivätkä he saa mahdollisuutta esittää aitoja tuntemuksiaan (2002).

Laihiala ja Ohisalo osoittavat, että keskituloisella, työssäkäyvällä väellä on värittänyt mielikuva köyhistä. Kuilu on niin kova, että hyvätuloiset saattavat nähdä köyhän ”muukalaisena”. Työttömiä syyllistetään siitä, että nämä tukeutuvat ulkopuoliseen tukeen leipäjonon muodossa, samoin heidän epäillään hyödyntävän leipäjonoa väärin perustein ja leipäjonottajat esitetään ei-

ansaitseviksi (2017, 248 ja 254–257). Samoin Saari osoittaa, että suomalaisilla on heikko kosketuspinta eri yhteiskuntaluokkaan kuuluvien arkeen. Hän epäilee, että kuilu eri yhteiskuntaluokkaan kuuluvien ihmisten välillä on niin suurta, että eri kansanryhmät epäilevät toinen toisiaan (2017, 204–206). Kappaleessa 2.2 mainitsemani tutkimukset suomalaisesta työttömyyskeskustelusta sekä myös oma tutkielmani osoittavat, että harva mediateksti kuvaa työttömän arkea ja ajatuksia tämän omilla ehdoilla. Sen sijaan työtön tyypillisesti antautuu uhrin tai kelvottoman subjektipositioille ja asettuu näin yhteiskunnan marginaaliin. Työttömille tarjotaan harvoin aktiivisia positioita, joista käsin he voivat tulkita omaa tilannettaan ja haastaa yleistä asetelmaa työttömistä aktivointia ja tukea tarvitsevana subjekteina. Vaikka työttömyyden *stigmaa haastava diskurssi* hieman yleistyy 2010-luvun aineistossa, se ei kuitenkaan haasta hegemonista keskusteluasetelmaa, jossa työtön esitetään passiivisena toimijana. Harvoissa tilanteissa, joissa media tarjoaa vaihtoehtoisia kertomuksia työttömyydestä, työttömän kategoria altistuu helposti valtaapitävien hallinnalle.

Tutkielma kuitenkin havaitsee mahdollisen muutoksen työttömyysuutisten trendeissä. Työttömän kirjailijan henkilöhaastattelua seuranneet kirjailijaa ymmärtävät ja puolustavat puheenvuorot mediassa ja *stigmaa haastavan diskurssin* valuminen muihin diskurssityyppeihin 2010-luvulla saattavat osoittaa, että kulttuuri ja ymmärrys työttömyyden ympärillä voisi olla monimuotoistumassa. On kiinnostavaa seurata, tarjoaako tulevaisuus monimuotoisempia kehyksiä työttömyyden käsitteellistämiseksi mediassa, kuin standardiksi havaittu keskusteluasema, jossa työtön esitetään yhteiskunnallisen aktivointia tarvitsevana subjektina.

Työttömyyteen liittyy paljon häpeää ja vakuuttelua, että työttömät eivät poikkea arvoiltaan työssäkäyvistä väestöstä. Samalla työttömiin kohdistuu uutisteksteissä paljon moralisointia mikä näkyy toistuvina puheenvuoroina työttömyysetuuksien väärinkäytöstä sekä kannustinloukuista. Laman jälkeisinä vuosina huoli työttömyysetuuksien väärinkäytöstä nousi julkiseen keskusteluun ja työttömiin kohdistui moralistista paheksuntaa (Renvall ja Valtonen tutkivat tätä ilmiötä ansiokkaasti, kts. 1998). Julkunen esittää, että media olisi osittain voinut vaikuttaa tähän ilmiöön siirtämällä keskustelu yksilönvastuuta korostavaan suuntaan. Juho Saari tutkimusryhmineen (2017) osoittaa että työttömyysetuuksien väärinkäyttö nousee säännöllisesti julkiseen keskusteluun edelleen 2010-luvulla ja se herättää suuria tunteita sekä uutistoimituksissa kuin myös verkkokeskusteluissa (kts. myös Laakso 2018). Tämä on merkillistä siinäkin mielessä, että tutkimusten mukaan väärinkäytön yleisyyttä on tutkittu varsin vähän ja väärinkäytön syyksi on havaittu useammin etuuksien nostajien tietämättömyys sekä

tukilainsäädännön sekavuus pikemmin kuin tahallinen vilppi. Lisäksi väärinkäytöstä jäävät pääosin kiinni ja he joutuvat maksamaan väärin perustein nostamansa etuudet takaisin (Karjalainen 2014, Heikinmatti 2019). Tukien maksattajat tutkivat etuuksia eri tarkistuksilla, vertaavat mm. Verohallinnon tietokantoihin ja lisäksi 2019 käyttöön otettu tulorekisteri paljastanee väärinkäyttötapauksia entistä tehokkaammin. Työttömät potentiaalisesti väärinkäyttäjinä esittävä diskurssi on siis väritty ja todellisuutta vääristävä, mikä osaltaan altistaa työttömät kohtuuttoman epäsuotuisaan valoon.

6.3.2 Mitä voi odottaa tulevaisuudelta?

Suomalainen hyvinvointivaltion malli on 1990-luvulta alkaen kokenut rakenteellisia sekä ideologisia muutoksia. Hyvinvointivaltion asiantuntijat Saari ja Behm (2017), sekä Julkunen (2001 ja 2013) toteavat, että suomalainen hyvinvointivaltion perusta ei kuitenkaan muuttunut laman myötä. Sen sijaan sen tavoitteet, ydinsanoma ja menettelytavat muuttuivat 1990-luvulla alkaneen yhteiskuntajäseniä aktivointia korostavan politiikan myötä.

On paikallaan kysyä, kuinka tehokkaasti aktiiviparadigman mukainen politiikka on onnistunut ratkaisemaan työttömyyden haasteita. Lukuisat hallinnolliset työryhmät ovat selvittäneet suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän passivoivaa vaikutusta työttömiin, kuitenkin keksimättä toimivaa ratkaisua. Ne ovat keskittyneet työttömien henkilökohtaisiin ominaisuuksiin sekä käsityksiin toimimattomista kannustinloukuista. Aktivointiudistuksista ja myöhemmistä työpolitiikan joustoista huolimatta työttömyys on edelleen suhteellisen korkea eikä politiikka ole olennaisesti saanut lisättyä työpaikkoja. Pitkäaikaistyöttömyys on jäänyt pysyväksi ilmiöksi ja lisäksi suomalaisten tuloerot ovat kasvaneet (Outinen 2012). Tästä voi vetää johtopäätöksen, ettei työttömien työhaluttomuus yksinään selitä työttömyyden säilymistä korkeana (katso myös mm. Outinen 2012, Saari 2017). Ylistö (2018, 42) ja Misra (2003) korostavatkin, että heikossa työmarkkina-asemassa olevalla työllistymistä suurempi haaste on työssä pysyminen. Sosiaaliriippuvuutta kyllä on olemassa, mutta tutkimus osoittaa, ettei riippuvuus sosiaalietuuksista uhkaa hyvinvointivaltion perusteita (Saari 2017, 350). On paikallaan pohtia itse hyvinvointivaltiojärjestelmän muutoksien tarpeita, sen sijaan että fokus kohdistuu työttömiin. Honkanen arvioi, että sosiaaliturvan kannustinongelma ei ole merkittävä este työllistymiselle, vaan ensisijaisesti pitäisi vaikuttaa työvoiman kysyntään ja sen vakauttamiseen (2018, 147). Kyyrä täydentää, ettei itse työttömyysturva ole työllistymisen kannalta. Korkeahkot ansiosidonnaiset työttömyyskovaukset sekä peruspäiväraha johtavat pitkällä tähtäimellä työsuhteeseen. Sen sijaan taloudellisesti heikko työmarkkinatukeen liittyy

enemmän kannustinongelmia (2018, 129). Pareliusson ehdottaa, että tukien yhdistäminen ja koordinointi joustavoittaisi tukien yhdistämisen ansiotuloon, lisäisi työn kannustavuutta ja poistaisi eri tuloloukkuja. Hän myös vaatii myös työvoimapalvelujen resurssoinnin lisäämistä (2018 34–36). Kaikki eduskuntapuolueet kuitenkin näyttävät korostavan sosiaalipolitiikan muutoksen tarvetta, ja sisällyttävät aktivointiajattelun mukaisia ratkaisuja, joskin keinot vaihtelevat. Vallitsevaan poliittiseen ajatteluun ei siis välttämättä lähiaikoina ole tulossa muutoksia (Saari 2017, 320).

Lähivuosina keskustelu työttömyydestä ja työttömyysturvasta vaikuttaa kiihtyvän. Keväällä 2019 valtaan noussut Antti Rinteen hallitus on tyrmännyt työttömyysturvan aktiivimallin tehottomaksi ja julistanut lakkauttavansa sen tammikuusta 2020. Sama hallitus on luvannut panostaa enemmän resursseja työttömien palveluihin sekä nostaa sosiaalietuuksien tasoa. Pieniä muutoksia sosiaali- ja työpolitiikassa on havaittavissa. Työttömien aktivointi kuitenkin säilyy sosiaalipolitiikan ytimessä.

Samaan aikaan keskustelut työn digitalisaatiosta, robotisaatiosta, sekä työn prekarisoitumisesta käyvät entistä kuumempina. Näiden haasteiden ratkaisuksi esitetään (vastikkeeton) perustulo (Jokinen, 2018) ja perustulon kannatus yltyy jatkuvasti. Lähitulevaisuudessa työttömyys koskee tutkimusten mukaan yhä laajemmin koko väestöä riippumatta koulutustaustasta tai sosioekonomisesta asemasta. Työn asema ja työttömyyden muodot ovat toisin sanoen murrospisteessä. Useat arviot osoittavat, että suuri osa nykyisistä työpaikoista katoaa lähivuosisikymmeninä, ja niiden tilalle kasvaa hitaasti muuta kuin kokopäivätyöpaikkoja (Kankila et al, 2019, katso myös Kiander 2018, 39), eli tulevaisuudessa osa-aikatyö sekä pätikätyöttömyys tulevat yleistymään.

Sosiaalipolitiikassa on havaittavissa halu siirtyä uuteen paradigmaan. Viime vuosikymmeniä leimaa *workfare*-ajattelu ihmisestä kuluttajana ja yhteiskunnan hyvinvoinnin tuottamiseen osallistuvana aktiivisena yksilönä (Helne, Hirvilammi ja Laatu 2012, 52–55). *Workfare*-eetosta kritisoidaan siitä, että se tuottaa enemmän kuluttajapolitiikkaa kuin hyvinvointipolitiikkaa, toisin sanoen sosiaalipolitiikasta huoli ihmisen hyvinvoinnista on antanut tilaa kansantalouden kasvattamiseen (mt. 55–60). Kritiikkiin liittyy myös ekologinen näkemys, että ikuisen talouskasvuun pyrkivä politiikka kuluttaa ympäristöä ja osallistuu ilmastomuutoksen kiihdyttämiseen. *Degrowth*-ajattelu hylkää uusklassisen talousajattelun ja ikuisen talouskasvuun pyrkivää ja kilpailukykyä korostavaa politiikkaa. Helne, Hirvilammi ja Laatu

korostavat, että sosiaalipolitiikan tulisi siirtyä laajaan käsitykseen hyvinvoinnista, joka korostaa yksilöä, globaalia oikeudenmukaisuutta sekä ekologista kestävyyttä (mt. 61–75, 83–88).

Tämä huomioon ottaen on kiinnostavaa, miten vapaaehtoinen työttömyys herätti niin kovaa närkästystä kuin se teki syksyllä 2017. Oma tutkielmani ei tarkasta rajauksesta johtuen kykene osoittamaan ”ideologisesti työttömäksi” julistaneen kirjailijan henkilöhaastattelun aiheuttamaa mediaspektaakkelia. Mainittakoon, että kaikki olennaiset mediajulkaisut käsitelivät aihetta intensiivisesti useamman viikon ajan, ja jopa tasavallan presidentiltä pyydettiin kommenttia yksittäisen henkilöhaastattelun aiheuttamaan kohuun (Vuorinen 2017, MTV Uutiset 2017, Tilli, 2018, Salminen 2019). Laakso 2018 kuvaa ansiokkaasti haastattelun aikaansaamaa mediajulkisuutta). Voi sanoa, että kyseinen henkilöhaastattelu (HS 13.10.2017 a) ravistutti mediakentän esittämällä niin epäkorrektiksi miellettyjä käsityksiä yksilön, yhteiskunnan ja työn suhteesta (Kankila et. al, 2019, 130–136). Vaikka työttömyyttä normalisoiva ja kokoaikatyön käsitettä haastava haastattelu aiheuttikin närää, se myös kutsui useita työttömyyttä ymmärtävää ja puolustavaa puheenvuoroa. Lisäksi työttömyyden *stigmaa haastava diskurssi* näyttää tutkielmani perusteella normalisoituvan, vaikka se edelleen on kovin marginaalinen diskurssi muiden joukossa. On mielenkiintoista seurata, muuttuuko median tapa käsitteellistää työttömyys tulevana vuosikymmeninä vähemmän moralisoivaksi vai palveleeko se (myös jatkossa) politiikan ja elinkeinoelämän tarpeita ja vaatimuksia. Voiko työttömyyttä käsittelevä uutisointi antaa enemmän tilaa työttömän subjektiivisille kokemuksille ja tämän omille pohdinnoille tuottamatta työttömästä subjektiota, jota tarvitsee korjata yhteiskunnallisin toimenpitein? Voiko työttömyyskeskustelu moninaistua sellaiseksi, jossa työttömyys itsessään käsitetään normaalina elämäntilanteena, jota ei tarvitse hävetä. Olisi tervetullutta, että työttömyys käsitellään monimuotoisemmin julkisessa keskustelussa sortumatta yksinkertaistaviin selityksiin ja syyllistäviin tulkintoihin. Kun kokopäivätyöllisyys harvenee, olisi suotavaa, että työttömyys käsiteltäisiin mediassa luonnollisena tilana siinä missä työssäolo kuvaa normaalitilaa.

7. Kirjallisuus

Alanko, A. ja Outinen, S. (2016). Dualising activation. Responses to unemployment and mental health-related disability retirement in Finland at the turn of the millennium. *European Societies*, 18 (5), s. 417–437.

Berger, P. L. ja Luckmann, T. (1994). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma*. Helsinki: Gaudeamus.

Blomberg, H. ja Kroll, C. (2002). De goda, de onda och de djärva. Teoksessa H. Blomberg, M. Hannikainen ja P. Kettunen (toim.), *Lamakirja: Näkökulmia 1990-luvun talouskriisin ja sen historiallisiin konteksteihin* (s. 281–319). Turku: Kirja- Aurora.

Bruun, K. (2011). *Hyvinvoinnin haaste vai turvallisuuden uhka?: Huono-osaisuus ja syrjäytyneisyys yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ongelmana*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Dean, H. ja Taylor-Gooby, P. (1992). *Dependency Culture: The Culture of a Myth*. New York: Harvester Wheatsheaf.

Fairclough, N., Blom, V. ja Hazard, K. (1997). *Miten Media Puhuu*. Tampere: Vastapaino.

Findikaattori. Lähde poimittu verkosta 29.1.2019.

Haavisto, S. (2001). *Työttömyys valtakurssin uutisissa*. Helsinki, Helsingin yliopisto, Suomen kielen laitos.

Hall, S. (1992). *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino.

Hall, S. (1999). *Identiteetti*. Vastapaino, Tampere.

Hall, S. (2013). The Work of Representation. Teoksessa S. Hall, J. Evans, ja S. Nixon, S. (toim.), *Representation*. (s. 1–46). Toinen painos. Sage, London.

Hartikainen, J. (2019). *Tutkimus: Pääministerin nimi ja hallituksen kokoonpano suomalaisille aiempaa tärkeämpiä vaaliteemoja*. Helsingin Sanomat. (Julkaistu 6.1.2019, lähde poimittu verkosta 23.2.2019).

Heikinmatti, A. (2019). *Kelan tukien väärinkäyttö lisääntyy – tukia huijataan vuosittain jo lähes kymmenen miljoonan euron edestä*. Yle. (Julkaistu 5.9.2019, poimittu verkosta 2.10.2019). <https://yle.fi/uutiset/3-10942029>

Herkman, J. (2005): *Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avoliitto. Medianmarkkinointuminen ja televisioituminen*. Vastapaino, Tampere.

Helne, T. (2002). *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Stakes, Helsinki.

Helne, T., Hirvilammi, T. & Laatu, M. (2012). *Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Hiilamo, H. (2003). Työ kannustaa enemmän kuin laskelmat osoittavat. *Yhteiskuntapolitiikka* 68(1): s. 83–89.

Hobbins, J. (2016). Young long-term unemployed and individualization of responsibility. *Nordic Journal of Working Life Studies* 6(2), s. 43–59.

Honkanen, P. 2018. Kannustinloukku – työmarkkinoiden todellinen vai kuviteltu ongelma? Teoksessa J. Kajanoja (toim.), *Työllisyyskysymys* (s. 133–149). Helsinki: Into.

Hämäläinen, K. (2013). Aktivointipolitiikan talouspoliittiset tavoitteet, tulokset ja merkitys yhteiskunnassa. Teoksessa V. Karjalainen ja E. Keskitalo (toim.), *Kaikki työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa* (s. 173–189). Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Jokinen, A., Juhila K. ja Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A. (2016). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen, E. (toim.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. (s. 249–265). Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A., Juhila K. ja Suoninen, E. (2016). Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen, E. (toim.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. (s. 25–50). Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A. ja Juhila K. (2016 a). Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen, E. (toim.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. (s. 75–104). Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A. ja Juhila, K. (2016 b). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen, E. (toim.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. (s. 267–309). Tampere: Vastapaino.

Jokinen, E. (2018). Elämä 2000-luvulla: Elämän prekaari käyttöliittymä. Teoksessa A. Suoranta ja S. Leinikki (toim.), *Rapautuvan palkkatyön yhteiskunta: Mikä on työn ja toimeentulon tulevaisuus?* Tampere: Vastapaino.

Juhila, K. (2016, a). Miten tarinasta tulee tosi. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen, E. (toim.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. (s. 145–178). Tampere: Vastapaino.

Juhila, K. (2016, b). Tutkijan positiot. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen, E. (toim.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. (s. 411–443). Tampere: Vastapaino.

Juhila K. ja Suoninen, E. (2016). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen, E. (toim.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. (s. 445–463). Tampere: Vastapaino.

Julkunen, R. (2001). *Suunnanmuutos: 1990- luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, R. (2013). Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigman muutoksena. Teoksessa V. Karjalainen ja E. Keskitalo (toim.), *Kaikki työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa*. (s. 21–44). Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Juppi, P. (2003). Eläinoikeusliike määrittelykamppailun ja marginalisoinnin kohteena. Teoksessa P. Juppi, J. Peltokoski, ja M. Pyykkönen (toim.), *Liike– elämää: Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhaten vaihteessa* (s. 141–180). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kallio, Johanna (2010). *Hyvinvointipalvelu- ja järjestelmän muutos ja suomalaisten mielipiteet 1996–2006*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 108. Kela: Helsinki.

Kasvio, A. (1994). *Uusi työn yhteiskunta. Suomalaisen työelämän muutokset ja kehittämismahdollisuudet*. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino Oy.

Kalela, J. (2002). Syntyikö Suomeen 1990–luvulla uusi alaluokka? Teoksessa H. Blomberg, M. Hannikainen ja P. Kettunen (toim.), *Lamakirja: Näkökulmia 1990–luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin* (s. 365–382). Turku: Kirja–Aurora.

Kankila, A., Viren, E., Salmenniemi, H., Meriläinen, H., Kilpi, J., Ekholm, J., . . . Purokuru, P. (2019). *Työstäkieltäytyjän käsikirja*. Helsinki: Into Kustannus.

Karjalainen, T. (2014). *Asenteella! Kelan etuuskäsittelijöiden näkemykset etuuksien väärinkäytöstä*. Turku. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.

Keskitalo, E. (2008). *Balancing social citizenship and new paternalism: Finnish activation policy and street–level practice in a comparative perspective*. Helsinki: Stakes.

Keskitalo, E. ja Karjalainen, V. (2013). Mikä on aktivointi ja aktiivipolitiikka? Teoksessa V. Karjalainen ja E. Keskitalo (toim.), *Kaikki työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa*. (s. 7–18). Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kiander, J. (2018). Työllisyys talouspolitiikan tavoitteena itsenäisyyden ajan Suomessa. Teoksessa J. Kajanoja (toim.), *Työllisyyskysymys* (s. 49–60). Helsinki: Into.

Kortteinen, M. ja Tuomikoski, H. (1998). *Työtön: Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä*. Helsinki: Tammi.

Koskela, E. ja Uusitalo, R. (2003). Kuinka Suomen työttömyys saavutti eurooppalaisen tason. Teoksessa H. Räisänen (toim.), *Parempi työllisyys, pienempi työttömyys – kuinka se tehdään?* (s. 83–95). VATT–julkaisu 35. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, 2003.

Kotiranta, T. (2008). *Aktivoinnin paradoksit*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 335. Väitöskirja. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylän yliopisto.

Kroll, C. (2004). Odemokratisk jämlikhet och orättvisa pålagar Valfärdservicen i svenska och finländska kommunaltidningar 1985–2001. Teoksessa H. Blomberg, C. Kroll, T. Lundström, ja H. Swärd (toim.), *Sociala problem och socialpolitik i massmedier*. (s. 291–322). Lund: Studentlitteratur.

Kyyrä, T. (2018). Työttömyysturvan käyttäytymisvaikutuksista. Teoksessa J. Kajanoja (toim.), *Työllisyyskysymys* (s. 115–132). Helsinki: Into.

Laakso, M. (2018). Työttömän tarina: tapaus Ossi Nyman ja kertomuskamppailu oikeasta ja väärästä työttömyydestä. *Avain: ISSN 1795– 3790. 1*, s. 26–47.

Laihiala, T. ja Ohisalo, M. (2017). "Sosiaalipummit leipäjonossa? Kansalaisten käsityksiä huono- osaisten ansaitsevuudesta." Teoksessa J. Saari. (toim.), *Sosiaaliturvariippuvuus. Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa?* (s. 233–258). Tampere: Tampere University Press.

Lillqvist, E. (2010). *"Työtön suomalaisessa diskurssissa: Korpusavusteinen tutkimus työttömiä koskevista puhetavoista."* Helsinki, Aalto- yliopisto, Kauppakorkeakoulu. Kielten ja viestinnän laitos.

Lind, M. (2002). Omnipotentista selviytyjästä epävarmuuden ajan tasapainoilijaksi. Teoksessa H. Blomberg, M. Hannikainen ja P. Kettunen (toim.), *Lamakirja: Näkökulmia 1990– Luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin* (s. 341–363). Turku: Kirja- Aurora.

Lindström, S. (2009). *"Demokratian kuokkavieraat: Kuokkavierasjuhlat yhteiskunnallisen keskustelun kohteena 1997–2007."* Helsinki, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiologian laitos.

Luhtakallio, E. ja Siisiäinen, M. (2012). The Mobilization of the Unemployed in Finland. Teoksessa D. Chabanet ja J. Faniel (toim.), *The Mobilization of the Unemployed in Europe: From Acquiescence to Protest?* (s. 109–129). New York: Palgrave Macmillan.

Macdonald, R., Shildrick, T., Furlong, A. (2014). In Search of 'Intergenerational Cultures of Worklessness': Hunting the Yeti and Shooting Zombies. *Critical Social Policy 2014, Vol.34* (2), s. 199–220.

Marston, G. (2008). A War on the Poor: Constructing Welfare and Work in the Twenty-First Century. *Critical Discourse Studies*, 5(4), s. 359–370.

Media Audit Finland. (2018). Lt ja Jt tarkastustilasto 2017. Poimittu verkosta 18.11.2018. <http://mediaauditfinland.fi/>

Misra, J. (2003). Envisioning Dependency: Changing Media Depictions of Welfare in the 20th Century. *Social Problems* 50 (4), s. 482–504.

MTV Uutiset. (2017). ”Ei saa syntyä tulonsiirroilla elävää ryhmää, joka alkaa äänestää natseja” – Juhana Vartiainen kannattaa velvoittavampaa sosiaaliturvaa. MTV Uutiset. (Julkaistu 17.10.2017, poimittu verkosta 6.11.2019). <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/ei-saa-syntyä-tulonsiirroilla-elavaa-ryhmaa-joka-alkaa-aanestaa-natseja-juhana-vartiainen-kannattaa-velvoittavampaa-sosiaaliturvaa/6620568>

Nenonen, M. (2006). *Lapiolinjalla: Työttömät pakkotöissä 1948-1971*. Jyväskylä: Atena.

Outinen, S. (2012). Labour market activation in Finland in the 1990s: Workfare reforms and labour market flexibilisation. *Local Economy: LE*, 27(5-6), s. 629–636.

Pareliusson, J. (2018). Benefit reform for employment and equal opportunity in Finland. *IDEAS Working Paper Series from RePEc*.

Parpo, A. (2007). *Työllistymisen esteet*. Stakes Raportteja 11/2007, Helsinki: Stakes.

Pedersen, P. & Smith N. (2001). Unemployment traps: do financial disincentives matter? *European Sociological Review* 18(3): 271–288.

Pehrman, K. (2002). Työn kasvot. Teoksessa U. Kivikuru (toim.), *Laman Julkisivut: Media, Kansa Ja Eliitit 1990- Luvun Talouskriisissä*. (s. 167–188). Helsinki: Palmenia– kustannus.

Pulkka, V. (2018). Joutilaisuuden ylistys digitaalisessa taloudessa. Teoksessa Suoranta, A. ja Leinikki, S. (toim.), *Rapautuvan palkkatyön yhteiskunta: Mikä on työn ja toimeentulon tulevaisuus?* (s. 28–43) Tampere: Vastapaino.

Pyykkönen, M. (2003). Identiteetti liikkeessä. Teoksessa R. Juppi, J. Peltokoski, ja M. Pyykkönen (toim.), *Liike– elämää: Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa* (s. 211–236). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Renvall, M. ja Valtonen, S. (1999). Miten sosiaaliturvan väärinkäytöstä puhuttiin julkisuudessa? Teoksessa K. Hellsten ja H. Uusitalo (toim.), *Näkökulmia sosiaaliturvan väärinkäyttöön* (s. 119–144). Kela ja Stakes, raportteja 245, Helsinki.

Saari, J. (2017). Sosiaaliturvariippuvuus – Asenteet ja politiikka. Teoksessa J. Saari. (toim.), *Sosiaaliturvariippuvuus. Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa?* (s. 69–96). Tampere: Tampere University Press.

Saari, J., Kainulainen, S. ja Mutanen, A. (2017). Köyhyyskartta – Kuka pitää köyhää laiskana? Teoksessa J. Saari. (toim.), *Sosiaaliturvariippuvuus. Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa?* (s. 189–206). Tampere: Tampere University Press.

Saari, J., Behm, M. ja Lagus, K. (2017). Sosiaalipummi! – Moraalipaniikki 2010- luvun Suomessa. Teoksessa J. Saari. (toim.), *Sosiaaliturvariippuvuus. Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa?* (s. 207–232) Tampere: Tampere University Press.

Salminen, E. (2019). ”Ideologisesti työtön” Ossi Nyman pääsi kohun myötä unelmatyöhönsä – aktiivimalli osui silti ja nyt Nyman haluaa tehdä työnteosta vapaaehtoista. Duunitori. (Julkaistu 16.3.2019, poimittu verkosta 6.11.2019).

Sauvala, M. (2007). *Eriarvoista Hyvinvointia: Suomalaisen köyhyyden kehystäminen Helsingin Sanomien pääkirjoitussivujen köyhyyskeskustelussa 2001–2005*. Helsinki, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta.

Savolainen, J. (2017). ”Ideologisesti” työtön Ossi Nyman aiheutti kohun kieltäytymällä ”typeristä” hommista – mutta entä jos työ on ihmisen oikeus eikä vain pakko? Helsingin Sanomat (Julkaistu 22.10.2017, poimittu verkosta 2.1.2019).
<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005418097.html>

Siisiäinen, M. (2003). Vuosituhannen vaihteen yhteiskunnalliset liikkeet Suomessa. Teoksessa R. Juppi, J. Peltokoski, ja M. Pyykkönen (toim.), *Liike– elämää: Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa* (s. 45–63). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Sipilän hallitus / Valtioneuvoston kanslia. (2015). *Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015*. Hallituksen julkaisusarja 10 / 2015. Edita Prima 2015. Helsinki.

Skeggs, B., Jalonen, M. & Lahikainen, L. (2014). *Elävä luokka*. Tampere: Vastapaino.

Suoninen, E. (2016). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen, E. (toim.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. (s. 221–247). Tampere: Vastapaino.

Teittinen, P. (2017). *Kelan tutkija arvostelee te-toimistoa työttömän Ossi Nymanin tapauksessa: ”Lehtijutun perusteella ei saa missään nimessä katkaista tukea”*. Helsingin Sanomat (Julkaistu 16.10.2017, poimittu verkosta 2.1.2019). <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005411021.html>

Tiainen, P. (2018). Suomen työvoimapolitiikan kehityksen pääpiirteet. Teoksessa J. Kajanoja (toim.), *Työllisyyskysymys*. (s. 219–232). Helsinki: Into.

Tihelková, A. (2015). Framing the 'Scroungers': The Re– Emergence of the Stereotype of the Undeserving Poor and its Reflection in the British Press. *Brno Studies in English: Sborník Prací Filozofické Fakulty Brněnské Univerzity, S: Řada Anglistická/Series Anglica 41 (2)*, s. 121–139.

Tilli, J. (2018) *Oleskeluyhteiskunnasta työyhteiskuntaan? Aktiivimalli uusliberaalina vallankäyttönä*. Poliitikasta. (Julkaistu 9.1.2018, poimittu verkosta 6.11.2019). <https://politiikasta.fi/oleskeluyhteiskunnasta-tyoyhteiskuntaan-aktiivimalli-uusliberaalina-vallankayttona/>

Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Valtonen, S. (1998). Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. teoksessa Kantola, A., Moring, I. ja Väliaverronen, E. (toim.), *Media– analyysi: Tekstistä tulkintaan* (s. 93–121). Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus– ja koulutuskeskus.

Vuorinen, T. (2017). *Presidentti Niinistö ärähti ideologisesti työttömille: ”Se, että asiaa mainostetaan...”* Ilta-Sanomat. (Julkaistu 19.10.2017, poimittu verkosta 6.11.2019).

Valtonen, S. (2002). Työttömyys ja pääsyn politiikka Helsingin Sanomissa. Teoksessa U. Kivikuru (toim.), *Laman Julkisivut: Media, Kansa Ja Eliitit 1990- Luvun Talouskriisissä*. (s. 49–82). Helsinki: Palmenia– kustannus.

Vähätalo, K. (1998). *Työttömyys Ja Suomalainen Yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.

Wodak, R. ja Meyer M. (2009). Critical discourse analysis: history, agenda, theory and methodology. Teoksessa R. Wodak, ja M. Meyer (toim.), *Methods of critical discourse analysis* (s. 122–143). Los Angeles: Sage.

Ylistö, S. (2018). Why do Young People Give up Their Job Search? 1. *Nordic Journal of Working Life Studies*, 8(3), s. 27-45.

8. Liite: Aineistolähteet

Kaikki tutkielmassa analysoidut HS-artikkelit olen poiminut 1.5.-30.6.2018 välisenä aikana Helsingin Sanomien verkkopalvelun kautta. Julkaisupäivämäärä on artikkelin ilmoituksen mukainen. Ilmoitettu julkaisupäivämäärä kertoo artikkelin ilmestymispäivän verkkolehdestä. On huomioitava, että 2010-luvun artikkelit ovat saattaneet esiintyä paperilehdessä vasta seuraavana päivänä.

Taulukot osoittavat uutisjutuissa ilmenevien diskurssien lisäksi, mitkä toimijat tuottavat kyseisessä artikkelissa mitään diskurssia. Ne tulee kuitenkin lukea suuntaa-antavina. Jos useampi toimija tuottaa samassa uutisessa saman diskurssin, olen koodannut diskurssin läsnäolon sen tuottajan mukaan, joka voimakkaimmin tuottaa kyseisen diskurssin. Esimerkiksi uutisessa ”*Psykiatri Katriina Kuusi: Sosiaaliturva tukemaan nuorten toimeliaisuutta*” (HS 6.3.1994 H. Tulonen) useampi toimija tuottaa *sosiaaliturvan väärinkäytön diskurssia*, mutta koodasin tuottajaksi 5 ”Kaduntallaja”, sillä kyseinen toimija tuottaa tässä artikkelissa diskurssia voimakkaimmin kuin muut toimijat.

Hyödynnän samaa koodausta kuten taulukossa ”Liite 3” (kappale 9.2), jossa myös määrittelen jokaisen toimijatyyppin tarkemmin.

Koodaus:

Toimittaja (1)

Poliitikko / Yhteiskunnallinen vaikuttaja (2)

Viranomainen / Työvoimahallinto (3)

Viranomainen / Sosiaalitoimi (4)

Omainen / kaduntallaja (5)

Työtön (6)

Tutkija (7)

Julkaisupäivä	Toimittaja	Orsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
14.1.1992	Marjut Lindberg	Seurakunta perusti "olotuvan" Lohjan työttömien ajankuluksi Maanantaiaamuisin tarjolla hernekeittoa ja keskustelua	4	0	0	1	0	0	0
3.3.1992 (a)	Marja Salmela	Työtön insinööri toteuttaa haavettaan	0	0	6	0	0	0	0
3.3.1992 (b)	Marja Salmela	Aikuisopiskelijoiden opintotuki heikkenee kesällä tuntuvasti Korkeakouluissa opiskelevat menettävät huoltajalisät	0	0	0	0	0	0	3
5.3.1992	Riita Astikainen	Tutkija pumppasi pankelta tietoa: Asuntovelat ovat ajaneet ahdinkoon 30000 perhettä	0	0	6	0	0	0	0
8.3.1992 (a)	Aila Käyhty	Entinen työtön parturi- kampaaja ryhtyi tukkataksiksi	0	0	0	4	0	0	0
8.3.1992 (b)	Aila Käyhty	Yhä useamman on pakko ryhtyä yrittäjäksi Kiertävä kampaamo syntyi puolen vuoden työttömyydestä	7	0	0	0	0	0	0
13.3.1992	Säde Nenonen	Hyvä penkkiurheilija, tasainen työjuhta	0	0	6	0	0	0	0
17.3.1992	Hannele Tulonen	Lama on kouraissut nuorten enemmistöä	4	0	0	1	0	0	0
18.3.1992	Eeva Palm	Työttömyys teki metsurista teurastajan	0	0	6	0	0	0	0

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
15.5.1992	Sven Wikström	Kouvolassa 56 nuorta syytettiin 218 rikoksesta. Syyttäjä pitää työttömyyttä osasyynä rikoksiin.	0	3	0	0	0	0	0
16.6.1992	Satu Kaaria	Joka viides pelkää työpaikan menetystä. Työttömyyden pelossa moni tekee töitä sairaanakin.	0	0	0	7	7	0	0
26.7.1992	Tuike Alitalo	Turkulaiset jonottavat kirjastoon Aukioloajat supistettiin käyttäjien harmiksi kesä kautena puoleen.	0	0	0	6	0	0	0
30.7.1992	Minna Susanna Lahti	Puolikin vuotta töissä auttaa nuorta eteenpäin.	0	0	6	6	0	0	0
30.7.1992	Anu Kuivalainen	Talkootöissä työttömien keskuksessa.	0	0	0	6	0	0	0
1.9.1992	Aija Käkelä	Onko itsemurhasta tullut hyväksytty keino kriisihin?	0	0	0	7	7	0	0
18.10.1992 (a)	Matti Klemola	Nuoriso keksi 2500 markan työttömyys- korvauksen. Kotona asuvat nuoret käyttävät väärin oikeutta peruspäivärahaan.	1	0	0	0	0	0	1
18.10.1992 (b)	Matti Klemola	Valtion käsi tyhjentää sekä työssä käyvien että työttömien taskuja. Nuorten juhlijoiden suosikkiravintoloita se ei ole tyhjentänyt.	1	0	0	0	0	0	3

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja- utuuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
18.1.1993	Marja Salmela	Työttömän päivä kuluu kotosalla Kaljabaarit ja kyläily eivät kiinnosta Kotityöt täyttävät miestenkin vapaa- aikaa	7	0	0	7	0	0	0
26.3.1993	Kati Juurus	Lama lisää perheen pahoinvointia Kiireisiä huostaanottoja ja perheväkivaltaa entistä enemmän Helsingissä	0	4	0	4	4	0	0
10.4.1993 (a)	-	Hevitaristi Neko valloittaa maailman	6	0	0	0	0	6	0
10.4.1993 (b)	Riikka Palonen	Abityttö Sari lomittaa kotitalalla	6	0	6	0	0	0	0
4.5.1993	Sverker Ström	Niina opiskelee merkonomi- kokiksi	0	0	6	0	6	0	0
7.5.1993	Sverker Ström	Äkäisten työttömien joukko kokoontui eduskuntatalolle	0	1	0	6	6	0	0
9.5.1993	Timo Palm	Nuoret ryhtyvät talkootöihin työttömyysturvansa eteen Vaasalaispojat rakentavat ja siivoavat mieluummin kuin ovat jouten	0	0	6	0	0	0	0
10.5.1993 (a)	Jussi Ojalahti	Satamissa paiskitaan ylitöitä Vienti ja kuljetukset Venäjälle ovat kasvaneet rajusti Satamissa tarvittaisiin lisää väkeä ja varastoja	0	0	6	0	0	0	0
10.5.1993 (b)	Kaj Gustafsson	Kursilta uskoa uraputkesta pudonneille	0	0	6	0	6	0	0

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
12.5.1993	Markku Bärman	"Me ei olla materialisteja, työttömyys loukkaa vapautta"	0	0	0	6	6	0	0
19.6.1993	Matti Huuskonen	Sosiaalipsykiatri Irmeli Järventie: Itsemurha äärimmäinen keino selviytyä	0	0	0	0	7	0	0
6.7.1993	Kimmo Raisänen	Tilasto testissä Jakomäessä	6	0	0	0	0	0	0
3.9.1993	Jarmo Matilainen	Presidenttiehdokkaat ja työttömät laiskasti liikkeellä Kaveria ei jätetä -kampanja jäi vaille vastauksia	2	2	0	2	2	0	0
18.9.1993	Hannes Heikura	84-vuotias Helmi Röppänen palauttaa maksusta ostoskärryjä Maxin pihalla Lama sai Helsingin kekseliääksi	6	0	6	5	6	6	0
7.10.1993	Marja Salmela	Sosiaalityöntekijä "pummien paapomisesta": Avun lopetus toisi juopot sukulaisten riesaksi	2	0	0	4	4	0	2
4.11.1993	Marko Jokela	Työttömien mielelnooitukseen odotetaan tänään kymmeniätuhansia ihmisiä	0	0	0	6	0	0	0
5.11.1993 (a)	Marko Jokela	Työttömät osoittivat olevansa vihoissaan	0	1	0	0	6	0	0

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
5.11.1993 (b)	Marko Jokela	Työttömät purkivat kiukkuu Tuhannet pettyneet sättivät päättäjiä eduskunnan portaiden juuressa Poliisi ja turvamiehet seurasivat suurmielenosoitusta ilmeet kireinä	1	1	0	6	6	0	0
5.11.1993 (c)	Marko Jokela	He suostuivat vielä vallan jalkojen juureen	0	7	0	7	0	0	0
8.11.1993	-	Työttömyyteen pakko jo vaikuttaa.	1	0	0	0	0	0	1
12.11.1993	Jarkko Sipilä	Myymlävarauksien määrä lisääntynyt huomattavasti Päivittäin jää kiinni keskimäärin 170 myymälävarasta Hyllyiltä katoaa tavaraa miljaridin markan arvosta vuodessa	7	0	0	7	0	0	0
20.11.1993	Pekka Hakala	"Mä järkytyin niistä potkuista hirveesti"	1	0	0	0	0	1	0
21.11.1993 (a)	Pekka Hakala	"En pilaa päivääni terveysohjelmalla"	1	0	0	0	0	1	0
21.11.1993 (b)	Unto Järvinen	"Tuntuu, että työttömällä ei ole oikeutta tehdä yhtään mitään" Kirjaston talkootyö vei Paltamon naisilta päivärahat	0	0	6	0	6	0	0
22.11.1993	Pekka Hakala	52. työtön päivä "Perustakaa 500000 uutta yritystä"	1	0	0	0	0	1	0
23.11.1993	Pekka Hakala	"Mutta kun en ole enää mikään poikaparka"	1	0	0	0	0	1	0

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
24.11.1993 (a)	Marjukka Liten	Ruotsin Dagens Nyheter - sanomalehti: Suomessa nähdään nälkää ja seistään leipäjonossa	1	0	6	0	5	0	0
24.11.1993 (b)	Pekka Hakala	"Toivotaan, ettei toinenkin kumi puhkea"	1	0	0	0	0	1	0
25.11.1993	Pekka Hakala	"Kolmella tonnilla tulisit maalla toimeen täysin"	1	0	0	0	0	1	0
26.11.1993	Pekka Hakala	"Jos sama jatkuu, niin silloin jätkä läks"	1	0	0	0	0	1	0
9.12.1993	Hannele Tulonen	Nuoret löytävät työttömyydestä hyviäkin puolia. Lama tuo perheeseen myös lämpöä ja pullantuoksua	0	0	0	5	5	5	0
10.12.1993	Marja Seppänen- Helin / Hannele Tulonen	"Hyväpalkkaiset eivät tiedä työttömän todellisuudesta"	0	0	0	5	5	0	0
19.12.1993	Heikki Kotilainen	Lama ei ole lamistanut nuorten työntöä ja urahaaveita Puheet "kadotetusta sukupolvesta" voisi lopettaa, tutkija toivoo	1	0	0	7	0	7	0
20.12.1993	Heikki Kotilainen	"Olen aina ollut vahva johtaja" Elisabeth Rehn arvioi olevansa suvaitseväinen ja turvallisuuspolitiikassa väyrystäkin parempi	0	0	0	2	0	0	0

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
24.12.1993	Ina Ruokolainen	Pappia nytään näinä aikoina hihasta Työttömien paimen saa joulun alla kuulla monen ihmisen monet murheet	0	0	0	3	3	0	0
31.12.1993	Hannu Hyrskelä	Työtön keskiluokka kytee kapinaa	0	7	0	7	7	0	0
10.1.1994	Hilkka Piirto	Tutkija pelkää, miten nousukausi vaikuttaa pitkäaikaistyöttömiin Ylemmät sosiaaliryhmät ovat parempiosaisia työttöminäkin	0	0	0	7	7	7	0
21.1.1994	Jouni Kempainen	Työttömien yhteinen osoite	0	6	0	6	0	1	0
2.2.1994	-	Työttömyys saa ihmiset kirjoittamaan	0	0	0	0	7	0	0
2.3.1994	Heikki Kotilainen	Tasavallan presidentti Martti Ahtisaari eduskunnalle: Työttömyyden ja laman nujertaminen vaatii poliittista yhteistyötä	0	0	0	2	2	0	0
6.3.1994	Hannele Tulonen	Psykiatri Katriona Kuusi: Sosiaaliturva tukemaan nuorten toimelaisuutta	5	7	0	4	1	4	3
18.3.1994	Anneli Tukia	"Portit auki ja töihin" Turun miehenosoitus sujui rauhallisesti	0	1	0	0	0	0	0
20.3.1994	Martti Heikkinen	Lähes joka neljäs 10-vuotias pitää koulunkäyntiä tylsänä Vanhempien työttömyys näky lasten kouluviihtyvyydessä	0	0	0	7	7	0	0

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
30.3.1994	Esko Sala	Martti Ahtisaari perehtyi työttömien ongelmiin Presidentin pisti hatun kiertämään työttömän riiumatkaa varten	0	0	0	2	0	0	0
6.4.1994	Hannele Tulonen	Työmarkkinat murtuvat Työnteekijöiden enemmistöltä puuttuu jo pysyvä työpaikka	0	0	0	0	1	0	0
16.4.1994	Outi Tuohimaa	Turun teillipäivänä hirtettiin viisi työtöntä	0	1	0	0	0	0	0
17.4.1994	Jari-Pekka Korhonen	Työttömät rakentajat muistuttivat päättäjille olemassaolostaan Hakaniemessä pystytettiin muovipressuista uutta eduskuntaa	0	0	0	0	6	0	0
3.5.1994	Hannele Tulonen	Suomalaiset kertoivat nälästä ja tuskasta Stakes sai 200 kirjettä hätää kärsiviltä	0	0	0	7	6	0	0
26.5.1994	Jaakko Julkunen	Presidentti Ahtisaari pitää aktiivisia rankaisevaa työttömyystukea järjettömänä	0	0	0	2	0	0	0
26.5.1994 (a)	Miira Lähte-enmäk i	"Katkerammaksi ihmisiä ei enää saa" Ahdinkoon ollaan lähössä väsyneitä	6	6	6	0	6	0	0
26.5.1994 (b)	Tuula Valtanen	IKL:n riveihin ei ole ruuhkaa Pienyritykset kiinnostuneet yhdistyksestä	0	7	0	0	0	0	0
30.6.1994	Petri Elonheimo	Kultaranta tarjosi aurinkoiset kahvit ja myötätuntoa	0	0	0	2	0	0	0

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohjautuvuuden diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
17.7.1994	Hilkka Piirto	Uusavuttomuus kasvaa puutteesta Köyhät leimaantuvat syyllisiksi koska jonottavat leipää mutta eivät leivo itse	1	0	0	7	0	7	0
5.8.1994	Antti Saraja	Järki kasvaa vasta parikymppisenä	1	1	0	0	0	0	6
8.9.1994	Timo Siukonen	Humalainen yritti harakirä Jyväskylässä	0	0	0	0	6	0	0
13.10.1994	Kari Soinio	Nuoret työllistetyt tekevät mielellään työtä Helsingissä Selvityksen mukaan työtä pakoillaan vähän	0	0	7	0	0	7	0
20.10.1994	Hilkka Piirto	Jaska juhlii päivärahaa ja tarjoaa kahvit baarissa	1	0	0	1	6	0	0
23.10.1994	Hilkka Piirto	Maksalaatikon olisi saanut kaupasta viidellä markalla	1	0	0	1	6	0	0
25.10.1994 (a)	Päivi Repo	Ihmisten terveyserot lisääntyivät hyvien vuosien aikana Laman vaikutukset eivät näy vielä	0	0	0	0	7	0	0
25.10.1994 (b)	Antti Saraja	Vapaaehtoistyön Pysäkitä voi hakea apua ja elämänsisältöä	0	0	0	4	1	0	0
26.10.1994	STT	Työttömät haluavat lomaa	0	0	0	7	0	0	0
27.10.1994	Hilkka Piirto	Hyvä liike toimi tuo lisäansioita	1	0	0	1	6	0	0
28.10.1994	Kyösti Pärssinen	Mellakkapoliisien koulutus aloitettu Suomessa	0	3	0	0	0	0	0
29.10.1994	Kyösti Pärssinen	Mellakkapoliisit aiotaan pitää pillossa	0	3	0	0	0	0	0

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
30.10.1994	Hilkka Piirto	Onnetar rysäyttää kiltsevää kaulaloon	1	0	0	1	6	0	0
2.11.1994	Hilkka Piirto	Työtön tekee työvoimatoimistoon ranskalaisen visitiin	1	0	0	1	6	0	0
4.11.1994	Timo Kirves	Anna Ojatalo, s. 1971, haavelee huume-elokuvasta	0	0	6	0	0	6	0
5.11.1994	Hilkka Piirto	"On tullut semmoinen tunne, ettei tästä pääse eteenpäin"	1	0	0	1	6	6	0
10.11.1994	Hilkka Piirto	Haaveet perheestä työnnettävä taka-alalle	1	0	0	1	6	0	0
15.11.1994	Liisa Vanninen	"Täältä hän saa ihan kaiken"	0	0	6	0	0	0	0
19.11.1994	Aila Käyhty	Juvan nuorten työpaljassa tehdään niin vaihtelevia töitä, että porukka viihtyy varmasti	0	0	6	4	0	0	0
4.12.1994	STT	Kela selvitti työttömyyden sosiaalisia seurauksia: Pitkä työttömyys lisää kuolleisuutta	0	0	0	7	7	0	1
18.12.1994	Outi Tuohimaa	Nuorelle työttömyys ei ole häpeä Palkkatyötä arvostetaan, mutta työn pitää olla mielekäästä	0	0	0	7	0	7	0
5.3.2015	Pekka Mykkänen	Iltalehti: Juhana Vartiainen kokoomuksen yllätyshdokkaaksi vaaleihin – ei Risto E. J. Penttilä	2	0	0	0	0	0	2
13.3.2015	Annamari Siplä	Björn Wahlroos: Suomi nousee vain veronalennuksilla	2	0	0	0	0	0	2

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
1.4.2015	Jukka Harju	Tampere panee työttömiä siivoamaan katuja	0	0	6	6	0	0	0
7.4.2015	Jyrki Iivonen	Rinne: Työttömien kutsuminen "rikkaruhoiksi" esti Vartiaisen ehdokkuuden Sdp:ssä	2	0	0	2	0	0	2
9.4.2015	Juha Roppola	Kokoomus haluaa ravistella suomalaiset töihin – lisäksi puolue keventäisi työn verotusta	0	0	0	0	0	0	2
7.5.2015 (a)	Katja Boxberg	Sdp:n Heinäluoma puhuu yllättäen yksilön vastuusta ja Tanskan-mallista	0	0	0	0	0	0	2
7.5.2015 (b)	Markku Järvinen	Pitkäaikaistyöttömät alkavat pitää kahta lippakioskia Helsingissä	0	0	6	4	0	0	0
12.5.2015	Ossi Mansikka & Päivi Paulavaara	Työn voi luoda myös itse – 17-vuotias kioskiyrittäjä palkkasi siskonsa	0	0	6	0	0	0	0
12.6.2015	Lari Malmberg	Keskiluokka viihtyy lähiössä: "Moni ei ymmärrä, miten monopuolinen alue tämä on"	7	0	0	0	0	0	0
6.7.2015	Noora Bäckgren	Työttömien määrä Helsingissä kasvanut hälyttävästi	0	0	0	0	7	0	0
15.7.2015	Johanna Mannila	"Lähetin hakemuksia ihan joka paikkaan"	0	0	6	6	6	0	0
21.7.2015 (a)	Noona Bäckgren	Näin Folke Juseliuksesta tuli asunoton	6	0	0	1	6	0	0

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
21.7.2015 (b)	Noona Bäckgren	Erot sysäävät miehiä asunnottomuuteen	0	0	0	7	7	0	0
2.8.2015	Olli Pohjanpalo	Soini: En hyväksy väkivaltaa missään muodossa	0	2	0	2	2	0	0
5.8.2015	Pekka Torvinen & Hannes Nissinen	Pitkäaikaistyöttömien määrä kaksinkertaistunut Helsingissä – Vuosia työtä etsinyt Mauri Mäkinen: "Kaikkeen työhön ei voi pakottaa"	0	0	0	4	6	0	3
6.9.2015	Tuuli Vattunen	Heikot tulevaisuudennäkömät ahdistavat ylipisto-opiskelijoita – apua mielenterveysongelmiin haetaan aiempaa enemmän	0	0	0	4	6	0	0
18.9.2015	Kaisu Moilanen	Tohtoreiden työttömyys kasvaa nopeammin kuin muiden Helsingissä	0	0	0	0	4	0	0
27.9.2015	Kaisu Moilanen	"Asuntojen hintataso on Helsingissä järjetön" – töölläiskaksion hinnalla saisi kaksion myös Manhattanilta	0	0	0	0	7	0	0
10.12.2015	Kimmo Oksanen	Asuinalueiden väliset erot vahvistuvat yhä Helsingissä – "kansakunta on vaarassa haljeta"	7	7	0	0	7	0	0
21.12.2015	A. Viljamaa & J.P. Raeste	Kaikki eduskuntapuolueet vastasivat: Onko köyhyys ihmisen omaa syytä?	0	0	0	2	2	0	2

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
3.1.2016	Maija Aalto	Suurin osa perheistä voi hyvin	0	0	0	7	0	0	0
19.2.2016	Suvi Vihavainen	Alle kolmekymppiset arvostavat työtä erittäin paljon – ”Epäily on ollut aiheeton”	0	0	0	7	0	0	0
25.2.2016	Marja Salomaa	Presidentti Niinistö kävi tapaamassa Stadin nuoria: ”Presidentti selvästi halusi kuulla, miten meillä menee”	0	0	6	1	0	0	0
25.3.2016	Juho Jokinen	Leipäjonot pidentyneet alkuvuodesta Helsingissä – ”Yhä useampi joutuu turvautumaan ruoka-apuun”	0	0	0	4	5	0	0
17.4.2016	Teija Sutinen & Jukka Harju	Näin työstä tulee kannustinloukku – ja näin hallitus aikoo purkaa ikuisuusongelman	5	0	0	0	0	0	7
11.5.2016	Jutta Sarhimaa	Skinit hyökkäsivät somalien kimppuun, sitä kasvoi somaliskupolven urbaanilegenda, ja nämä koomikot tekivät tappelusta voimabiisin	0	5	0	0	0	0	0
20.6.2016	Marjo Valtavaara	Tatuointeja ja synttäripalveluja – Nokian tuhkasta nousee luovia bisnesratkaisuja	0	0	6	0	6	0	3

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
20.8.2016	Eeva Palojärvi	Perussuomalaiset lähettäisi yli 60-vuotiaat pitkäaikaistyöttömät eläkkeelle	0	0	0	2	0	0	0
22.8.2016	Juhana Rossi	Ikäntyneen ura on "finis"	0	0	6	6	6	0	0
28.8.2016	Juhana Rossi	Nuori työtön etsii jalansijaa	0	0	6	0	0	0	0
6.9.2016	Olli Pohjanpalo	Sdp syytti hallitusta keppelinjasta – "Hallituksella on asenneongelma suhteessa työttömyyteen"	0	0	0	2	0	0	2
16.9.2016	Satu Vasantola	Suomeen on syntymässä tänä syksynä uusi paperittomien joukko – "Jos joudun kadulle, menen ja varastan"	0	1	0	0	6	0	0
21.10.2016	Teija Sutinen	Ville Niinistö Studio Kulmapöydässä: Työttömien haastattelu kolmen kuukauden välein on ahdistavaa ja nöyryyttävää ja lisää ulkopuolisuutta	0	0	0	2	0	0	0
5.11.2016	Teija Sutinen	Ministeri Mykkänen: "Jako työttömien ja työssäkäyvien kesken jyrkkenee"	0	2	0	2	0	0	0
6.11.2016	Lari Malmberg	Jakomaen pelkoa, inhoa ja suurta rakkautta synnyttäneet vuokratilat purettiin – tilalle rakennettiin taloihin haetaan nyt 200 uutta asukasta	0	0	0	6	6	0	1

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
2.1.2017	Joonas Laitinen & Juhani Saarinen	Helsingin itäinen kantakaupunki kerää vaurautta, ero lähiöihin kasvaa – katso HS:n laskurista, miten hyvinvointi on kehittynyt omalla asuinalueellasi	0	7	0	0	0	0	0
14.1.2017	Anni Lassila	”Tuli hyvä mieli, tämähän on ihan mahtava juttu” – HS seuraa kahta perustulon saajaa kahden vuoden ajan	0	0	6	6	0	0	2
25.2.2017 / 2017.2.26	Hanna Syrjälä	Tiina Lietzén kyllästyi työhönsä ja laski, ettei tarvitse kuukausipalkkaa – hän muutti alkeelliseen mökkiin ja hakkaa metsää	0	0	0	0	0	6	0
13.4.2017 / 2017.4.14	Kira Gronow	Professoria ärsyttää, kun hyväosaiset neuvovat köyhiä keittämään kaurapuuroa: ”Ylhäältä on helppo neuvoa, jos on itse saanut kaiken”	0	0	0	4	0	0	0
26.4.2017	Noona Bäckgren	Helsingin rikkaimmilla alueilla on usein surkeat palvelut – HS:n laskuri näyttää: idän lähiöt lyövät monet eliittikaupunginosat mennessä	0	0	0	7	0	0	0

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuvuuden diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
27.4.2017	Tanja Vasama	Jako hyviin ja huonoihin työttömiin ärsyttää Kaisa Heikkilää, 29, joka päätti olla ylpeästi työtön – ”Suomessa työ määrittelee ihmistä”	0	0	6	6	0	6	0
23.5.2017	Suvi Vihavainen	Työn epävarmuus lykkää lapsen hankintaa – ”Karkeasti sanottuna työtön ja pienituloinen mies ei houkuta naisia”	0	0	0	0	7	0	7
10.6.2017	Jarmo Panula	Suomessa ei ole ”lähiöongelmaa”, selviää 71 aluetta peranneesta tutkimuksesta – mutta vuokratilat lisäävät rauhattomuutta	0	7	0	0	0	0	0
15.6.2017	Joonas Laitinen	Anni Sinnemäki lupaa parempaa tulevaisuutta lähiöille: Jakomäen, Siltämäen, Myllypuron, Kontulan ja Meri-Rastilan profiilia nostettava	0	0	0	2	0	0	0
27.6.2017	Ilona Sorri	Helsingin alueiden eriytyminen näkyy nuorten arjessa – ”Alepan kulmalta saa helpommin kannabista kuin kaljaa”	5	5	0	7	0	0	0

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
2.7.2017	Jaana Savolainen	Kelan pääjohtaja Elli Aaltonen haluaa laittaa lapsiperheiden sosiaaliturvan uusiksi – ”Lasten köyhyydellä on pitkälle ulottuvia seurauksia”	0	0	0	3	3	0	0
29.9.2017	Liisa Niemi	37-vuotias Janna Sandström oli viimeksi töissä vuonna 2004 – työttömyys vähenee Helsingissä nyt hurjaa vauhtia, ja Sandströmin pääsi töihin toukokuussa	6	0	6	6	0	0	1
7.10.2017	Minna Nalbantoglu	Kokoomuksen Lepomäki ei halua syyllistää työttömiä vaan räjäyttää koko järjestelmän: ”Hallituksella on tavoite, että tehdään erilaisia kiusauselementtejä”	2	0	0	2	0	2	2
13.10.2017 (a)	Jose Riikonen	Ossi Nyman ei tee töitä ja sanoo, että työvoimatoimisto on ihmisoikeusloukkaus – näin ”ideologisesti työtön” taktikoi itselleen yhteiskunnan tuet	3	0	0	0	0	0	3
13.10.2017 (b)	Paavo Teittinen	Kirjailija kertoi olevansa ”ideologisesti” työtön ja kikkailevansa tukia – TE-toimisto katkaisee tuet ja aloittaa poikkeuksellisen selvityksen	1	0	0	0	0	6	0

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
14.10.2017	Karla Kempas & Paavo Teittinen	"Ideologisesti työtön" Ossi Nyman kuuli tukiensa katkaisemisesta Hesarista ja sai haastattelustaan palauteyöryn – "Ei voi sanoa ääneen, että on tyytyväinen työttömänä"	3	0	0	3	0	6	0
24.10.2017	Rosa Meriläinen	Työttömän kipu sattuu kuten kenen tahansa hylätyn – miltä tuntuisi yhteiskunta, jossa työttömyysturva ei leimaa ketään?	0	0	0	1	0	1	0
13.11.2017	Noona Bäckgren	"Kukaan älykäs ja kauris nainen ei halua seurustella työttömän, kouluttamattoman miehen kanssa" – 28-vuotias Valtteri ja 26-vuotias Kharouf kertovat tarinansa syrjäytymisestä	6	0	0	1	6	6	0
20.11.2017	Majja Aalto	Vakavasti sairaat Matti ja Outi pelkäävät työttömyysturvan leikkauksia – "Jos sairasta kuristaa, ei hän tule siitä terveeksi"	0	0	0	1	6	0	0
28.12.2017	Minna Nalbantoglu	Työttömien kohteluun kylästynyt pitkäaikaistyön yllättyi itsekin kansalais- aloitteensa suosioista – "Tämä on lumiwyörytilanne"	0	0	0	0	0	6	0

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohjautuvuuden diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
27.1.2018	Suvi Vihavainen	Leipäjonoissa käy viikoittain 20 000 suomalaista, ja uusi tutkimus kertoo keitä he ovat – ”Joukko ihmisiä on jäänyt hyvinvoinnin kehityksestä sivuun”	0	0	0	7	7	0	0
1.2.2018	Maija Aalto	Tämäkin aktiivimallissa on pielessä: Mistä työtön taikoo lapselle hoitopaikan kahdeksaksitoista tunniksi?	0	0	0	1	0	0	0
1.2.2018	Paavo Teittinen	Vuonna 2011 paperimies Harri Mäisti menetti työnsä ja jäi kotiin elämään tuilla – nyt hän on menestyvä yrittäjä, joka pitää aktiivimallia työttömien nöyryyttämisenä		0	0	6	6	0	6
19.2.2018	Minna Nalbantoglu	Työttömiä alettiin Tampereella kuunnella yksilöllisemmin, ja näin kävi: Työttömyys väheni, byrokratia tehostui ja asiakkaiden syvä ahdistus paljastui		0	0	0	3	0	0
29.3.2018	Anne Kantola & Minna Pölkki	Sosiaaliviranomainen ehdotti Leif Hagertille, 29, nimen vaihtamista – Romanien on Suomessa vaikea päästä edes työhaastatteluihin	0	0	6	0	6	0	0

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
13.4.2018 (a)	Lari Malmberg	"Hyi, maahanmuuttaja!" sanoi vastaan tullut nainen Tawab Qaderzadalle – Helsinki toivoo kasvavansa maahanmuuttajien varassa, mutta syrjintä vaikeuttaa heidän työllistymistään	0	0	6	0	6	0	3
13.4.2018 (b)	Lari Malmberg	Helsingin apulaispormestari Nasima Razmyar kertoo nyt rasistisesta palautteesta, jota hän saa jatkuvasti – "Et vaan kuulu meikäläisiin"	0	0	0	0	2	0	0
18.4.2018	Marjo Valtavaara	Kukaan ei kysellyt perään, vaikka Sami Herkkola erakoitui ja tunsikin alkaneensa syrjäytyä – nuorten miesten näköalattomuus vaikuttaa jo syntyvyyteen	1	0	0	1	6	0	3
8.5.2018	Lasse Kerkkelä	Lahdesta on tullut Suomen huumesatama, jossa aineita myydään kaupakeskuksessa keskellä kirkasta päivää – "Tilanne on katastrofaalinen"	1	1	0	4	4	0	0
15.5.2018	Pekka Torvinen	"Kaikilla meillä on kuule rajoitteita!" sanoi Susanna Koski A-studiossa pitkäaikaistyöttömälle ja suututti ihmiset somessa – ja oli yhtä aikaa oikeassa sekä aivan väärässä	2	0	0	4	0	0	0

Julkaisupäivä	Toimittaja	Otsikko	Väärinkäytön diskurssi	Uhka	Itseohja utuuvuud en diskurssi	Purkava, ymmärtävä diskurssi	Epätoivo	Stigmaa haastava	Talous
31.5.2018	Lari Malmberg	Helsingin kokoomuspolitiikon ”ilmainen neuvo” perintätoimistojen kanssa kamppaileville vähävaraisille: ”Laskut kannattaa maksaa ajoissa”	3	0	0	0	0	0	0
6.6.2018	Minna Pölkki	Luulitko, että Itä-Suomella menee huonosti? Iisalmen ihme imee enemmän työntekijöitä kuin seudulla riittää väkeä	2	0	0	0	0	0	0
8.6.2018	Marijaana Varmavuori	Maahanmuuttajataustaisilla pojilla vaikeuksia kotoutua Suomeen, tytöillä helpompaa – ”Rasismi menee ihon alle, energia menee siihen”	0	0	6	0	0	0	3
12.6.2018	Anna Takala	Lassel, 24, suositeltiin vapaaehtoisjaksoa Irlannissa, nyt häneltä karhutaan 3 500 euron tukia takaisin – Viranomaisien linjaukset asettavat nuoret eriarvoiseen asemaan	0	0	0	7	7	0	7
19.6.2018	Rosa Meriläinen	Tuotamme katkeria nuoria miehiä kohtuuttomilla odotuksilla	0	0	6	3	0	0	0

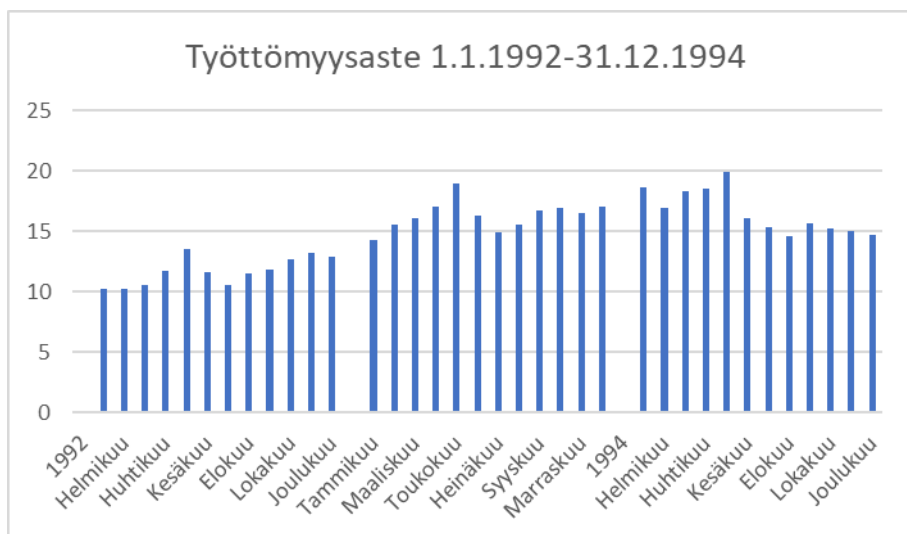
9. Liite: Taulukot

9.1 Työttömyysaste tarkasteluajanjaksoilla

Olen kerännyt seuraavan tiedon Tilastokeskuksen Findikaattori-palvelusta, joka tarjoaa ajankohtaista tietoa työttömyysluvuista. Palvelu antaa tiedot mm. excel-muodossa, josta minä muokkasin nämä taulukot. Olen poiminut molemmat työttömyysastetta kuvaavat taulukot päivämääränä 6.2.2019 Findikaattorin verkko-osoitteesta (<https://findikaattori.fi/fi/34>). Lainaan Findikaattorin selvitystä työttömyysasteesta. ”Työttömyysaste on työttömien prosenttiosuus saman ikäisestä työvoimasta. Virallinen työttömyysaste lasketaan 15-74-vuotiaiden työttömien prosenttiosuutena saman ikäisestä työvoimasta. Työtön on henkilö, joka tutkimusviikolla on työtä vailla, on etsinyt työtä aktiivisesti viimeisen neljän viikon aikana palkansaajana tai yrittäjänä ja voisi vastaanottaa työtä kahden viikon kuluessa. Myös henkilö, joka on työtä vailla ja odottaa sovitun työn alkamista kolmen kuukauden kuluessa, luetaan työttömäksi, jos hän voisi aloittaa työn kahden viikon sisällä. Työttömäksi luetaan myös työpaikastaan toistaiseksi lomautettu, joka täyttää em. työnhaku- ja työnvastaanottokriteerit. Työvoimaan kuuluvat kaikki ne 15-74 -vuotiaat henkilöt, jotka tutkimusviikolla olivat työllisiä tai työttömiä.”

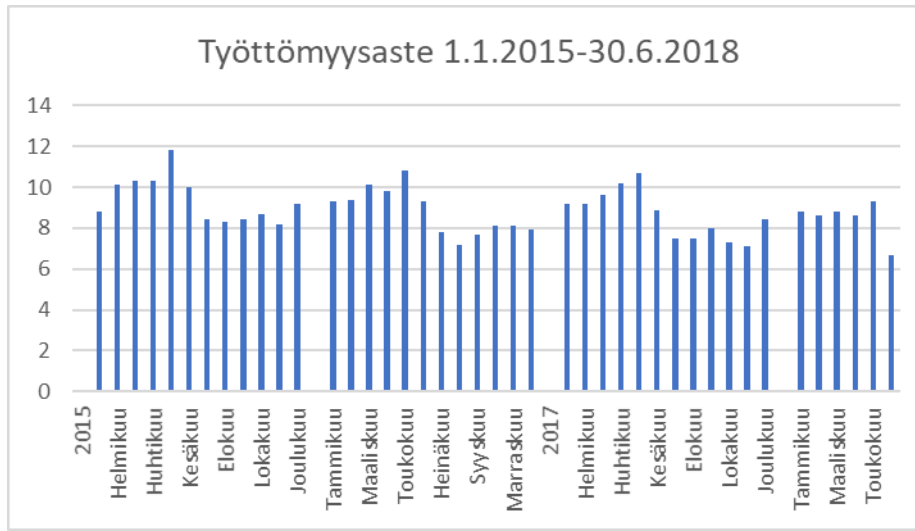
9.1.1 Liite 1: Työttömyysaste 1992-1994

Taulukko esittää Suomen työttömyysasteen prosenteissa vuosina 1992-94 kaikki sukupuolet huomioon otettuna.

9.1.2 Liite 2: Työttömyysaste 1.1.2015-30.6.2018

Taulukko esittää Suomen työttömyysasteen prosenteissa vuosina 1.1.2015 – 30.6.2018 kaikki sukupuolet huomioon otettuna.

9.2 Diskurssin konstruoijat

Liite 3: Diskurssin konstruoija

Diskurssin konstruoija	Frekvenssi	Prosentti
Toimittaja	46	15,6%
Poliitikko / Vaikuttaja	35	11,9%
Viranomainen / Työvoimahallinto	30	10,2%
Viranomainen / Sosiaalitoimi	20	6,8%
Kaduntallaja	15	5,8%
Työtön	97	32,9%
Tutkija	52	17,6%
Yhteensä	295	100%

Taulukko osoittaa, missä suhteessa eri toimijat rakensivat työttömyysdiskurssin aineistossa. Taulukko osoittaa ainoastaan ne puheentuottajat, joiden kielenkäyttö uutisjutussa konstruoii työttömyyden yksilötasolla (personifioiva työttömyysdiskurssi, vertaa kappale 4.1.2). Puhujat, jotka esiintyvät uutisessa mutta eivät luo työttömyysdiskurssia olen jättänyt koodaamatta.

Alla kuvaan lyhyesti, mitä kukin yksikkö edustaa.

- Toimittaja (1) = Toimittaja rakentaa omalla kielenkäytöllään diskurssin ottamalla suoraan tai epäsuoraan kantaa aiheeseen. Tähän kategoriaan olen eritellyt ne uutisjutut, jossa toimittaja kerronnallisuudellaan ohjaa uutisjuttua ottamalla kantaa, miten työttömyyden ilmiöön tulisi suhtautua (vrt. HS 13.10.2017 a, Laakso 2018). Toimittaja luonnollisesti tuottaa työttömyysdiskurssin pelkästään kirjoittamalla

julkaistavan jutun aiheesta. Tulee muistaa, että toimittajan motivaatio tehdä juttu ei synny tyhjiössä, joten jokainen uutistekstissä tuotettu diskurssi on jossain mielessä toimittajan konstruoima (vrt. kappale 6.1).

- Poliitikko / Vaikuttaja (2) = Yhteiskunnallisesti merkittävä mielipidevaikuttaja, tyypillisesti poliitikko
- Viranomainen / Työvoimahallinto (3) = Taho, jonka intressissä on työllistää työttömiä (esim. työvoimahallinto, kunnan tai kaupungin virkamies)
- Viranomainen / Sosiaalitoimi (4) = Taho, joka työkseen hoitaa työttömien asioita (esim. sosiaalityöntekijä, psykologi)
- Omainen / kaduntallaaja (5) = Työttömän omainen tai tavallinen ohikulkija, jota haastatellaan. Ohikulkija käsitetään muuksi kuin työttömäksi, tämä voi olla työelämässä oleva, vanhuuseläkkeellä tai alaikäinen
- Työtön (6) = Työtön kuvaa omaa elämäänsä, tai yleistää yksilötason työttömyyden
- Tutkija (7) = Tyypillisesti tutkija, joka esittää tutkimustuloksia. Joissakin tapauksessa tutkija ei itse puhu, mutta uutisjuttu esittää tutkimustuloksia, jotka personifioivat työttömiä

Koodattu aineisto näyttää, että diskurssin konstruoijia on 295 kappaletta. Näistä aktiivisin työttömyyden merkityksen tuottaja on työtön henkilö (32,9% kaikista konstruoiduista diskursseista, 97 uutisjuttua). Kategoriaan **työtön** olen kelpuuttanut uutisjutussa työttömäksi esitetty henkilö ja myös sellainen, joka saattaa uutisjutun tekohetkellä olla työelämässä, mutta joka kertoo uutisjutussa kokemuksistaan työttömänä. **Työtön** yksilö tuottaa myös monimuotoisimmin erilaisia diskursseja muihin konstruoijiin verrattuna. Aineiston perusteella työtön ei juurikaan ilmaise tarvitsevasa yhteiskunnallista huolenpitoa, vaikka luo epätoivon diskurssia.

Tutkija on seuraavaksi yleisin tuottaja (52 kappaletta, 17,5% konstruoiduista jutuista). Kategoria käsittää sekä yksittäisen tutkijan asiantuntijalausunnat, että tutkimustuloksen tuottamat diskurssit. Kategoria ei asetu minkään tietyn diskurssin taakse, vaan osallistuu monipuolisesti diskurssien tuottamiseen.

Poliitikon tai muun yhteiskunnallisen vaikuttajan lausuntoja työttömyydestä löytyy minun rajauksellani verrattain vähän (35 kappaletta). Hieman yllättäen näistä kolmannes (13 kpl) tuottaa ymmärtävää tai negatiivisten miellelyhtymien purkavaa diskurssia. Valtaosa poliitikkojen tuottamista ymmärtävää diskurssia tuottavista lausunnoista sijoittuvat vuoden 1994 presidentinvaaleihin, ja sekä Rehnin että Ahtisaari ilmaisevat ymmärtävänsä työttömien kokeman hädän laman vallitessa.

Työvoimahallinto tuottaa kovin harvoin diskursseja. Usea uutisjutuissa esiintynyt kategoriaan kuuluva puhuja ei tuottanut personifioivaa diskurssia eikä täten sisälly taulukkoon. He tyypillisesti puhuvat neutraalisti aiheesta oman ammattinsa näkökulmasta. Tämä voi selittää, miksi ”työvoimahallinnon” tuottamia diskursseja löytyi niukasti.

Sosiaalitoimi tyypillisesti purkaa työttömyyteen kohdistuvia ennakkoluuloja (9/20 juttua) ja pyrkii avaamaan työttömien kokemuksia, täten laajentaen työttömyyskeskustelua. Useasti nämä samat uutiset tuottavat epätoivon diskurssia (4/20) ja yllätyksettömästi sosiaalitoimen lausunnot esittävät työttömien tarvitsevan lisää yhteiskunnallista huolenpitoa.

Kaduntallaja jakautuu suhteellisen tasaisesti negatiivisesti ja sympatisoivasti työttömyyteen suhtautuvina.

9.3 Diskurssien esiintyvyys, sekä diskurssien konstruojien esiintyvyys.

Tutkimuksen läpinäkyvyyden varmistamiseksi olen koonnut tähän kappaleeseen taulukot, jotka osoittavat diskurssien esiintyvyyden sekä missä suhteessa toimijat diskursseja tuottavat. Ensimmäinen piirros osoittaa aikajanan, joka näyttää diskurssin esiintyvyyden per kvartaali. Toinen taulukko osoittaa, kuinka usein kukin diskurssin rakentaja tuottaa diskurssia aineistossa. Kolmas taulukko osoittaa tarkennettuna kvartaaleittain, kuinka usein kukin diskurssinrakentaja konstruoi diskurssia. Kolmannen taulukon luvut viittaavat siihen, kuinka usein tietty diskurssintuottaja tuotti kyseisellä kvartaalilla diskurssia. Esim. kappaleen 9.3.1 taulukko osoittaa, että kvartaalissa 2015,2 *sosiaaliturvan väärinkäytön diskurssia* tuotetaan 2 kappaletta kategoriaan ”Poliitikko / Vaikuttaja” kuuluvan toimija toimesta.

Selitykset:

- Vuosi X, 1 = Ensimmäinen kvartaali (Tammikuu – maaliskuu)
- Vuosi X, 2 = Toinen kvartaali (Huhtikuu – kesäkuu)
- Vuosi X, 3 = Kolmas kvartaali (Heinäkuu – syyskuu)
- Vuosi X, 4 = Neljäs kvartaali (Lokakuu – joulukuu)

Liite 9.3.1 Sosiaaliturvan väärinkäytön diskurssi

Sosiaaliturvan väärinkäyttäjät (N = 54 / 162)		
		Frek.
Valid	Ei läsnä	108
	Toimittaja	26
	Poliitikko / Vaikuttaja	8
	Viranomaisen / Työvoimahallinto	3
	Viranomaisen / Sosiaalitoimi	1
	Omainen / kaduntallaja	3
	Työtön	8
	Tutkija	5
	Total	162

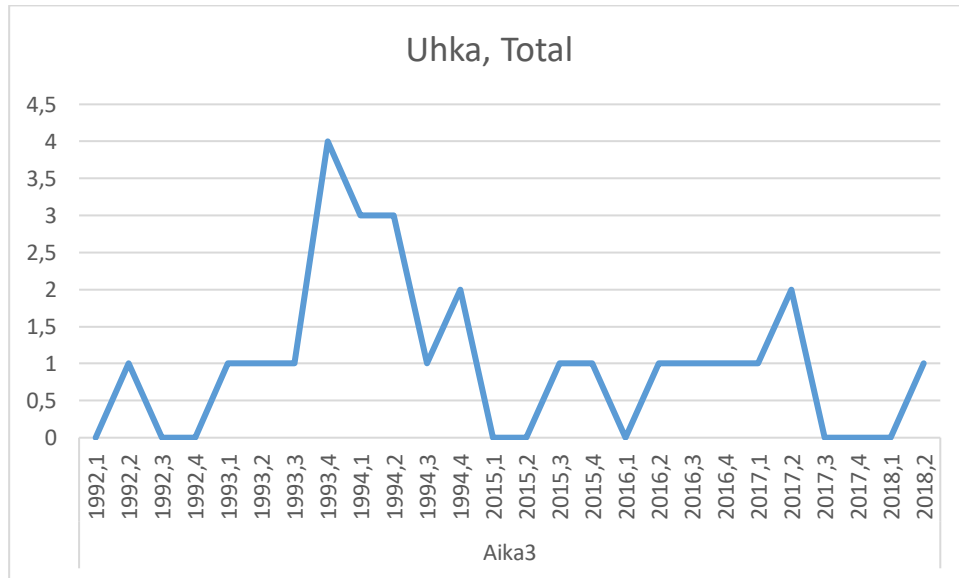
		Sosiaaliturvan väärinkäyttäjät					V. / Sosiaalitoimi	Omainen / kaduntallaja	Työtön	Tukija	SV, total
		Toimittaja	Politiikko / Vaikuttaja	N/ Työvoimahallinto							
Aika3	1992,1	0	0	0			1	0	0	1	2
	1992,2	0	0	0			0	0	0	0	0
	1992,3	0	0	0			0	0	0	0	0
	1992,4	2	0	0			0	0	0	0	2
	1993,1	0	0	0			0	0	0	1	1
	1993,2	0	0	0			0	0	2	0	2
	1993,3	0	1	0			0	0	2	0	3
	1993,4	11	1	0			0	0	0	1	13
	1994,1	0	0	0			0	1	0	0	1
	1994,2	0	0	0			0	0	1	0	1
	1994,3	2	0	0			0	0	0	0	2
	1994,4	7	0	0			0	0	0	0	7
	2015,1	0	2	0			0	0	0	0	2
	2015,2	0	1	0			0	0	0	1	2
	2015,3	0	0	0			0	0	1	0	1
	2015,4	0	0	0			0	0	0	1	1
	2016,1	0	0	0			0	0	0	0	0
	2016,2	0	0	0			0	1	0	0	1
	2016,3	0	0	0			0	0	0	0	0
	2016,4	0	0	0			0	0	0	0	0
	2017,1	0	0	0			0	0	0	0	0
	2017,2	1	0	0			0	1	0	0	2
	2017,3	0	0	0			0	0	1	0	1
	2017,4	1	1	2			0	0	1	0	5
	2018,1	0	0	0			0	0	0	0	0
	2018,2	2	2	1			0	0	0	0	5
Total		26	8	3			1	3	8	5	54

Liite 9.3.2 Uhkadiskurssi (N = 26)

Uhkadiskurssi toistuu aineistossa verrattain harvoin. Uhkadiskurssissa näkyy selkeä ”piikki” vuoden 1993 viimeisellä neljänneksellä, joka jatkuu alkuvuoteen 1994. Kyseiset uutiset liittyvät

suurimmaksi osaksi työttömyyttä vastustavaan suurmielenosoitukseen 4.11.1993, ja sitä seuraavaan uutisointiin. Toinen ”piikki” liittyy uutisointiin mellakkapoliisin perustamisesta, jossa työttömien vihjattiin esittävän potentiaalisen uhkan uuden mielenosoituksen tai jopa mellakan muodossa (HS 28.10.1994 ja 29.10.1994).

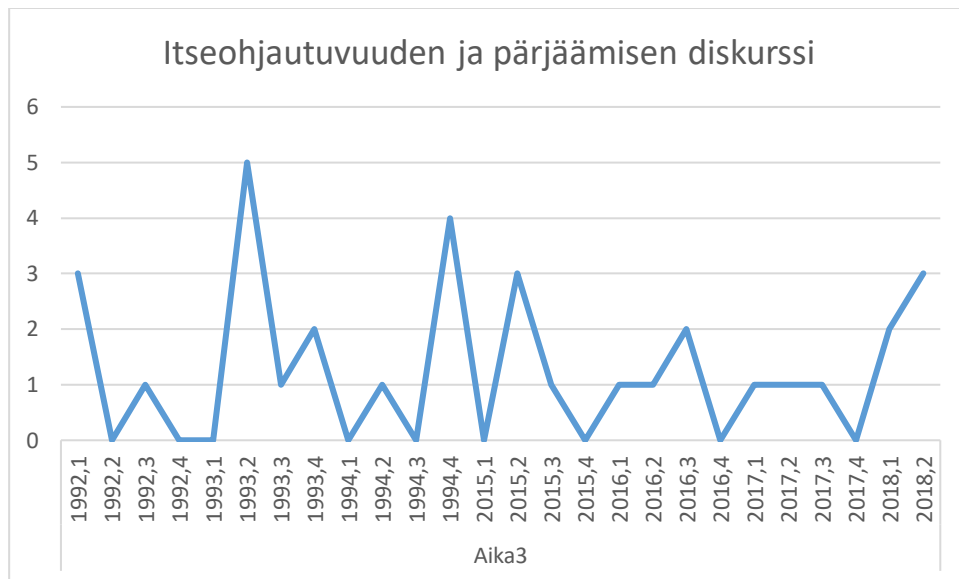
Uhkadiskurssi (N = 26 / 162)		
		Frek.
Valid	Ei läsnä	136
	Toimittaja	8
	Poliitikko / Vaikuttaja	3
	Viranomainen / Työvoimahallinto	3
	Viranomainen / Sosiaalitoimi	1
	Omainen / kaduntallaja	2
	Työtön	2
	Tutkija	7
	Total	162

		Toimittaja	Politiikko / Vaikuttaja	Viranomaisen / Työvoimahallinto	Viranomaisen / Sosiaalityö	Omainen / kaduntalaja	Työtön	Tutkija	Uhka, Total
Aika3	1992,1	0	0	0	0	0	0	0	0
	1992,2	0	0	1	0	0	0	0	1
	1992,3	0	0	0	0	0	0	0	0
	1992,4	0	0	0	0	0	0	0	0
	1993,1	0	0	0	1	0	0	0	1
	1993,2	1	0	0	0	0	0	0	1
	1993,3	0	1	0	0	0	0	0	1
	1993,4	2	0	0	0	0	0	2	4
	1994,1	1	0	0	0	0	1	1	3
	1994,2	1	0	0	0	0	1	1	3
	1994,3	1	0	0	0	0	0	0	1
	1994,4	0	0	2	0	0	0	0	2
	2015,1	0	0	0	0	0	0	0	0
	2015,2	0	0	0	0	0	0	0	0
	2015,3	0	1	0	0	0	0	0	1
	2015,4	0	0	0	0	0	0	1	1
	2016,1	0	0	0	0	0	0	0	0
	2016,2	0	0	0	0	1	0	0	1
	2016,3	1	0	0	0	0	0	0	1
	2016,4	0	1	0	0	0	0	0	1
	2017,1	0	0	0	0	0	0	1	1
	2017,2	0	0	0	0	1	0	1	2
	2017,3	0	0	0	0	0	0	0	0
	2017,4	0	0	0	0	0	0	0	0
	2018,1	0	0	0	0	0	0	0	0
	2018,2	1	0	0	0	0	0	0	1
Total		8	3	3	1	2	2	7	26

Liite 9.3.3 Itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssi (N = 33)

Itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssi poikkeaa muista sikäli, että sen konstruoivat ainoastaan työtön tai tutkimus (ja sekin vain yhdessä tapauksessa, kvartaalissa 1994,4: HS

13.10.1994 ”Nuoret työllistetyt tekevät mielellään työtä Helsingissä. Selvityksen mukaan työtä pakoillaan vähän”).

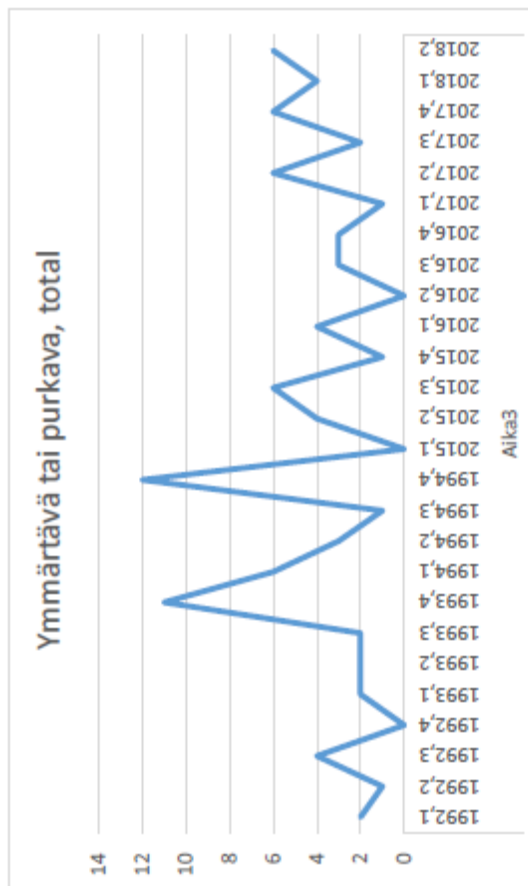

Itseohjautuvuuden ja pärjäämisen diskurssi (N = 33 / 162)		
		Frek.
Valid	Ei läsnä	129
	Työtön	32
	Tutkija	1
	Total	162

				IPD, Total
		Työtön	Tutkija	
Aika3	1992,1	3	0	3
	1992,2	0	0	0
	1992,3	1	0	1
	1992,4	0	0	0
	1993,1	0	0	0
	1993,2	5	0	5
	1993,3	1	0	1
	1993,4	2	0	2
	1994,1	0	0	0
	1994,2	1	0	1
	1994,3	0	0	0
	1994,4	3	1	4
	2015,1	0	0	0
	2015,2	3	0	3
	2015,3	1	0	1
	2015,4	0	0	0
	2016,1	1	0	1
	2016,2	1	0	1
	2016,3	2	0	2
	2016,4	0	0	0
	2017,1	1	0	1
	2017,2	1	0	1
	2017,3	1	0	1
	2017,4	0	0	0
	2018,1	2	0	2
	2018,2	3	0	3
Total		32	1	33

Liite 9.3.4 Negatiivisten mielikuvien purkaja, työttömien ymmärtäjä (N = 92)

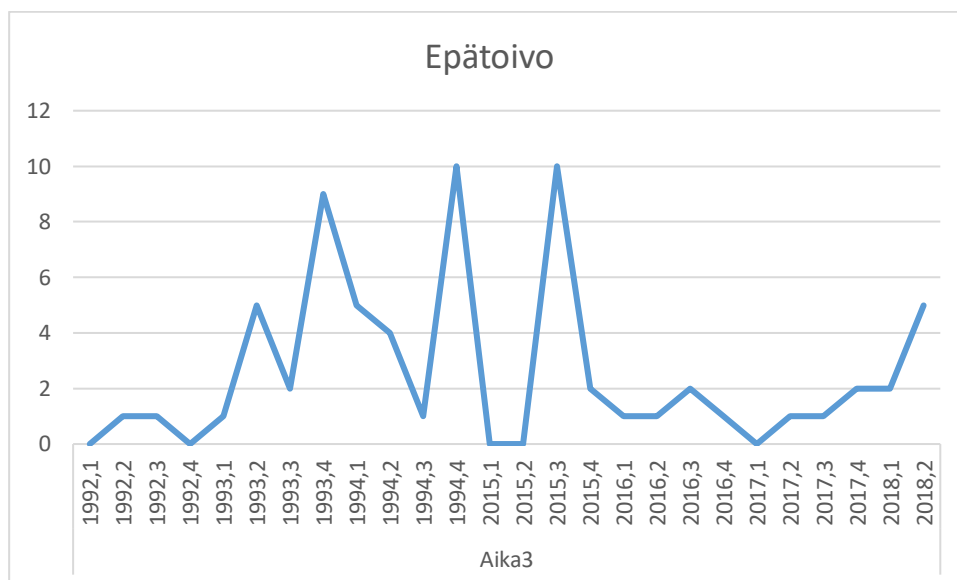
Ymmärtävä tai purkava (N = 92 / 162)		
		Frek.
Valid	Ei läsnä	70
	Toimittaja	17
	Poliitikko / Vaikuttaja	15
	Viranomainen / Työvoimahallinto	7
	Viranomainen / Sosiaalitoimi	13
	Omainen / kaduntallaaja	3
	Työön	16
	Tutkija	21
	Total	162

		Toimittaja	Poliitikko / Vaikuttaja	Viranomainen / Työvoimahallinto	Viranomainen / Sosiaalitoimi	Omainen / kaduntallaja	Työtön	Tutkija	Y/P, total
Aika3	1992,1	1	0	0	1	0	0	0	2
	1992,2	0	0	0	0	0	0	1	1
	1992,3	0	0	0	0	0	3	1	4
	1992,4	0	0	0	0	0	0	0	0
	1993,1	0	0	0	1	0	0	1	2
	1993,2	0	0	0	0	0	2	0	2
	1993,3	0	1	0	0	1	0	0	2
	1993,4	0	1	1	1	2	2	4	11
	1994,1	0	2	0	1	0	1	2	6
	1994,2	0	2	0	0	0	0	1	3
	1994,3	0	0	0	0	0	0	1	1
	1994,4	7	0	0	2	0	0	3	12
	2015,1	0	0	0	0	0	0	0	0
	2015,2	1	1	0	1	0	1	0	4
	2015,3	1	1	0	2	0	1	1	6
	2015,4	0	1	0	0	0	0	0	1
	2016,1	1	0	0	1	0	0	2	4
	2016,2	0	0	0	0	0	0	0	0
	2016,3	0	2	0	0	0	1	0	3
	2016,4	0	2	0	0	0	1	0	3
	2017,1	0	0	0	0	0	1	0	1
	2017,2	0	1	1	1	0	1	2	6
	2017,3	0	0	1	0	0	1	0	2
	2017,4	3	1	2	0	0	0	0	6
	2018,1	1	0	1	0	0	1	1	4
	2018,2	2	0	1	2	0	0	1	6
Total		17	15	7	13	3	16	21	92

Liite 9.3.5 Epätoivon diskurssi (N = 67)

Diskurssi kokee muutaman piikin, jotka kaikki sijoittuvat korkean työttömyysasteen ajankohtaan. 2010-luvun aineistosta näkee, että epätoivon diskurssi esiintyy harvemmin 2016-2018, samalla kun työttömyysaste laskee asteittain.

Epätoivo (N= 67/ 162)		
		Frek.
Valid	Ei läsnä	95
	Toimittaja	3
	Poliitikko / Vaikuttaja	5
	Viranomainen / Työvoimahallinto	2
	Viranomainen / Sosiaalitoimi	4
	Omainen / kaduntallaja	4
	Työtön	32
	Tutkija	17
	Total	162

			Toimittaja	Poliitikko / Vaikuttaja	Viranomaisen / Työvoimahallinto	Viranomaisen / Sosiaalitoimi	Omainen / kaduntallaja	Työtön	Turkija	E, Total
Aika3	1992,1	0		0	0	0	0	0	0	0
	1992,2	0		0	0	0	0	0	1	1
	1992,3	0		0	0	0	0	0	1	1
	1992,4	0		0	0	0	0	0	0	0
	1993,1	0		0	0	1	0	0	0	1
	1993,2	0		0	0	0	0	4	1	5
	1993,3	0		1	0	0	0	1	0	2
	1993,4	0		0	1	1	3	3	1	9
	1994,1	1		1	0	0	0	0	3	5
	1994,2	1		0	0	0	0	3	0	4
	1994,3	0		0	0	0	0	1	0	1
	1994,4	1		0	0	0	0	7	2	10
	2015,1	0		0	0	0	0	0	0	0
	2015,2	0		0	0	0	0	0	0	0
	2015,3	0		1	0	1	0	4	4	10
	2015,4	0		1	0	0	0	0	1	2
	2016,1	0		0	0	0	1	0	0	1
	2016,2	0		0	0	0	0	1	0	1
	2016,3	0		0	0	0	0	2	0	2
	2016,4	0		0	0	0	0	1	0	1
	2017,1	0		0	0	0	0	0	0	0
	2017,2	0		0	0	0	0	0	1	1
	2017,3	0		0	1	0	0	0	0	1
	2017,4	0		0	0	0	0	2	0	2
	2018,1	0		0	0	0	0	1	1	2
	2018,2	0		1	0	1	0	2	1	5
Total		3		5	2	4	4	32	17	67

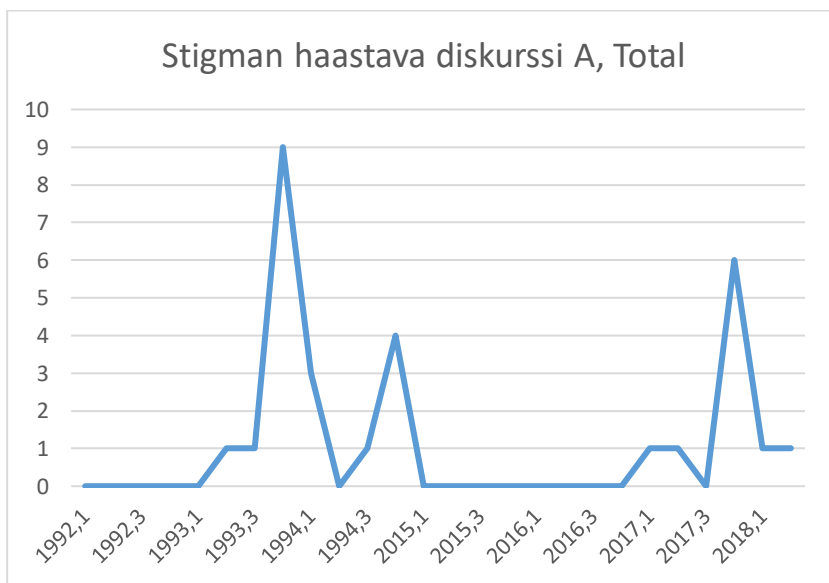
Liite 9.3.6 Työttömyyden stigmaa haastava diskurssi (a ja b)

Esitän stigman haastava diskurssin kohdalla kaksi eri tulosta. Kvartaaleissa ”1993,4” sekä ”1994,4” Helsingin Sanomat julkaisi kaksi moniosaista reportaasisarjaa, jossa HS:n toimittaja

seurasi työttömän henkilön elämää tietyn aikaa. Stigman haastava A sisältää täsmälleen saman aineiston kuin edellä kuvatut (162 uutisjuttua). Stigman haastava B edustaa aineistoa, josta olen leikannut pois yhteensä 10 uutisjuttua: siinä olen lyönyt yhteen Pekka Hakalan uutissarjan (HS 20.11., 21.11., 22.11., 23.11. ja 24.11. ja 26.11.1993) sekä Hilikka Piirton tekemän uutissarjan (HS 20.10., 23.10., 27.10., 30.10., 2.11. ja 5.11. ja 10.11.1994) kummatkin uutisjutut yhdeksi yksiköksi: vaikka reportaasisarjojen osat ilmestyivät lehden eri numeroissa, ne käsitetään B-taulukossa samassa kvartaalissa yhtenä uutisjuttuna, sillä niissä esiintyvät samat haastateltavat. Perustelen tämän sillä, että on harhaanohtavaa esittää että nämä piikit esittäisivät isoja trendejä työttömyyden stigman haastamisessa. Ero näkyy siinä, että A näyttää kvartaalissa ”1993,4” 9 osumaa ja ”1994, 4” 4 osumaa. B näyttää kvartaalissa ”1993, 4” 3 osumaa ja ”1994, 4” 4 osumaa.

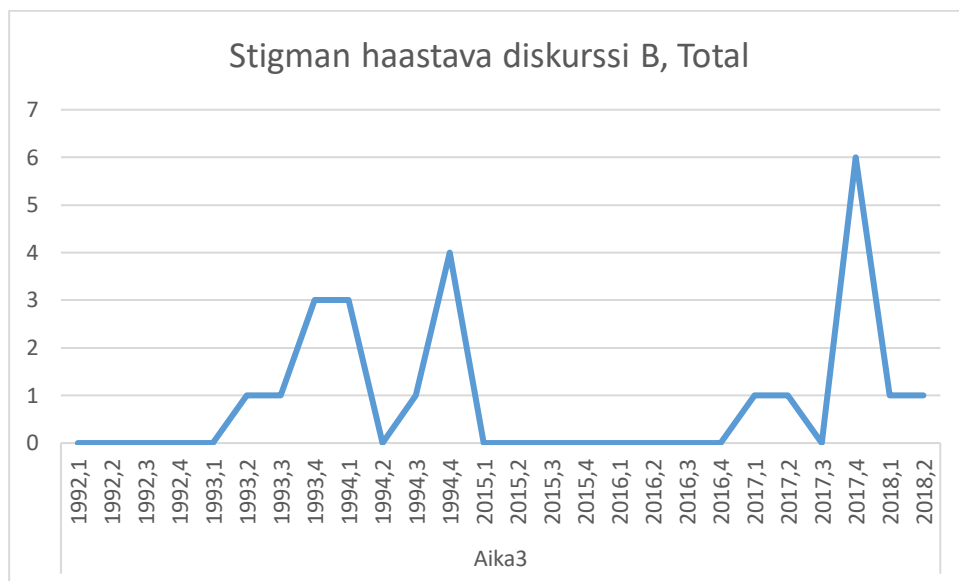
Liite 9.3.6.1 Stigman haastava diskurssi A (N = 29)

Stigmanhaastava A (N = 29 / 162)		
		Frek.
Valid	Ei läsnä	133
	Toimittaja	10
	Poliitikko / Vaikuttaja	1
	Viranomainen / Sosiaalitoimi	1
	Omainen / kaduntallaaja	1
	Työtön	11
	Tutkija	5
	Total	162

Aika 3	Toimittaja	Politiikko / Vaikuttaja	Viranomainen / Sosiaalitoimi	Omainen / kaduntallaaja	Työön	Tutkija	S (A), Total
1992,1	0	0	0	0	0	0	0
1992,2	0	0	0	0	0	0	0
1992,3	0	0	0	0	0	0	0
1992,4	0	0	0	0	0	0	0
1993,1	0	0	0	0	0	0	0
1993,2	0	0	0	0	1	0	1
1993,3	0	0	0	0	1	0	1
1993,4	7	0	0	1	0	1	9
1994,1	1	0	1	0	0	1	3
1994,2	0	0	0	0	0	0	0
1994,3	0	0	0	0	0	1	1
1994,4	0	0	0	0	2	2	4
2015,1	0	0	0	0	0	0	0
2015,2	0	0	0	0	0	0	0
2015,3	0	0	0	0	0	0	0
2015,4	0	0	0	0	0	0	0
2016,1	0	0	0	0	0	0	0
2016,2	0	0	0	0	0	0	0
2016,3	0	0	0	0	0	0	0
2016,4	0	0	0	0	0	0	0
2017,1	0	0	0	0	1	0	1
2017,2	0	0	0	0	1	0	1
2017,3	0	0	0	0	0	0	0
2017,4	1	1	0	0	4	0	6
2018,1	0	0	0	0	1	0	1
2018,2	1	0	0	0	0	0	1
	10	1	1	1	11	5	29

Liite 9.3.6.2 Stigman haastava diskurssi B (N = 23)

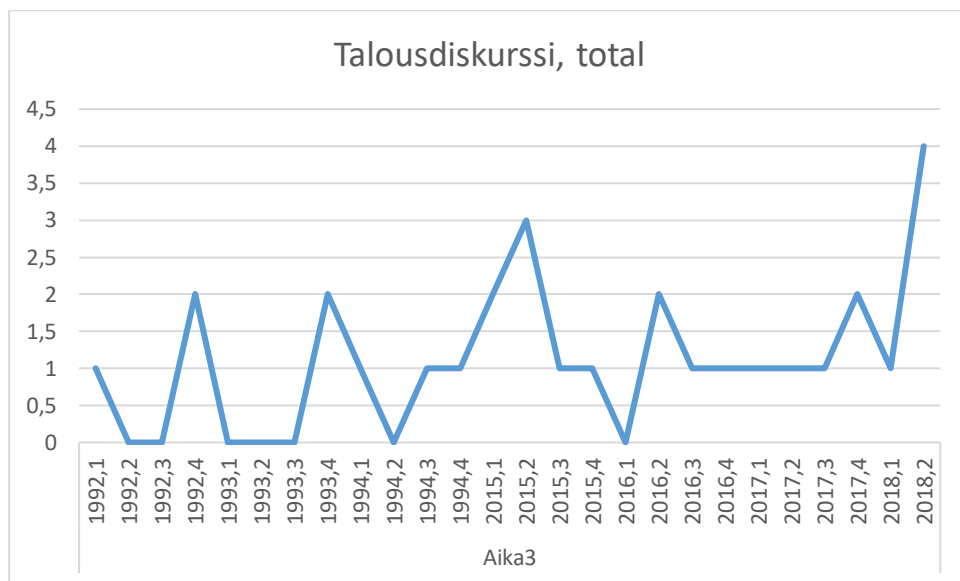

Stigmanhaastava B (N = 23 / 152)		
		Frek.
Valid	Ei läsnä	127
	Toimittaja	6
	Poliitikko / Vaikuttaja	1
	Viranomainen / Sosiaalitoimi	1
	Omainen / kaduntallaja	1
	Työtön	11
	Tutkija	5
	Total	152

		Toimittaja	Poliitikko / Vaikuttaja	Viranomainen / Sosiaalitoimi	Omainen / kaduntallaaja	Työtön	Tutkija	S (B) Total
Aika3	1992,1	0	0	0	0	0	0	0
	1992,2	0	0	0	0	0	0	0
	1992,3	0	0	0	0	0	0	0
	1992,4	0	0	0	0	0	0	0
	1993,1	0	0	0	0	0	0	0
	1993,2	0	0	0	0	1	0	1
	1993,3	0	0	0	0	1	0	1
	1993,4	1	0	0	1	0	1	3
	1994,1	1	0	1	0	0	1	3
	1994,2	0	0	0	0	0	0	0
	1994,3	0	0	0	0	0	1	1
	1994,4	0	0	0	0	2	2	4
	2015,1	0	0	0	0	0	0	0
	2015,2	0	0	0	0	0	0	0
	2015,3	0	0	0	0	0	0	0
	2015,4	0	0	0	0	0	0	0
	2016,1	0	0	0	0	0	0	0
	2016,2	0	0	0	0	0	0	0
	2016,3	0	0	0	0	0	0	0
	2016,4	0	0	0	0	0	0	0
	2017,1	0	0	0	0	1	0	1
	2017,2	0	0	0	0	1	0	1
	2017,3	0	0	0	0	0	0	0
	2017,4	1	1	0	0	4	0	6
	2018,1	0	0	0	0	1	0	1
	2018,2	1	0	0	0	0	0	1
Total		4	1	1	1	11	5	23

Liite 9.3.7 Taloudellisen imperatiivin diskurssi (N = 29)

Apudiskurssiksi käsitettävä *talousdiskurssi* (kts. kappale 5.3) toistuu aineiston rajauksen ansiosta sporadisesti ja harvoin. Vuoden 2018 *talousdiskurssia* ilmentävät uutiset liittyvät maahanmuuttajien työllistymishaasteet sekä talouden nousun toisiinsa (esim. 13.4.2018).

Talousimperatiivi (N = 29 / 162)		
		Frek.
Valid	Ei läsnä	133
	Toimittaja	5
	Poliitikko / Vaikuttaja	10
	Viranomainen / Työvoimahallinto	10
	Työtön	1
	Tutkija	3
	Total	162

			Toimittaja	Politiikko / Vaikuttaja	Viranomainen / Työvoimahallinto	Työtön	Tutkija	Talous, total
Aika3	1992,1	0	0	0	1	0	0	1
	1992,2	0	0	0	0	0	0	0
	1992,3	0	0	0	0	0	0	0
	1992,4	1	0	0	1	0	0	2
	1993,1	0	0	0	0	0	0	0
	1993,2	0	0	0	0	0	0	0
	1993,3	0	0	0	0	0	0	0
	1993,4	1	1	1	0	0	0	2
	1994,1	0	0	0	1	0	0	1
	1994,2	0	0	0	0	0	0	0
	1994,3	0	0	0	0	1	0	1
	1994,4	1	0	0	0	0	0	1
	2015,1	0	2	2	0	0	0	2
	2015,2	0	3	3	0	0	0	3
	2015,3	0	0	0	1	0	0	1
	2015,4	0	1	1	0	0	0	1
	2016,1	0	0	0	0	0	0	0
	2016,2	0	0	0	1	0	1	2
	2016,3	0	1	1	0	0	0	1
	2016,4	1	0	0	0	0	0	1
	2017,1	0	1	1	0	0	0	1
	2017,2	0	0	0	0	0	1	1
	2017,3	1	0	0	0	0	0	1
	2017,4	0	1	1	1	0	0	2
	2018,1	0	0	0	1	0	0	1
	2018,2	0	0	0	3	0	1	4
Total		5	10	10	10	1	3	29